T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI

DENİZ YETKİ ALANLARININ HAKÇA İLKELER ÇERÇEVESİNDE SINIRLANDIRILMASI

Yüksek Lisans Tezi

Yunus Emre AÇIKGÖNÜL

Ankara-2012

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI

DENİZ YETKİ ALANLARININ HAKÇA İLKELER ÇERÇEVESİNDE SINIRLANDIRILMASI

Yüksek Lisans Tezi

Yunus Emre AÇIKGÖNÜL

Tez Danışmanı
Yrd. Doç. Dr. Cavit Abdullahzade

Ankara-2012

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU
ANABİLİM DALI

DENİZ YETKİ ALANLARININ HAKÇA İLKELER ÇERÇEVESİNDE SINIRLANDIRILMASI

Yüksek Lisans Tezi

Yunus Emre AÇIKGÖNÜL

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Cavid Abdullahzade

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı	**imzası**
Prof.Dr.Sertaç H. BAŞEREN	
Yrd. Doç. Dr. Cavid Abdullahzade	
Yrd. Doç. Dr. Ülkü Halatçı Ulusoy	

Tez Sınavı Tarihi: ……./……../2012

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim. (…./…./2012)

Yunus Emre AÇIKGÖNÜL

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER i

KISALTMALAR xvi

GİRİŞ 1

BİRİNCİ BÖLÜM

DENİZ YETKİ ALANLARLARININ SINIRLANDIRILMASI HUKUKUNUN TANIMI, KAPSAMI, GELİŞİMİ VE ÖZELLİKLERİ

I. DENİZ YETKİ ALANLARININ TANIMI VE GELİŞİMİ 5

A. Deniz Hukukunun Tanımı ve Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılması Süreci 5

B. Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılması Hukukunun Gelişimi..... 6

1. Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılması Hukukunun Gelişiminin Sosyal Boyutu 6

2. Denizler Üzerindeki Egemenliğe İlişkin Görüşler Çerçevesinde Deniz Yetki Alanlarının Ortaya Çıkışı 8

3. Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılması Hukukun Gelişimine Katkı Sağlayan Uluslararası Gelişmeler 9

a. Lahey Kodifikasyon Konferansı 9

b. Birinci (Cenevre) Deniz Hukuku Konferansı (1949-1956)..... 10

c. Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı (1973-1982)..... 13

C. Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırmasının Özellikleri, Önemi ve Günümüzdeki Genel Durum 16

1. Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılması Sürecinin Zorluğu 16

2. Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılması Hukukunun Önemi 18

3. Mevcut Deniz Sınırları Ile Kıyı Devletlerinin Genel Durumu..... 19

II. ULUSLARARASI HUKUKTA KABUL EDİLEN BAZI DENİZ YETKİ ALANLARI 20

A. Genel Olarak 20

B. Karasuları 23

C. Balıkçılık Bölgesi..... 24

D. Kıta Sahanlığı 25

1. Genel Olarak 25

2. Jeolojik Anlamda Kıta Sahanlığı 26

3. Hukuksal Anlamda Kıta Sahanlığı..... 26

4. Kıta Sahanlığı Kavramının Jeolojik ve Hukuksal Anlamının Yarışması.... 27

5. Uluslararası Hukukta Kıta Sahanlığı Kavramının Ortaya Çıkışı 29

E. Münhasır Ekonomik Bölge 31

1. Genel Olarak 31

2. Uluslararası Hukukta Münhasır Ekonomik Bölge Kavramının Ortaya Çıkışı 32

III. DENİZ YETKİ ALANLARININ SINIRLANDIRILMASI HUKUKUNUN KAYNAKLARI 33

A. Genel Olarak 33

B. Uluslararası Hukukun Asli Kaynakları 35

1. Uluslararası Örf ve Adet Hukuku 35

2. Uluslararası Sözleşmeler 37

a. 1958 Tarihli Cenevre Sözleşmeleri ve Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasına İlişkin Hükümler 37

b. 1982 Sözleşmesi ve Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasına İlişkin Hükümler 38

c. 1958 Sözleşmeleri ile 1982 Sözleşmesi Hükümlerinin Çatışması 42

3. Hukukun Genel İlkeleri 44

C. Yardımcı Kaynaklar 44

1. Uluslararası Yargı Kararları 44

2. Doktrin 46

IV. HAK KAZANIM ESASLARI 47

A. Genel Olarak 47

B. Hak Kazanım Kriteri Olarak Doğal Uzantı ve Mesafe Esası 49

C. Doğal Uzantı ve Mesafe Esasının Gelişimi 50

D. Komşu Devletler Arasındaki Mesafenin 400 Milden Az Olduğu Uyuşmazlıklar 53

E. Hak Kazanım Esasına İlişkin Bazı Yargı Kararları 57

İKİNCİ BÖLÜM

DENİZ YETKİ ALANLARININ SINIRLANDIRILMASINDA DİKKATE ALINAN İLKELER

I. HAKKANİYET İLKELERİ 60

A. Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasında Hakkaniyet Kavramı 60

1. Genel Olarak Hakkaniyet ve Adalet Kavramları 60

2. Hakça İlkeler İle Hak ve Nısfet İlişkisi 61

3. Hakkaniyet Kavramının Deniz Hukukunda Ortaya Çıkışı 63

B. Hakça İlkelerin Sınırlandırma Sürecindeki Fonksiyonu ve Özellikleri 66

1. Genel Olarak 66

2. Hakça İlkelerin Sınırlandırmada Çatı Görev Üstlenmesi ve Sınırlandırma Sürecinde Akılda Tutulması Gereken Bir Amaç Olması 66

3. Hakça İlkelerin Görüldüğü Davaya Özgü Olması 69

4. İlkelerin Hakkaniyete Uygunluğunun Hakça Sonucu Sağlamadaki Elverişliliğine Göre Değerlendirilmesi 75

5. Hakça İlkelerin, Tutarlılığı, Öngörülebilirliği ve Esnekliği Birlikte İçermesi 78

a. Tutarlılık 79

b. Öngörülebilirlik 80

c. Esneklik 82

aa. Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasında Esnekliğin Ortaya Çıkışı 84

bb. Birleşmiş Millet Deniz Hukuku Sözleşmesinin Sınırlandırmaya İlişkin Hükümlerinde Esneklik Unsuru 85

6. Hakça İlkelerin Hukukun İçerisinde Yer Alması 87

C. HAKKANİYET İLKELERİNE GÖRE SINIRLANDIRMA DOKTRİNİ 90

II. SINIRLANDIRMADAKİ DİĞER İLKELER 91

A. Genel Olarak 91

B. Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasındaki Diğer İlkelerden Bazıları ... 94

1. "Çakışan Deniz Alanları Taraflardan Herhangi Birisinin Tek Başına Yapacağı Tasarrufla Belirlenemez" İlkesi 94

2. “Kara Denize Hakimdir” İlkesi 96

3. “Kara Denizler Üzerindeki Hakimiyetini Kıyı Yüzü Aracılığıyla Kullanır” İlkesi 99

4. “Denizler Üzerindeki Hak ve Yetkilerin Elde Edilmesinde Kara Kütlesinin Rolünün Bulunmaması” İlkesi 101

5. “İlgili Kıyı Uzunluklarının Dikkate Alınması” İlkesi 102

6. “Deniz Alanı Toprak Parçasının Eklentisidir” İlkesi 104

7. “Sınırlandırmanın Başlangıç Noktaları, Denizler Üzerindeki Hak ve Yetkilere Hak Kazanımının Kökenidir” İlkesi 104

8. “Coğrafyanın Üstünlüğü” İlkesi 106

9. “Doğanın Tamamen Yeniden Şekillendirilmesinin Mümkün Olmaması” İlkesi 109

10. “Orantılılık” İlkesi 115

a. Orantılılık İlkesinin Tanımı 115

b. Orantılılık İlkesinin Gelişimi 116

c. Hakkaniyetin Test Edilmesi Aşamasında Orantılılık İlkesi 118

d. Orantılılık İlkesinin İşlevine İlişkin Bazı Yargı Kararları 120

e. Yargı Kararlarındaki Makul Derecede Orantılılığa Dair Bazı Örnekler 123

f. Ege ve Doğu Akdeniz'deki Uyuşmazlıklar Bağlamında Orantılılık Ilkesinin Önemi 124

11. "Kapatmama/Kesmeme" İlkeleri 126

a. Genel Olarak 126

b. Ege ve Doğu Akdeniz'deki Uyuşmazlıklar Bağlamında Kapatmama/Kesmeme Ilkelerinin Önemi 129

12. "Devletlerin Egemen Eşitliği" İlkesi 130

13. "İlgili Koşulların, Sahip Oldukları Ağırlıkla Orantılı Olarak Dikkate Alınması" İlkesi 132

a. Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasında İlgili Koşulların Rolü 132

b. Sınırlandırmadaki Görece Ağırlığına Göre İlgili Koşullar 134

14. "Hakkaniyetin Mutlak Eşitlik Anlamına Gelmeyeceği" İlkesi 136

15. "Hakça İlkelere Göre Yapılan Sınırlandırmada Hukuk Kuralları İçerisinde Kalınması" İlkesi 138

16. "Eşit Uzaklık Yönteminin Genel Olarak Uygulanabilir Olduğu" İlkesi 139

C. Sınırlandırma İlkelerine İlişkin Değerlendirme 143

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HAKKANİYET İLKELERİNE GÖRE YAPILAN SINIRLANDIRMADA İLGİLİ KOŞULLAR, YÖNTEMLER, YAKLAŞIMLAR VE KURALLAR

I. GENEL OLARAK 145

II. İLGİLİ KOŞULLAR 148

A. Genel olarak 148

B. İlgili Koşulların Fonksiyonları 151

1. Hattın Ayarlanmasını/Kaydırılmasını Sağlama Fonksiyonu 151

2. Uygulanacak Yöntemi Belirleme Fonksiyonu 152

C. Sınırlandırmada Dikkate Alınan İlgili Koşullar 154

1. Coğrafi Koşullar 156

a. İlgili Kıyı Uzunluğu 157

aa. Kıyı Uzunluğunun Sınırlandırmadaki Önemi 157

bb. İlgili Kıyı Hattının Belirlenmesi Süreci 158

cc. İlgili Kıyı Uzunluğuna İlişkin Bazı Yargı Kararları 160

b. Kıyının Genel Biçimi 164

aa. Kıyının Genel Biçiminin Sınırlandırmadaki Önemi 164

bb. Kıyının Genel Biçimine İlişkin Bazı Yargı Kararları 165

c. Adalar 167

aa. Adaların Sınırlandırmadaki Rolü 168

bb. Adalara Verilecek Etkinin Belirlenmesi 171

(1) Adanın Boyutu 172

(2) Adanın Konumu 175

(3) Adanın Siyasal Statüsü 178

(4) Taraf Devletlerin Bitişiklilik veya Karşılıklılık Durumu 180

cc. Adaların Sınırlandırmadaki Rolüne İlişkin Bazı Yargı Kararları 182

dd. Adaların Dikkate Alınmasında Hakkaniyetin Rolü 186

2. Coğrafi Olmayan Koşullar 188

a. Ekonomik Unsurlar..... 190

aa. Cansız Kaynakların Sınırlandırmadaki Rolüne Dair Bazı Yargı Kararları 191

bb. Balıkçılık Faktörünün Sınırlandırmadaki Rolüne Dair Bazı Yargı Kararları 195

cc. Gelişmişlik Düzeyi ve Ekonomik Eşitsizliklerin Sınırlandırmadaki Rolüne Dair Bazı Yargı Kararları 199

dd. Ekonomik Unsurların Sınırlandırma Sürecindeki Genel Rolü 201

b. Jeolojik ve Jeomorfolojik Oluşumlar 202

3. Diğer İlgili Koşullar 206

a. Güvenlik Mülahazaları 206

b. Devlet Uygulamaları 208

c. Üçüncü Devletlerin Hak ve Menfaatleri 210

d. Tarihi Haklar 211

e. Dikkate Alınan Sair Koşullar 213

D. İlgili koşullar İle Özel Koşullar İlişkisi 214

III. SINIRLANDIRMA YÖNTEMLERİ 216

A. Genel Olarak 216

B. Sınırlandırmada Kullanılacak Zorunlu Tek Bir Yöntemin Bulunmaması ... 217

C. Başlıca Sınırlandırma Yöntemleri 220

1. Eşit Uzaklık Yöntemi 220

a. Eşit Uzaklık Hattının Tanımı 220

b. Eşit Uzaklık Yönteminin Özellikleri 221

aa. Eşit Uzaklık Zorunlu veya Üstün Bir Yöntem Değildir, Uygulama Kolaylığına ve Bilimsel Objektifliğe Sahiptir 221

bb. Sınırlandırma Uyuşmazlıklarında Eşit Uzaklık Yönteminin Uygulanması Örf ve Adet Hukuku Kuralı Değildir 225

cc. Eşit Uzaklık Yöntemi Hakça Sonucu Sağladığı Oranda Kullanılır . 227

dd. Eşit Uzaklık Yönteminin Karşılıklı Kıyılar Arasında Uygulanması Genellikle Makul Sonuçar Doğurur 230

ee. Eşit Uzaklık Yönteminin Bitişik Kıyılar Arasında Uygulanmasına İlişkin Bazı Yargı Kararları 231

(1) Kuzey Denizi Davası (1969) 232

(2) Tunus ile Libya Arasındaki Sınırlandırma Davası (1982) 232

(3) Maine Körfezi Davası (1984) 233

(4) Gine ile Gine-Bissau Arasındaki Sınırlandırma Davası (1983) ... 235

(5) Kamerun ile Nijerya Arasındaki Sınırlandırma Davası (2002) 236

(6) Guyana/Surinam Davası (2007) 237

(7) Nikaragua/Honduras Davası (2007) 238

(8) Romanya/Ukrayna Davası (2009) 239

c. Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasında Eşit Uzaklık Yönteminin Uygulanmasına Dair Değerlendirme 240

2. Açıortay Yöntemi 241

3. Paralel ve Meridyen Yöntemi 242

4. Çevrelenmiş Alan Yöntemi 243

5. Dikey Yöntemi 247

6. Tek Bir Hatla Sınırlandırma Yöntemi 249

a. Tek Bir Hatla Sınırlandırma Yönteminin Ortaya Çıkışı 249

b. Tek Bir Hatla Sınırlandırma Yönteminin Ortaya Çıkışının Etki ve Sonuçları 252

c. Tek Bir Hatla Sınırlandırmada Tarafsız Kriter 254

d. Tek Bir Hatla Sınırlandırma Yönteminin Uygulanmasına Dair Bazı Yargı Kararları 255

aa. Maine Körfezi Davası (1984) 255

bb. Kanada/Fransa Davası (1992) 256

cc. Jan Mayen Davası (1993) 256

dd. Katar/Bahreyn Davası (2001) 257

ee. Kamerun/Nijerya Davası (2002) 258

ff. Trinidad-Tobago/Barbados Davası (2006) 258

gg. Nikaragua/Honduras Davası (2007) 259

hh. Guyana/Surinam Davası (2007) 259

ıı. Romanya/Ukrayna Davası (2009) 260

7. İçtihatlarla Kabul Edilen Sınırlandırma Yöntemi 260

a. İçtihatlarla Kabul Edilen Sınırlandırma Yönteminin Gelişimi ve Uygulanması 262

aa. Birinci Aşama 263

bb. İkinci Aşama 264

cc. Üçüncü Aşama 264

dd. Eşit Uzaklık Yönteminin Terk Edilmesi 265

ee. Sınırlandırma Sürecinin Birinci Aşamada Sonlanması 266

b. İçtihatlarla Kabul Edilen Sınırlandırma Yöntemine Dair Bazı Yargı Kararları 266

8. Birden Fazla Yöntemin Kombinasyonu 269

IV. SINIRLANDIRMA YAKLAŞIMLARI 272

A. Sınırlandırma Yaklaşımlarının Ortaya Çıkışı ve Sınanmış Hakkaniyet Yaklaşımı 272

B. Sınanmış Hakkaniyet Yaklaşımı Bağlamında Trinidad-Tobago/Barbados Kararı 275

V. SINIRLANDIRMA KURALLARI 278

A. Genel Olarak 278

B. Eşit Uzaklık/Özel Koşullar Kuralı 279

1. Eşit Uzaklık/Özel Koşullar Kuralının Tanımı ve Özellikleri 279

2. Eşit Uzaklık/Özel Koşullar Kuralının Uygulanması 280

3. Eşit Uzaklık/Özel Koşullar Kuralının Uygulandığı Bazı Yargı Kararları 284

a. Orta Hattın Değişmeden Kaldığı Uyuşmazlıklar 284

aa. Kamerun/Nijerya Davası 284

bb. Romanya/Ukrayna Davası 284

b. Orta Hattın Ayarlandığı/Kaydırıldığı Uyuşmazlıklar 285

aa. Jan Mayen Davası 285

bb. Trinidad-Tobago/Barbados Davası 285

cc. Tunus ile Libya Arasındaki Sınırlandırma Davası 285

c. Eşit Uzaklık Yönteminin Terk Edildiği Uyuşmazlıklar 286

bb. Kuzey Denizi Davası 286

bb. Nikaragua/Honduras Davası 286

4. Eşit Uzaklık/Özel Koşullar Kuralının Niteliği 287

5. Eşit Uzaklık Yöntemi ile Özel Koşullar İlişkisi 289

C. Hakça İlkeler/İlgili Koşullar Kuralı 290

1. Hakça İlkeler/İlgili Koşullar Kuralının Gelişimi 290

2. Hakça İlkeler/İlgili Koşullar Kuralının Tanımı ve Uygulaması 291

3. Eşit Uzaklık/Özel Koşullar Kuralıyla Benzerliği 292

D. Geçici Eşit Uzaklık/İlgili Koşullar Kuralı 294

1. Geçici eşit Uzaklık/İlgili Koşullar Kuralının Gelişimi 294

2. Geçici Eşit Uzaklık/İlgili Koşullar Kuralının Tanımı ile Uygulanmasına Dair Bazı Yargı Kararları 296

E. Anlaşma/Eşit Uzaklık/Özel Koşullar Kuralı 297

SONUÇ 300

KAYNAKÇA 304

EKLER 316

ÖZET 336

ABSTRACT 337

KISALTMALAR

Bkz **:** Bakınız

BM **:** Birleşmiş Milletler

GKRY **:** Güney Kıbrıs Rum Yönetimi

Md **:** Madde

MEB **:** Münhasır Ekonomik Bölge

KKTC **:** Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti

S **:**Sayfa

Para **:** Paragraf

UAD **:** Uluslararası Adalet Divanı

Vol **:** Volume, Cilt

GİRİŞ

Türkiye, üç tarafı denizlerle çevrili ve 8333 km kıyı hattı uzunluğuna sahip[1] bir ülkedir. Türkiye'de denizlerden, başta seyfrüsefer ve ekonomik amaçlı olmak üzere çeşitli biçimlerde yararlanılmaktadır. Bu itibarla, denizler üzerindeki egemeneliğe ilişkin olan deniz yetki alanlarının sınırlandırılması hukuku Türkiye açısından önemli bir hukuk dalıdır.

Diğer taraftan, deniz yetki alanlarının belirlenmesine yönelik Karadeniz'de komşu devletlerle ve Akdeniz'de KKTC ile Türkiye arasında uluslararası antlaşmalar akdedilmiş olmasına karşın, Ege Denizinde ve Akdeniz'deki diğer devletlerle deniz yetki alanlarının sınırlandırmasını konu alan herhangi bir uluslararası antlaşma akdedilmemiştir. Dolayısıyla, Ege Denizi'nde Yunanistan'la süregelen karasuları ve kıta sahanlığı sorunu ile Doğu Akdeniz'de sıcaklığını koruyan doğal kaynaklar merkezli sınırlandırma sorunu[2] deniz yetki alanlarının sınırlandırılması hukukunu Türkiye açısından önemli kılan diğer unsurlardır.

Çalışmamız, uluslararası yargı organlarının sınırlandırmaya ilişkin ortaya koyduğu kararlar çerçevesinde deniz yetki alanlarının sınırlandırılması hukukunu konu almaktadır. Eserimizin, antlaşmalar hukuku veya örf ve adet hukuku kaynaklarından ziyade uluslararası hukukun asli kaynakları arasında dahi yer almayan yargı içtihatlarını konu alması elbette anlamsız değildir. Çünkü uluslararası örf ve adet hukuku kuralları ile uluslararası deniz hukuku sözleşmeleri

---

1 T.C. Sayıştay Başkanlığı, Çevre Denetimi Raporu, **Gemilerin Denizleri ve Limanları Kirletmesini Önleme ve Kirlilikle Mücadele**, Sayıştay Dergisi, sayı 44-45, 2002/1, (s. 107-120). s. 108.

2 Sertaç Hami BAŞEREN, "Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı", **Stratejik Araştırmalar**, 8 (14), Stratejik Araştırma ve Etüt Merkezi, Ocak 2010, (s. 129-184), s. 130: Selami KURAN, **Uluslararası Deniz Hukuku**,3. baskı, İstanbul, Turhan Kitabevi, 2009, s. 2.

sınırlandırmaya ilişkin ayrıntılı kural ve kriter ortaya koyamamaktadır. Bu bağlamda, uluslararası sözleşmeler ile örf ve adet hukukunun doğurduğu sınırlandırma uyuşmazlıklarındaki boşluklar büyük oranda yargı organlarının kararlarıyla doldurulmaktadır. Yani deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin olarak örf ve adet hukukunda ortaya çıkmış genel nitelikteki hukuk ilkeleri çok büyük oranda uluslararası mahkeme kararlarınca saptanmış ve açıklığa kavuşturulmuştur. Benzer biçimde, uluslararası sözleşmelerde yer alan genel kuralların çoğu yargı kararlarıyla yorumlanabilmiştir.

Öte yandan, sınırlandırmaya ilişkin olarak ancak genel prensipler sunan uluslararası sözleşmeler sınırlandırma uyuşmazlıklarının çözümüne dair uluslararası yargı organlarına geniş takdir yetkisi bırakmak suretiyle sınırlandırma uyuşmazlıklarındaki boşlukların yargı organlarınca doldurulmasının meşruluğuna ve uygunluğuna işaret etmektedir.[3] Öyleyse, deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasında kullanılan ilke ve kuralların ciddi bir bölümünün, Uluslararası Adalet Divanı[4] ile bazı tahkim mahkemelerinin günümüze kadar sonuçlandırmış oldukları sınırlandırma uyuşmazlıklarına ilişkin yargı kararlarıyla açıklığa kavuşturulduğunu ifade etmek yanlış olmayacaktır.

Deniz yetki alanlarının sınırlandırılması hukukunda uluslararası yargı organlarınca ortaya konulan ilke ve kuralların diğer bir önemi, her bir sınırlandırma davası kararının sonraki tarihli uyuşmazlıklar açısından ışık tutucu nitelikte olmasıdır. Özellikle coğrafi benzerliklerin bulunduğu sınırlandırma ihtilafları açısından önceki yargı kararları önemli ve yol gösterici olabilmektedir. Bu itibarla,

3 Yoshifumi TANAKA, **Predictability and Flexibility in the Law of Maritime Delimitation,** Studies in International Law, Vol. 8, Portland, 2006, s. 47.

4 Uluslararası Adalet Divanı, çalışmanın bundan sonraki bölümlerinde "Divan" şeklinde anılacaktır.

çalışmamızda incelenmiş olan uluslararası yargı kararlarının Türkiye'nin sınırlandırma sorunlarına da ışık tutucu nitelikte olacağı kuşkusuzdur.

Eserimiz üç ana bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde deniz hukuku ve deniz yetki alanlarının sınırlandırılması hukukuna ilişkin temel bilgiler verilmiştir. İkinci bölümde ise, deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasına yön veren hakça ilkeler doktrini ele alınmıştır. Hakça ilkeler doktrini incelenirken, başta Uluslararası Adalet Divanı olmak üzere uluslararası yargı organlarının ortaya koyduğu kararlardan yararlanılmıştır. Üçüncü bölümde ise sınırlandırmaya yön veren ve yargı karalarında ortaya konulan diğer sınırlandırma unsurları açıklığa kavuşturulmuştur.

Çalışmanın esas kaynağının ulusararası yargı kararları olması sebebiyle, eserde, yargı kararlarının konuyla ilgili bölümlerinin geniş çevirisine yer verilmeye çalışılmıştır. Bu sayede, sözkonusu kararların Türkçe anlam çevirilerinin, tezde işlenen bakış açısı çerçevesinde, Türkçe akademik literatüre kazandırılması da çalışmanın amaçlarından biri olmuştur.

Çalışmamızın kapsamı deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasının hukuki boyutuyla sınırlı tutulmuştur. Bu itibarla, Türkiye açısından var olan sınırlandırma sorunlarının politik, stratejik, teknik ve tarihi yönlerine, konunun bütünlüğü açısından zorunluluk arz etmedikçe değinilmemiştir. Benzer şekilde, eserimizin hukuki çerçevede ilerlemesini teminen, kıta sahanlığı kavramının jeolojik anlamına ilişkin ayrıntılı teknik veriler vermekten kaçınılmıştır. Yine, eserimizin temel konularından olan hakça ilkeler kavramı açıklığa kavuşturulurken, hakkaniyet kavramının sosyal bilimlerdeki soyut anlam ve içeriğine ayrıntılı olarak değinilmemiş, ağırlıklı olarak hukuk içi hakkaniyet (infra legem) kavramının tanımı ve özellikleri üzerinde durulmuştur.

Tezde, Türkiye'nin deniz yetki alanı sınırlandırması sorunlarına ilişkin ayrıca bir başlık da açılmamıştır. Böylece, çalışmanın konusunun yalnızca bir uyuşmazlık üzerine yoğunlaşmasının önüne geçilmesi amaçlanarak uluslararası yargı organlarının konuya ilişkin kararlarının tamamına değinilmeye çalışılmıştır. Ancak çalışmamızın bütünlüğü içerisinde yer yer Türkiye'nin sınırlandırma sorunlarına ilişkin tespitlerimiz de aktarılmaya çalışılmıştır.

Eserde yararlanılan uluslararası yargı kararlarına ilişkin bazı sınırlandırma haritaları çalışmanın son kısmına eklenmiştir. Bu sayede, deniz yetki alanlarının sınırlandırılması hukukunun görsellik boyutunun da çalışma bağlamında tatmin edici düzeye kavuşması sağlanmıştır. Özellikle sınırlandırma yöntemleri gibi teknik ayrıntı içeren başlıklar bakımından ekteki haritalardan yararlanmak suretiyle konunun tüm yönleriyle idrak edilmesine katkı sağlanması amaçlanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

DENİZ YETKİ ALANLARLARININ SINIRLANDIRILMASI HUKUKUNUN TANIMI, KAPSAMI, GELİŞİMİ VE ÖZELLİKLERİ

I. DENİZ YETKİ ALANLARININ TANIMI VE GELİŞİMİ

A. Deniz Hukukunun Tanımı ve Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılması Süreci

Deniz hukuku, uluslararası hukukun en temel ve en eski dallarından birisi olup, devletlerin deniz alanlarında sahip oldukları hak ve yükümlülükleri düzenleyen hukuk kuralları olarak tanımlanmaktadır.[5] Deniz hukukunun devletlere bahşettiği hak ve yükümlülüklerin kullanılması ise deniz yetki alanlarının sınırlandırılması suretiyle mümkün olmaktadır. Bu itibarla, deniz yetki alanlarının sınırlandırılması hukuku deniz hukukunun varlığı için hayati önem taşımaktadır.[6] Öyleyse, denizlerdeki hak ve yükümlülüklerin paylaşılmasını konu alan deniz yetki alanlarının sınırlandırılması hukukunun, deniz hukukunun merkezinde yer aldığını söylemek yanlış olmayacaktır.

Deniz yetki alanlarının sınırlandırılması hukukunun ortaya çıkışı ile denizler üzerindeki hak ve yetkilerin kullanılması arasında da çok sıkı bir ilişki bulunmaktadır. Denizlerden yararlanılmaya başlanıldığı ilk zamanlar bu alanlar üzerindeki egemenlik "denizlerin serbestliği ilkesi" çerçevesinde açıklanmıştır. Sonraları, denizlerde mülkiyet ve egemelik kurma çabaları devletlerin bu alandaki egemenlik iddialarını ve bu iddialara ilişkin egemenlik mesafelerini artırma çabalarını bereberinde getirmiştir. Artık ülkelerin üzerinde egemenlik iddia ettikleri

---

5 TANAKA (2006), s. 7.
6 TANAKA (2006), s. 2

deniz alanları kesişmeye ve bu alanlar üzerindeki hak ve menfaatler karşı karşıya gelmeye başlamıştır. Bu aşamada her bir devletin sahip olacağı hak ve yükümlülüklerin saptanması amacıyla o devlete ait olan deniz alanının belirlenmesi gerekmiştir. Uluslararası hukukta bu ihtiyacı karşılamak üzere ortaya çıkan ve deniz yetki alanlarının paylaştırılması için çizilen sınırların ne şekilde tespit edilmesi gerektiğine ilişkin ilke ve kurallar koyan hukuk bilimi olarak deniz yetki alanlarının sınırlandırılması hukuku ortaya çıkmıştır. Öyleyse, deniz yetki alanlarının sınırlandırılması hukuku, birden fazla devletin denizler üzerindeki hak ve yetkilerinin çakıştığı ve çatıştığı durumlarda her bir devlete hak ve yükümlülük sağlayacak deniz yetki alanlarını belirleyecek olan sınırlandırma hattının hukuk kuralları çerçevesinde saptanması sürecine hakim kurallar bütünü olarak özetlenebilir.[7] Nitekim Romanya ile Ukrayna arasındaki sınırlandırma davasında Divan görülen davada kendisi tarafından yerine getirilecek olan görevi "*taraflar arasındaki çakışan hak ve yetki iddialarını sınırlandırma hattı çizmek suretiyle çözüme kavuşturmak*" olarak tanımlamıştır.[8]

B. Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılması Hukukunun Gelişimi

1. Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılması Hukukunun Gelişiminin Sosyal Boyutu

Denizlerden eskiden beri ulaşım, balıkçılık, ticaret, taşımacılık ve iletişim gibi amaçlarla yararlanılmaktaydı. Ancak deniz yatağındaki kaynaklardan yararlanabilmek ileriki zamanlarda mümkün olabilmiştir. İnsanlık hızla artan dünya

7 Nugzar DUNDUA, "Delimitation of Maritime Boundaries Between Adjacent States", United Nations and the Nippon Foundation Fellow, 2006-2007, (çevirimiçi) http://www.un.org/depts/los/nippon/unnff_programme_home/fellows_pages/fellows_papers/dundua_0607_georgia.pdf, (10 Ekim 2011), s. 3.

8 David H. ANDERSON, "Maritime Delimitation in the Black Sea Case (Romania v. Ukraine)", **The Law and Practice of International Courts and Tribunals: a Practitioners' Journal**, Volume 8, No 3, 2009, (s. 305-327), s. 313.

nüfusu ve azalan kaynaklar sebebiyle karalar üzerindeki tüm keşiflerini tamamladıktan sonra yeni alanlara yönelmiştir. Bu arayış insanlığı, üçte ikisi denizlerle çevrili olan yeryüzünde denizlerden kaynak elde etmeye sevk etmiştir.

Deniz yatağında çok zengin inci, mercan, sünger ve mineraller bulunmaktadır. Devletler önceden beri bunları çıkarma arzusu taşımaktaydı.[9] Buna ilave olarak, özellikle XX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren, gelişen teknolojinin denizlerden petrol ve doğal gaz elde etmeyi mümkün kılması devletleri denizler üzerinde egemenlik kurma girişimlerine sevk etmiş[10] ve denizlerin devletler tarafından parsellenmesi yönündeki eğilimlerini artırmıştır.[11] Bu aşamada devletlerin denizler üzerindeki egemenlik iddiaları çok defa çakışmış, ve çakışan bölgelerde çıkar çatışmaları yaşanmıştır.

Sömürge devletlerin bağımsızlıklarını kazanması da deniz alanları üzerindeki egemenlik çatışmasında hak iddia etmelerine ve kendi kıyılarına yakın deniz alanları üzerinde kendi egemenliklerini sağlama girişiminde bulunmalarına sebep olmuştur. Ortaya çıkan uyuşmazlıkların yaygınlaşması uluslararası kamuoyunca deniz alanlarının sınırlandırılmasını düzenleyen bir bilim dalına ihtiyaç duyulmasına sebebiyet vermiştir.[12] İşte bu ihtiyacı karşılamak üzere ortaya çıkan, deniz alanlarının hukuki rejimlerini ve bu alanlardaki hak ve yetki iddialarını çözüme kavuşturan deniz hukuku alt dalına deniz yetki alanlarının sınırlandırılması hukuku adı verilmektedir.

---

9 Sami DOĞRU, **Uluslararası Hukukta Kıta Sahanlığı ve Ege Denizi Kıta Sahanlığı Uyuşmazlığı**, Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, 2003, s. 10.
10 DOĞRU, s. 1.
11 KURAN, s. 197.
12 DOĞRU, s.1.

2. Denizler Üzerindeki Egemenliğe İlişkin Görüşler Çerçevesinde Deniz Yetki Alanlarının Ortaya Çıkışı

Uluslararası deniz hukuku, tarihsel olarak, 17. yüzyılda iki hukukçunun ortaya attığı görüşlerin çatışmasıyla ortaya çıkmış bir bilim dalıdır. Hollandalı hukukçu Hugo Grotius'un savunduğu denizlerin tüm milletlere açık olduğu görüşü temelinde gelişen "*denizlerin serbestliği görüşü*" (**mare liberum**) ile İngiliz hukukçular Welwood ve Selden'in savunduğu denizlerin milletlerce paylaşılması temelinde gelişen "*kıyı devletlerinin denizler üzerinde egemenliği görüşü*" (**mare clausum**)[13] günümüz deniz hukukunu şekillendiren iki temel görüş olarak kabul görmektedir.[14]

Adıgeçen iki düşünürün ortaya attığı bu görüşler, denizlerdeki egemenlik alanının ne kadar genişlikte olacağı tartışmalarının da kaynağı olmuştur. Önceleri denizlerin serbestliği ilkesinden top menzili genişliğinde **karasuları alanına** hak kazanılabileceği görüşüne doğru eğilim olmuş, ardından da karasuları genişliğini altı, on iki ve yirmi dört deniz mili[15] genişliğine artırma temayülleri ortaya çıkmıştır. Deniz alanı genişliğini kıyı devleti lehine artırma girişimleri uluslararası kamuoyunda yer yer itirazlarla karşılaşınca, deniz alanındaki sözkonusu (24 mile kadar) egemenliğin yalnızca sağlık, güvenlik, gümrük ve mali konulara ilişkin olduğu ileri sürülmüştür. Bu noktada artık karasularının ötesindeki ilk deniz alanı

13 Robin Rolf CHURCHILL and Alan Vaughan LOWE**, The Law of the Sea,** Manchester, Manchester University Press ND, 1988, s. 4.

14 Yoshifumi TANAKA, **A Dual Approach to Ocean Governance: the Cases of Zonal and Integrated Management in International Law of the Sea,** Ashgate international law series, Ashgate Publishing, 2008, s. 1

15 Çalışmanın bundan sonrak bölümlerinde kullanılacak olan mil kavramı deniz miline işaret etmektedir.

olan **bitişik bölge** kavramı uluslararası kamuoyunun gündemine gelmiştir.[16] Bitişik bölge kavramının kabul edilmesini müteakip, 1945 tarihli Truman bildirisiyle **kıta sahanlığı** kavramı ortaya çıkmış, nihayet dünya genelinde uygulamaya başlanmış olan **münhasır ekonomik bölge** 3. Deniz hukuku konferansı sonrasında 200 mil genişliğe kadar olan alan içerisinde devletlerin hem su kütlesinde hem de deniz dibi ve toprak altında bazı hak ve yetkilere sahip olacağı deniz alanı olarak kabul edilmiştir. Gelişen uluslararası hukukla birlikte artık devletlerin esas hatlardan itibaren 200 mil genişliğe, bazı durumlarda daha da öteye, uzanan bu derece geniş bir alanda münhasır haklar etmesi bazı sorunları da beraberinde getirmiştir. Devletlerin bu denli geniş alanlara uzanan çıkarları sınırlı deniz coğrafyasında hak ve yetkilerin çakışmasına sebep olmuştur. Böylece çakışan deniz alanlarının devletler arasında paylaştırılması sorunlarının da gün yüzüne çıkması kaçınılmaz hale gelmiştir.

3. Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılması Hukukun Gelişimine Katkı Sağlayan Uluslararası Gelişmeler

a. Lahey Kodifikasyon Konferansı

Deniz alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin ilke ve kuralların kodifiye edilmesi yönünde yapılan ilk uluslararası girişim Lahey Kodifikasyon Konferansı olup, başarısızlıkla sonuçlanmıştır.[17] 1930 yılında toplanan anılan Konferans, esas

16 DOĞRU, s. 12.

17 Sevin TOLUNER, **Milletlararası Hukuk Dersleri (Devletin Yetkisi: Yer ve Kişiler Bakımından Çevresi ve Niteliği)**, 5. Baskı, İstanbul, Beta Yayınevi, 1996, s. 57.

olarak karasuları genişliği ve bitişik bölge konularıyla ilgilenmiş,[18] ancak Konferansta herhangi bir sözleşme metni kabul edilemeden konferans sonlanmıştır.[19]

Esasında, Konferans öncesi hazırlanan taslakta karşılıklı kıyılar arasında yapılacak karasuları (o dönemdeki tek deniz alanı) sınırlandırmasında coğrafi, tarihi ve diğer koşulların aksini gerektirmediği durumlarda orta hat çekilmesinin tatmin edici sonuçlar doğuracağı ifade edilmiş, ancak metin üzerinde uzlaşılamadığı için sözkonusu sınırlandırılma kuralı girşimi başarısızlıkla sonuçlanmıştır.[20]

b. Birinci (Cenevre) Deniz Hukuku Konferansı (1949-1956)

Birleşmiş Milletler Şartında BM Genel Kurulu'na, uluslararası hukuku kodifiye etme ve geliştirme görevi verilmiştir.[21] Genel Kurul bünyesindeki Uluslararası Hukuk Komisyonu bu görev çerçevesinde, 1949 ve 1956 yılları arasında deniz hukukuna ilişkin var olan kural ve ilkeleri geliştirme ve kodifiye etme amacıyla çalışmalar yürütmüştür. Bu süreçte, deniz sınırlandırmasının teknik boyutlarını araştırmak üzere Uluslararası Hukuk Komisyonu tarafından oluşturulan uzmanlar komitesince[22] deniz yetki alanlarının sınırlandırmasına ilişkin bir düzenleyici rapor hazılanmıştır. Raporda, seyrüsefer ve balıkçılık gibi koşulların olmadığı durumlarda karşılıklı kıyılar arasındaki karasuları ve kıta sahanlığı

18 S. P. JAGOTA, **Maritime boundary**, Publications on ocean development, Martinus Nijhoff Publishers, 1985, s. 49.

19 Elisio Benedito JAMINE, **Delimitation of the Mozambique Maritime Boundaries With Neighbouring States and the Management of Ocean Issues**, NY, The United Nations and Nippon Foundation Fellowship Programme, 2006-2007, (çevirimiçi), http://www.un.org/depts/los/nippon/unnff_programme_home/fellows_pages/fellows_papers/JAMINE_0607_mozambique.pdf, (16 Ocak 2012), s. 2.

20 DUNDUA, s. 7.

21 26 Haziran 1945'te San Francisco'da imzalanan ve 24 Ekim 1945'te yürürlüğe giren Birleşmiş Milletler Şartının 13. maddesi. Bahsekonu şart çalışmanın bundan sonraki bölümlerinde "Birleşmiş Milletler Şartı" olarak anılacaktır.

22 United Nations, **Yearbook of the International Law Commission 1952**, New-York, 1958. Volume I, s. 174.

sınırlandırmasının ilgili kıyılardan çizilecek eşit uzaklık hattıyla belirlenmesi önerilmiştir. Komitenin sunduğu rapor Uluslararası Hukuk Komisyonu üyelerinin büyük çoğunluğu tarafından tatmin edici bulunmuştur. Ancak komisyondaki bazı üyelerin "*eşit uzaklık yönteminin bağlayıcı ve yegane yöntem olması gerektiği*" yönündeki tekliflerine diğer üyelerce "e*şit uzaklığın pratik kolaylığının yanında her durumda adaletli sonuçlar vermeyebileceği riskinin bulunması*" gerekçesiyle karşı çıkılmıştır.[23] Nihayet eşit uzaklık yönteminin kıta sahanlığı ve karasularının sınırlandırılmasında kullanılacak yöntem olarak taslak metinde bulunması konusunda uzlaşılmıştır. Sonuçta sınırlandırmada, deniz yetki alanlarının sınırılandırılmasında özel koşullar istisnasıyla birlikte eşit uzaklık yönteminin kullanılması uygun bulunmuştur.[24]

Taslak metin tamamlandıktan sonra Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından, 1957 tarihli bir kararla, konuya ilişkin uluslararası bir konferansın toplanması çağrısında bulunulmuştur. Konferans sonrasında Cenevre Sözleşmeleri olarak anılan dört adet uluslararası sözleşme kabul edilmiştir. Konferans, sınırlandırmaya dair hükümlere ilişkin olarak ise Uluslararası Hukuk Komisyonunun sunduğu taslak metinde ifadesini bulan "*özel koşullar*" istisnasını karasuları sözleşmesinde "*tarihi haklar veya özel koşullar*" olarak değiştirerek metni kabul etmiştir.[25] Bundan sonra bu sözleşmede kabul edilen sınırlandırma rejimi "*eşit uzaklık/özel koşullar*" kuralı olarak anılmıştır.

23 United Nations, **Yearbook of the International Law Commission 1953**, New-York, 1959. Volume I, s. 78 vd.
24 JAGOTA, s. 54.
25 JAGOTA, s. 55.

1958 tarihli Cenevre Kıta sahanlığı Sözleşmesindeki sınırlandırmaya ilişkin kabul edilen nihai metin:[26]

Aynı kıta sahanlığının, kıyıları karşı karşıya olan iki ya da daha fazla devletin ülkesine bitişik olduğu yerlerde, bu devletlere ait kıta sahanlığının sınırı bu devletler arasında anlaşmayla tespit edilecektir. Anlaşma yoksa ve özel koşullar başka bir sınır hattını haklı kılmıyorsa, sınır, her bir noktası her bir devletin karasularının genişliğinin ölçülmeye başlandığı esas hatların en yakın noktalarına eşit uzaklıkta olan hattır.

1958 tarihli Cenevre Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesindeki karasuları sınırlandırmasına ilişkin kabul edilen nihai metin:[27]

İki devlet kıyısının karşı karşıya veya bitişik olduğu durumlarda, iki devletten hiçbirisi aralarında aksini öngören bir anlaşma olmadıkça karasularını, her noktası iki devletten her birinin karasuları genişliğinin ölçülmeye başlandığı esas hatlar üzerindeki en yakın noktalara eşit uzaklıkta olan orta hattın ötesine geçirmeye yetkili değildir. Bununla beraber, tarihi hak veya özel koşullar sebebiyle iki devletin karasularını bu hükümle bağdaşmayan bir tarzda sınırlandırmasının gerekli olduğu durumlarda bu paragraf hükümleri uygulanmaz.

---

26 29 Nisan 1958'de hazırlanan ve 10 Haziran 1964'te yürürlüğe giren Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'nin 12. maddesi. Çalışmanın bundan sonraki bölümlerinde bahsekonu sözleşme "1958 Kıta Sahanlığı Sözleşmesi" olarak, 1958 tarihli dört sözleşmenin tamamı "Cenevre Sözleşmeleri" Cenevre sözleşmelerinden herhangi birisi ise "1958 Sözleşmesi" olarak anılacaktır. Sözleşmenin Türkçe çevirisinde yararlanılan kaynak: KURAN, **Uluslararası Deniz Hukuku**. Tezdeki deniz hukuku sözleşmesi çevirilerinde aynı kaynaktan yararlanılacaktır.

27 29 Nisan 1958'de hazırlanan ve 10 Eylül 1964'te yürürlüğe giren Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi'nin 12. maddesi. Çalışmanın bundan sonraki bölümlerinde bahsekonu sözleşme "1958 Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi" olarak anılacaktır.

c. Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı (1973-1982)

Deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin esaslı tartışmaların yaşanmadığı İkinci Deniz Hukuku Konferansında sınırlandırmaya ilişkin esaslı bir sonuç da elde edilmediğinden ayrıca bir başlık altında incelenmemiştir. Sonraki konferans olan ve Birleşmiş Milletler Genel Kurulu öncülüğünde gerçekleştirilen Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı[28] deniz hukukuna ilişkin en geniş kapsamlı sözleşme olan 1982 tarihli Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesinin[29] kabul edilmesiyle sonuçlanmıştır. Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı salt deniz hukukun gelişimi açısından değil, aynı zamanda diplomatik müzakere anlamında da eşine nadir rastlanacak derecede geniş katılımlı ve önemli bir uluslararası gelişmedir. Bu açıdan, günümüze kadar gerçekleştirilmiş olan en kapsamlı "*uluslararası yasa hazırlama*" ve "*diplomatik müzakere*" sürecidir. 164 devlet ve 102 gözlemcinin katılımıyla on yıl süren görüşmeler sonrasında mevcut sözleşme metni kabul edilmiştir.[30] Ancak hali hazırda Amerika Birleşik Devletleri ve Türkiye gibi bazı ülkeler bu sözleşmeye taraf değildir.

Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı bir yandan uluslararası hukukun kodifiye edilmesine yardımcı olmuş, diğer yandan 1982 Sözleşmesiyle yeni kurum ve kavramları getirmek suretiyle uluslararası hukukun gelişimine katkı sağlamıştır.[31]

---

28 Uluslararası deniz hukuku kurallarının kodifikasyonu ve gelişimi için faaliyet gösteren Genel Kurulun bu eyleminin hukuki dayanağı Birleşmiş Milletler Şartının 13. maddesidir. Mezkur maddenin birinci fıkrasının (a) bendinde Genel Kurul'a "uluslararası hukukun gelişimini ve kodifikasyonunu teşvik etme" görevi verilmiştir.

29 1982 tarihli Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi çalışmanın bundan sonraki bazı bölümlerinde "1982 Sözleşmesi" biçimde kısaltılmış olarak kullanılacaktır.

30 JAMINE, s. 3.

31 Pal Jakob AESAN, "The Law of Maritime Delimitation and the Russian–Norwegian Maritime Boundary Dispute", Report 1/2010, **Fridtjof Nansen Institute**, (çevrimiçi), http://www.fni.no/doc&pdf/FNI-R0110.pdf (14 Ocak 2012), s. 8.

Sözleşmede münhasır ekonomik bölge[32] kavramı sözleşme bağlamında ilk defa düzenlenirken, deniz hukukuna ilişkin tüm esasları içeren tek bir evrensel metin de ortaya çıkmıştır. Bu anlamda Birleşmiş Milletler Şartının 13. maddesiyle Genel Kurul'a verilen görevin fazlasıyla yerine getirildiğini ifade etmek yanlış olmayacaktır. Nitekim Konferans Başkanı Singapur Büyükelçisi Tommy T.B. Koh bu konferans sonrasında kabul edilen Sözleşmeyi "*Okyanusların Anayasası*" olarak nitelendirmiştir. [33]

Üçüncü Deniz Hukuku Konferansına gereksinim duyulmasının birkaç temel sebebi bulunmaktadır. Birinci sebep, 1950'lerden sonra sömürgeden çıkıp bağımsızlıklarını kazanmaya başlayan yeni devletlerin daha önceki en geniş kapsamlı kodifikasyon faaliyeti olan Birinci Deniz Hukuku Konferansına katılamamış olmalarıdır.[34] İkinci olarak bu yeni devlerin daha demokratik ve hakkaniyet odaklı çok taraflı bir yasa koyma ve kodifikasyon süreciyle hemen her devletin söz sahibi olabileceği tarzda yeni bir konferans toplanmasını talep etmeleridir.[35] Son neden ise, Cenevre Sözleşmelerinde bulunan hukuki boşluklar ile var olan sözleşme hükümlerin gelişen teknoloji ve değişen toplum yapısının ortaya çıkardığı yeni problemleri çözmekte yetersiz kalması olarak ifade edilebilir.[36]

Konferans sonrası kabul edilen Sözleşmenin metninin sınırılandırmaya ilişkin hükümlerinin ortaya çıkmasında iki grubun görüşünün çatıştığı gözlemlenmiştir. Birinci görüş genel bir ilke olarak "*eşit uzaklığın*" kabul edilmesini isteyen Birleşik

32 "Münhasır Ekonomik Bölge" kavramı çalışmanın bundan sonraki bazı bölümlerinde "MEB" biçimde kısaltılmış olarak kullanılacaktır.
33 AESAN, s. 8.
34 DUNDUA, s. 10.
35 DUNDUA, s. 11.
36 KURAN, s. 3. Anılan Sözleşmedeki hukuki boşluğa örnek olarak karasuları genişliği konusunda herhangi bir düzenleme yapılmamış olması, sözleşmenin gelişen teknolojinin gereklerini karşılayamamasına örnek olarak ise kıta sahanlığına hak kazanımında işletilebilirlik kriterinin benimsenmiş olması gösterilebilir.

Krallık, Kanada, Danimarka ve Yunanistan gibi devletlerce savunulmuştur. İkinci görüş ise sınırlandırmanın "*hakça ilkeler*" merkezli yapılmasını isteyen Fransa, Türkiye, İrlanda, Polonya ve Kenya gibi devletlerce savunulmuştur.[37] Birinci grup devetler, salt hakça ilkeler merkezli bir sınırlandırma yaklaşımının benimsenmesinin belirsizliğe ve subjektifliğe sebep olacağını, bu itibarla sınırlandırmanın hukuk kuralları içerisinde tamamlanması aşamasında öngörülebilir kriterlerin belirlenmesi gerektiğini, bununla birlikte 1958 Kıta Sahanlığı Sözleşmesinin 6. maddesinin artık uluslararası hukukun genel bir kuralı olduğunu ileri sürmüşlerdir. İkinci grup devletler ise sınırlandırmalarda bağlayıcı, zorunlu ve genel bir kuralın her bir sınırlandırma olayının kendine has ve özel yapısı dikkate alındığında hakkaniyete aykırı ve makul olmayan sonuçlar doğurabileceğini ve Kuzey Denizi davasında Uluslararası Adalet Divanı'nın "*eşit uzaklığın bağlayıcı bir kural olmadığı, hakça ilkelerin ise örf ve adet hukuku kaynaklı bağlayıcı bir kural olduğu*" yönündeki kararının[38] genel bir hukuk kuralı olarak kabul edilmesi gerektiğini ileri sürmüşlerdir.[39] Konferans süresince çatışan bu görüşleri uzlaştırmak adına Başkan Koh tarafından bir çok gayri resmi toplantı düzenlenmiş,[40] ve sonunda münhasır ekonomik bölge ve kıta sahanlığı sınırlandırması için Başkan Koh tarafından teklif edilen sınırlandırma metni her iki grup tarafından uygun görülerek Sözleşmedeki nihai halini almıştır.

37 TANAKA (2006)**,** s. 44-46.

38 North Sea Continental Shelf Case between Federal Republic of Germany and Denmark, Federal Republic of Germany and Netherlands, 20 Şubat 1969. Sözkonusu karar bundan sonraki dipnotlarda "1969 tarihli Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davası" şeklinde; metin içerisinde ise "Kuzey Denizi davası" şeklinde anılacaktır. Kararın metnine "www.sovereigngeographic.com" adresinden ulaşılabilir, (11/05/2012). Ayrıca bakınız Ek-1.

39 A.O. ADEDE., **Toward the formulation of the rule of delimitation of sea boundaries between states with adjacent or opposite coasts,** Virginia journal of international law, Vol. 19,Number 2, 1979, s. 213-215.

40 JAGOTA, s. 241.

1982 Sözleşmesindeki kıta sahanlığı ve MEB sınırlandırmasına ilişkin olarak kabul edilen nihai metin:[41]

> *Kıyıları karşı-karşıya veya yan-yana olan devletler arasındaki kıta sahanlığı/münhasır ekonomik bölge sınırlandırması, hakça bir çözüm bulmak üzere, Uluslararası Adalet Divanı Statüsünün 38. maddesinde zikredilen uluslararası hukuka göre anlaşma ile gerçekleştirilecektir.*

Konferans sürecinde karasuları sınırlandırmasına ilişkin olarak ise ciddi tartışma ve uzlaşmazlıklar yaşanmamıştır. Karasuları sınırlandırmasına ilişkin hükmün, üzerinde ciddi tartışma yaşanmaksızın kabul edilmesinin temel sebepleri, en fazla 12 mil genişliğe kadar uzanabilen bu alanın diğer deniz alanlarına nazaran ciddi anlamda kısa olması ve aynı hükümleri içeren 1958 Sözleşmesinin uygulanmada pek fazla soruna neden olmaması olarak ifade edilebilir. Sonuç olarak, bu derece kısıtlı bir deniz alanının sınırlandırmasında ciddi problemlerin ortaya çıkmayacağı mülahazasıyla, karasuları sınırlandırmasına ilişkin olarak 1958 Sözleşmesindeki düzenleme hemen hemen aynı şekliyle kabul edilmiştir. [42]

C. Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırmasının Özellikleri, Önemi ve Günümüzdeki Genel Durum

1. Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılması Sürecinin Zorluğu

Deniz yetki alanlarının sınırlandırılması çözülmesi zor bir yapıya sahiptir. Bu hukuk dalının diğer deniz hukuku alt dallarına nazaran içerisinde çok daha fazla

41 10 Aralık 1982'de hazırlanan ve 16 Kasım 1994'te yürürlüğe giren 1982 Sözleşmesi'nin 74 ve 83. maddeleri.

42 DUNDUA, s. 13.

ihtilaflar bulundurduğu söylenebilir.[43] Bu itibarla, uluslararası yargı organlarının önüne götürülen uyuşmazlıklar bağlamında deniz yetki alanlarının sınırlandırılması sorunlarının ilk sırada yer aldığını söylemek yanlış olmayacaktır.[44] Deniz yetki alanlarının sınırlandırması hukukunun bu derece çetrefilli bir niteliğe sahip olmasının birkaç sebebi bulunmaktadır.

Öncelikle, dünyada var olan ya da ortaya çıkması muhtemel sınırlandırma uyuşmazlıkları konunun hassasiyetini ortaya koymaktadır. Sınırlandırmaya ilişkin yapılacak bir açıklama, koyulacak bir kural ya da verilecek her bir karar çıkarları olumsuz etkilenecek devletler tarafından refleksle karşılanabilecektir.

İkinci olarak, sınırlandırmayı yapacak olan yetkili organın tespit edilmesi başlı başına bir sorundur. Çünkü uluslararası hukuk her bir uyuşmazlık durumunda tarafların zorunlu olarak başvurması gereken bir hukuki çözüm yolu öngörmemektedir. Bu itibarla, tarafların iradelerinin uyuşmadığı durumlarda sınırlandırmayı çözmeye yetkili organın tespitinin kolay olmaması sözkonusu ihtilafların uzun süre boyunca çözümsüz kalmasına sebebiyet vermektedir.

Üçüncü olarak, sınırlandırmanın uyacağı ilkesel metotların neler olduğu sorusunun cevabının kesin biçimde verilememesidir. Uluslararası örf ve adet hukuku kuralları ile bu kuralların kodifikasyonu niteliğinde olan uluslararası deniz hukuku sözleşmeleri sınırlandırmaya ilişkin olarak taraflar açısından bağlayıcı, zorunlu ve ayrıntılı ilke, yöntem veya kural ortaya koyamamaktadır. Bu sebeple, sınırlandırma

---

43 İbrahim GÖKALP, **Milletlerarası Adalet Divanı'nın Deniz Alanlarının Sınırlandırılmasına Dair Kararlarında Dikkate Aldığı İlkeler**, İstanbul, Beta, 2008, s. 6.

44 Vicente Marotta RANGEL, "Settlement of Disputes Relating to the Delimitation of the Outer Continental Shelf: The Role of International Courts and Arbitral Tribunals", **The International Journal Of Marine And Coastal Law**, Vol. 21, No. 3, Koninklijke Brill NV, 2006, (s. 347-362), s. 354.

uyuşmazlıklarındaki boşluklar, büyük oranda, her bir uyuşmazlıkta esnek biçimde uygulanabilen yargı kararlarıyla doldurulmaktadır. Ancak bu durumda ise benzer nitelikteki uyuşmazlıklarda benzer sonuçların ortaya çıkmasını gerektirecek objektif ve standart kuralların yokluğu sorunu karşımıza çıkmaktadır.

Son olarak ise, deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasının hukuki boyutunun ötesinde teknik boyutlarının da bulunmasıdır. Her ne kadar sınırlandırmaya ilişkin ilke ve kuralların tespiti hukuki bir aşama olsa da, fiziki ve gerçek dünyada sınırlandırma hattının belirlenmesi ve çizilmesi süreci hukuk dışı teknik niteliklere sahiptir. Bu açıdan, hukuk kuralları çerçevesinde belirlenen yöntem ve kuralların uyuşmazlığa ve olaya uygulanması da ayrı bir sorunu beraberinde getirmektedir.[45]

2. Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılması Hukukunun Önemi

Deniz yetki alanlarının sınırlandırılması hukuku uluslararası bir karaktere sahiptir. Bu itibarla, komşu devletler arasındaki deniz alanları yalnızca taraflardan birisinin tek taraflı iradesiyle belirlenemez.[46] Öte yandan, deniz yetki alanlarının sınırlandırılması hukuku yalnızca uyuşmazlığın tarafı olan devletler açısından değil, aynı zamanda uluslararası barış ve güvenliğin tesisi açısından da hayati önemi haiz bir konudur. Bu tür ihtilaflar siyasi ve güvenlik riski de taşımaktadır.[47] Çözümlenememiş sınırlandırma uyuşmazlıklarının devletlerarası ikili ilişkiler bakımından taşıdığı risk potansiyeli uluslararası kamuoyu bakımından tecrübe

45 DUNDUA, s. 3.
46 TANAKA (2006), s. 8.
47 JAMINE, **Delimitation of the Mozambique Maritime Boundaries With Neighbouring States and the Management of Ocean Issues**, s. 2.

edilmiş bir gerçektir. Günümüzde, ülkemiz dahil bir çok devlet deniz alanlarını paylaşmak konusunda anlaşmazlık içerisinde bulunmaktadır.[48]

Deniz yetki alanlarınının sınırlandırılmasına ilişkin Uluslararası Adalet Divanı[49] tarafından çözüme kavuşturulmuş ilk uyuşmazlık olan Kuzey Denizi davasından günümüze kadar olan süreçte Divanın ele aldığı 89 uyuşmazlık konusunun 22'sinin deniz yetki alanı ihtilafları ve sınırlandırma sorunları olduğu[50] dikkate alındığında, deniz yetki alanlarınının sınırlandırılması hukukunun uluslararası boyuttaki önemi daha iyi anlaşılabilecektir.

Deniz yetki alanlarının sınırlandırılması hukukunun önemi ile denizler üzerindeki egemenlik tartışmalarının esas kaynağının ise denizlerdeki doğal kaynaklar olduğu söylenebilir. Denizlerdeki doğal kaynaklara kısaca değinmek gerekirse, bunlar niteliğine göre canlı ve cansız kaynaklar olarak sınıflandırılabilir. Cansız kaynaklar denizlerde daha çok petrol, doğal gaz ve bakırla nikel içeren yumrular şeklinde bulunmaktadır. İkinci grup kaynaklar olan canlı kaynaklar ise genellikle ekonomik değeri olan balık, mercan, midye, yengeç, ıstakoz ve salyangoz gibi canlılardır.[51]

3. Mevcut Deniz Sınırları Ile Kıyı Devletlerinin Genel Durumu

Dünyada belirlenmesi gereken 425 potansiyel deniz sınırı bulunmaktadır. Bu sınırlardan 201 tanesi yapılan anlaşmalarla nihayete erdirilmiştir. Kalan 224 sınır ise henüz belirlenmiş değildir. Basit bir hesapla, uluslararası yargı kararları marifetiyle

48 Deniz alanı sınırlandırması uyuşmazlığı içerisinde bulunan bazı devletler: Rusya-Norveç, ÇHC-Filipinler, Gürcistan-Rusya, Mozambik-Madagaskar, Türkiye-Yunanistan.

49 "Uluslararası Adalet Divanı" kavramı çalışmanın bundan sonraki bazı bölümlerinde "UAD" biçimde kısaltılmış olarak kullanılacaktır.

50 (çevrimiçi), http://www.icj-cij.org/docket/index.php?p1=3&p2=2, (26/05/2012)

51 Hüseyin PAZARCI (2009), Ankara, Turhan Kitabevi, 2009, s. 282, 283.

veya tarafların kendi aralarındaki çabalarıyla her yıl ortalama 5 sınırlandırma anlaşması yapıldığı göz önünde bulundurulduğunda, dünyadaki tüm deniz sınırlarının gelecek 45 yıl sonunda çözüme kavuşturulacağı tahmininde bulunmak kabaca yanlış olmayacaktır.[52]

Diğer taraftan, dünyada 153 kıyı devleti bulunmaktadır. Bunlardan 129 tanesi 1982 Sözleşmesine taraftır. Türkiye ise karasuları sınırını 12 mil olarak belirleyen hüküm sebebiyle sözleşmeyi imzalamamıştır. Sözkonusu 153 kıyı devletinden 118'i münhasır ekonomik bölge ilan etmiştir. Türkiye ise Ege ve Akdeniz'de henüz MEB veya kıta sahanlığı alanı ilan etmemiştir. Tüm kıyı devletlerinin 200 millik kıta sahanlığı ve MEB alanı ilan etmesi durumunda dünyadaki tüm denizlerin yaklaşık %44,5'inin kıyı devletlerinin üzerinde hak ve yetki sahibi olacağı deniz alanı, kalan yaklaşık %55,5'inin ise açık deniz alanı olacağı hesap edilmektedir.[53]

II. ULUSLARARASI HUKUKTA KABUL EDİLEN BAZI DENİZ YETKİ ALANLARI

A. Genel Olarak

Deniz yetki alanlarının ortaya çıkışının temelinde denizler üzerinde egemenlik kurma girişimleri yer almaktadır. Denizlerin serbestliğini savunan hukukçu Hugo Grotius'un görüşünün zamanla terk edilerek hukukçular Selden ve Welwood tarafından ortaya atılan denizler üzerinde kıyı devletinin egemenliği görüşünün ağırlık kazanması kıyı devletinin top menzili genişliğinde bir takım münhasır haklara sahip olmasının kabul edilmesiyle sonuçlanmıştır. Artık denizler

52 John DONALDSON and Alison WILLIAMS, **Understanding Maritime Jurisdictional Disputes: The East China Sea and Beyond, Journal of International Affairs**, Vol. 59, 2005, (s. 135-156), s. 141.

53 DONALDSON and WILLIAMS, s. 140. Ayrıca bkz. Ek-19

üzerinde egemenlik kurulabileceği uluslararası kamuoyu tarafından kabul edilmiştir. Zamanla kıyı devletlerinin denizler üzerindeki egemenlik genişliğini artırma girişimleri de gündeme gelmiştir. Öte yandan, uluslararası kamuoyu tarafından denizler üzerinde hak sahibi olabilmek için belirli şartların varlığının gerekli olduğu da ileri sürülmüş, bu kapsamda denizler üzerinde egemen haklara sahip olabilmenin ön şartı devletin "denize kıyısının bulunması" biçiminde kabul edilerek 1982 Sözleşmesinin 2. maddesinde kayıt altına alınmıştır. Bu koşul daha sonra uluslararası deniz hukukunda "*kara denize hakimdir*" ilkesi olarak evrenselleşmiştir.

Uluslararası deniz hukukunda her bir deniz yetki alanı, kıyı devletine farklı içerikte ve nitelikte hak, yetki ve sorumluluk vermektedir. Devletlerin deniz alanlarındaki hak ve yetkileri ise kıyıya yakın yerlerde daha güçlü olmakta, kıyıdan uzaklaştıkça zayıflamaktadır. Bu bakımdan kıyı devletinin en güçlü hak ve yetkilerle donatıldığı deniz yetki alanı iç sulardır. Egemenliğin gücü bakımından iç suları zararsız geçiş istisnasıyla karasuları takip etmektedir. Bu iki deniz alanı üzerinde kıyı devletinin egemelik hakkının bulunduğu kabul edilmektedir. Karasularının ötesinde ise, esas hatlardan itibaren 24 mile genişliğe kadar alanda maliye, göç, gümrük ve sağlık konularında kıyı devletine bazı sınırlı yetkiler veren bitişik bölge ilan edilebilmektedir. Esas hattan itibaren 200 mile kadar olan genişlikte kıyı devletine, başta ekonomik olmak üzere geniş hak ve yetkiler veren MEB alanı ile nihayet deniz dibi ve toprak altında bir takım haklar tanıyan kıta sahanlığı (bazı durumlarda 200 mil genişliğin de ötesine uzanabilen) alanına sahip olunabilmektedir.[54]

Her bir deniz yetki alanı farklı hukuki rejime tabi olmakla birlikte, uluslararası hukukta bu deniz yetki alanları, devletin egemenliğine tabi deniz kesimi

54 1982 Sözleşmesinin 1(1), 2, 3, 33, 49(1), 56(1) 76(1) ve 86. maddeleri.

ve uluslararası sular olarak ikiye ayrılmaktadır. Devletin egemenliğinde olan deniz yetki alanları iç sular ve karasularıdır. Bu alanlarda kıyı devletinin egemenliği kural, diğer devletlerin hak ve yetkileri ise istisna kabul edilmektedir. Bu istisnalar da uluslararası sözleşmeler ve uluslararası örf ve adet hukuku kurallarıyla belirlenmiştir. Örneğin her kıyı devleti kendi karasularında "zararsız geçiş" istisnası dışında, iç sulardaki egemen haklarının tamamına sahiptir.[55] Uluslararası sular rejimine tabi olan deniz yetki alanları ise, niteliğine göre kıyı devletine bir takım hak ve yetkiler sağlamaktadır. Bu rejime tabi deniz alanlarında kıyı devletinin mutlak egemenliğe sahip olmadığı, ancak uluslararası hukuk tarafından **açıkça belirlenmiş** hak ve yetkileri kullanabileceği kabul edilmektedir. Bu deniz alanlarında tüm devletlerin eşit hak ve yetkilere sahip olması kural, kıyı devletinin ayrıcalıklı hak ve yetkilere sahip olması ise istisnadır. Bu istisnalar da uluslararası hukuk tarafından açıkça belirlenmiştir. Bu bağlamda, uluslararası sular rejimine tabi olan deniz alanları üzerinde kıyı devletinin, denizlerden yararlanmak konusunda kendisine tanınan hak ve yetkiler dışında, diğer devletler aleyhine ve diğer devletlerin hak ve yetkilerine müdahale anlamına gelecek nitelikteki eylemlerden kaçınması uluslararası hukukun bir gereği olmaktadır.

Münhasır ekonomik bölge, kıta sahanlığı, iç sular, takımada suları ve karasularına dahil olmayan ve uluslararası hukuk tarafından kıyı devletlerinin üzerinde hiçbir türlü egemenlik iddiasında bulunulamayacağı kabul edilen deniz alanı ise *insanlığın ortak mirası* rejimine tabi açık denizlerdir.[56] Açık denizler, denize kıyısı bulunsun ya da bulunmasın bütün devletlerin kullanımına açıktır. Bu deniz alanı üzerinde tüm devletlerin hak ve yükümlüklerin eşit olduğu kabul

55 1982 Sözleşmesinin 2. maddesi.
56 1982 Sözleşmesinin 86. maddesi.

edilmektedir.[57] Bu kapsamda tüm devletler, denizde ve havada seyrüsefer serbestisi, denizaltı kablo ve boru döşeme serbestisi, suni ada ve tesis inşa etme serbestisi, balıkçılık faaliyeti yapma serbestisi ve bilimsel araştırma gerçekleştime serbestisine sahiptir.[58] Yine, 1982 Sözleşmesinin amir hükmü gereği açık denizlerden yalnızca barışçıl amaçlarla yararlanılabilir.[59]

B. Karasuları

Karasuları, kıyı devletinin ülkesel yetkisinin en dış sınırıdır. Kıyı devleti bu alanda ve bu alanın üzerindeki hava sahasında münhasır egemenliğe sahiptir. Kıyı devletinin karasuları üzerindeki egemenliğine ilişkin tek istisna, diğer devletlerin bu alanda zararsız geçiş hakkına sahip olmasıdır.[60] Yine her devlet, karasuları genişliğini tayin etme konusunda takdir hakkına sahiptir. Ancak bu sınır esas hatlardan itibaren 12 mili geçemez.[61]

Karasularına ilişkin ifade edilmesi gereken diğer bir önemli nokta, 1982 Sözleşmesindeki karasuları sınırlandırmasına ilişkin hükmün, kıta sahanlığı ve MEB sınırlandırmasına ilişkin hükümlerden farklı içerikte olmasıdır. 1982 Sözleşmesinin karasuları sınırlandırmasına ilişkin olan hükmü, 1958 Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesindeki karasuları sınırlandırmasına ilişkin olan düzenlemeyi

57 1982 Sözleşmesinin 2(1), 17, 87 ve 89. maddeleri.
58 1982 Sözleşmesinin 87. maddesi.
59 1982 Sözleşmesinin 88. maddesi.
60 1982 Sözleşmesinin 2(1) ve 17. maddeleri.
61 1982 Sözleşmesinin 3. maddesi. Sözkonusu sözleşme hükmü uluslararası örf ve adet haline gelmiş bir uluslararası hukuk kuralı olarak kabul edilmektedir. Bu bakımdan sözleşmenin tarafı olmayan devletler bakımından da bağlıyıcı niteliğe sahiptir. Ancak uluslararası hukuk gereği, örf ve adet hukuku kuralı olsa dahi, bir kurala karşı sürekli biçimde itiraz eden devletlere karşı o kuralın ileri sürülmesi mümkün değildir. Türkiye, Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı görüşmelerine aktif olarak katılmış, konferans boyunca karasuları genişliğinin 12 mil olarak belirlenmesine karşı çıkmıştır. Bu bakımdan örf ve adet niteliği kazanmış olan ve karasuları mesafesini azami 12 mil olarak belirlenen sözkonusu 3. maddenin Türkiye'ye karşı ileri sürülmesi olanaksızdır.

benimsemiştir. Böylece karasularının sınırlandırmasında, tarihi hakların ya da özel koşulların farklı yönde bir sınırlandırma gerektirmediği durumlarda sınırlandırmanın eşit uzaklık yöntemi kullanılması suretiyle belirleneceği kayıt altına alınmıştır.[62]

Diğer yandan, karasuları sınırlandırması sorunları MEB ve kıta sahanlığı sınırlandırması sorunlarından daha çekişmesizdir. Çünkü 1982 Sözleşmesinde kıta sahanlığı ve MEB sınırlandırılmasında somut ve objektif sınırlandırma kriteri bulunmamaktadır. Bu alanların sınırlandırmasında yol gösterici tek kriter hakça çözüm bulma hedefinin belirlenmiş olmasıdır. İşte kıta sahanlığı ve MEB sınırlandırmasında hakça ilkeler bu sebeple ağırlıklı şekilde rol almaktadır. Karasuları sınırlandırmasında ise, tarihi hakların veya özel koşulların farklı bir sınırlandırma gerektirmediği durumlarda, eşit uzaklık yönteminin uygulanacağı kayıt altına alınarak sınırlandırma sürecine ilişkin doğrudan bir sınıurlandırma metodu öngörülmüştür. Öte yandan, karasuları genişliğinin en fazla 12 mille sınırlandırılmış olması bu alanda çıkar çatışması yaşanması sorununun da büyük oranda önüne geçmektedir. 1982 Sözleşmesinde, 1958 Sözleşmesinden farklı olarak yeni bir düzenlemeye gidilmemesinin temel sebeplerinden birisinin de bu alanın çok sınırlı bir genişliği kapsamasıdır.[63]

C. Balıkçılık Bölgesi

Balıkçılık bölgesi, kıyı devletine balıkçılık konusunda birtakım yetkiler veren deniz alanını belirtmektedir. Balıkçılık bölgesi genişliğine ilişkin açık bir sözleşme hükmü bulunmamakla birlikte, 1974 tarihli İngiltere ve İzlanda arasındaki Balıkçılık davası kararında Divan, esas hatlardan itibaren 12 mil genişliğe kadar olan alandaki

62 1982 Sözleşmesinin 15. maddesi.
63 DUNDUA, s. 13.

balıkçılık bölgesinin örf ve adet haline gelmiş bir uluslararası hukuk kuralı olduğunu ifade etmiştir.[64]

Esasında MEB kavramının ortaya çıkması, balıkçılık bölgesinin zamanla önemini yitirmesine sebep olmuş ve artık bu kavram deniz alanı sınırlandırmalarında uyuşmazlık konusu olmaktan çıkmıştır. Bu itibarla günümüzde, balıkçılık bölgesinin deniz yetki alanlarının sınırlandırılması hukuku bağlamındaki ihtilafların dışında kaldığını söylemek yanlış olmayacaktır.[65]

D. Kıta Sahanlığı

1. Genel Olarak

Kıta sahanlığı, açık deniz (uluslararası sular) rejiminin istisnasını oluşturur ve kıyı devletine karasuları dışında kullanabileceği bir takım hak ve yetkiler tanır.[66] Kıyı devletleri kıta sahanlığı haklarına doğal olarak ve başından beri (**ipso facto ve ab initio**) sahiptir. Bu itibarla, bir kıyı devletinin kıta sahanlığına sahip olabilmesi için herhangi bir bildirimde bulunmasına gerek yoktur.[67] Nitekim Kuzey Denizi davası kararında Divan "*devletler arasında kıta sahanlığı haklarını kazanmanın, o alanda ayrıca bir bilirimde bulunmaya gerek kalmadan* ***ab initio ve ipso facto*** *olarak gerçekleşeceği kabul edilmektedir*" ifadesiyle aynı hususa işaret etmiştir.[68]

64 Fisheries Jurisdiction Case (United Kingdom v. Iceland), 25 Temmuz 1974, s. 25-27. Kararın metnine **"www.sovereigngeographic.com**" adresinden ulaşılabilir.

65 PAZARCI (2009), s. 277.

66 KURAN,s. 231.

67 1958 Kıta Sahanlığı Sözleşmesinin 2. maddesi; 1982 Sözleşmesinin 77. maddesi.

68 1969 tarihli Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davası, para. 39. Çalışmamızda atıfta bulunulan uluslararası yargı kararları Türkçe çeviri olarak aktarılırken, harfi harfine (motomot) çeviri yapılması yerine, kararda işaret edilen hususları en iyi şekilde verebileceğini düşündüğümüz biçimde anlam çevirisiyle metne işlenmiştir. Bu parallelde, karardaki bazı hususlar atlanmak suretiyle özetlemeler yapılmış, gerekli yerlerde de tarafımızca ilave vurgulama ve eklemeler yapılmıştır.

Kıyı devleti kıta sahanlığı üzerinde deniz yatağı ile toprak altının araştırılması ve canlı ve cansız doğal kaynakların işletilmesi konusunda münhasır haklara sahiptir.[69] Bu haklar su kütlesinin, su yüzeyinin ve hava sahasının tabi olduğu rejimleri etkilemez.[70]

Kıta sahanlığı kavramının jeologlar ve hukukçular tarafından algılanması farklılık göstermektedir. Kıta sahanlığının kıyı devletine sağladığı hak ve yetkiler ile bu alanın hukuki rejimi hukuksal anlamda kıta sahanlığı konusuyla ilgiliyken, kıta sahanlığı kavramının jeolojik ve jeomorfolojik oluşumu jeolojik anlamda kıta sahanlığının konusudur.

2. Jeolojik Anlamda Kıta Sahanlığı

Kıyı devletinin kara ülkesinin denizin altında devam eden uzantısına jeolojik anlamda kıta sahanlığı denir.[71] Esasında kara ülkesinin denizin altındaki uzantısı hiçbir noktada kesilmez. Bu bakımdan çalışmamız bağlamındaki uzantı kavramından anlaşılması gereken, kara ülkesi uzantısı eğiminin keskin şekilde arttığı noktaya kadar olan az eğimli sığ denizlerdeki kara ülkesi uzantısıdır.

3. Hukuksal Anlamda Kıta Sahanlığı

Kıyı devletinin Jeolojik ve jeomorfolojik yapısıyla bağlı kalınmaksızın, uluslararası hukuk ve uluslararası sözleşmelerde yer alan hükümler çerçevesinde hak kazanılabilen kıta sahanlığı alanına hukuki anlamda kıta sahanlığı adı verilmektedir. Kıta sahanlığına hak kazanabilmek için 1958 Sözleşmesiyle getirilen "*200 metre derinlik*" veya 200 metreden sonraki alanlar için öngörülen "*işletilebilirlik*" kriterleri

69 1958 Kıta Sahanlığı Sözleşmesi, md. 2/1; 1982 Sözleşmesi, md. 77/1.
70 1958 Kıta Sahanlığı Sözleşmesi, md. 3; 1982 Sözleşmesi, md. 78/1
71 KURAN, s. 197; PAZARCI (2009), s. 277.

hukuksal anlamda kıta sahanlığı kavramına örnek olarak verilebilir.[72] Benzer şekilde 1982 Sözleşmesindeki, kıta kenarının 200 mile ulaşmadığı durumlarda her kıyı devletinin *200 mil genişliğe* kadar olan alanda kıta sahanlığı alanı ilan edebilmesi ya da jeolojik anlamda kıta sahanlığının 350 mil ya da 2500 metre derinliğin olduğu noktayı 100 milin ötesinde geçtiği durumlarda, kıta sahanlığı alanının sözkonusu ölçütlerle sınırlanmasına dair hükümler[73] hukuksal anlamda kıta sahanlığına verilebilecek diğer bir örnektir.

4. Kıta Sahanlığı Kavramının Jeolojik ve Hukuksal Anlamının Yarışması

Kıta sahanlığı kavramının uluslararası alanda ortaya çıkışı yalnızca jeolojik anlamdaydı. Yani kıta sahanlığının tanımı yalnızca kıyı devletinin kara ülkesinin denizin altındaki doğal uzantısı olarak açıklanmaktaydı. Zira Truman bildirisinde açıklanan kıta sahanlığı kavramının yalnızca jeolojik anlamıyla ortaya konulduğu görülmektedir.[74] Ancak ileriki zamanlarda kıta sahanlığı kavramı zamanla jeolojik anlamından sapmaya başlamıştır. Bu doğrultudaki ilk sapma Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesiyle kıta sahanlığına hak kazanımı için "*işletilebilirlik*" ve "*200 metre derinlik*" kriterlerinin getirilmesidir.[75] Gelişen uluslararası hukukla birlikte kıta sahanlığı kavramının hukuksal anlamı zamanla, jeolojik anlamına karşı baskın hale gelmiştir.[76] Nihayet, Libya ile Malta arasındaki sınırlandırma davasında jeolojik ve jeomorfolojik unsurların 200 mile kadar olan kıta sahanlığı sınırlandırmasında hiçbir

72 1958 Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'nin 1. maddesi.
73 1982 Sözleşmesinin 76. maddesi.
74 Truman Proclamation
75 KURAN, s. 231.
76 Hüseyin PAZARCI, "Kıta Sahanlığı Kavramı ve Ege Kıta Sahanlığı Sorunu", Ankara, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1984, s. 399.

şekilde dikkate alınmayacağı ifade edilerek,[77] adeta 200 mil genişlikteki alan içerisinde jeolojik anlamda kıta sahanlığı kavramı deniz yetki alanlarının sınırlandırılması hukuku literatüründen çıkarılmıştır.

Deniz yetki alanlarının sınırlandırılması hukukunda, zamanla, jeolojik anlamda kıta sahanlığı kavramının önem ve görünürlüğünü kaybederek, hukuki anlamda kıta sahanlığı kavramının ağırlık kazanmasında birkaç sebep bulunmaktadır. İlk sebep ve olay, 1970'li yıllarda devletlerce fiili olarak uygulanmaya başlayıp, Üçüncü Deniz Hukuku Konferansında kabul edilen MEB kavramının ortaya çıkışıdır. Çünkü bu yeni kavram, ilan edildiği alanlar üzerinde, kıta sahanlığının kıyı devletlerine sağladığı hak ve yetkilerin tamamını kapsamaktadır. Yani MEB alanına sahip olan bir kıyı devleti, istisnai durumlar dışında[78], kıta sahanlığının sağladığı tüm hak ve yetkileri de doğrudan haiz olacaktır. Zira MEB alanı kıyı devletine, deniz yatağı ve toprak altındaki canlı ve cansız kaynakların işletilmesine de olanak tanımaktadır.[79]

İkinci olarak, deniz alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin 1982 Sözleşmesinin 74 ve 83. maddelerinde kıta sahanlığı ile MEB sınırlandırmasına ilişkin hükümler aynı içerikte düzenlenmiştir.[80] Aynı düzenlemeye tabi olan bu iki alanın sınırlandırmasında her iki alan için de aynı ve uygun olan sınırlandırma kriterlerinin kullanılmasının gerekliliği, hak kazanımında mesafe esasını ön plana çıkararak[81],

77 Case concerning the continental shelf between Libyan Arab Jamahiriya and Malta, 3 Haziran 1985, para. 33-39. Sözkonusu karar bundan sonra dipnotlarda "1985 tarihli Libya/Malta kıta sahanlığı davası" şeklinde; metin içerisinde "Libya ile Malta arasındaki sınırlandırma davası" şeklinde anılacaktır. Kararın metnine "www.sovereigngeographic.com" adresinden ulaşılabilir, (11/05/2012). Ayrıca bakınız Ek-6.

78 1982 Sözleşmesinin 76.maddesindeki koşulların varlığında kıyı devletleri 200 milin ötesinde de kıta sahanlığı haklarına sahip olabilmektedir.

79 1982 Sözleşmesinin 56. maddesi.

80 1982 Sözleşmesinin 74 ve 83. maddeleri.

81 Mesafe esasına ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz: hak kazanım kaynağı.

jeolojik unsurların sınırlandırma dışında kalmasına neden olmuştur. Benzer biçimde, tek bir hatla sınırlandırma yönteminin[82] benimsenmesiyle birlikte, yalnızca jeolojik anlamda kıta sahanlığı sınırlandırmasında etkili olabilen jeolojik ve jeomorfolojik unsurların, birden fazla alanın sınırlandırıldığı uyuşmazlıklardaki önemi büyük oranda azalmıştır.

Son olarak, 1982 Sözleşmesinde kıyı devletlere kıta sahanlığına hak kazanma imkanı tanınırken *200 mil genişlik* kriterine yer verilmiştir. Yani jeolojik anlamda kıta sahanlığının 200 mil genişliğe ulaşmadığı durumlarda dahi tüm kıyı devletler 200 mil mesafeye kadar olan alanda kıta sahanlığına sahip olabilecektir. Bu durumda aralarındaki mesafenin 400 milin altında olan karşılıklı kıyılar arasında, her bir devletin 200 mile kadar olan alanda hukuksal kıta sahanlığı hakkının bulunması bu alandaki jeolojik ve jeomorfolojik oluşumların önemi büyük oranda ortadan kaldırmıştır.

5. Uluslararası Hukukta Kıta Sahanlığı Kavramının Ortaya Çıkışı

Kıta sahanlığı kavramının varlığı coğrafyacılar ve jeologlar tarafından önceden beri bilinmekle beraber hukukçular ve siyasetçiler tarafından deniz dibi kaynaklardan yararlanma imkanının ortaya çıkmasıyla fark edilmiştir.[83] Kıta sahanlığı kavramının ortaya çıkması, esas olarak, deniz dibindeki kaynakların potansiyel öneminin artması ve teknolojik gelişmelerin de bu kaynakların işletilmesine imkan vermesiyle belirmiştir. Bu süreç içerisinde şüphesiz 1945 tarihli ABD başkanı Harry S. Truman'ın bildirisinin önemi çok fazladır.[84]

82 Tek bir hatla sınırlandırmaya ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz: tek bir hatla sınırlandırma yöntemi.
83 KURAN, s. 197.
84 KURAN, s. 198; DUNDUA, s. 1.

Truman bildirisinde, özetle, "*ABD kıyılarına bitişik olup, açık deniz altında yer alan ve kıta sahanlığını oluşturan deniz yatağı ile toprak altındaki hak ve yetkilerin ABD'ye ait olduğu, bu yetkinin esas olarak anakaranın denize doğru olan doğal uzantısı üzerinde kullanılabileceği, komşu devletlerle yapılacak kıta sahanlığı sınırlandırmasının hakkaniyet temelinde yapılması gerektiği, kıta sahanlığı üzerinde yer alan deniz alanlarındaki açık deniz rejiminde bir değişiklik olmayacağı*" ifade edilmiştir.[85]

Truman bildirisini müteakip başta Güney Amerika devletleri olmak üzere dünya devletlerinin büyük bir çoğunluğu benzer bildirimlerde bulunarak kendi egemenliklerindeki kıta sahanlığı alanlarını ilan etmeye başlamışlardır.[86] Nihayet kısa bir süre içerisinde kıta sahanlığı kavramı uluslararası örf ve adet hukuku içerisindeki yerini alarak 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesiyle hukuki temele oturmuştur. Ancak 1958 Sözleşmesinde kıta sahanlığının tanımı için "*işletilebilirlik*" ölçütünün kabul edilmiş olması gelişen teknoloji karşısında bu hükmün uygulanmasında bir takım sorunlar çıkmasına sebep olmuştur. Nitekim Üçüncü Deniz Hukuku Konferansında bu hükmün değiştirilmesi yönünde bir irade ortaya çıkmış, nihayet 1982 Sözleşmesinde kıta sahanlığına hak kazanımını düzenleyen 76. maddeyle kıta sahanlığına hak kazanımı için işletilebilirlik kriteri ortadan kaldırılmıştır.[87]

---

85 Truman Proclamation, **Policy of the United States With Respect to the Natural Resources of the Subsoil and Sea Bed of the Continental Shelf**, Proclamation 2667 of September 28, 1945, 10 Federal Registrar 12305, (çevrimiçi), http://www.oceancommission.gov/documents/gov_oceans/truman.pdf (21 Ocak 2012)

86 DOĞRU, s. 14. Öncü olarak kıta sahanlığı ilan eden (1945-1950) Amerkia kıtasındaki bazı devletlere örnek olarak Arjantin, Guatemala, Honduras, El Salvador, Brezilya, Kosta Rika, Meksika, Nikaragua, Panama ve Peru ifade edilebilir.

87 KURAN,s. 199.

Esasında 1982 Sözleşmesinin kıta sahanlığına hak kazanımına ilişkin hükümlerinde, jeolojik bakımdan kıta sahanlığı elde etmeye elverişli olan devletlerle jeolojik bakımdan kıta sahanlığı elde etmeye elverişsiz olan devletler arasında bir denge kurmaya çalıştığı görülmektedir. Sözleşme, jeolojik açıdan elverişsiz tüm kıyı devletlerine 200 mil genişliğe kadar olan alanda kıta sahanlığına hak kazanma imkanı tanırken, jeolojik açıdan elverişli olan ve jeolojik anlamda kıta sahanlığı 350 mili ya da 2500 metre derinliği 100 milden öteye geçen devletler için kıta sahanlığı alanını anılan ölçütlerle sınırlanmaktadır.[88] Dünyadaki kıyı devletlerinden 54'ünün 200 milin ötesinde de jeolojik anlamda kıta sahanlığı bulunmaktadır.[89]

E. Münhasır Ekonomik Bölge

1. Genel Olarak

Münhasır ekonomik bölge, esas hatlardan itibaren 200 mile kadar olan mesafede, karasularının ötesinde ve bu sulara bitişik olan, kıyı devletlerine bir takım ekonomik haklar tanıyan deniz alanı olarak tanımlanabilir.[90] Münhasır ekonomik bölge de açık deniz (uluslararası sular) rejiminin istisnasını oluşturur ve kıyı devletine karasuları dışında kullanabileceği geniş hak ve yetkiler tanır.[91] Ancak kıyı devletleri, münhasır ekonomik bölgeye doğal olarak ve başından beri (**ipso facto ve ab initio**) sahip olamaz. Bu itibarla, bir kıyı devletinin münhasır ekonomik bölgeye sahip olabilmesi için açık bir bildirimde bulunması gerekmektedir.[92]

88 KURAN, s. 198.
89 COOK Peter J. and CARLETON Chris M, **Continental Shelf Limits: The Scientific And Legal Interface**, Oxford University Press, New York, 2000, s. 3. Ayrıca bakınız Ek-20.
90 1982 Sözleşmesinin 55 ve 57. maddeleri.
91 KURAN, s. 231.
92 KURAN, s. 218.

Münhasır ekonomik bölge kıyı devletine, karasularının ötesindeki 200 mil genişliğe kadar olan alanda deniz yatağı üzerindeki sularda, deniz yatağında ve bunların toprak altındaki kısımlarında canlı ve cansız doğal kaynakların araştırılması, işletilmesi, muhafazası ve yönetimi konuları ile su kütlesinde ve su yüzeyinde akıntılardan ve rüzgarlardan enerji üretimi gibi bölgenin ekonomik amaçlarla işletilmesine ve araştırılmasına yönelik diğer faaliyetlere ilişkin egemen haklar tanır. Bu haklar suni adalar, tesisler ve yapılar kurma ile bunları kullanma, denize ilişkin bilimsel araştırma yapma ve deniz çevresinin korunması ile muhafazasını da kapsar.[93]

Münhasır ekonomik bölge kavramının hukuki rejimine ilişkin 1982 Sözleşmesi hükümleri incelendiğinde bu alanın, kıta sahanlığının kıyı devletine sağladığı tüm hak ve yetkileri kapsadığı görülmektedir.[94] Ancak, kıyı devletinin jeolojik yapısının elverdiği durumlarda, 200 milin ötesinde kıta sahanlığı ilan edilebiliyorsa MEB alanının ötesine uzanan alanlarda da kıta sahanlığı alanı hukuki varlığını devam edebilecektir.[95]

2. Uluslararası Hukukta Münhasır Ekonomik Bölge Kavramının Ortaya Çıkışı

Gelişen teknoloji ve diğer etkenler, kıyı devletlerinin kıta sahanlığı alanı üzerindeki su yüzeyinde başta balık stokları olmak üzere bazı münhasır haklar elde etme girişimlerine yönelmelerine sebep olmuştur.[96] Bunun yanında sömürge

93 1982 Sözleşmesinin 56. maddesi.
94 KURAN, s. 217.
95 1982 Sözleşmesinin 76. maddesi.
96 Barbara KWIATKOWSKA, "The 200 Mile Exclusive Economic Zone in the New Law of the Sea", Publications on Ocean Development, **Martinus Nijhoff Publishers**, London, 1989, s. xxiii, xxiv.

devletler, bağımsızlıklarını kazanmalarını müteakip kıyılarına yakın deniz alanları üzerinde bazı hak ve yetkilere sahip olma ihtiyacı hissetmişlerdir. Bu talep ve girişimlere cevap olarak ilk olarak, 1945'ten sonra Güney Amerika devletlerinin ortaya attığı *miras denizi* kavramı ortaya çıkmış, ardından da 1960'lı yıllardan itibaren yaygınlık kazanan *balıkçılık bölgesi* kavramı uluslararası kamuoyunun gündemine gelmiştir. Bu gelişmeler sonrası, zamanla örf ve adet hukuku haline gelecek olan, MEB kavramı ortaya çıkmıştır.[97] Bu deniz alanı, başlangıçta az gelişmiş devletlerin gelişmesine olanak sağlamak amacıyla ortaya çıkmış olsa da zamanla gelişmiş devletler tarafından da geniş çapta benimsenmiştir.[98] Münhasır ekonomik bölge kavramı açıkça ilk defa 1971 tarihli Asya-Afrika Hukuk Danışma Komitesi toplantısında Kenya temsilcisi tarafından ortaya atılmış, daha sonra Afrika ülkelerinin önderlik etmeleri vesilesiyle Üçüncü Deniz Hukuku Konferansında kabul edilerek 1982 Sözleşmesinde yer almıştır.[99] Bu gelişmeler sonrası doktrin bilginleri ve uluslararası yargı organları artık bu alanın örf ve adet hukuku kuralı haline geldiğini kabul etmişlerdir.[100]

III. DENİZ YETKİ ALANLARININ SINIRLANDIRILMASI HUKUKUNUN KAYNAKLARI

A. Genel Olarak

Deniz hukuku, uluslararası hukukun bir alt dalı olarak, uluslararası hukukun kaynaklarından beslenmektedir. Bu bakımdan Uluslararası Adalet Divanı Statüsünün

97 PAZARCI (2009) s. 282.
98 KURAN, s. 215, 216.
99 KURAN, s. 215.
100 KWIATKOWSKA (1989), s. 27-37.

38. maddesinde sayılan kaynakların deniz yetki alanlarının sınırlandırılması hukukunun da başlıca kaynakları olarak nitelendirilmesi tabiatıyla mümkündür.

Uluslararası Adalet Divanı Statüsünün 38. maddesinde uluslararası hukukun kaynakları biçimsel bakımdan, asli ve yardımcı kaynaklar olarak ikiye ayrılmıştır. Asli kaynaklar uluslararası örf ve adet hukuku kuralları, uluslararası sözleşmeler (antlaşmalar) ve hukukun genel ilkeleri; yardımcı kaynaklar ise doktrin ve yargı kararları olarak ifade edilmiştir. Aynı maddenin ikinci fıkrasında ise, taraflarca talep edilmesi durumunda Divanın başvurabileceği, hukuk dışı (**contra legem**) çözüm yolu olan hak ve nısfete (**ex aequo et bono**) değinilmiştir. Ancak Divan, günümüze kadar çözüme kavuşturmuş olduğu uyuşmazlıkların hiçbirisinde hak ve nısfet çözüm yoluna başvurmuş değildir.

Diğer taraftan, uluslararası hukukta kural koymaya yetkili tek bir evrensel organ bulunmamaktadır. Bu itibarla, uluslararası hukukun kaynaklarını saymak suretiyle ortaya koyan UAD statüsü uluslararası hukukun kaynaklarını belirlemeye yetkili tek irade açıklaması olarak kabul edilmemelidir. Yani uluslararası hukukun kaynakları mezkur 38. maddede sayılanlarla sınırlı tutulamaz. Öyleyse bu maddede sayılan kaynakları uluslararası kamuoyu tarafından genel olarak kabul edilmiş kaynaklar olarak nitelendirmek gerekir.[101] Özellikle bazı ad hoc yargılamalarda taraflarca belirlenen ve UAD Statüsünde sayılmayan diğer kaynakların da görülen uyuşmazlıkta dikkate alınması mümkündür.

UAD statüsünün 38. maddesi şu şekildedir:[102]

101 AESAN, s. 2

102 Türkçe metin, esaslı olmayan bazı değişiklik ve vurgularla birlikte, Enver Bozkurt, **Türkiye'nin Uluslararası Hukuk Mevzuatı**, 4. Baskı, Ankara, Asil Yayın Dağıtım, 2007 eserinden

(1) Ödevi, kendisine havale edilen uyuşmazlıkları uluslararası hukuka uygun olarak çözmek olan Divan:

a) Uyuşmazlık halindeki devletlerce kabul edilmiş kurallar koyan gerek genel, gerek özel ***uluslararası sözleşmeleri*** *(antlaşmaları);*

b) Hukuk kuralı olarak kabul edilmiş olan genel bir uygulamanın göstergesi olarak ***uluslararası örf ve adeti****;*

c) Medeni milletlerce kabul edilen ***hukukun genel ilkelerini****;*

d) 59. madde hükmü saklı kalmak kaydıyla, hukuk kurallarının belirlenmesinde yardımcı kaynak olarak farklı milletlerin ***yargı içtihatları*** *ile en yetkili yazarların* ***doktrinlerini****;*

uygular.

(2) Bu hüküm, taraflar mutabık iseler, Divanın hak ve nısfete göre karar vermesine halel getirmez.

B. Uluslararası Hukukun Asli Kaynakları

1. Uluslararası Örf ve Adet Hukuku

Uluslararası deniz hukuku esas olarak, 17. yüzyılda ortaya atılan iki hukukçunun görüşüyle paralel biçimde ortaya çıkmıştır.[103] Uluslararası deniz hukuku kurallarını kodifiye eden ilk evrensel metin ise 1958 tarihli Cenevre Deniz Hukuku Sözleşmeleridir. Öyleyse sözkonusu sözleşme metinlerinin kabul edilmesinden önceki deniz hukukuna ilişkin uyuşmazlıklar örf ve adet hukuku kuralları çerçevesinde çözüme kavuşturulmaktaydı. İlk zamanlar örf ve adet hukuku olarak

---

alınmıştır. Çalışmamızdaki deniz hukuku metinleri haricindeki uluslararası hukuk mevzuatı çevirilerinde bu kaynaktan yararlanılmıştır.

103 CHURCHILL and LOWE, s. 4.

ortaya çıkan deniz hukuku kuralları ise uluslararası konferanslar sonrası kabul edilen sözleşmeler ve devletlerin kendi aralarında akdettikleri antlaşmalarla kodifiye edilmeye ve yazılı hale gelmeye başlamıştır. Bu bakımdan, uluslararası sözleşmelerin çok büyük oranda uluslararası örf ve adet hukuku kurallarının kodifikasyonu suretiyle ortaya çıktığı söylenebilir. Yani deniz yetki alanlarının sınırlandırılması hukukuna ilişkin olan 1958 ve 1982 tarihli Deniz Hukuku Sözleşmeleri ile diğer bir takım uluslararası antlaşmalar çok büyük oranda örf ve adet hukukunun beyanı niteliğindedir.[104] Bu bağlamda, deniz hukukun en temel kaynağının uluslararası örf ve adet hukuku olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.[105]

Uluslararası hukukta, örf ve adet hukuku kuralının ortaya çıkabilmesi için iki koşulun varlığı aranmaktadır. İlk koşul olarak belli bir yönde sürekli ve istikrarlı bir uygulamanın bulunması, ikinci koşul olarak ise bu yöndeki uygulamanın meşru ve hukuki bir gereklilik olduğu yönünde evrensel bir inancın bulunmasıdır. Bu duruma örnek olarak kıta sahanlığı kavramının uluslararası hukukta kabul edilmesi belirtilebilir. İlk defa 1945 yılında Truman Bildirisiyle ortaya çıkan kıta sahanlığı kavramı çok kısa bir süre içerisinde birçok devlet tarafından benimsenmiştir. Sözkonusu uygulamaya, uluslararası hukukun devletlerin bu yöndeki faaliyetlerine izin verdiği yönündeki inanç da eklenince kıta sahanlığı kavramının örf ve adet hukuku kuralı olma niteliği tamamlanmıştır. Nitekim 1958 kıta sahanlığı Sözleşmesinde kıta sahanlığı kavramı açıkça düzenlenmiş ve Kuzey Denizi davasında Divan, *kıta sahanlığının uluslararası örf ve adet hukuku kuralı haline geldiğini*[106] teyit etmiştir.[107]

104 CHURCHILL and LOWE, s. 19; KURAN,s. 3; AESAN, s. 18.
105 GÖKALP, s. 14.
106 1969 tarihli Kuzey Denizi kıta sahanlığı davası, para. 61-64.

2. Uluslararası Sözleşmeler

Deniz hukukuna ilişkin yazılı olmayan uluslararası örf ve adet hukuku kurallarının çoğu, biri Milletler Cemiyeti, üçü Birleşmiş Milletler girişimi olmak üzere düzenlenen dört uluslararası konferansla kabul edilen dört uluslararası sözleşmeyle yazılı hale gelmiştir. Birinci Deniz Hukuku Konferansı sonunda 1958 tarihli dört adet Cenevre Deniz Hukuku Sözleşmeleri, Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı sonrası ise 1982 Sözleşmesi kabul edilmiştir.

a. 1958 Tarihli Cenevre Sözleşmeleri ve Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasına İlişkin Hükümler

Deniz hukukuna ilişkin kuralları evrensel anlamda ilk defa tedvin ve formüle eden düzenleme 1958 Cenevre Deniz Hukuku Sözleşmeleridir.[108] Bu Sözleşmeler Cenevre Açık Deniz Sözleşmesi, Cenevre Balıkçılık ve Açık Denizin Canlı Kaynaklarının Korunması Hakkında Sözleşme, Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi ile Cenevre Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmeleridir. Bu Sözleşmelerden Türkiye'nin taraf olmadığı ve nispeten fazla önem arzeden Kıta Sahanlığı Sözleşmesi Yunanistan dahil 62 devlet tarafından imzalanmıştır.[109]

1958 Cenevre Sözleşmelerindeki deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin yapılacak genel bir değerlendirmede, uyuşmazlıkların öncelikli olarak anlaşmayla çözümlenmesi gerektiği, anlaşmaya varılamaması durumunda ise sınırın eşit uzaklık metodunun uygulanması suretiyle belirleneceğinin kayıt altına alındığı, ancak özel koşulların (karasuları sınırlandırmasında ilaveten tarihi hakların)

---

107 CHURCHILL and LOWE, s. 5, 6.
108 Aslan GÜNDÜZ, **Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Teşkilatlar Hakkında Temel Belgeler**, İstanbul, Beta Basım Yayın, 1994, s. 256.
109 DOĞRU, s. 17.

gerektirdiği durumlarda sınırlandırmanın başka surette yapılacağının belirtildiği görülmektedir.[110]

b. 1982 Sözleşmesi ve Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasına İlişkin Hükümler

1982 Sözleşmesi 10 Aralık 1982 yılında kabul edilip, 16 Kasım 1994 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Sözleşmeye taraf devlet sayısı 159'dur.[111] Türkiye, sözleşmede karasuları genişliğinin en fazla 12 mil olarak düzenlenmesi ve bu düzenlemeye çekince konulamaması sebepleriyle sözleşmeye taraf değildir.

1982 Sözleşmesinde, 1958 Cenevre Sözleşmelerindeki deniz yetki alanlarının sınırlandırılması hukukuna ilişkin hususlarda üç temel değişikliğin varlığı göze çarpmaktadır. İlk olarak, Cenevre kıta sahanlığı sözleşmesindeki kıta sahanlığı sınırlandırmasına ilişkin olan hüküm esaslı bir değişikliğe uğramıştır. Artık bu alanın sınırlandırılmasında anlaşma/eşit uzaklık/özel koşullar üçlü kuralı tamamen terk edilmiş, yerine hakça çözüm bulmak üzere uluslararası hukuka uygun bir anlaşmayla sınırlandırma yapılması ilkesi kabul edilmiştir. İkinci olarak, sözleşmede bitişik bölge kavramının sınırlandırılmasına ilişkin herhangi bir düzenlemeye yer verilmemiştir. Son olarak ise, yeni bir kavram ve kurum olarak sözleşme boyutuyla

110 1958 Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi'nin 12 ve 24. maddeleri; 1958 Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'nin 6. maddesi. 1958 Kıta Sahanlığı Sözleşmesinin 6. maddesinde sırasıyla karşılıklı ve bitişik kıyılar arasındaki sınırın "*orta hat*" ve "*eşit uzaklık*" yöntemiyle belirleneceği kayıt altına alınmıştır. Bu iki kavram yazım olarak farklılık arzetse de, uygulamada bu iki kavram arasında herhangi bir farklılık bulunmamaktadır.

111 Office of Legal Affairs, **Maritime Space: Maritime Zones and Maritime Delimitation**, United Nations, Division for Ocean Affairs and the Law of the Sea, 8 Ocak 2010 tarihinde güncellenmiş metin, (çevrimiçi) http://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/status.htm (21 Ocak 2012)

ilk defa ihdas edilen münhasır ekonomik bölgenin sınırlandırılmasında kıta sahanlığı için benimsenen kural hiçbir farklılık arzetmeden benimsenmiştir.[112]

1982 Sözleşmesindeki kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge sınırlandırmasına ilişkin hükümler ile bu hükümlere ilişkin bazı tespit ve eleştiriler şu şekilde ifade edilebilir:

Sınırlandırma hükmü:

Kıyıları karşı-karşıya veya yan-yana olan devletler arasındaki kıta sahanlığı/münhasır ekonomik bölge sınırlandırması, hakça bir çözüm bulmak üzere, Uluslararası Adalet Divanı Statüsünün 38. maddesinde zikredilen uluslararası hukuka göre anlaşma ile gerçekleştirilecektir

Bazı tespit ve eleştiriler:

- Sözkonusu hüküm incelendiğinde, **sınırlandırmada kullanılacak belirli ve zorunlu bir yöntemin öngörülmediği**,[113] **sınırlandırmada hangi yöntemin kullanılacağına dair yönlendirici bir hükmün de bulunmadığı görülmektedir.** Benzer şekilde, sınırlandırma sürecine hakim tek somut kriter olarak hakça çözümün hedeflenmiş olduğu anlaşılmaktadır. Deniz yetki alanlarının sınırlandırılması hukukunun en karmaşık aşamasının kullanılacak yöntemin tespiti olduğu göz önünde bulundurulduğunda, sözleşmenin, sınırlandırma uyuşmazlıklarının çözümüne dair esaslı, somut ve kesin bir çözüm sunamadığı söylenebilir. Keza sözleşme bu bakımdan, kabul edildiği ilk zamanlar "somut çözüm sunamadığı ve anlamsız olduğu" yönünde bir takım eleştirilere maruz kalmıştır.[114]

112 AESAN, s. 13.
113 DUNDUA, s. 13.
114 TANAKA (2006), s. 47.

- Sözleşmede, tarafların kendi aralarında yapacakları sınırlandırma anlaşmasının "*uluslararası hukuka uygunluk*" ve "*hakça çözüm"* unsurlarını taşıması gerektiği belirtilmiş olmakla birlikte, üçücü organ tarafından yapılacak sınırlandırmanın hangi unsurlar temelinde çözüme kavuşturulacağı açıkça ifade edilmemiştir. Yapılacak amaçsal yorumda, sınırlandırma uyuşmazlığının taraflar dışında üçüncü bir organ tarafından çözüme kavuşturulduğu durumlarda da yine bahsekonu iki unsura sadık kalınması gerektiği mütalaa edilmektedir. Bu bakımdan, uyuşmazlıkların çözümü aşamasında "*hakça çözüm*" ve "*uluslararası hukuka uygunluk"* atfından başka bir kısıtlama getirilmeyerek **yargı organlarına geniş takdir yetkisi bırakıldığı görülmektedir.**[115]

- Sözleşmede, Tarafların kendi aralarında yapacakları sınırlandırma anlaşmasının "*hakça çözüm bulmak üzere"* yapılması bir zorunluluk olarak ifade edilmiştir. Ancak, antlaşmalar hukuku ile örf ve adet hukukunun temel prensiplerinden birisi olan "*devletlerin buyruk kurala* ***(jus cogense****) aykırı olmamak kaydıyla diledikleri her türlü anlaşmayı yapabilecekleri ilkesine*"[116] göre, taraflar aralarında, buyruk kurala (**jus cogens**) aykırı olmamak kaydıyla, hakkaniyete aykırı sonuçlar doğursa bile her türlü anlaşmayı akdetme konusunda serbesttirler.[117] Bu açıdan, **sözleşmedeki sınırlandırma hükmünün hukukun genel prensipleri ile örf ve adet hukukuyla kısmi çatışma içerisinde olduğu söylenebilir.**

115 DUNDUA, s. 37; Arbitration between Barbados and the Republic of Trinidad and Tobago, relating to the delimitation of the exclusive economic zone and the continental shelf between them, decision of 11 April 2006, para. 222. Sözkonusu karar bundan sonra "2006 tarihli Trinidad-Tobago/Barbados sınırlandırma davası" şeklinde anılacaktır. Kararın metnine "www.sovereigngeographic.com" adresinden ulaşılabilir, (11/05/2012). Ayrıca bakınız Ek-13.

116 23 Mayıs 1969'da imzalan ve 27 Ocak 1980'de yürürlüğe giren 1969 tarihli Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesinin 53. maddesi. Buyruk kuralı (emredici hukuk normu), bir bütün olarak uluslararası toplumun, kendisinden hiçbir şekilde sapmaya müsaade edilmeyen ve ancak aynı nitelikte olan daha sonraki bir uluslararası hukuk normu ile değiştirilebilecek olan bir norm olarak kabul ettiği ve tanıdığı bir normdur.

117 AESAN, s. 11, 13.

- Sözleşmenin lafzına bakıldığında, sınırlandırma uyuşmazlıklarının çözümü bağlamında zikredilen esas yolun tarafların anlaşmaları olduğu görülmektedir. Uluslararası yargı organların sınırlandırmaya ilişkin rolü ise ikinci fıkrada belirtildiği biçimiyle istisnai biçimde ortaya çıkabilmektedir. Böylece taraflar arası anlaşma ön plana çıkarılarak, **uluslararası yargı organlarının sınırlandırmaki rolü nazik bir şekilde arka plana itilmektedir.**[118]

- Taraflar arasındaki sınırlandırma uyuşmazlıklarında herhangi bir somut yöntemin ifade edilmeyip, yalnızca uluslararası hukuka uygun bir hakça çözümün hedef gösterilmiş olması; bununla birlikte sınırlandırmanın öncelikli olarak taraflar arasında akdedilecek bir anlaşmayla yapılacağının kayıt altına alınmış olması ayrı bir problemi beraberinde getirmektedir. Üçüncü bir organa başvurmadan tarafların kendi aralarında diplomatik çözüm yollarıyla yapacakları sınırlandırmalarda sözleşmesindeki kriterler "*öngörülebilir*" "*somut*" ve "*objektif*" bir kural sağlayamadığı için uyuşmazlığın çözümüne dair etkili ve kullanışlı değildir. Çünkü genellikle, her devletin kendi iddiası ve sunduğu çözüm yolu kendisi bakımından hakça görülmektedir.[119] Özetle, Sözleşmenin 74 ve 83. maddeleri bir yandan önceliği anlaşma yapmaya vermekte, diğer yandan da **anlaşma yapılmasına esas teşkil edecek öngörülebilir ve objektif kriterler koyamamaktadır.**

- Her bir sınırlandırma uyuşmazlığının kendine has ve özel yapısı, her bir uyuşmazlıkta uygulanacak yöntem ve ilkelerin de farklılaşmasını gerektirir. Yani her bir uyuşmazlık için geçerli olan ve tüm uyuşmazlıklarda zorunlu olarak uygulanacak tek bir yöntemin kabul edilmesi hakkaniyete aykırı sonuçlar doğurabilecektir.

118 AESAN, s. 13.

119 Vladimir-Djuro DEGAN, "Consolidation of Legal Principles on Maritime Delimitation: Implications for the Dispute between Slovenia and Croatia in the North Adriatic", **Chinese Journal of International Law**, Vol. 6, No. 3, 2007, (s. 601–634), para. 17, 71.

Sözleşmenin sınırlandırmaya dair hükümlerinde zorunlu ve genel bir yöntemin kabul edilmemiş olması bu tereddütü büyük oranda gidermiş görünmektedir. Bu sayede, belki de gelecekteki birçok davada zorunlu ve standart bir metodun uygulanması sebebiyle ortaya çıkabilecek hakkaniyete aykırı durumların doğmasını önceden önlemiştir. **Sözleşmenin lafzı ve ruhu, taraflara, hakça sonucu verecek herhangi bir metodu seçmek konusunda serbesti tanımaktadır.**[120]

Özetle, sözleşmenin sınırlandırmaya ilişkin hükümlerindeki "*uluslararası hukuka*" ve "*hakça çözüme*" yapılan atfın sınırlandırma sürecini belirsiz, subjektif ve soyut hale getirdiği söylenebilir. Bu açıdan sözleşmenin ağırlıklı olarak öngörülebilirlik kriteri yerine esneklik yaklaşımını benimsediği, sınırlandırma yapacak olan uluslararası yargı organlarına geniş takdir yetkisi bıraktığı söylenebilir. Diğer taraftan sözleşmede genel ve öncelikli bir sınırlandırma metodunun kabul edilmemiş olması, belki de gelecekteki birçok davada zorunlu ve değişmez bir yöntemin uygulanması sebebiyle meydana gelebilecek olan hakkaniyete aykırı durumların doğmasını başından önlemiştir. Yine düzenlemeyle, taraf devletlerin sınırlandırma yaparken hakça buldukları herhangi bir metodu seçmek konusunda serbest bırakıldığı söylenebilir. Yapılacak genel bir değerlendirmede, mevcut haliyle sözleşmedeki sınırlandırma hükümlerinin günümüz ihtiyaçlarını tam olarak karşılayabildiğini söylemek güçtür.

c. 1958 Sözleşmeleri ile 1982 Sözleşmesi Hükümlerinin Çatışması

1958 Cenevre Sözleşmeleriyle 1982 Sözleşmesinin kıta sahanlığı ve MEB alanı sınırlandırmasına ilişkin farklı hükümler içerdiği ifade edilmişti. 1982

120 DUNDUA, s. 13.

Sözlemesinin yürürlüğe girmesiyle Cenevre Sözleşmeleri kendiliğinden ve doğrudan yürürlükten kalkmamıştır. Ancak bu iki sözleşmede bulunan hükümlerin çatıştığı durumlarda 1982 Sözleşmesindeki hükümlerin 1958 Sözleşmeleri karşısında üstün olarak uygulanacağı kayıt altına alınmıştır.[121] Bu noktada, her iki sözleşmede var olan sınırlandırma hükümlerinin uygulanmasında olası bir çatışma durumunda nasıl bir usulün izlenmesi gerektiği sorusu akla gelmektedir. Çünkü Cenevre Sözleşmelerinde sınırlandırmanın esas olarak "anlaşma/eşit uzaklık/özel koşullar" üçlü kuralı çerçevesinde yapılması gerektiği belirtilmiş, 1982 Sözleşmesinde ise uluslararası hukuka uygun ve hakça çözümü hedefleyen bir sınırlandırma süreci öngörülmüştür.

Konuya ilişkin olarak söylenecek ilk husus, her iki sözleşme hükümlerinin, usulde farklı olsa bile, esasta aynı amacı hedeflediğidir. Bu amaç, 1982 Sözleşmesi metninde "hakça çözüm bulmak üzere" şeklinde ifade edilmiş, Cenevre Sözleşmelerinde ise "özel koşullar" istisnası getirilerek kabul edilmiştir. Çünkü Cenevre Sözleşmelerinin sınırlandırmaya ilişkin hükümlerinde yer alan özel koşullar ibaresinin varlığının asıl gerekçesi *uyuşmazlığın hakça çözüme kavuşturulmasının amaçlanmış olması* biçiminde açıklanmıştır.[122]

Diğer taraftan, Cenevre Sözleşmelerinde öngörülen "eşit uzaklık/özel koşullar" kuralının, örf ve adet hukukunun kodifiye edilmiş yazılı metinleri olduğu kabul edilmiştir.[123] Bu bakımdan, örf ve adet hukukuna göre yapılan sınırlandırmaların merkezinde hakça ilkelerin olduğu dikakte alındığında, sözkonusu sözleşme metninin esasında 1982 Sözleşmesiyle aynı sonuçları doğuracağı

121 1982 Sözleşmesinin 311. maddesi.
122 1969 tarihli Kuzey Denizi kıta sahanlığı davası, para. 55; 1993 tarihli Jan Mayen sınırlandırma davası, para. 54.
123 2001 tarihli Katar/Bahreyn sınırlandırma davası, para. 176.

anlaşılmaktadır. Özetle, hem Cenevre Sözleşmelerinin, hem de1982 Sözleşmesinin sınırlandırmaya ilişkin hükümleri örf ve adet hukuku haline gelmiş ve hakça çözümü hedefleyen sınırlandırma ilkeleridir.[124]

3. Hukukun Genel İlkeleri

Uluslararası Adalet Divanı Statüsünün 18. maddesinde asli kaynaklar arasında zikredilen hukukun genel ilkeleri, hukukun varlıpından bu yana medeni uluslar tarafından kabul edilmiş genel hukuk prensipleri olarak ifade edilebilir. Bu ilkeler, birçok ulusal hukuk düzeninde yer alan ve uluslararası hukuk düzenine aktarılmasında herhangi bir sakınca bulunmayan, devletlerin ortak değeri olarak benimsenen prensipler[125] ile doğrudan uluslararası hukuk sisteminde var olduğu kabul edilen prensipleri kapsamaktadır. Bu ilkelerin en önemli işlevi, uluslararası hukukta var olan boşlukların doldurulmasına hizmet etmeleridir. Böylece uluslararası hukukta kural boşluğu nedeniyle bir davanın reddinin önlenmesi amaçlanmaktadır.[126]

Hukukun genel ilkeleri sınırlı sayıda değildir. Bu ilkelere örnek olarak devletlerin egemen eşitliği ilkesi, kara denize hakimdir ilkesi, anlaşmaların yalnızca tarafları bağlaması ilkesi, elçiye zeval olmaz ilkesi, kuvvet kullanmanın yasak olması ilkesi ve diğer devletlerin içişlerine karışmama ilkesi gibi ilkeler ifade edilebilir.

C. Yardımcı Kaynaklar

1. Uluslararası Yargı Kararları

Çalışmamız kapsamında bu kaynak, deniz yetki alanlarının sınırlandırılması uyuşmazlıklarının çözümüne dair uluslararası yargı organlarınca verilen kararları

124 Jon M. Van DYKE, ”An Analysis Of The Aegean Dispute Under International Law”, **Ocean Development & International Law**, Sayı: 36, 2005, (s. 63-117), s. 87.
125 PAZARCI (2009), s. 114
126 PAZARCI (2009), s. 116.

içermektedir. Uluslararası yargı organlarınca verilen kararlar uluslararası örf ve adet hukukunun somutlaşmasında, uluslararası sözleşmelerde var olan hukuki boşlukların doldurulmasında ve yorumlanmasında, hukukun genel ilkelerinin ise açıklığa kavuşturulmasında büyük öneme sahiptir. Yoksa uluslararası yargı organları kendi başlarına kural koymaya yetkili değildir. Diğer taraftan yargı kararları, gelecekteki benzer uyuşmazlıklar açısından, bağlayıcı olmasa da, ışık tutucu niteliğe sahiptir.[127] Yani, yargı organının niteliğine bakılmaksızın tüm yargı kararlarının yalnızca uyuşmazlığın tarafları bakımından bağlayacı olduğu, üçüncü kişiler bakımından bağlayıcı bir kural niteliği taşımadığı bilinmelidir.[128]

Her ne kadar yargı kararları, şekli olarak, uluslararası hukukun yardımcı kaynakları arasında sayılsa da, asli kaynaklarda var olan hukuk kurallarının beyan edilmesi niteliğindeki bazı yargı kararlarının asli kaynak gibi genel ve bağlayıcı etkiye sahip olduğu kabul edilmektedir. Örneğin Kuzey Denizi davasındaki "*sınırlandırmanın hakça ilkeler çerçevesinde yapılması*" gerektiğine dair yargı kararının gelecekteki sınırlandırma davaları açısından yardımcı kaynak olmanın ötesinde asli kaynak niteliği bulunmaktadır. Çünkü sözkonusu yargılamada, "hakça ilkeler çerçevesinde sınırlandırma yapmanın doğrudan uluslararası örf ve adet hukukunun gerekliliği" olduğu ifade edilmiştir.

Deniz yetki alanlarının sınırlandırılması bağlamında yetkili olarak dikkate alınabilecek uluslararası yargı organları Uluslararası Adalet Divanı, Uluslararası Deniz Mahkemesi ve bazı Ad hoc nitelikteki uluslararası tahkim mahkemeleridir. Ancak, günümüze kadar, doğrudan deniz yetki alanlarının sınırlandırılması hukukuna ilişkin Uluslararası Deniz Mahkemesinin önüne herhangi bir uyuşmazlık

127 GÖKALP, s. 17.
128 PAZARCI (2009), s. 134.

götürülmediği için çalışmamız kapsamında bu mahkemeye ilişkin olarak, yalnızca bu tür uyuşmazlıklar açısından yetkili olduğuna değinmekle yetinilecektir.

Deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin modern anlamdaki ilk sınırlandırma davası, La Hey Sürekli Tahkim Mahkemesi tarafından karara bağalanan, Norveç ve İsveç arasındaki karasuları sınırlandırmasına ilişkin 1909 tarihli Grisbadarna davasıdır.[129] Öyleyse, sınırlandırmaya ilişkin yargı kararlarının tarihsel geçmişinin yüzyılı aşkın olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

2. Doktrin

Uluslararası hukukun yardımcı kaynaklarından olan doktrin Deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasına dair ortaya atılan bilimsel görüş ve düşüncelerdir. Uluslararası hukuk kaynağı olarak doktrinsel bir görüşün herhangi bir birey tarafından değil, UAD Statüsünde belirtildiği şekliyle konusunda uzman yazarlar tarafından ortaya atılması gerekir.[130] Yine de bu yazarlar uluslararası hukukta doğrudan bir süje kabul edilmeği için, vereceği görüşler doğrudan hukuk kuralı yaratma gücünde olmayacaktır. Dolayısıyla doktrinin uluslararası hukukun oluşumuna katkısı ancak dolaylı yoldan ve yardımcı nitelikte olabilecektir. Bu itibarla doktrin, hukuk kuralının varlığının araştırılmasında, yorumlanmasında ve hukuki boşlukların giderilmesinde başvurulan bir kaynak olarak karşımıza çıkmaktadır.

129 ANDERSON, s. 325; RANGEL, s. 354.

130 26 Mayıs 1945'te kabul edilen Uluslararası Adalet Divanı Statüsünün 38. maddesinin birinci fıkrasının (d) bendi.

Uluslararası hukuk kaynağı olarak doktrin, uzman yazarların ötesinde bilimsel kurum ve kuruluşların rapor ve görüşleri ile yargıçların kişisel ve karşıt görüşlerini de kapsamaktadır.[131]

IV. HAK KAZANIM ESASLARI

A. Genel Olarak

Deniz yetki alanlarının sınırlandırılması hukukunun varlığı birden fazla devletin deniz alanının çakışmasına,[132] birden fazla devletin deniz alanının çakışması ise, sınırlı bir deniz alanı üzerinde birden fazla devletin hak ve yetki sahibi olma girişiminin bulunmasına bağlıdır.[133] Denizler üzerinde hak ve yetki sahibi olabilme ise, yargı kararlarında sıkça ifade edilen "*kara denize hakimdir*" ve "*kara denizler üzerindeki egemenliğinin kıyı yüzü aracılığıyla kullanır*" prensipleri çerçevesinde devletin denize kıyısının bulunmasına bağlıdır.[134] Denize kıyısı bulunan bir devletin denizler üzerinde hak, yetki ve egemenlik sahibi olması süreci ise "denizler üzerinde hak kazanımı" olarak adlandırılmaktadır.

---

131 PAZARCI (2009), s. 135.

132 1969 tarihli Kuzey Denizi kıta sahanlığı davası, para. 20; Case concerning maritime delimitation in the Black Sea (Romania v. Ukraine), 3 Şubat 2009, para. 77. Sözkonusu karar bundan sonra "2009 tarihli Romanya/Ukrayna sınırlandırma davası" şeklinde anılacaktır. Kararın metnine "www.sovereigngeographic.com" adresinden ulaşılabilir, (11/05/2012). Ayrıca bakınız Ek-16.

133 DUNDUA, s. 3.

134 Case concerning delimitation of the maritime boundary in the Gulf of Maine area (Canada/United States of America), 12 Ekim 1984, para. 157. Sözkonusu karar bundan sonra dipnotlarda "1984 tarihli Maine Körfezi sınırlandırma davası" şeklinde; metin içerisinde "Maine Körfezi davası" şeklinde anılacaktır. Kararın metnine "www.sovereigngeographic.com" adresinden ulaşılabilir, (11/05/2012). Ayrıca bakınız Ek-4; Case concerning maritime delimitation and territorial questions between Qatar and Bahrain, 16 Mart 2001, para. 185. Sözkonusu karar bundan sonra dipnotlarda "2001 tarihli Katar/Bahreyn sınırlandırma davası" şeklinde; metin içerisinde "Katar/Bahreyn davası" şeklinde anılacaktır. Kararın metnine "www.sovereigngeographic.com" adresinden ulaşılabilir, (11/05/2012). Ayrıca bakınız Ek-11; 1969 tarihli Kuzey Denizi kıta sahanlığı davası, para. 39; Case concerning the continental shelf between Tunisia and Libyan Arab Jamahiriya, 24 Şubat 1982, para. 73, 74. Sözkonusu karar bundan sonra dipnotlarda "1982 tarihli Tunus/Libya kıta sahanlığı davası" şeklinde; metin içerisinde "Tunus ile Libya arasındaki sınırlandırma davası" şeklinde anılacaktır. Kararın metnine "www.sovereigngeographic.com" adresinden ulaşılabilir, (11/05/2012). Ayrıca bakınız Ek-3.

Yeniden ifade etmek gerekirse, deniz yetki alanları üzerindeki bir sınırlandırma uyuşmazlığı, başta hak kazanım koşulu olmak üzere yukarıda sayılan koşulların tamamının varlığı durumunda ortaya çıkabilmektedir. Sözkonusu uyuşmazlıkların çözümünde ise her bir devlete, ona ait olan deniz alanının hakkaniyetli biçimde ona verilmesi deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasıyla mümkün olabilmektedir. Yani taraf devletlerin kıyıları aracılığıyla sahip olacakları deniz alanlarını belirlemeye yönelik kriter ve esasların saptanması (hak kazanım kriterleri), deniz yetki alanlarının sınırlandırılması hukukunun en temel sürecidir. Sözkonusu kriter ve esaslar ise çok taraflı evrensel sözleşmeler ile örf ve adet hukukuyla ortaya konulmuştur.[135]

Öyleyse denizler üzerinde hak kazanım süreci ile deniz yetki alanlarının sınırlandırılması sürecinin farklı kavramlar oldoğu ve hak kazanım aşamasının deniz yetki alanlarının sınırlandırılması sürecinin ön safhası niteliği taşıdığı bilinmelidir. Yani, deniz alanları çakışsın ya da çakışmasın, denizler üzerinde hak ve yetki sahibi olabilme hak kazanımıyla mümkün olabilmekte; çakışan deniz alanları üzerindeki hak ve yetkilerin belirlenmesi ise deniz yetki alanlarının sınırlandırılması suretiyle mümkün olabilmektedir. Bu itibarla, deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasından önce, sırasıyla, devletlerin denizler üzerinde hak ve yetkilere sahip olmasının koşullarının varlığı ile bu hak ve yetkilerin hangi hak kazanım esasına göre belirleneceği sorunlarının çözüme kavuşturulması gerekmektedir. Sonrasında ise, hak

135 1982 Sözleşmesinin 3. maddesinde karasuları genişliğinin ***mesafe esasına*** göre esas hattan itibaren en fazla 12 mil olarak tespit edilebileceği, 33. maddesinde bitişik bölge genişliğinin ***mesafe esasına*** göre esas hattan itibaren en fazla 24 mil olarak tespit edilebileceği, 57. maddesinde münhasır ekonomik bölge genişliğinin ***mesafe esasına*** göre esas hattan itibaren en fazla 200 mil olarak tespit edilebileceği, 76. maddesinde kıta sahanlığı genişliğinin ***doğal uzantı esasına*** göre kara ülkesinin doğal uzantısı boyunca karasularının ötesinde kıta kenarının dış sınırına kadar veya ***mesafe esasına*** göre esas hattan itibaren en fazla 200 mil olarak tespit edilebileceği düzenlenmiştir.

ve yetki sahibi olunan ve coğrafi şartlar gereği çakışan deniz alanlarının hangi devlete ait olacağının belirlenemesini teminen, deniz yetki alanlarının sınırlandırılması süreci işletilmelidir.

Deniz yetki alanlarının sınırlandırılması sürecinin ortaya çıkma koşulları şu şekilde sıralanabilir:

- Devletin denize kıyısının bulunması,
- Denize kıyısı bulunan devletin deniz üzerinde hak ve yetki iddiasında bulunması,
- Deniz yetki alanları üzerindeki hak ve yetki iddiasının uluslararası hukuk çerçevesinde meşru olması,
- Aynı deniz alanında birden fazla devletin hak ve yetki sahibi olma imkanının bulunması,
- Sınırlı bir deniz alanı üzerinde birden fazla kıyı devletinin hak ve yetki iddialarının çatışması.

B. Hak Kazanım Kriteri Olarak Doğal Uzantı ve Mesafe Esası

Deniz yetki alanlarının sınırlandırılması sürecinin ön aşaması olması sebebiyle, denizler üzerinde hak kazanım esaslarının sınırlandırma uyuşmazlıkları bağlamındaki önemi fazladır. Uluslararası sözleşmeler ile örf ve adet hukukunda hak kazanım esaslarına ilişkin olarak iki kriterin varlığından söz edilebilir. Bu kriterler jeolojik ve jeomorfolojik verilere dayalı olan ***doğal uzantı esası*** ile kıyıdan itibaren ölçülen uzaklığa dayalı ***mesafe esasıdır***.

Doğal uzantı esasının benimsendiği durumlarda her bir devletin sahip olacağı kıta sahanlığının belirlenmesinde, kıyı devletinin jeolojik ve jeomorfolojik yapısı ve kara ülkesinin denizin altında devam eden uzantısı esas alınmaktadır. Mesafe esasının benimsendiği durumlarda her bir devletinin sahip olacağı deniz yetki alanlarının belirlenmesinde ise, kıyı devletinin jeolojik ve jeomorfolojik yapısına bakılmaksızın, her bir deniz yetki alanı için uluslararası hukuk tarafından öngörülen genişlik ölçütü esas alınmaktadır.

C. Doğal Uzantı ve Mesafe Esasının Gelişimi

Karasularının ötesindeki tek deniz yetki alanının kıta sahanlığı olduğu dönemde sınırlandırmada kabul gören tek hak kazanım kriteri doğal uzantı esasıydı.[136] Çünkü kıta sahanlığı kavramının uluslararası hukukta ortaya çıkmasını sağlayan Truman Bildirisinde kıta sahanlığı yalnızca jeolojik ve jeomorfolojik unsurlar temelinde tanımlanmıştır. Ancak 1958 tarihli Kıta Sahanlığı Sözleşmesiyle birlikte kıta sahanlığı kavramı, jeolojik anlamı dışında hukuki bir anlam da kazanmıştır. Çünkü anılan Sözleşmeyle kıta sahanlığına hak kazanabilmek için jeolojik unsurların ötesinde "*işletilebilirlik*" ölçütü getirilmiştir. Bu ölçüt, kıta sahanlığının, "kıyı devletinin kara ülkesinin denizin altında devam eden uzantısı olması" kuralına istisna getirmiş ve kara ülkesinin doğal uzantısı olmasa dahi, kıyı devletlerinin bazı koşullar çerçevesinde işletebildiği deniz alanlarında kıta sahanlığı haklarını elde edebilmelerine olanak tanımıştır. Aynı bağlamda, 1982 Sözleşmesiyle kıta sahanlığına hak kazanımı için "*200 metre derinlik*" ölçütü getirilerek, denizin altındaki jeolojik ve jeomorfolojik yapıya bakılmaksızın tüm devletlerin kıta

136 1969 tarihli Kuzey Denizi kıta sahanlığı davası, s. 4. Divan, kıta sahanlığı sınırlandırmasında uygulanacak kural ve ilkeleri sıralarken doğal uzantı ilkesinin esas alınması gerektiğini belirtmiştir.

sahanlığına hak kazanılabilmesinin yolu açılmıştır. Yine, 1982 Sözleşmesinin 76. maddesinde, kıta sahanlığına hak kazanabilmenin doğal uzantı esasının yanında mesafe esasıyla da mümkün olduğu kabul edilmiş, aynı sözleşmenin MEB'e hak kazanımını düzenleyen 56. maddesinde ise, MEB'in uzandığı toprak altı ve deniz yatağına yalnızca mesafe esasıyla hak kazanılabileceği kayıt altına alınmıştır.[137]

Benzer biçimde Jan Mayen davası kararında Divan, Libya ile Malta arasındaki sınırlandırma davasına atıfta bulunarak "*modern hukukta kıta sahanlığı ve MEB kavramları artık iç içe geçmiştir*" ve "*bu iki alanın sınırlandırmasında her ikisi için de ortak olan mesafe esasının uygulanmasını öne çıkmıştır*" ifadelerine yer vermiştir.[138] Demek ki, iç içe geçen kıta sahanlığı ve MEB kavramları artık aynı esaslarla, hatta aynı yöntemlerle sınırlandırılmaktadır. Bu eğilimin sonucu olarak bu iki alanın tek bir hatla birlikte sınırlandırılması[139] ve doğal uzantı esasının yaygınlığının azalarak her iki deniz alanı için de ortak kriter olan mesafe esasının ön plana çıktığı görülmektedir. Yani bu iki alanın tek bir hatla sınırlandırıldığı durumlarda kıta sahanlığı için önem taşıyan ancak MEB ile hiçbir ilgisi bulunmayan jeolojik ve jeomorfolojik faktörlerin 200 mile (MEB'in uzanabileceği maksimum genişliğe) kadar olan alanın sınırlandırılmasında hiçbir önemi kalmamıştır.[140]

Öte yandan, 1982 Sözleşmesinin deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin 74 ve 83. maddelerinde kıta sahanlığı ile MEB alanlarının sınırlandırılmasına

---

137 1982 Sözleşmesinin 56. maddesi

138 Case concerning maritime delimitation in the area between Greenland and Jan Mayen, 14 Haziran 1993, para. 46. Sözkonusu karar bundan sonra dipnotlarda "1993 tarihli Jan Mayen sınırlandırma davası" şeklinde; metin içerisinde "Jan Mayen davası" şeklinde anılacaktır. Kararın metnine **"www.sovereigngeographic.com**" adresinden ulaşılabilir. Ayrıca bakınız Ek-9.

139 Tek bir hatla sınırlandırma yöntemine ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz "tek bir hatla sınırlandırma yöntemi".

140 Yücel ACER, "Ege Kıta Sahanlığı Sorunu ve Uluslararası Yargı Kararları", **Ege Kıta Sahanlığı ve Bildiriler Sempozyumu Kitabı**, (editör), Aslan Gündüz ve Hüseyin Öztürk, İstanbul, Tüdav yayınları, 2002, (s. 60-80). s. 67.

ilişkin hükümler aynı içerikte düzenlenmiştir.[141] Bu itibarla, aynı düzenlemeye tabi olan bu iki alanın sınırlandırmasında, her iki alan için de ortak olan "mesafe esasının" kullanılması yasanın lafzına da uygun olacaktır. Bu bağlamda, her iki sözleşme hükmünün aynı içerikte düzenlenmesi, her içi alana hak kazanımı için ortak kriter olan mesafe esasının doğal uzantı esası karşısında ağırlık kazandığı savını destekler niteliktedir.[142]

Son olarak, Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı esnasında örf ve adet hukuku kuralı olduğu kabul edilip, 1982 Sözleşmesiyle ilk defa sözleşme boyutunda düzenlenen MEB kavramının ortaya çıkmasıyla birlikte artık doğal uzantı esası uygulamadaki eski önem ve ağırlığını yitirerek, yerini büyük oranda kıyıdan ölçülen mesafe esasına bırakmıştır.[143] Çünkü MEB alanının sınırlandırılması pratikte, istisnalar dışında, kıta sahanlığı alanının sınırlandırılmasını da kapsamaktadır. Bu itibarla, MEB alanının mesafe esasına göre sınırlandırılmış olması, ayrıca doğal uzantı esasının kullanımına gerek bırakmamaktadır.

Elbette MEB kavramın ortaya çıkması kıta sahanlığı sınırlandırmasında doğal uzantı esasının tamamen geçerliliğini yitirdiği anlamına gelmemektedir. Nitekim Trinidad-Tobago ile Barbados arasındaki sınırlandırma davasında Mahkeme "*Balıkçılık bölgesi ve münhasır ekonomik bölge kavramlarının ortaya çıkmasıyla mesafe esasının öne çıktığının reddedilemeyeceğini, ancak bu durumun doğal uzantı esasının tamamen ortadan kalktığı anlamına da gelmeyeceğini*" ifade etmiştir.[144]

Devlet uygulamaları ile yargı kararları ışığında yapılacak değerlendirmede, deniz yetki alanlarının sınırlandırılamasına ilişkin olarak ortaya çıkan ilk yaygın

141 1982 Sözleşmesinin 74 ve 83. maddeleri.
142 DEGAN, para. 79.
143 2006 tarihli Trinidad-Tobago/Barbados sınırlandırma davası, para. 224.
144 AESAN, s. 24.

kriter doğal uzantı esasıyken (Kuzey Denizi davası), uluslararası arenada yaşanan gelişmeler ile yargı kararları sonrası mesafe esasının ön plana çıktığı görülmüştür. Hatta mesafe esası öyle yaygınlık kazanmıştır ki, artık doğal uzantı esası yalnızca kavramsal anlamda varlığını sürdürebilmekte olup, uygulama açısından çok çok sınırlı kalmıştır. Bu süreçte mesafe esasının ağırlık kazanması ile doğal uzantı esasının öneminin azalmasının birbiriyle orantılı biçimde ilerleyen gelişmeler olduğunu söylemek de mümkündür.[145]

D. Komşu Devletler Arasındaki Mesafenin 400 Milden Az Olduğu Uyuşmazlıklar

Libya ile Malta arasındaki sınırlandırma davasında Divan, *komşu devletler arasındaki mesafenin 400 milden az olduğu durumlarda jeolojik ve jeomorfolojik unsurların sınırlandırmada öneminin kalmayacağı* anlamına gelecek bir karar vermiştir.

Divan sözkonusu kararında "*her ne kadar görülen sınırlandırmada MEB değil, yalnızca kıta sahanlığı alanı sınırlandırıyor olsa da, MEB'e ilişkin ilke ve kurallar tamamıyla göz ardı edilemez. Çünkü bu iki alan modern hukukta birbiri içerisine geçmiştir. Kıyı devletinin kıta sahanlığı alanında deniz dibi ve toprak altında sahip olacağı haklar, ilan edilmiş bir MEB alanını da ilgilendirmektedir. Bu itibarla, kıta sahanlığı alanının sınırandırılmasında dikakte alınacak bir ilgili koşul, otomatikmen MEB'i de ilgilendirecektir. Elbette bu durum, MEB alanının ortaya çıkışının kıta sahanlığı kavramını ortadan kaldırdığı biçiminde yorumlanamaz,*

145 Barbara KWIATKOWSKA, "Equitable maritime boundary delimitation, as exemplified in the work of the international court of justice during the presidency of sir Robert Yewdall Jennings and Beyond", **Ocean Development & International Law**, Volume 28, Issue 2, 1997. (s. 91-145), s. 103.

ancak asıl ağırlığın her iki kavram (kıta sahanlığı ve MEB) için de ortak olan, kıyıdan ölçülen mesafe gibi, unsurlara verilmesi gerekmektedir" ifadesini kullanmıştır.[146] Divan kararında devamla ve özetle "*MEB alanı oluşmadan kıta sahanlığı alanının var olabileceğini, ancak kıta sahanlığı alanı oluşmadan MEB alanının var olamayacağını, mesafe kriterinin her iki deniz alanının sınırlandırılmasında ortak olduğunu*" belirtmiştir.[147] Burada vurgulanmak istenen esas husus, eğer MEB alanı sınırlandırılacaksa fiilen kıta sahanlığının da sınırlandırılmış olacağıdır. Çünkü istisnai durumlar dışında, MEB alanı pratik anlamda kıta sahanlığı alanını da kapsamaktadır ve MEB alanı kıyı devletine kıta sahanlığı alanının sağladığı hak ve yetkilerin tümünü tanımaktadır.

Divan aynı paragrafta "*1982 Sözleşmesinin 76. maddesinde kıta kenarının 200 mil genişliğe ulaşmadığı yerlede, fiziki yapının ve kıta sahanlığı kavramının tarihsel geçmişinin aksine, mesafe esasına göre hukuksal anlamda kıta sahanlığı elde edilebilmektedir. Bu bağlamda, doğal uzantı ve mesafe esası birbirinin aksi değil, ancak birbirini tamamlayan unsurlardır ve her ikisi de hukuksal olarak kıta sahanlığı kavramının var olması için hayatidir*" İfadesini kullanmıştır.[148] Bu ifadesiyle Divanın dikkat çekmek istediği nokta ise, 1982 Sözleşmesi su altı alanının jeolojik ve jeomorfolojik yapısı ne olursa olsun (kıta kenarının 200 mile ulaşmadığı yerlerde) tüm devletlere 200 mile kadar olan alanda kıta sahanlığı haklarını elde etme hakkı tanımıştır. Diğer taraftan jeolojik açıdan elverişli devletlerin 200 milin ötesinde de kıta sahanlığı hakları elde etme olanağı olması durumunda ise, kıta sahanlığını

146 1985 tarihli Libya/Malta kıta sahanlığı davası, para 33.
147 1985 tarihli Libya/Malta kıta sahanlığı davası, para. 33.
148 1985 tarihli Libya/Malta kıta sahanlığı davası, para. 34.

anılan mesafenin ötesine taşımalarına da imkan tanımaktadır.[149] Son tahlilde, her bir devlet kıta sahanlığı haklarını elde etme konusunda kendisi bakımından daha avantajlı haklar tanıyan kriteri benimseme konusunda serbest bırakılmıştır. Yani, jeolojik açıdan elverişli olan devletler 200 mil sınırıyla bağlı kalınmaksızın 200 milin de ötesindeki alanda, jeolojik olarak avantajsız olan devletler ise 200 mile kadar olan alanda kıta sahanlığı hakları elde edebilecektir. Divan tarafından bu kapsamda yapılan değerlendirmeye göre, *aralarındaki mesafe 400 milden az olan komşu devletler arasındaki sınırlandırmada her devletin 200 mil genişliğinde kıta sahanlığına doğrudan sahip olabilme hakkının bulunmasından dolayı, bu genişlikteki kıta sahanlığı sınırlandırmasında jeolojik ve jeomorfolojik unsurlar ne hak kazanım kriteri olabilecek, ne de ilgili koşul olarak dikkate alınabilecektir.* Böylece kıta sahanlığı üzerinde hak tesis etmeyi doğal uzantı esasına dayandıran anlayış 200 millik alan içerisinde reddedilerek, jeolojik ve jeomorfolojik unsurların, deniz alanlarına hak kazanımı bakımından ancak 200 milin ötesindeki alanlarda dikkate alınabileceği kabul edilmiştir.[150]

Ancak Divanın bu kararı, doktrindeki kimi görüşler tarafından eleştirilmiştir. Bu bağlamda MEB ve kıta sahanlığı alanlarının aynı prensipler çerçevesinde sınırlandırılmasının, jeolojik ve jemorfolojik oluşumların sınırlandırmadaki öneminin azalmasına ve sınırlandırmanın coğrafi unsurlar temelinde gerçekleştirilmesine sebep olduğuna dikkat çekilmiştir.[151]

149 1982 Sözleşmesinin 76. maddesi
150 DOĞRU, s. 42.
151 Patricia BIRNIE, "Delimitation Of Maritime Boundaries: Emergent Legal Principals And Problems", Gerald Henry Blake (editör), **Maritime Boundaries and Ocean Resources**, Barnes & Noble Books, New Jersey, 1987, (s. 15-37), s. 25

Diğer taraftan Divan, sözkonusu kararında MEB kavramına ilişkin bir prensibin kıta sahanlığı kavramına aktarılmasının gerekçesini yeterli biçimde ortaya koyamamıştır. Kaldı ki kıta sahanlığı, MEB kavramından önce varlık kazanmış bir alandır.

Yine Divanın kararında dile getirdiği "*bu durum kıta sahanlığı kavramının hukuken ortadan kalktığı anlamına gelmez*" anlamındaki ifadesi bir derece tutarsız görülmektedir. Çünkü kıta sahanlığı kavramının ortaya çıktığı olay olan Truman Bildirisinde ve Deniz Hukuku Sözleşmelerinde kıta sahanlığı esas olarak jeolojik ve jeomorfolojik unsurlar temelinde tanımlanmıştır. Yani kıta sahanlığı kavramının varlık sebebinin doğal uzantı esası olduğu kabul edilmiştir. Ancak Divanın sözkonusu kararında doğal uzantı ile jeolojik ve jeomorfolojik oluşumların sınırlandırma dışında tutulması, jeolojik anlamda kıta sahanlığının, büyük oranda, hukuk aleminden çıkarıldığı anlamına gelmektedir. Ancak tüm bu çekince ve karşıt görüşlere rağmen Divanın sözkonusu kararının sonraki tarihli yargı içtihatlarında da büyük oranda benimsendiği görülmektedir.

Uluslararası kamuoyunda doğal uzantı esasına göre hak kazanımının büyük oranda terk edilmiş olması ve özellikle komşu devletler arasındaki mesafenin 400 milden az olduğu durumlarda jeolojik ve jeomorfolojik unsurların sınırlandırma hukuku bakımından öneminin ciddi biçimde azaldığının yargı içtihatlarıyla kabul edilmiş olması, Türkiye'nin, Ege Denizi'ndeki sınırlandırma sorunu bağlamında doğal uzantı esasına dayalı olan tezini ileri sürmesine tamamen engel değildir. Elbette Ege Denizinde hak kazanımı için yegane kriter olarak doğal uzantı esasının benimsenmesi, yerleşik yargı içtihatları sebebiyle güçtür. Ancak Divan'ın "200 mile kadar olan alanda doğal uzantının öneminin olmayacağı" yönündeki kararının,

çakışmayan deniz alanlarında hakça sonuçlar verebileceği, çakışan alanlar bakımından ise doğal uzantının, anılan genişliğe kadar olan alanda bir dereceye kadar önemini koruyacağı kabul edilmelidir.

Diğer taraftan, Ege Denizi'nin doğusundaki Yunan Adalarının, Anadolu yarımadasının doğal uzantısı niteliğindeki kara parçaları olması gerçeğinden yola çıkarak, bir adanın, doğal uzantısı ve eklentisi olduğu anakara karşısında tam etkiye sahip olması *hakça ilkelere* ve *doğanın tamamen yeniden şekillendirilmesinin mümkün olmaması ilkesine* aykırı olacaktır. Anakaranın doğal uzantısı üzerinde bulunan bir adanın, sırf bu niteliğinden dolayı anakara karşısında çok sınırlı bir etkiye sahip olması ya da ihmal edilmesi gerekir. Deniz yetki alanlarının sınırlandırılması sürecinin merkezinde "*hakça ilkelerin*" olduğunun tartışmasız biçimde kabul edildiği dikkate alındığında,[152] Türkiye'nin sınırlandırmaya ilişkin ileri sürdüğü "*hakkaniyet prensibi temelinde çözüm*" savının uluslararası hukukla ve özellikle 1982 Sözleşmesinin öngördüğü çözüm yoluyla uyumlu olduğundan kuşku duyulmamalıdır.

E. Hak Kazanım Esasına İlişkin Bazı Yargı Kararları

Deniz yetki alanlarının sınırlandırılması sürecinin ön aşaması olması sebebiyle sınırlandırmaya ilişkin bir çok yargı kararında denizler üzerindeki hak kazanım esaslarına ilişkin ifadelere yer verilmiştir.

Kuzey Denizi davasında Divan, sınırlandırmaya hakim olan ilkelerin ne olduğu sorusuna "*doğal uzantı esasına dayalı anlaşma"* yanıtını vermiştir. Divan devamla, sınırlandırmada ilgili koşulları sıralarken "*jeolojik yapının dikkate alınması*

152 ACER (2002), s. 65.

gerektiğini" ifade etmiştir.[153] Ancak sözkonusu uyuşmazlığın görüldüğü zaman diliminde MEB kavramının henüz uluslararası kamuoyunun gündemine gelmediğinin göz önünde bulundurulmasında fayda bulunmaktadır.

Doğal uzantı esasının önem arzettiği diğer bir dava olan Maine Körfezi sınırlandırmasında Divan her ne kadar sınırlandırmayı doğal uzantı esası ışığında gerçekleştirmemiş olsa da, kıta sahanlığını elde etmek için doğal uzantı esasının geçerli bir hak kazanım kriteri olduğunu reddetmemiştir.[154]

Benzer şekilde, Tunus ile Libya arasındaki sınırlandırma davasında taraflarca ileri sürülen "*jeolojik ve jeomorfolojik yapı dikkate alınarak doğal uzantı temelinde sınırlandırma yapılması talebi*"[155] karşısında Divan "*uyuşmazlık konusu alanın, bölünmemiş bir yapı olarak her iki devletin ortak kıta sahanlığı alanı*" olduğunu ifade etmiştir. Bu sebeple Divan kararında "*doğal uzantı esasının kıta sahanlığına hak kazanımında role sahip olduğunu, ancak görülen dava bakımından taraflar arasındaki sınırlandırmada dikkate alınabilecek bir kriter olamayacağını*"[156] ifade etmiştir.

Libya ile Malta arasındaki sınırlandırma davasında ise Divan, "*komşu devletler arasındaki mesafenin 400 milden az olduğu durumlarda jeolojik ve jeomorfolojik unsurların bu alandaki sınırlandırmada hiçbir önemi olmayacağını ve bu alandaki sınırlandırmanın mesafe esasına göre yapılması gerektiğini*" ifade

153 1969 tarihli Kuzey Denizi kıta sahanlığı davası, s. 4, para. 101.
154 1984 tarihli Maine Körfezi sınırlandırma davası, para. 44, 193.
155 1982 tarihli Tunus/Libya kıta sahanlığı davası, para. 63.
156 1982 tarihli Tunus/Libya kıta sahanlığı davası, para. 103, 48.

etmiştir. Divan devamla, jeolojik ve jeomorfolojik unsurların ancak 200 milin ötesindeki alanlarda dikkate alınabileceğini belirtmiştir.[157]

Denizler üzerindeki hak kazanım sürecinin gelişimini de özetleyen Trinidad-Tobago ile Barbados arasındaki sınırlandırma davası kararında Mahkeme, "*Gelişen uluslararası hukukun bir sonucu olarak günümüzde sınırlandırmanın başlangıç noktaları her bir devlete verilecek deniz alanına hak kazanımının kökenidir. Kıta sahanlığının, karasuların ötesindeki tek deniz alanı olarak kabul edildiği dönemde bahsekonu hak kazanımı doğal uzantıydı. Ancak, münhasır ekonomik bölge kavramının ortaya çıkışıyla birlikte hak kazanımının mesafe esasına dayandığı yeni bir yaklaşım ortaya çıkmıştır*" ifadesine yer verilmiştir.[158]

Yargı kararları ışığında yapılacak bir analizde, hak kazanım kriteri olarak doğal uzantı ve mesafe esasının her ikisinin de hukuken varlığını sürdürdüğü, ancak mesafe esasının doğal uzantı esası karşısında uygulama üstünlüğüne kavuştuğu ve özellikle kıyıdan itibaren 200 mil genişlikteki alan içerisinde doğal uzantı esasının uygulamasının çok sınırlı kaldığı anlaşılmaktadır.

157 1982 tarihli Tunus/Libya kıta sahanlığı davası, para. 33-40.
158 2006 tarihli Trinidad-Tobago/Barbados sınırlandırma davası, para. 224.

İKİNCİ BÖLÜM

DENİZ YETKİ ALANLARININ SINIRLANDIRILMASINDA DİKKATE ALINAN İLKELER

I. HAKKANİYET İLKELERİ

A. Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasında Hakkaniyet Kavramı

1. Genel Olarak Hakkaniyet ve Adalet Kavramları

Adalet, hakkın gözetilmesi, ahlaki vazifelerin yerine getirilmesi,[159] herkese hakkı olanın verilmesi ve herkesin hakkı olana eşit koşullarda sahip olması[160] anlamlarına gelir. Hakkaniyet ise adalet düşüncesinin uygulamaya yansıtılmasıdır.[161] Diğer bir deyişle, adaletin somut olaydaki uygulanış biçimine hakkaniyet denilmektedir. Hakkaniyetli bir davranış adaleti sonuç verir. Demek ki hakkaniyet, her bir somut olayın bütün özellikleri ile kendisine has durumları göz önünde tutularak adaletin uygulanması fikrini ifade eder.[162]

Deniz yetki alanlarının sınırlandırılması uyuşmazlıklarında uygulanan hakkaniyet kavramı ise sosyal bilimlerdeki soyut adalet ve hakkaniyet fikrinden farklıdır. Zira deniz alanlarının sınırlandırılmasının hukuki yönü, soyut unsurlardan ziyade pozitif hukuk kurallarının uygulanmasını gerektirir. Bu bakımdan, deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasının hakkaniyet temelinde gerçekleştirilmesi de, her bir somut olayın kendine has koşulları çerçevesinde ***mutlak adalete kavuşma hedefi***

159 GÖKALP, s. 49.
160 John RAWLS, **A Theory of Justice**, Harvard University Press, 1999, s. 53.
161 1982 tarihli Tunus/Libya kıta sahanlığı davası, para. 71.
162 Separate Opinion of Judge Jiménez de Aréchaga, para. 24. (1982 tarihli Tunus/Libya kıta sahanlığı davası)

doğrultusunda ve ***hukuk kuralları içerisinde*** uyuşmazlıkların çözüme kavuşturulması olarak özetlenebilir. Bu noktadan hareketle, hakkaniyet kavramının deniz yetki alanlarında iki tür uygulanış biçimi olduğu ifade edilebilir. Birinci tür hakkaniyet uygulaması olan ve çalışmamız kapsamında tartışılacak pozitif hukuk kuralı görünümündeki hakça ilkeler (**infra legem**), diğer hakkaniyet uygulaması olan hukuk dışı çözüm yolu niteliğindeki hak ve nısfet çözüm yolundan (**contra legem**) ayrılmaktadır.

2. Hakça İlkeler İle Hak ve Nısfet İlişkisi

Her ne kadar hukukun varlığının en asli amacı adaleti sağlamak olsa da, hukuk kuralları aracılığıyla adaleti sağlamak her zaman mümkün olamamaktadır. Hukukun katı bir şekilde uygulanması bazen adaletli sonuç elde etmeye yetmez. Böyle durumlarda mutlak adalete ulaşmak ancak hukuk dışı çözüm yollarına başvurmakla mümkün olur. Demek ki, hakkaniyetin bir hukuksal yönü (**infra legem**) ve bir de hukuk dışı yönü (**contra legem**) bulunmaktadır. Uluslararası hukuk doktrininde hukuksal adalete "*hakça ilkelere*", hukuk dışı adalete ise "*hak ve nısfet*" (**ex aequo et bono**) adı verilmektedir. Hakça ilkelere göre karar vermede hukuk kurallarının katı bir şekilde uygulaması sözkonusuyken, hak ve nısfete (**ex aequo et bono**) göre karar vermede mahkemeler, hukuk kurallarını sert bir şekilde uygulamaktan bağışık tutulmuştur.[163]

Çalışmamız kapsamında ele alınacak olan ve hukukun bir öğesi olarak kabul edilen hakça ilkelerin özellikleri ve kapsamı, mahkemelere hukuk dışı unsurları da göz önünde bulundurularak karar verme yetkisini tanıyan hak ve nısfet (**ex aequo et**

163 1982 tarihli Tunus/Libya kıta sahanlığı davası, para. 71.

bono) çözüm yolundan farklıdır.[164] Hakça ilkeler, hukukun içinde olup, uygulanan hukuk kurallarının yetersizliklerini ve boşluklarını aynı hukuk iç düzeni mantığı çerçevesinde gidermeye çalışan bir kavramdır. Hak ve nısfet ise, toplumsal yetersizliklerin görüldüğü durumlarda, bu durumun giderilmesi ve adaletin sağlanması için hukuk kuralları dışında yer alan toplumsal kurallar ve değer yargılarına başvurmayı gerektiren bir çözüm yoludur.[165]

Sözkonusu iki çözüm yolu arasındaki farklılık birçok uluslararası yargı kararında da ifade edilmiştir. Manş Denizi davası kararında Mahkeme "***Divanın Kuzey Denizi davasındaki rolünün hak ve nısfet (ex aequo et bono) çözüm yolunu uygulamaktan farklı olduğunu***" ifade etmiştir.[166]

Benzer şekilde Kuzey Denizi davasında Federal Almanya Cumhuriyeti tarafından ileri sürülen adil ve hakça paylaştırma talebi Divan tarafından "***UAD statüsünün 38/2 maddesindeki şartlar gerçekleşmedikçe Divanın ex aequo et bono yoluyla karar vermesi söz konusu olamaz***" gerekçesiyle reddedilmiştir.[167]

Maine Körfezi davası kararında ise Divan "***hukukun içerisinde kalarak ve hukukun bir öğesi olarak uygulanan hakça ilkelere karar vermenin, hak ve nısfetle (ex aequo et bono) karar vermekten farklı olduğuna***" işaret etmiştir.[168]

---

164 PAZARCI (2009), s. 281. Çalışmamızda hak ve nısfet olarak adlandırılan kavram, hukuk dışı (contra legem) adalet anlamına gelen **ex aequo et bono** kavramının Türkçe karşılığı olarak kullanılmıştır.

165 Hüseyin PAZARCI, **Uluslararası Hukuk Dersleri**, II. Kitap, Gözden Geçirilmiş 7. Baskı, Ankara, Turhan Kitabevi, 2003, s. 353,354; Sevin TOLUNER, **Milletlararası Hukuk Dersleri**, 4. Baskı, İstanbul, 1996, s. 218-219. Akratan: DOĞRU, s. 14.

166 Case concerning the delimitation of the continental shelf between the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland, and the French Republic, 30 Haziran 1977, para. 50,51,52,54 vd. Sözkonusu karar bundan sonra dipnotlarda "1977 tarihli Manş Denizi kıta sahanlığı davası" şeklinde; metin içerisinde "Manş Denizi davası" şeklinde anılacaktır. Kararın metnine "www.sovereigngeographic.com" adresinden ulaşılabilir, (11/05/2012). Ayrıca bakınız Ek-2.

167 1969 tarihli Kuzey Denizi kıta sahanlığı davası, para. 88.

168 1984 tarihli Maine Körfezi sınırlandırma davası, para. 59.

Divan, Tunus ile Libya arasındaki sınırlandırma davasında hakça ilkeler ile hak ve nısfet çözüm yolunun farklılığını ***"Hakça ilkelerin uygulanması hukuk dışı çözüm yolu olan hak ve nısfetten farklıdır. Hak ve nısfet yoluna ancak UAD statüsünün 38/2 maddesinde ifade edildiği şekliyle tarafların anlaşması durumunda gidilebilir. Böyle bir durumda Divan artık duruma uygun bir çözüme ulaşmak için pozitif hukuk kurallarını uygulamaktan bağışık tutulmuştur"*** ifadesiyle ortaya koymuştur.[169]

Divan kararlarında açıkça ifade edildiği üzere, uyuşmazlığın hakça ilkeler ya da hak ve nısfet (**ex aequo et bono**) çözüm yoluyla nihayete erdirilmesindeki diğer bir farklılık mahkemelerin hak ve nısfet çözüm yöntemini kullanabilmelerinin ancak tarafların açık rızasına bağlı olmasıdır. Gerçekten, Uluslararası Adalet Divanı Statüsünün ilgili hükmünde, Divanın uluslararası bir uyuşmazlığı hak ve nısfet (**ex aequo et bono**) yoluyla çözüme kavuşturabilmesinin ancak tarafların rızasıyla mümkün olabileceği ifade edilmiştir.[170] Ancak Divan, günümüze kadar olan süreçte önüne gelen uyuşmazlıklar bağlamında hak ve nısfet çözüm yoluna başvurmuş değildir.

3. Hakkaniyet Kavramının Deniz Hukukunda Ortaya Çıkışı

Hakkaniyet kavramının deniz yetki alanlarının sınırlandırması sürecinde ortaya çıktığı olay 1945 tarihli Truman bildirisidir. Bildiride, ABD'nin ilan ettiği kıta sahanlığı alanlarının komşu devletlerin kıta sahanlığı alanlarıyla çakıştığı yerlerdeki paylaşımın hakça ilkeler temelinde yapılacağı belirtilmiştir.[171] Hakça ilkelere göre sınırlandırma doktrinin uluslararası yargı kararlarında ortaya çıktığı davalar ise

169 1982 tarihli Tunus/Libya kıta sahanlığı davası, para. 71.
170 1982 tarihli Tunus/Libya kıta sahanlığı davası, para. 71; Uluslararası Adalet Divanı Statüsü md. 38/2.
171 Truman Proclamation, s. 2.

Birleşik Krallık ile Norveç arasındaki balıkçılık davası ve Kuzey Denizi davasıdır.[172] Bu doktrin sözkonusu kararlarla sınırlı kalmamış, sonraki tarihli uluslararası yargı kararlarında sınırlandırmanın merkezine oturtularak[173] deniz alanlarının sınırlandırılması hukukun bağlayıcı bir ilkesi olarak kabul edilmiştir.[174] Gelişen süreçte hakça ilkelerin sınırlandırma uyuşmazlıklarındaki rolü o kadar çok benimsenmiştir ki, Kuzey Denizi davasında ***sınırlandırma uyuşmazlıklarının çözümünün merkezinde hakça ilkelerin bulunduğu*** ifade edilmiş,[175] Jan Mayen davası kararında ***örf ve adet hukukuna göre yapılacak sınırlandırmaların hakça ilkeler temelinde gerçekleştirilmesi gerektiğine*** işaret edilmiştir. Yine her iki kararda, 1958 Kıta Sahanlığı Sözleşmesinin sınırlandırmaya ilişkin 6. maddesinde yer alan *özel koşullar* ibaresinin varlığı ile örf ve adet hukukuna göre yapılacak sınırlandırmada *ilgili koşulların* araştırılmasının gerekliliğinin asıl gerekçesi "***son tahlilde, uyuşmazlığın hakça çözüme kavuşturulmasının amaçlanmış olması***" biçiminde açıklanmıştır.[176]

Nihayet, Manş davası kararında Tahkim Mahkemesi, Kuzey Denizi davasında ifade edilen "***anlaşmanın bulunmadığı durumlarda kıta sahanlığı sınırlandırmasının hakça ilkeler temelinde yapılacağı***" ilkesinin **uluslararası hukukun genel bir kuralı** olduğunu ifade etmiştir.[177] Hakça ilkelere göre

172 Barbara KWIATKOWSKA, "The International Court of Justice and Equitable Maritime Boundary Delimitation", **Environmental Policy & Law**, Vol. 28, Issue 6, 1999. s.1.
173 1985 tarihli Libya/Malta kıta sahanlığı davası, para. 45; 1984 tarihli Maine Körfezi sınırlandırma davası, para. 112; 1982 tarihli Tunus/Libya kıta sahanlığı davası, para. 70.
174 DUNDUA, s.34.
175 1969 tarihli Kuzey Denizi kıta sahanlığı davası, para. 101.
176 1969 tarihli Kuzey Denizi kıta sahanlığı davası, para. 55; 1993 tarihli Jan Mayen sınırlandırma davası, para. 54.
177 1977 tarihli Manş Denizi kıta sahanlığı davası, para. 92.

sınırlandırma doktrinin en bariz biçimde ağırlık kazandığı karar ise Jan Mayen davasıdır.[178]

Diğer yandan, 1958 Kıta Sahanlığı Sözleşmesindeki sınırlandırmaya ilişkin hükümde özel koşullar istisnasının getirilmiş olması sözleşmenin hakça ilkeleri benimsediğinin kanıtı olarak gösterilmiştir.[179] Benzer şekilde, 1982 Sözleşmesinin kıta sahanlığı ve MEB sınırlandırmasına dair hükümlerinde sınırlandırmanın hakça bir çözümü sağlayacak şekilde yapılması gerektiği ifade edilerek, hakkaniyet kavramının sınırlandırmadaki ağırlıklı rolüne işaret edilmiştir.[180] Esasında uluslararası örf ve adet hukukunda, devlet uygulamalarında ve yargı kararlarında sınırlandırmanın merkezinde her zaman hakça ilkelerin olduğu tartışmasız biçimde kabul edilmiştir.[181]

Ancak uluslararası yargı organlarınca işaret edilen bu temel prensibin bazı uyuşmazlılarda farklı biçimlerde, bir miktar ifade ve vurgu değişikliğiyle açıklandığı görülmektedir. Esasında her birisinin amacı hakkaniyeti sağlamak olan bu kavramlar kimi zaman hakça kriter, hakça çözüm veya hakça sonuç biçiminde, kimin zaman ise hakça ilkeler şeklinde ifade edilmiştir.[182]

178 KWIATKOWSKA (1999), s.1.
179 PAZARCI (2003), s. 370; 1969 tarihli Kuzey Denizi kıta sahanlığı davası, para. 55; 1977 tarihli Manş Denizi kıta sahanlığı davası, para. 70.
180 1982 Sözleşmesinin 74 ve 83. maddelerindeki sınırlandırma hükmünde "*…devletler arasındaki kıta sahanlığı/münhasır ekonomik bölge sınırlandırması,* ***hakça bir çözüm bulmak üzere****… anlaşma ile gerçekleştirilecektir"* ifadesi yer almaktadır.
181 BIRNIE, s. 20; ACER (2002), s. 65.
182 ACER (2002), s. 65.

B. Hakça İlkelerin Sınırlandırma Sürecindeki Fonksiyonu ve Özellikleri

1. Genel Olarak

Uluslararası yargı organları, önüne gelen sınırlandırma uyuşmazlıklarında hakça ilkeler kavramını tanımlama gereği duymuştur. Ancak hakkaniyet kavramının fikirsel boyutunun baskınlığı ve soyut niteliğinin ağırlığı bu kavramın tanımlanmasını da bir derece zorlaştırmıştır. Uluslararası yargı organları anılan zorluğu aşabilmek için hakça ilkeler kavramının doğrudan bir tanımını yapmak yerine, hakça ilkelerin özellikleri ile sınırlandırmadaki rolüne ve uygulanma biçimine değinmek suretiyle hakça ilkeler kavramını açıklığa kavuşturmayı tercih etmiştir. Öyleyse hakça ilkelerin geniş anlamıyla açıklanabilmesi, son tahlilde, bu kavramın deniz sınırlandırması uyuşmazlıklarındaki rolünü, özelliklerini ve uygulanma biçimini ele almayı gerektirmektedir.

Özetlemek gerekirse, hakça ilkelerin deniz yetki alanlarının sınırlandırılması bağlamındaki tanımı, uluslararası yargı organlarınca ortaya konulan kararlar çerçevesinde ele alınmalıdır. Bu doğrultuda, çalışmamızın, sözkonusu yargı kararlarının ayrıntılı olarak tahlilin yapılması suretiyle devam etmesi ve hakça ilkelerin tanımlanabilmesini teminen, bu ilkenin özellikleri ile sınırlandırma uyuşmazlıklarındaki fonksiyonunun açıklığa kavuşturulması gerekmektedir.

2. Hakça İlkelerin Sınırlandırmada Çatı Görev Üstlenmesi ve Sınırlandırma Sürecinde Akılda Tutulması Gereken Bir Amaç Olması

Hakça ilkelerin sınırlandırma sürecindeki esas rolü, sınırlandırmanın belli bir aşamasında kesin kriterler sağlamak değil, sınırlandırma sürecinin tamamında çatı görev üstlenmektir.

Kamerun ile Nijerya arasında sınırlandırma davası kararında hakça ilkelerin sözkonusu fonksiyonu "***sınırlandırma uyuşmazlıklarında hakça ilkelerin rolü bir yöntem olarak düşünülmemelidir. Hakça ilkeler, esas olarak sınırlandırmaya yön verecek olan, sınırlandırma süreci boyunca akılda tutulması gereken ve hedeflenen bir amaçtır***"[183] şeklinde ifade edilmiştir.

Maine Körfezi davasında aynı hususa değinen Divan, kararında "***uluslararası örf ve adet hukuku, temel olarak, amaca ulaşmak adına takip edilmesi gereken bellibaşlı yol gösterici ilkeler koyar. Bunun ötesinde, uluslararası hukukun doğrudan sınırlandırma uyuşmazlıklarında uygulanacak teknik ve uygulanabilir yöntemler ile kriterler belirlemesi beklenemez***"[184] ifadesini kullanmıştır.

Öyleyse deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasında hakça ilkeleri somut bir yöntem olarak düşünmemek gerekir. Hakça ilkeler, sınırlandırmaya yön veren ve sınırlandırma süreci boyunca akılda tutulması gereken bir hedef olarak mülahaza edilmelidir. Yani örf ve adet hukukunun öngördüğü hakça ilkeler çerçevesinde sınırlandırma yapılması, doğası itibarıyla esas amaca ulaşmak amacıyla takip edilmesi gereken yol gösterici bellibaşlı hukuk ilkelerini içermektedir. Bu ilkeler sınırlandırmanın hakça sonuca ulaşması hedefine yardımcı olur. Bellibaşlı bu ilkelere örnek olarak "kara denize hakimdir", "çakışan deniz alanları taraflardan birinin tek taraflı iradesiyle belirlenemez", "coğrafyanın üstünlüğü" ve "doğanın tamamen yeniden şekillendirilmesinin mümkün olmaması" gibi ilkeler sayılabilir. Demek ki hakça ilkeler, hangi kriterin ya da hangi somut pratik yöntemin uygulanacağını

183 Case concerning the land and maritime boundary between Cameroon and Nigeria, 10 Ekim 2002, para. 294. Sözkonusu karar bundan sonra dipnotlarda "2002 tarihli Kamerun ile Nijerya arasındaki sınırlandırma davası", metin içerisinde "Kamerun ile Nijerya arasındaki sınırlandırma davası" şeklinde anılacaktır. Kararın metnine "www.sovereigngeographic.com" adresinden ulaşılabilir, (11/05/2012). Ayrıca bakınız Ek-12.

184 1984 tarihli Maine Körfezi sınırlandırma davası, para. 81.

belirtmez, belirtmesi de beklenemez. Sınırlandırma uyuşmazlığında uygulanacak somut pratik yöntem ve kuralları belirlemek daha çok uluslararası yargı organlarına düşmektedir.[185] Bu görev yerine getirilirken de her bir uyuşmazlığın kendine has ve özel şartları göz önünde bulundurulmaktadır.

Benzer şekilde, Tunus ile Libya arasındaki sınırlandırma davasında hakça ilkelerin sınırlandırmadaki rolü Divan tarafından "*Divanın bu davadaki görevi ... **hakça sonucu sağlamak adına davayla ilgisi bulunan çeşitli unsurları dengelemektir**"*[186] şeklinde, azınlık görüşünü sunan Hakim Jimenes De Arechaga tarafından ise "*Her bir sınırlandırma uyuşmazlığında hakkaniyeti uygulamak, **her bir somut davada adaletin sağlanması adına tüm ilgili koşulları** dikkate almak ve bunları **dengelemektir***"[187] şeklinde ortaya konulmuştur.

Gerçekten de hakça ilkelere göre sınırlandırma yapmak belirli ve kesin metotlar sunmaktan ziyade izlenen yaklaşımın doğasını ifade eder ve kökeninde de hakkaniyet vardır.[188] Hakça ilkeler, sınırlandırmada belirli teknik araç ve yöntemlerin uygulanmasından ziyade bir çatı belirlenmesi ve sınırlandırma sürecinde yol gösterici bazı standartların göz önünde bulundurulmasını emreder. Yani hakça ilkeler somut bir metot veya kural değildir. Hakça ilkelerin bu anlamdaki esas fonksiyonu, hakça sonuca elverişli olan somut araçları belirleme işlevine yardımcı olmasıdır. Yani sınırlandırma, hakça ilkeler marifetiyle tespit edilen araçlar sayesinde hakça sonuca ulaşabilmektedir. Haça ilkelerin ürettiği araçlar bazen uygulanabilir bir yöntem, bazen bir sınırlandırma prensibi, bazen de sınırlandırma yaklaşımı olabilir. Hakça

185 ACER (2002), s. 64
186 1982 tarihli Tunus/Libya kıta sahanlığı davası, para. 71.
187 Separate Opinion, Aréchaga, para. 24. (1982 tarihli Tunus/Libya kıta sahanlığı davası)
188 Caribbean Community Secretariat, Background Paper For Report, **Delimitation of Maritime Boundaries Within Caricom**, (çevrimiçi) http://www.caricom-fisheries.com/website_content/publications/documents/Delimitation_of_Maritime_Boundaries_within_CARICOM.pdf (4 Ocak 2012), para. 30.

ilkelerin bu noktadaki esas rolü sınırlandırma süreciyle ilgili sözkonusu araçları belirlemek ve dengelemektir. Bu araçlar her bir sınırlandırma uyuşmazlığının özel yapısı göz önünde bulundurularak değişkenlik gösterecektir.

Özetlemek gerekirse hakça ilkeler, sınırlandırma işlemine uygulanacak usulü ve süreci ifade eden, yani genel çatıyı belirten bir kavram olarak görmek gerekir.[189] Hakça ilkelerin sınırlandırmadaki fonksiyonu ise, her bir özel olayda ve tüm ilgili koşullar ışığında sınırlandırmada kullanılıp hakça sonucu sağlamaya elverişli olan araçların tespit edilmesine yardımcı olup, bu unsurları dengelemek biçiminde özetlenebilir. Bu kriter ve yöntemler ise her bir davaya göre değişkenlik gösterir. Demek ki, hakça ilkelerin diğer bir özelliği de duruma özgü olmalarıdır. Yani her bir olayda kullanılacak ilkelerin değişkenlik gösterebileceğidir.[190]

3. Hakça İlkelerin Görüldüğü Davaya Özgü Olması

Hakça ilkelerin diğer temel bir fonksiyonu, her bir somut uyuşmazlığın kendi koşulları içerisinde mutlak adaleti sağlayabilmesidir. Yani hakça ilkelere göre sınırlandırma yapmak, her bir uyuşmazlığın kendi koşulları içerisinde mutlak adaleti sağlayabilecek hukuk kurallarını ortaya koymaktır. Bu itibarla, her bir somut olayda uygulanacak hakça ilkeler farklılık gösterebilecektir. Çünkü her bir sınırlandırma uyuşmazlığının kendine has özel koşulları ile spesifik yönleri vardır. Belli sınırlandırma uyuşmazlıklarında geçerli olan bir hakça ilke başka bir sınırlandırma uyuşmazlığında hakça sonucu sağlamaya elverişli olmayabilir. Demek ki, tüm hakça ilkelerin her olayda uygulanması mümkün değildir. Bu sebeple hakça ilkeler, her bir

189 GÖKALP, s. 60.
190 GÖKALP, s. 59.

ilkenin her olayda uygulanmasından ziyade, yalnızca o olaya uygun ilke ve kriterlerin uygulanmasını emreder.

Nitekim hakça ilkelerin bu özel niteliği Tunus ile Libya arasındaki sınırlandırma davası kararında "*Divan her bir somut olayda pozitif hukuku uygularken hukukun çeşitli yorumlarından,* ***davanın koşulları ışığında, adaletin gereklerini en iyi biçimde yerine getirebilecek olanı tercih eder. Bir ilkenin uygulanmasına yönelik genellemelerden kaçınılmalıdır***"[191] şeklinde ifade edilmiştir. Bu kararıyla Divan, her bir sınırlandırma uyuşmazlığında adalete ulaşma yollarının farklılık arz edebileceğine, bu itibarla her bir uyuşmazlığın, genelleme yapmadan, kendi koşulları çerçevesinde değerlendirilmesi gerektiğine işaret etmektedir. Aynı davada azınlık görüşü sunan Hakim Jimenez De Arechaga ise ***her bir somut davada adaletin sağlanması adına tüm ilgili koşulları dikkate alıp, bunları dengelemekle hakkaniyetin uygulanabileceğini*** belirtmişti.[192] Öleyse Arehaga, her bir davada adalete ulaşabilmenin genelleme kurallarla değil, ancak o davadaki ilgili koşullar çerçevesinde yapılacak bir sınırlandırmayla mümkün olabileceğine işaret etmiştir.

Gine ile Gine-Bissau arasındaki sınırlandırma davası kararında Mahkeme, her bir uyuşmazlığın ve bu uyuşmazlıklarda uygulanacak hakça ilkelerin değişkenlik gösterebileceğini "*...hakça ilkeler ve uygulanabilir metotlardan hiçbirisi mahkemeler için bağlacı nitelik taşımaz.* ***Çünkü her bir sınırlandırma***

191 1982 tarihli Tunus/Libya kıta sahanlığı davası, para. 71.
192 Separate Opinion, Aréchaga, para. 24. (1982 tarihli Tunus/Libya kıta sahanlığı davası)

uyuşmazlığının kendisine has özel koşulları bulunmaktadır"[193] ifadesiyle açıklamıştır.

Manş Denizi davası kararında hakça bir sınırlandırmanın uyacağı standartları açıklayan Tahkim Mahkemesi "*hakkaniyet temelinde yapılacak sınırlandırma* ***görülen davaya özgü koşulları*** *dikkate almayı gerektirir"*[194] ifadesini kullanmıştır.

Hakça ilkeler temelinde yapılacak deniz sınırlandırması sürecinde dikkate alınacak hususları bir bütün olarak açıklayan Divan, Kuzey Denizi davasındaki kararında *"Taraflar,* ***hakça ilkeler temelinde yapılacak olan ve tüm ilgili koşulları dikkate alan*** *bir anlaşmaya varmak gerçek iradesiyle anlamlı görüşmeler yapmak zorundadır…"*[195]*,* Maine Körfezi davası kararında ise *"sınırlandırma,* ***bölgenin coğrafi yapısı ve ilgili koşulları ışığında, hakça sonucu*** *sağlamaya elverişli hakça kriterlerin uygulanması ve uygulanabilir yöntemlerin kullanılmasıyla yapılmalıdır."*[196] ifadesine yer verilmiştir.

Uluslararası yargı kararlarının işaret ettiği ortak nokta, her bir uyuşmazlıkta adalete ulaşmanın birden fazla yolunun bulunduğu, bu çözüm yollarından adaletin gereklerini sağlamaya en uygun olanının tespit edilmesinin de ancak hakça ilkeler marifetiyle mümkün olabileceğidir.

Hakça ilkeler kavramıyla özgünlük arasında var olan bu sıkı bir ilişkinin sebebi, her bir sınırlandırma olayında coğrafi özelliklerin keskin şekilde farklılık gösterebilmesi ve genel bir sınırlandırma yönteminin belirlenememesidir. Bir

193 Case concerning the delimitation of the maritime boundary between Guinea and Guinea-Bissau Decision of 14 February 1985, para. 89. Sözkonusu karar bundan sonra "1985 tarihli Gine/Gine-Bissau davası" şeklinde anılacaktır. Kararın metnine "www. untreaty.un.org" adresinden ulaşılabilir, (11/05/2012). Ayrıca bakınız Ek-5.

194 1977 tarihli Manş Denizi kıta sahanlığı davası, para 195.

195 1969 tarihli Kuzey Denizi kıta sahanlığı davası, para. 85.

196 1984 tarihli Maine Körfezi sınırlandırma davası, para. 112.

anlamıyla hakça ilkeler, hakça sonuca ulaşmak hedefi doğrultusunda her bir duruma özgü kural ve ilkelerin uygulanması fikri olarak ifade edilebilir.[197] Bu itibarla, hakça ilkelerin farklı davalarda farklı görünümlerde ortaya çıkması tabii ve olağandır. Çünkü her bir davanın kendine özgü yapısı gereği her bir somut olayda farklı kural ve ilkelerin benimsenmesi gerekebilir.

Deniz yetki alanlarının sınırlandırılması hukukunun gelişimi boyunca uluslararası kamuoyu her bir sınırlandırma uyuşmazlığında uygulanabilen, genel, objektif ve bağlayıcı bir kriter arayışında olmuştur. La hey Kodifikasyon Konferansıyla somutlaşan bu arayış günümüzde de kısmen varlığını devam ettirmektedir. Ancak günümüz doktrininde bu arayış, büyük oranda anlamsız görülmektedir. Çünkü her bir sınırlandırma uyuşmazlığının kendine has ve özel bir yapısının bulunduğu, bu itibarla her bir sınırlandırma uyuşmazlığında uygulanacak kriterlerin farklılık göstereceği büyük oranda kabul edilmektedir. Bununla birlikte deniz yetki alanlarının sınırlandırmasının hukuki ve pozitif yönünün bulunması, her bir sınırlandırma uyuşmazlığında uygulanabilecek bazı somut ve objektif kriterlerin de bir dereceye kadar bulunmasını da zorunlu kılmaktadır. Yani uluslararası kamuoyu öyle bir ilke benimsemeliydi ki bir yandan her bir sınırlandırma uyuşmazlığında bağlayıcı nitelikte uygulanma kabiliyetine sahip olsun, diğer yandan da her bir uyuşmazlığın kendi koşulları içerisinde adaleti sağlamaya elverişli olsun. Günümüzde böyle bir fonksiyonun ancak hakça ilkeler marifetiyle yerine getirilebileceği kabul edilmektedir. Demek ki, hakça ilkeler öyle prensiplerdir ki, her bir sınırlandırma uyuşmazlığında hukukun içerisinde kalarak o uyuşmazlığa en uygun kural ve kriterlerin uygulanmasını sağlar. Hakça ilkelerin her bir somut

197 DUNDUA, s. 35.

uyuşmazlıkta uygulanması süreci ise, sınırlandırılacak coğrafi alan ile uyuşmazlığın diğer ilgili koşulları çerçevesinde, sınırlandırmada kullanılacak uygun kural, kriter ve metotların tespit edilerek uygulanmasını içerir.[198]

Her bir uyuşmazlıkta uygulanacak ilke ve kuralların her defasında yeniden belirlenmesinin gerekli olmasının bir sonucu, uluslararası yargı organlarının görülen davada geniş takdir yetkisiyle donatılması zorunluluğudur.[199] Bu takdir yetkisi öyle geniş tutulmuştur ki, Kuzey Denizi davası kararında Divan *hakça ilkeler temelinde yapılacak kıta sahanlığı sınırlandırmasının doğal uzantı esasına göre gerçekleştirilmesi gerektiği* yönünde karar verirken,[200] aynı Divan Libya ile Malta arasındaki benzer konulu davada *hakça ilkeler temelinde yapılacak kıta sahanlığı sınırlandırmasında, 200 mile kadar olan mesafede doğal uzantı ile jeolojik ve jeomorfolojik oluşumların dikkate alınamayacağını* belirtmiştir.[201] Bahsekonu iki davada verilen kararların bu derece farklılaşmasının gelişen şartlar ışığında değerlendirilmesi gerekmekle birlikte, neredeyse birbirinin tam aksi yönünde olan sözkonusu kararlar bazı gerçekleri görmek açısından tarafımızca kayda değer görülmektedir.

Her bir ilkenin görüldüğü uyuşmazlığın koşulları çerçevesinde şekillenmesinin diğer bir doğal sonucu, bir uyuşmazlıkta geçerli olan ilke ve kuralların diğer bir uyuşmazlık açısında bağlayıcı olmamasıdır. Çünkü bir uyuşmazlıkta hakça sonuç veren bir kriter, başka bir uyuşmazlıkta farklı, hatta aksi yönde sonuç doğurabilir. Diğer bir deyişle, sınırlandırma sürecindeki hakça ilkeler, hakça ya da makul sonuçlar verdiği durumlar haricinde kendiliğinden bağlayıcı

198 GÖKALP, s. 59, 60.
199 DUNDUA, s. 37.
200 1969 tarihli Kuzey Denizi kıta sahanlığı davası, para. 101.
201 1985 tarihli Libya/Malta kıta sahanlığı davası, para. 40.

hukuk kuralı niteliğinde değildir. Maine Körfezi davasında bu noktaya değinen Divan "***her bir kriterin hakça olması ya da diğer nitelikleri her bir uyuşmazlığın kendi koşulları ışığında değerlendirilebilir. Aynı kriterin farklı uyuşmazlıklarda farklı, hatta zıt sonuç doğurması da tabiatıyla mümkündür***. *Divanın da vurguladığı gibi akılda tutulması gereken esas nokta,* ***uygulanan kriterin kendi başına zorunlu bir hukuk kuralı olmadığıdır, velev ki hakça ve makul sonuç vermesin***. *Uluslararası hukukun gerektirdiği uygulama, her bir somut durum için en uygun kriterin uygulanmasıdır…*"[202] ifadesini kullanmıştır.

Tekrar etmek gerekirse, uluslararası hukukun öngördüğü biçimde hakça ilkelerin uygulanması, her bir davanın kendine has ve özel yapısı ışığında uygun olan kriterin/kriterlerin kullanılmasını gerektirir. Örneğin, "*coğrafyanın yeniden şekillendirilmemesi*" veya "*adaların ilgili koşul olarak dikkate alınması*" prensipleri birer hakça ilkedir. Bu ilkelerin her bir sınırlandırma uyuşmazlığında uygulanması farklılık arz edebilir. Yani bu ilkelerin uygulanma biçimi her olaya özgü olacaktır. Manş denizi davasında Mahkeme bu ilkeleri olaya özgü koşullarla beraber dikkate alarak, İngiltere'ye ait Kanal Adalarına çevrelenmiş alan yöntemini kullanarak, kuzey ve batı istikametinde yalnızca 12 millik deniz alanı vermeyi hakkaniyete uygun görmüştür.[203] Aynı ilkeleri başka bir sınırlandırma davasında Divan, Tunus'un Kerkennah adalarına yarım etki vermek suretiyle uygulamıştır. Yine Kanada ile Fransa arasındaki sınırlandırma davasında Tahkim Mahkemesi Fransa'ya ait adalara verilen 200 millik deniz alanını güneydoğu istikametinde ince bir şerit olarak belirleyerek doğanın yeniden şekillendirilmesini önlemeye çalışmıştır. Demek ki, her bir sınırlandırma uyuşmazlığının coğrafi yapısı ve ilgili koşulları ışığında, o

202 1984 tarihli Maine Körfezi sınırlandırma davası, para. 158.
203 1977 tarihli Manş Denizi kıta sahanlığı davası, para. 201, 202.

sınırlandırmada dikkate alınacak sınırlandırma ilkelerinin uygulanma biçimi de değişkenlik göstermektedir. Daha somut ifadesiyle, hakça ilkeler temelinde yapılacak bir sınırlandırmada adalara verilecek etkinin ne olacağı da olaya özgü koşullar ışığında değerlendirilecektir. Demek ki bu derece elastiki kapasiteye sahip olan hakça ilkeler her bir sınırlandırma uyuşmazlığı için farklı çözümler sunabilen esnek bir yapıdadır.

Sonuç olarak, sınırlandırmada, hakça ilkelerin kesin ve açık bir tanımı ile belirli bir sistematiği bulunmamaktadır. Hangi ilkenin hangi olayda uygun olacağı her bir coğrafi yapı ve diğer ilgili koşullar ışığında belli olmaktadır. Her bir sınırlandırma ilkesinin hakkaniyete uygunluğu, o ilkenin sonuca ulaşmadaki elverişliliğine göre değerlendirilmelidir.[204] Bu değerlendirmede de mahkemelerin olaya özgü özellikleri tutarlı bir şekilde tespit edip, genelleme metot ve ilkelerden kaçınması gerekmektedir.[205] Demek ki hakkaniyete başvurmak demek, var olan ilke, kural ve kavramların olaylara, gerçeklere, koşullara, özgün duruma ve somut verilere göre ayarlanması suretiyle, mutlak adaletin sağlanması amacıyla, olaya has tüm hususları dengelemektir.

4. İlkelerin Hakkaniyete Uygunluğunun Hakça Sonucu Sağlamadaki Elverişliliğine Göre Değerlendirilmesi

Sınırlandırmada uygulanacak her bir ilkenin hakkaniyete uygunluğu, hakça sonucu sağlamaya elverişli olup olmamasına göre değerlendirilir. Yani ilkelerin hakkaniyete uygunluğu, hakça sonucu sağlamadaki başarısıyla doğru orantılıdır. Benzer şekilde sınırlandırma sürecinde uygulanacak ilkeler, hakça sonucu sağladığı

204 1984 tarihli Maine Körfezi sınırlandırma davası, para. 158.
205 1985 tarihli Gine/Gine-Bissau davası, para. 109.

müddetçe hakça ilke olarak kabul edilebilir. Bu itibarla, hakça ilkelerin diğer bir özelliğinin, hakça sonucu sağlamak olduğunu söylemek mümkündür. Ancak, hakça sonucu sağlayabilen bir ilke, benzer nitelikli başka bir sınırlandırma uyuşmazlığında hakça sonucu sağlamaya elverişli olmayabilir. Öyleyse, her bir ilkenin hakkaniyete uygunluğu, o uyuşmazlığın koşulları ışığında hakça sonucu sağlaması çerçevesinde değerlendirilmelidir.

Hakça ilkelerin, hakça sonucu sağlamadaki fonksiyonu Tunus ile Libya arasındaki sınırlandırma davası kararında Divan tarafından "***Esas olan sonuçtur, ilkeler ise sonuca ulaşmak için araçtır. Her bir ilkenin hakkaniyete uygunluğu, uyuşmazlığı hakça çözüme kavuşturmadaki elverişliliğine göre değerlendirilir.*** *Hakça ilkeler soyut anlamıyla yorumlanmamalıdır.* ***Bu ilkelere, hakça sonucu sağlayabilecek duruma uygun ilke ve kurallar gözüyle bakılmalıdır"***[206] *ve "Divan … hakça sonucu meydana getirebilecek her türlü aracı ve mülahazayı dengelemekle yükümlüdür."*[207] biçiminde ifade edilmiştir. Divanın ilk olarak vurguladığı nokta, hakça ilkeler temelinde yapılan bir sınırlandırmada en önemli aşamanın hakça sonucun sağlanması olduğudur. Yani uygulanacak yöntem ya da benimsenen yaklaşımın ötesinde, kullanılan kriterlerin hakça sonuç sağlayıp sağlamadığı önem arzetmektedir. İkinci olarak, sınırlandırmada kullanılacak ilkelerin hakça kabul edilebilmesi, hakça sonucu sağlamadaki elverişliliğine göre değerlendirilecektir.

Jan Mayen davasında hakça sonuca ulaşma hedefinin sınırlandırmada sahip olduğu önem ***"her bir sınırlandırma uyuşmazlığının amacı, son tahlilde, hakça sonucu sağlamaktır"***[208] şeklinde açıklanmıştır. Benzer biçimde Libya ile Malta

206 1982 tarihli Tunus/Libya kıta sahanlığı davası, para. 70.
207 1982 tarihli Tunus/Libya kıta sahanlığı davası, para. 71.
208 1993 tarihli Jan Mayen sınırlandırma davası, para. 54.

arasındaki sınırlandırma davasında hakkaniyet temelinde yapılacak kıta sahanlığı sınırlandırması sürecindeki başlıca unsurlar *"kıta sahanlığı sınırlandırması, **hakça sonuca ulaşmak amacıyla**, bütün ilgili koşullar dikkate alınarak ve hakça ilkeler uygulanarak gerçekleştirilmelidir"*[209] şeklinde özetlenerek, hakça sonucun sınırlandırmadaki önemine işaret edilmiştir.

Uluslararası yargı kararlarının konuya ilişkin kararlarında açıkça görülmektedir ki hakça ilkeler, kullanılan kriterlerden ziyade ulaşılan sonuca önem vermektedir. Uluslararası yargı organlarının sonuç odaklı prensipler benimsemesi, gerçekte, sonuç odaklı hakkaniyet yaklaşımını (**result-oriented approach**) savunup, genelleme kriterlerin sakıncalarını ileri süren hukuk okulunun görüşüyle büyük oranda örtüşmektedir. Öyleyse, Kuzey Denizi davasından günümüze kadar olan süreçte verilen tüm yargı kararlarında, hakça ilkeler temelinde yapılan sınırlandırmalarda kullanılan araçlardan ziyade elde edilen sonuca önem verilerek, zorunlu metotların kullanılmasından kaçınıldığını ifade etmek yanlış olmayacaktır.

Sonuç olarak, hakça ilkeler çerçevesinde sınırlandırma, var olan ilke, kural ve kavramların koşullara, özel duruma ve somut verilere göre ayarlanması suretiyle, mutlak adaletin sağlanmasını teminen hakça sonuca ulaşmayı ifade eder. Bu bağlamda, bir ilkenin hakkaniyete uygunluğu da, hakça sonuca ulaşmak maksadına olan elverişliliği ışığında değerlendirilmelidir.

209 1985 tarihli Libya/Malta kıta sahanlığı davası, para. 45.

5. Hakça İlkelerin, Tutarlılığı, Öngörülebilirliği ve Esnekliği Birlikte İçermesi

Deniz alanlarının sınırlandırılması uyuşmazlıklarında hakça ilkeler hukukun bir öğesi olarak uygulanmaktadır. Bu anlamda, hukukun dışına çıkılmasına imkan tanıyan ve salt sonuç odaklı hukuk dışı çözüm yolu olan hak ve nısfet (**ex aequo et bono**) kavramından farklılaşmaktadır. Öte taraftan hakça ilkeler, her bir somut olaya uygun çözümler sunabilmek adına bir dereceye kadar esneklik kapasitesine de sahip olmalıdır. Yani hakça ilkeler bir yandan öngörülebilir ve tutarlı, diğer yandan da esnek bir yapıya sahip olmalıdır.

Jan Mayen davası kararında Hakim Robert Jennings "***sınırlandırma sürecinde hukukun ve hakkaniyetin birlikte yer alacağını, bu iki kavramın birlikte ele alınmasının da adaleti sağlamak amacına yönelik olduğunu, yine hakkaniyet ve hukuk kavramlarının sınırlandırma sürecinde birlikte rol oynamasının sınırlandırma sürecinin uyarlılık, esneklik, tutarlılık ve öngörülebilirlik unsurlarını birlikte sağlayacağını, aksi durumda sınırlandırma sürecinde yalnızca hakkaniyetin esnek ilkelerinin uygulanmasında hukuki sonucun ciddi bir öngörülebilirlik veya objektiflik içermesini beklemenin pek doğru olmayacağını***" ifade etmiştir. Aynı karada adıgeçen, "*hakça ilkelere göre yapılacak sınırlandırmada hukukun içerisinde kalmanın bir anlamda karar verecek iradeyi ve bu iradenin takdir yetkisini sınırlamak anlamına geleceğini"* belirterek, takdir yetkisinin hukukun içerisindeki belirli, açık ve öngörülebilir kurallarla sınırlandırılması gerektiğine işaret etmiştir.[210] Öyleyse, hakça ilkeler göre gerçekleştirilen bir sınırlandırmada, esnek olmanın yanı sıra, hukukun gereği olarak bir nebze de olsa tutarlılık ve

210 KWIATKOWSKA (1997), s. 101.

öngörülebilirlik bulunmalıdır. Nitekim Libya ile Malta arasındaki sınırlandırma davasında bu noktaya işaret eden Divan *"adaletin yansıması olarak hakkaniyet, soyut anlamdaki adalet olarak değil,* ***hukuk kuralı ve hukukun bir gereği olarak adalet anlamına gelir. Bu bakımdan hakkaniyetin uygulanması, her bir uyuşmazlığın kendine has durumlarına rağmen, bir dereceye kadar tutarlılık ve öngörülebilirlik*** *içermelidir"*[211] ifadesini kullanmıştır.

a. Tutarlılık

Hukukun emrettiği kuralların uygulanması benzer davalarda benzer kararların verilmesini gerektirir. Başka bir deyişle, daha önceki davada verilen bir kararın, benzer konulu yeni bir dava da benzer şekilde ortaya çıkması beklenir. Çünkü yargı kararlarının, hakça sonucu sağlamanın yanı sıra tutarlı bir hukuki sürecin asgari gereklerini de yerine getirmesi gerekir.[212] Bu itibarla hakça ilkeleri salt esneklik çerçevesinde yorumlamak yanlış olacaktır. Aksi bir uygulama yargı organlarına çok geniş takdir yetkisi verilmesi gibi, hukukun üstünlüğü (**rule of law**) açısından tehlikeli bir durumun meydana gelmesine sebep olacaktır. Demek ki tutarlılık, hakça ilkeler çerçevesinde yapılan bir sınırlandırmanın olmazsa olmaz bir parçasıdır. Nitekim hakça ilkelere göre gerçekleştirilecek bir sınırlandırmada tutarlılık unsurunun bulunmasının gerekliliği konuya ilişkin yargı kararlarında da kabul edilmiştir.

Deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasında tutarlılık unsurunun zafiyete uğradığı kimi kararlar da bulunmaktadır. Örneğin, Kuzey Denizi davasında ifade edilen "*kıta sahanlığı sınırlandırmasının doğal uzantı esasına göre gerçekleştirilmesi*

211 1985 tarihli Libya/Malta kıta sahanlığı davası, para. 45.
212 2006 tarihli Trinidad-Tobago/Barbados sınırlandırma davası, para. 244.

gerektiği" kararının[213] Libya ile Malta arasındaki sınırlandırma davasında "*kıta sahanlığı sınırlandırmasında, doğal uzantının 200 mile kadar olan mesafede hiçbir şekilde dikkate alınamayacağı*"[214] biçiminde aşırı şekilde değişmesinin tutarlılık ilkesiyle bağdaştığını söylemek pek de mümkün değildir. Divanın önceki içtihadıyla bu derece ters düşmesinin tek sebebinin yargı organlarına verilen geniş takdir yetkisi olduğunu söylemek de olanaklı değildir. Böyle bir değişimin temel sebebi deniz alanlarının sınırlandırılması hukukunun genç ve gelişmekte olan bir dal olmasıdır. Çünkü Libya ile Malta arasındaki sınırlandırma davası kararında "*doğal uzantının 200 mile kadar olan mesafede dikkate alınamayacağı*" kararı, o tarihte henüz taslak halinde olan 1982 Sözleşmesi'nin sınırlandırmaya ilişkin hükümlerinden ve MEB kavramından ciddi şekilde etkilenilerek verilmiştir. Çünkü o dönemde uluslararası kamuoyunun gündeminde olam taslak 1982 Sözleşmesi, tüm devletlere, jeolojik ve jeomorfolojik unsurlara bakılmaksızın 200 mil genişliğe kadar olan alanda kıta sahanlığına sahip olma hakkı vermektedir.

b. Öngörülebilirlik

Öngörülebilirlik ilkesi esas olarak ulusal düzeydeki hukuk sistemlerinde hukuk devleti olmanın gerektirdiği bir prensip olarak ortaya çıkmıştır. Uluslararası hukukun gelişmesiyle birlikte bu prensip sorgulanmaksızın uluslararası hukuk tarafından da benimsenmiştir. Dolayısıyla "*öngörülebilirlik prensibinin*" evrensel bir yönünün olduğu kabul edilmektedir.

Öngörülebilirlik ilkesinde, olayın tarafları, bir durum karşısında nasıl bir hukuki muamele ile karşılaşacaklarını bir dereceye kadar önceden bilebilecekler, ön

213 1969 tarihli Kuzey Denizi kıta sahanlığı davası, para. 101.
214 1985 tarihli Libya/Malta kıta sahanlığı davası, para. 40.

alıcı biçimde hareket etme kabiliyetine sahip olabileceklerdir. Uluslararası deniz yetki alanı sınırlandırmasında da uyuşmazlığa uygulanacak hukuk kurallarının sınırlandırma öncesinde taraflarca bir dereceye kadar öngörülebilmesi gerekmektedir. Çünkü hukukun içerisindeki bir çözüm yolu olan hakça ilkeler, pozitif hukukun bir parçası olarak uygulanmaktadır. Diğer bir ifadesiyle, öngörülebilir olmayan bir ilkenin uygulanması hukukun üstünlüğüyle bağdaşmayacağı gibi, hukuk dışı çözüm yolu olan hak ve nısfet (**ex aequo et bono**) çözüm yoluna yaklaşabileceği için de sakıncalıdır.

Hakça ilkelerin son tahlilde bir hukuk kuralı olması, diğer hukuk kuralları gibi öngörülebilirlik içermesini gerektirir.[215] Çünkü hukuk kurallarının uygulanması objektif unsurları içinde barındırmalıdır. Aksi durumda, subjektif nitelikteki kuralların hukuki ve metodolojik altyapıya sahip olduğu söylenemez. Bu itibarla, hakça ilkeler temelinde verilecek uluslararası yargı kararları da önceden **bir dereceye kadar** öngörülebilir olmalıdır. Öngörülebilirlik bir yandan tarafların ortaya çıkacak sonuca ilişkin beklentilerine yönelikken, diğer yandan pozitif bir hukuk kuralının uygulanıyor olması bakımından yargılama yapan organın vereceği kararın objektifliğine yöneliktir. Nitekim konuya ilişkin olarak Trinidad-Tobago ile Barbados arasındaki sınırlandırma davası kararında Tahkim Mahkemesi ***"sınırlandırmada hukuki ve metodolojik temelden yoksun subjektif kriterler yerine öngörülebilir ve objektif kriterlerin benimsenmesi hakkaniyetin sınırlandırmadaki rolünün hukukun ötesinde değil, hukukun içerisinde olduğuna işaret eder***[216] ifadesiyle hukuk kuralı olmakla öngörülebilirlik içermek arasındaki sıkı ilişkiye işaret etmiştir.

215 TANAKA (2006), s. 4.
216 2006 tarihli Trinidad-Tobago/Barbados sınırlandırma davası, para. 230.

Hakça ilkelerin öngörülebilir olması tarafların kendi aralarında yapacakları sınırlandırmalar bakımından da kolaylaştırıcı ve yol gösterici nitelikte olacaktır. Öngörülebilir sonuçlar verecek bir ilkenin uluslararası yargı organlarına gidilmeden taraflarca uygulanması görece daha sorunsuzdur. Öngörülebilir olmayan bir ilkenin uygulanması ise, tarafların üzerinde kolayca uzlaşamayacağı sorunlar doğurabilir. Çünkü salt sonuç odaklı yaklaşımla yapılan sınırlandırmalarda taraflar için bağlayıcı ve öngörülebilir bir hukuk kuralının olmaması, taraflarca ileri sürülen iddiaların kendileri bakımından hakça görülmesi gibi üstesinden gelinmesi güç sorunların ortaya çıkmasına sebep olacaktır.

c. Esneklik

Hakça ilkeler, her bir somut uyuşmazlığın kendi koşulları çerçevesinde mutlak adaleti sonuç verme kabiliyetine sahiptir. Bu durumda, her bir olayın kendine has yönlerinin bulunduğu da dikkate alındığında, hakça ilkelerin her bir sınırlandırmanın koşullarına göre değişkenlik gösterebileceği anlaşılmaktadır. Hakça ilkelerin bu işlevi, her bir uyuşmazlıkta değişiklik gösteren coğrafi yapının ve ilgili koşulların her seferinde yeniden değerlendirilmesi ve dengelenmesi anlamına gelir. Demek ki hakça ilkeler, görülen her bir uyuşmazlığa göre esnetilebilen elastiki bir karaktere sahiptir.

Yapılacak genel bir değerlendirmede, hukukun içerisinde bir kural olduğu da dikkate alındığında, hakça ilkelerin bir dereceye kadar öngörülebilir ve tutarlı olması gerektiği tartışmasızdır. Diğer yandan, her bir olayın kendine has ve özel koşullarının varlığı göz önünde bulundurulduğunda hakça ilkelerin esneklik karakterine de sahip olması gerektiği kuşkusuzdur. Bu itibarla hakça ilkelerin öngörülebilirlik, tutarlılık

ve esneklik unsurlarını aynı anda ve birlikte içermesi gerektiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Nitekim hakça ilkelerin bu özelliğine vurgu yapan Tahkim Mahkemesi, Trinidad-Tobago ile Barbados arasındaki davada sınırlandırmada uygulanacak olan kuralı açıklamış, bu bağlamda sınırlandırma sürecinin hukukun üstünlüğü (**rule of law**) gereği öngörülebilir ve istikrarlı olmasının, hakça sonucu sağlayabilmeyi teminen de esnek olmasının gerekliliğini ifade ederken "*İdeal bir sınırlandırma süreci, bir yandan* ***hukukun üstünlüğü gereği öngörülebilir ve tutarlı,*** *diğer yandan da, sınırlandırmada kullanılan yöntem ve kriterlerin* ***hakça sonuç sağlayabilmesini teminen, esnek yapıda olmalıdır***" ifadelerini kullanmıştır.[217] Mahkeme bu kararın gerekçesini ise "*sınırlandırma hattı hakça sonucu sağlamanın yanında, uygulanma bakımından da mümkün mertebe tatmin edici olmalıdır.* ***Bu bakımdan sınırlandırma süreci hukukun bir parçası olması hasebiyle istikrarlı ve tutarlı hukuki sonuçlar da doğurmalıdır. Dolayısıyla kesinlik, hakkaniyet ve tutarlılık sınırlandırma sürecinin ayrılmaz parçalarıdır***" şeklinde açıklamıştır.[218]

Sonuç olarak, her bir olayın kendine has ve özel niteliğinin olması, her bir olayda değişkenlik gösteren esnek bir hukuk kuralının uygulanmasını gerektirir.[219] Negatif ifade biçimiyle, her bir özel durumda salt öngörülebilir ve katı hukuk kurallarının uygulanmasının hakkaniyete aykırı sonuçlar doğurabileceği açıktır. İşte bu denli esneklik kapasitesine sahip bir kural olarak hakça ilkeler karşımıza çıkar.[220]

217 2006 tarihli Trinidad-Tobago/Barbados sınırlandırma davası, para. 232.
218 2006 tarihli Trinidad-Tobago/Barbados sınırlandırma davası, para. 244.
219 TANAKA (2006), s. 4
220 GÖKALP, s. 59.

aa. Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasında Esnekliğin Ortaya Çıkışı

Esasında, hakça ilkelerin bu esnek niteliği kendiliğinden ve aniden ortaya çıkmış bir özellik değildir. Birinci Deniz Hukuku Konferansı esnasında deniz alanlarının sınırlandırılmasına dair genel ve zorunlu bir metot belirlenmesi çabası, özel koşullar istisnasıyla birlikte eşit uzaklık yöntemi olarak ortaya çıkmıştı. Ancak bu sözleşmenin kabul edilmesinden sonra görülen ilk sınırlandırma davasında (Kuzey Denizi davası) Divan, eşit uzaklık metodunun uluslararası örf ve adet hukuku kuralı haline gelmediğini belirterek, uluslararası örf ve adet hukukun benimsediği esas sınırlandırma kuralının *hakça ilkeler/ilgili koşullar* olduğunu ifade etmiştir.

Bu gelişmeye paralel olarak uluslararası kamuoyunda da genel ve zorunlu bir sınırlandırma metodu yerine esnek yapıya sahip hakça ilkeler gibi kullanışlı bir prensibin benimsenmeye başladığı görülmüştür. Uluslararası hukukun kodifikasyonunu yapan, uluslararası normlar koyan ancak yargı organı olmayan uluslararası konferanslar ve komisyonlar da sınırlandırmaya ilişkin zorunlu ve genel bir sınırlandırma kuralı koymak konusunda isteksiz davranmıştır. Nitekim Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı sonrasında kabul edilen 1982 Sözleşmesinin MEB ve kıta sahanlığı sınırlandırmasına ilişkin hükümlerinde herhangi zorunlu ve genel bir metodun öngörülememiş olması bu görüşün kanıtı olarak görülebilir. Demek ki uluslararası hukukta yasa koyucular, kodifikasyon faaliyetleri sırasında her bir sınırlandırma uyuşmazlığının kendine has yapısının bulunduğunu, bununla birlikte her bir özel olay için genel ve zorunlu bir sınırlandırma ilkesinin konulmasının hakkaniyete aykırı sonuçlar doğurabileceğini akılda tutmuştur.

Uluslararası yargı organlarınca gerçekleştirilen sınırlandırmaların merkezinde hakça ilkelerin yer almasının diğer bir sebebi ise, henüz genç bir dal olan deniz yetki alanlarının sınırlandırması hukukunda doldurulması gereken çok fazla boşluk bulunmasıdır. Yargı organları kararlarını gerekçelendirmek suretiyle çok fazla pozitif hukuk kuralı yaratmak konusunda isteksizdirler. Çünkü verilecek her bir gerekçeli ve pozitif karar gelecekteki yargılamalar için kaynak oluşturacaktır. İşte bu çekincenin sonucu olarak yargı organları, ileride doğabilecek benzer nitelikteki uyuşmazlıklar için bağlayıcı olmayıp, esnek bir yapı arzeden hakça ilkeler, hakça kriterler, hakça sonuç, hakça çözüm gibi kavramlara dayanarak karar vermeyi tercih etmektedir.[221]

bb. Birleşmiş Millet Deniz Hukuku Sözleşmesinin Sınırlandırmaya İlişkin Hükümlerinde Esneklik Unsuru

Deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasının asli kaynaklarından olan 1982 Sözleşmesinin sınırlandırmaya ilişkin hükümlerine bakıldığında, norm koyan iradenin zorunlu ve genel bir sınırlandırma metodu belirlemekten kaçındığı görülmektedir. Sözleşmenin ilgili maddeleri incelendiğinde sınırlandırmanın, hakça çözüm bulmak üzere uluslararası hukuka uygun bir anlaşmayla yapılması gerektiği ifade edilmektedir.[222] Sözleşmenin kıta sahanlığı ve MEB alanlarının sınırlandırılmasında herhangi objektif kriter belirlenmeden yalnızca "*hakça çözüm*" formülünün benimsenmesi bazı düşünürler tarafından eleştirilmiştir. Çünkü anılan formül somut ve objektif kriter sunamamaktadır. Bu sayede sözleşmenin kıta sahanlığı ve MEB sınırlandırmasına ilişkin hükümlerinde hakça ilkelerin esneklik niteliğinin ön plana çıkarıldığı ifade edilebilir. Esasında Sözleşmenin sunduğu

221 M.D. BLECHTER**, Equitable Delimitaion of Continental Shelf**, A.J.I.L., C. LXXIII, S. 1., Haziran 1979, s. 86, 87, Aktaran: GÖKALP, s. 55.

222 1982 Sözleşmesinin 74 ve 83. maddeleri.

çözüm, her bir uyuşmazlığın kendine has ve özel yapısı göz önünde bulundurulduğunda makul görülebilir. Ancak bu düzenlemede, özellikle tarafların diplomatik çözüm yollarına başvurarak kendi aralarında yapacakları sınırlandırmalar bakımından herhangi bir somut ve objektif kriterin sunulamadığı da bir gerçektir.[223] Böyle bir durumda, her bir tarafın iddiası kendi açısından, sözleşmdeki ifadesiyle hakça çözüm görünecektir. Dolayısıyla sözleşmenin sunduğu objektiflikten uzak çözüm yolunun, olası uyuşmazlıkların taraflar arasındaki diplomatik çözümünü kolaylaştırmaktan ziyade zorlaştıracağı dahi bir açıdan ifade edilebilir. Bu noktadan esinlenerek, sözkonusu formülün uygulanmasının bazı belirsizlikleri ve sorunları da beraberinde getirdiği, böyle bir düzenlemenin normatif özellikten yoksun olduğu ileri sürülmüştür.[224]

Ülkemiz açısından süregelen Ege ve Doğu Akdeniz'deki sınırlandırma uyuşmazlıklarında, taraflarca hakça olduğu düşünülen ancak birbirinden çok uzak çözüm önerileri ortaya atılmaktadır. Demek ki sözleşmenin mevcut hükümleri, tarafların kendi aralarında hakça çözümü bulmak üzere anlaşmayla sınırlandırma yapabilmeleri aşamasında ciddi somut öneriler getirememekte ve sınırlandırmanın yapılacağı anlaşmaya esas teşkil edecek öngörülebilir kriterler koyamamaktadır.[225]

Sonuç olarak, hakça ilkelerin uygulanması esnasında salt sonuç odaklı ve tamamen esnek kuralların uygulanması hukuk dışına çıkıp **ex aequo et bono** karar vermeye ve dağıtıcı adalet ilkesine yakınlaşacağı için sakıncalıdır. Bu durumda, hakça ilkelere göre yapılacak sınırlandırmanın hakça sonucu sağlaması olmazsa olmaz (**sine qua non**), bununla birlikte hakça sonucu sağlayacak kural, ilke ve

223 DEGAN, para. 17.
224 Robert KOLB, **Case Law on Equitable Maritime Delimitation: Digest and Commentaries**, Martinus Nijhoff Publishers, The Hague, 2003, s. 171.
225 DEGAN, para. 71.

yöntemlerin uygulanmasının bir dereceye kadar öngörülebilir ve tutarlı olması ile her duruma özgü çözüm sunabilecek derecede esnek olması da ayrı bir gerekliliktir. Nitekim uluslararası yargı organlarının gelişen içtihatlarıyla birlikte sınırlandırma uyuşmazlıklarına geçici eşit uzaklık hattıyla başlayıp ilgili koşullar ışığında hattı düzenlemeleri de bu iki kritere birden hizmet eder nitelikte görülmektedir.

6. Hakça İlkelerin Hukukun İçerisinde Yer Alması

Deniz yetki alanlarının sınırlandırması uyuşmazlıkları için bu derece önemli role sahip olan hakkaniyetin, somut uyuşmazlıklarda nasıl uygulanması gerektiği sıkça tartışılmıştır. Bununla birlikte, hangi ilkelerin hakkaniyetin gereği olduğu ve hakça sonucu sağlayacak pozitif kuralların bulunup bulunmadığı da tartışılan diğer hususlardandır.

Uluslararası yargı kararlarınca da ifade edildiği üzere hukuk tarafından öngörülen hakça ilkeler sosyal bilimlerdeki anlamıyla salt soyut ve nispi niteliğe sahip hakkaniyet kavramından farklı olarak, objektif ve genel geçer biçimde tanımlanmış bir içeriğe sahiptir.[226] Çünkü hukuk her daim objektif, öngörülebilir, tutarlı ve somut prensipler sunmak durumundadır. Yoksa yalnızca ideali hedefleyen soyut ilkelerle hukuk kuralları bir arada işletilemez. İşte bu ilkeler uluslararası yargı kararlarında normatif şekilde sayılmıştır.[227] Divan tarafından sayılan bu ilkelerin tamamı hakça ilkeler olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak bu ilkelerin her birisinin her uyuşmazlıkta uygulanması mümkün olmayabilir. Bu sebeple, her bir sınırlandırma davasında, her bir davanın kendine özgü (**unicum**) ve duruma has

226 ACER (2002), s. 66.
227 1985 tarihli Libya/Malta kıta sahanlığı davası, para. 46; 1984 tarihli Maine Körfezi sınırlandırma davası, para. 157.

(**case by case**) yapısı dikkate alınıp, Divan tarafından ortaya konulan ilkelerden olaya uygun olanların seçilip uygulanması gerekmektedir. [228]

Diğer yandan, hakça ilkelerin hukukun bir parçası olarak uygulanması, bu ilkelerin soyut adalet fikrinin ötesinde somut anlamlara da sahip olmasını gerektirir. Dolayısıyla hakça ilkeler salt soyut ve nispi düşünceleri yansıtmanın ötesinde, pozitif bir hukuk kuralı olarak hukukun üstünlüğüne hizmet eder. Yani sınırlandırma uyuşmazlıklarında hakça ilkelerin uygulanması yalnızca soyut anlamdaki adaletin uyuşmazlık sürecinde akılda tutulması değil, pozitif hukuk kurallarının somut olaya uygulanması anlamını da içerir.

Hakça ilkelerin soyut adalet fikrinin ötesinde hukuk içi somut görünümüne değinen Divan, Tunus ile Libya arasındaki sınırlandırma davası kararında "***hakça ilkeler soyut anlamıyla yorumlanmamalıdır***. *Bu ilkelere, hakça sonucu sağlayabilecek duruma uygun ilke ve kurallar gözüyle bakılmalıdır*" [229] ve "*Hukuki kavram olarak hakkaniyet, adalet düşüncesinin doğrudan yansımasıdır.* ***Divan, hakça ilkeleri uluslararası hukukun bir parçası olarak uygular***"[230] ifadelerine yer vermiştir.

Benzer şekilde, Libya ile Malta arasındaki sınırlandırma davası ve Kuzey Denizi davası kararında Divan hakça ilkelerin hukukun içerisinde yer aldığını şu ifadelerle açıklamıştır:

228 ACER (2002), s. 66.
229 1982 tarihli Tunus/Libya kıta sahanlığı davası, para. 70.
230 1982 tarihli Tunus/Libya kıta sahanlığı davası, para. 71.

"***Sınırlandırma uyuşmazlıklarında hakça ilkelerin uygulanması, uyuşmazlık sürecinde yalnızca soyut anlamdaki adaletin akılda tutulması değil, pozitif hukuk kurallarının somut olaya uygulanmasıdır***"[231]

*"**Adaletin yansıması olarak hakkaniyet, soyut anlamdaki adalet olarak değil, hukuk kuralı ve hukukun bir gereği olarak adalet anlamına gelir**"*[232]

Trinidad-Tobago ile Barbados arasındaki sınırlandırma davası kararında ise Mahkeme *"**hakkaniyetin sınırlandırmadaki rolü hukukun ötesinde değil, hukukun içerisindedir**"* ifadesini kullanmıştır.[233]

Her ne kadar hakkaniyetin hukukun içerisinde somut ve objektif unsurları barındırdığını kabul edilse de, konuya ilişkin uluslararası sözleşmelerde hakkaniyet kavramının pozitif içeriğine ilişkin açık ifadeler bulmak güçtür. Bu bakımdan, esasında örf ve adet hukukuyla oluşmuş olup, sınırlandırma uyuşmazlıklarında uygulanan hakça ilkelerin somut görünümü büyük oranda yargı içtihatlarıyla açıklığa kavuşmaktadır. Uluslararası yargı organları tarafından ortaya konulan ilke ve kurallar birbirine benzer durumlar için somut nitelikte kriterler sunabilir. Bu sayede sınırlandırma hukuku bakımından bir yandan hakkaniyete pozitif nitelik kazandırılmakta, diğer yandan da gelecekte ortaya çıkabilecek olası uyuşmazlıkların çözümüne ışık tutulmaktadır.[234]

231 1969 tarihli Kuzey Denizi kıta sahanlığı davası, para. 85.
232 1985 tarihli Libya/Malta kıta sahanlığı davası, para. 45.
233 2006 tarihli Trinidad-Tobago/Barbados sınırlandırma davası, para. 230.
234 Jonathan I. Charney, **Progress in International Maritime Boundary Delimitation Law**, The American Journal of International Law, Vol. 88, No. 2 (Apr., 1994), s. 233.

Sonuç olarak hakça ilkeler, pozitif karakterinin olmasına ve sınırlandırmada pozitif hukuk kuralı olarak uygulanmasına rağmen, kesin ve açık bir tanıma ve belirli bir sistematiğe sahip değildir.[235]

C. HAKKANİYET İLKELERİNE GÖRE SINIRLANDIRMA DOKTRİNİ

Hakça ilkelerin deniz yetki alanlarının sınırlandırılması sürecindeki fonksiyonu ve özellikleri ayrıntılı olarak açıklanmaya çalışıldı. Yine sınırlandırma sürecinde hakça ilkelerin açık bir tanımının ve belirli bir sistematiğinin yapılmasının zorluğuna işaret edildi. Ancak, hakça ilkelerin sınırlandırma sürecindeki rolü, fonksiyonu ve özellikleri bağlamında, hakça ilkeler çerçevesinde sınırlandırma yapılması sürecinin de belirli bir kapsamının bulunması gerekmektedir. Yani, unsurlarını ortaya koymak suretiyle, hakça ilkeler çerçevesinde sınırlandırma yapılması doktrinin ne şekilde algılanması gerektiğinin açıklığa kavuşturulması zaruret arz etmektedir. Bu kapsamda **hakça ilkeler çerçevesinde sınırlandırma**, ***pozitif hukukun bir öğesi olarak uygulanan, tüm ilgili/özel koşullar ışığında olaya özgü şartları ve coğrafi yapıyı göz önünde bulunduran, her bir somut olayda farklı bir görünüme bürünen, soyut adalet fikrinin ötesinde somut unsurları da içeren, normatif karaktere sahip olan, hakça sonucu sağlayabilen, sınırlandırma işlemine uygulanacak usulü ve süreci ifade eden, uygulanması esnasında öngörülebilirlik ve tutarlılık içerip, her bir durumun kendine has özellikleri bağlamında esneklik kapasitesine sahip olan, sınırlandırma sürecinde çatı görevi gören,sınırlandırma süreci boyunca akılda tutulması gereken, hakça çözümü sunmaya elverişli çeşitli araçların kullanılmasını emreden, mutlak adaleti sağlama idealini taşıyan,***

235 DUNDUA, s. 37.

***duruma uygun metot ve kriterler sunabilen, uluslararası yargı organları başta olmak üzere taraflara ve diğer üçüncü organlara takdir yetkisi bırakan, örf ve adet hukukunun bir parçası olan ve hakça amaca ulaşmak adına temel birkaç hukuk prensibi koyan* doktrindir.**

Deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasında kullanılan hakça ilkeler çok sayıdadır. Bu ilkelerin başında "kara denize hakimdir" ve "coğrafyanın üstünlüğü" ilkeleri gelir. Hakça ilkelerin nitelik olarak kapsamı da çok geniştir. Bir uyuşmazlıkta hakça ilkelerin uygulanması, günümüze kadar sınırlandırma uyuşmazlıklarında kabul edilmiş ve hakça sonucu sağlamaya elverişli olduğu düşünülen araçların tümünün kullanılması anlamına gelir. Hakça ilkelerin esas fonksiyonu ise, hakkaniyeti sağlayabilecek bu araçlardan hangilerinin görülen uyuşmazlıkta kullanılabileceği, bu araçlar kullanılırken hangi kriterlere dikkat edileceği, bu araçlardan hangilerinin sınırlandırmada ne derece ağırlığa sahip olacağı ve nihayet sınırlandırmanın hangi yaklaşım ve ana prensip temelinde çözüme kavuşturulacağı sorularını cevaplamaktır. Öyleyse hakça ilkeler somut ve belirli bir ilke olmayıp, hakça sonucu sağlamaya elverişli olan tüm kriter ve araçların uygulanması sürecine verilen isimdir. Yine hakça ilkeler, her bir olayda somut görünüme bürünen bellibaşlı bazı sınırlandırma ilkelerin tamamına verilen isim olarak nitelendirilebilir.

II. SINIRLANDIRMADAKİ DİĞER İLKELER

A. Genel Olarak

Uluslararası yargı kararlarında sıkça ifadesini bulan hakça ilkeler deniz yetki alanlarının sınırlandırılması sürecinde kendi başına ve doğrudan varlık kazanamaz. Çünkü hakça ilkeler esas olarak, deniz yetki alanlarının sınırlandırması sürecinin

tamamında dikkate alınması gereken ve hakça sonucu sağlamaya elverişli olan sınırlandırma prensiplerinin tümünün bileşimi olarak kabul edilmektedir. Nitekim Divan, Tunus ile Libya arasındaki sınırlandırma davası kararında ***"Gerçekte orantılılık ilkesi, sınırlandırmada hakça sonucu sağlayacak asıl ilkenin bir parçasıdır"***[236], Kuzey Denizi davası kararında ise *"**hakça ilkelerin gereği olarak makul derecede orantılılığının bulunması**..."*,[237] yer vererek, sınırlandırmadaki diğer ilkelerin esasında hakça ilkelerin bir parçası olduğuna işaret etmiştir.

Hakça ilkeleri oluşturan tüm sınırlandırma ilkeleri kendi başına soyut niteliğe sahip olup, uygulandığı her bir uyuşmazlıkta, uyuşmazlığın niteliğine göre somut görünüm arz etmektedir. Bu açıdan, bu ilkelerin her birisinin tüm sınırlandırma uyuşmazlıklarında dikkate alınması da mümkün değildir. Hakça ilkeler gereği, görülen her bir uyuşmazlıkta, o uyuşmazlığın niteliğine uygun olan ve hakça sonucu sağlamaya elverişli bulunan ilkelerin uygulanması sözkonusu olmaktadır.

Her ne kadar hakça ilkeleri meydana getiren bu ilkelerin kesin ve somut bir tanımı bulunmasa da, yargı kararlarında bu ilkelere ilişkin bazı örnekler ifade edilerek, bu ilkelerin normatif yönüne dikkat çekilmiştir. Libya ile Malta arasındaki sınırlandırma davası kararında bu ilkelerin normatif karakterine ilişkin olarak Divan tarafından "*uluslararası hukukun bir parçası olarak uygulanan hakça ilkelerin normatif yönü önem arz eder. Çünkü bu ilkeler yalnızca uluslararası yargı organlarınca gerçekleştirilecek sınırlandırmalarda değil, aynı zamanda tarafların hakça sonucu amaçlayarak kendi aralarında yapacakları sınırlandırmalarda da önem taşımaktadır… hakça ilkelerin öne çıkanlarına örnek olarak: **doğanın yeniden şekillendirilmesinin mümkün olmaması ilkesi, doğadaki eşitsizliklerin***

236 1982 tarihli Tunus/Libya kıta sahanlığı davası, para. 103.
237 1969 tarihli Kuzey Denizi kıta sahanlığı davası, para. 101.

giderilmesinin sözkonusu olmaması ilkesi, taraflardan birisinin deniz alanının diğer devletin doğal uzantısını kapatmaması ilkesi, bütün ilgili koşulların dikkate alınması ilkesi, bütün devletlerin egemen eşitliğine ve tüm devletler için hak kazanım koşullarının aynı olmasına rağmen hakkaniyetin mutlak eşitlik anlamına gelmeyeceği ilkesi, doğadaki eşitsizliklerin giderilmesinin sözkonusu olmaması ilkesi, hakça ilkelerin dağıtıcı adalet anlamına gelmemesi ilkesi *gösterilebilir*" ifadelerine yer verilmiştir.

Maine Körfezi davasında Divan hakça kriterlerin somut bir tanımının ve kodifikasyonunun yapılmasının zorluğuna değinmiş, ancak bazı sınırlandırma uyuşmazlıklarında ve uluslararası yargı kararlarında öne çıkan sınırlandırma kriterlerine örnekler vermiştir. Divan konuya ilişkin olarak "***kara denize hakimdir olarak ifade edilen en klasik kriteri; komşu devletler arasındaki sınırlandırmada özel koşullar bulunmadığı sürece kesişen deniz alanlarının her bir kıyı devleti için eşit olarak paylaştırılması kriterini, her bir devlete mümkün olduğu müddetçe kıyısına yakın deniz alanlarının verilerek kıyının deniz uzantısının diğer devlet tarafından kapatılmasının önlenmesi kriterini; mümkün mertebe devletlerin kıyılarının ötesindeki deniz projeksiyonunun diğer devlet tarafından kesilmesinin önlenmesi kriterini ve aynı sınırlandırma bölgesinde farklı kıyı uzunluğuna sahip devletler arasında koşullara uygun bir sınırlandırmanın gerçekleştirilmesi kriterini***" saymıştır.[238]

238 1984 tarihli Maine Körfezi sınırlandırma davası, para. 157.

B. Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasındaki Diğer İlkelerden Bazıları

Deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasında dikkate alınacak ilkelerde belli bir sınırın bulunmadığı, tarafların hakça bulduğu tüm ilke ve unsurları sınırlandırma sürecinde dikkate alabileceği yargı kararlarında ve doktrinde tartışmasız biçimde kabul edilmiştir. Bununla birlikte, deniz yetki alanlarının sınırlandırılması hukukunun tarihsel geçmişinden günümüze olan süreçte ortaya çıkıp, yargı kararlarında sıklıkla ifadesini bulan sınırlandırma ilkelerinden öne çıkanlarına değinmek çalışmanın bütünlüğü açısından gereklilik arz etmektedir.

1. "Çakışan Deniz Alanları Taraflardan Herhangi Birisinin Tek Başına Yapacağı Tasarrufla Belirlenemez" İlkesi

Deniz yetki alanlarının birden fazla devlet arasında sınırlandırılması süreci, her bir kıyı devletinin kendi deniz yetki alanlarını belirlenmesi sürecinden farklı bir nitelik taşır. Her bir kıyı devletinin kendi deniz yetki alanını belirlemesinde tek bir irade söz sahibiyken, çakışan deniz yetki alanlarının birden fazla devlet arasında sınırlandırılması uluslararası bir karakter taşır.[239] Çünkü deniz yetki alanlarının sınırlandırılması birden fazla devletin çıkarlarının çatıştığı durumlarda söz konusu olmaktadır.[240] Bu itibarla, çakışan deniz yetki alanlarının taraflardan birisinin tek taraflı iradesiyle sınırlandırılması hakça ilkelere aykırı olacaktır. Zira deniz hukukuna ilişkin çok taraflı uluslararası sözleşmelerde, komşu devletler arasındaki

239 Barbara KWIATKOWSKA, "The 2006 Barbados/Trinidad and Tobago Award: A Landmark in Compulsory Jurisdiction and Equitable Maritime Boundary Delimitation", **The International Journal of Marine and Coastal Law**, Vol. 22, No 1, 2007, s. 36.

240 TANAKA (2006), s. 8; Yücel ACER, "Deniz Alanlarının Sınırlandırılmasında Adaların Rolü ve Devletlerarası Uygulama", **Uluslararası Hukuk ve Politika**, Cilt 4, No: 16, 2008, (s. 1-18). s. 1.

çakışan deniz yetki alanlarının taraflar arasında ne şekilde sınırlandırılacağına ilişkin hükümlerin bulunması,[241] böyle bir çakışma durumunda sınırlandırma hattının, taraflardan birisinin tek taraflı iradesiyle değil, tüm tarafların ortak iradesiyle belirlenmesinin gerekli olduğu anlamına gelmektedir. Uluslararası örf ve adet hukuku kuralı niteliği taşıyan bu hakça ilke "*çakışan deniz alanlarının tek taraflı olarak sınırlandırılamayacağı ilkesi*" olarak karşımıza çıkmaktadır.[242]

Maine Körfezi davasında bu ilkeye işaret eden Divan, verdiği kararda "***bitişik ya da karşılıklı kıyılar arasındaki deniz alanları sınırlandırması ilgili taraflardan yalnızca bir tanesinin tek taraflı işlemiyle belirlenemez.*** *Böyle bir sınırlandırma, tarafların sonuca ulaşmak gerçek iradesiyle ve iyi niyetle yapacakları görüşmeler sonunda anlaşmayla yapılmalıdır*" ifadesine yer vermiştir.[243] Aynı ilke, Tunus ile Libya arasındaki sınırlandırma davasında, İngiltere ile Norveç arasındaki Balıkçılık davasında ve İngiltere ile İzlanda arasındaki Balıkçılık davasında, özetle "***Deniz alanlarının sınırlandırılmasının uluslararası bir karaktere sahip olduğu tartışmasızdır. Bu bakımdan, ulusal hukukta olduğu gibi, kıyı devletinin tek taraflı iradesine bağlı değildir****. Her ne kadar her bir devlet sınırlandırma anlaşmasını kendi iradesiyle akdetse de, sınırlandırmanın diğer devletlere karşı ileri sürülmesi uluslararası hukukun konusudur"* şeklinde ifade bulmuştur.[244]

241 1958 Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi'nin 12 ve 24. maddeleri, 1958 Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'nin 6. maddesi, 1982 Sözleşmesinin 15, 74 ve 83. maddeleri.

242 Murat UĞUR, **Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de Kıta Sahanlığı ve Münhasır Ekonomik Bölge Sınırlarının Belirlenmesi**, İstanbul Üniversitesi Deniz Bilimleri ve İşletmeciliği Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Haziran 2006, s. 65.

243 1984 tarihli Maine Körfezi sınırlandırma davası, para. 112.

244 Fisheries Jurisdiction Case, (United Kingdom v. Iceland), 25 Temmuz 1974, para. 49; Fisheries Case, (United Kingdom v. Norway), December 18, 1951, para. 132. Sözkonusu karar bundan sonra "1951 tarihli balıkçılık davası" şeklinde anılacaktır. Kararın metnine "www. iilj.org " adresinden ulaşılabilir. (11/05/2012); 1982 tarihli Tunus/Libya kıta sahanlığı davası, para 87.

Diğer yandan, BM Deniz Hukuku Sözleşmesi kapalı ve yarı kapalı denizler bakımından, sözleşmeden kaynaklanan hakların kullanımı ve görevlerin yerine getirmesi aşamasında tarafların birbiriyle işbirliği yapmalarını tavsiye etmektedir.[245] Bu hüküm deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasının da ötesinde devletlerin kullanacakları tüm hak ve yetkiler bağlamında yükümlülük getirmektedir. Bu madde kapsamında Ülkemiz bakımından yapılacak değerlendirmede, Ege ve Doğu Akdeniz'e kıyısı bulunan devletler yarı kapalı olan bu denizlerde gerçekleştirilecek kıta sahanlığı ve MEB alanlarının sınırlandırmasında işbirliği içerisinde hareket etmeli, işbirliğini zedeleyecek tek yanlı işlemlerden kaçınmalıdır.[246]

2. "Kara Denize Hakimdir" İlkesi

Truman bildirisinde kıta sahanlığı kavramının ortaya çıkmasının sebeplerinden birisi de "*kıta sahanlığı sahildar devletin kara ülkesinin bir uzantısıdır ve bu nedenle doğal olarak ona aittir*" önermesi olarak karşımıza çıkmaktadır.[247] Bu bakımdan kıta sahanlığı kavramının ortaya çıkışının merkezinde "*kara denize hakimdir ilkesinin*" olduğu ortadadır. Nitekim Maine Körfezi davasında kararında Divan bazı sınırlandırma uyuşmazlıklarında ve uluslararası yargı kararlarında öne çıkan sınırlandırma kriterlerini sayarken ilk olarak *kara denize hakimdir ilkesine* yer vermiştir.[248]

Ancak hakça ilkelerin bir parçası olan bu ilkenin farklı kararlarda farklı biçimde ifade edildiği görülmektedir. 1908 tarihli Norveç ile İsveç arasındaki

245 1982 Sözleşmesinin 123. maddesi. Maddenin orjinal İngilizce metninde "*should cooperate*" ibaresi kullanılmıştır.
246 Sertaç Hami BAŞEREN, **Ege Sorunları**, Türk Deniz Araştırmaları Vakfı, İstanbul, 2003, s. 10 vd.
247 Sertaç Hami BAŞEREN, "Kıta Sahanlığı: Doğal Uzantı ve Mesafe ilkesi ilişkileri", **Dış Politika Dergisi**, C. VI, S. 1, 1995, s. 53
248 1984 tarihli Maine Körfezi sınırlandırma davası, para. 157.

Grisbadarna davası kararında Sürekli Tahkim Mahkemesi sözkonusu ilkeyi "*ulusların, kadim ve modern zamanlarda kabul edilmiş olan en temel deniz hukuku kurallarına göre**, deniz alanları kara ülkesinin çok temel bir eklentisidir***" ifadesiyle açıklamış,[249] 1951 tarihli İngiltere ile Norveç arasındaki Balıkçılık davasında ise Divan "***karanın ötesindeki deniz alanları üzerindeki egemenliğin kaynağının kara ülkesi***" olduğunu belirtmiştir.[250]

Benzer şekilde, Kuzey Denizi davası kararında Divan, "***kıyı devletinin kıta sahanlığı haklarını elde etmesinin, doğal uzantısı denizin altına doğru devam eden kara ülkesi üzerindeki egemenliğine dayalı olduğu***"[251] ve "*kıta sahanlığı ve bitişik bölge için geçerli olan **kara denize hakimdir ilkesi** gereği sınırlandırmaya taraf devletlerin kıyı biçimlerinin dikkatlice ele alınmasının gerekli olduğu*"[252] ifadelerine yer vermiştir.

Tunus ile Libya arasındaki sınırlandırma davası kararında Divan, Kuzey Denizi davasında ifadesini bulan kara denize hakimdir ilkesine atıfta bulunarak "***kıta sahanlığı haklarının kaynağının kara ülkesindeki egemenlik olduğunu***" belirtmiştir.[253]

Aynı ilkenin bir başka ifade biçimi de Türkiye ile Yunanistan arasındaki Ege Denizi kıta sahanlığı davasında karşımıza çıkmaktadır. Sözkonusu davadaki kararında Divan "***uluslararası hukuka göre bir devletin kıta sahanlığı üzerindeki***

249 Arbitral Award in the Question of the Delimitation of a Certain Part of the Maritime Boundary between Norway and Sweden, Decided October 23, 1909, RIIA, Vol. XI, 159. Sözkonusu karar bundan sonra "1909 tarihli Grisbadarna davası" şeklinde anılacaktır. Kararın metnine "www.sovereigngeographic.com" adresinden ulaşılabilir. (11/05/2012)
250 1951 tarihli balıkçılık davası, para. 133.
251 1969 tarihli Kuzey Denizi kıta sahanlığı davası, para. 39.
252 1969 tarihli Kuzey Denizi kıta sahanlığı davası, para. 96.
253 1982 tarihli Tunus/Libya kıta sahanlığı davası, para. 73.

kaynakları araştırma ve işletme hakkının devletin kara ülkesi üzerindeki egemenliği aracılığıyla gerçekleşebileceği açıktır" ifadesine yer vermiştir.[254]

Yine, Katar ile Bahreyn arasındaki sınırlandırma davası kararında "*önüne gelen önceki davalarda Divan* ***devletlerin denizler üzerindeki egemenliklerinin kara ülkesinden doğduğunu, bu durumun ise kara denize hakimdir ilkesiyle özetlenebileceğini… kıyı devletlerinin denizler üzerindeki egemenliğinin kaynağı kara ülkesi olduğu*** *için deniz alanları üzerindeki hak ve yetkilerin belirlenmesini teminen yapılacak sınırlandırmada başlangıç noktası olarak kıyı devletlerin karasal konumlarının dikkate alınması gerektiği*" ifade edilerek kara denize hakimdir ilkesinin önemine vurgu yapılmıştır.[255]

Romanya ile Ukrayna arasındaki sınırlandırma davasında ise Divan "***devletlerin kıta sahanlığı ve MEB alanına sahip olabilmesinin kaynağı kara denize hakimdir ilkesine dayanmaktadır***" ifadesini kullanmıştır.[256]

Nikaragua ile Honduras arasındaki sınırlandırma davasında sözkonusu ilkeye atıf yapan Divan, kararında "***Deniz alanı üzerindeki haklar kıyı devletinin kara ülkesi üzerindeki egemenliğinden doğar, bu ilke ise 'kara denize hakimdir' biçiminde özetlenebilir***" ifadesine yer vermiştir.[257]

Öyleyse birçok yargı kararında ifade edildiği üzere bitişik denizler üzerindeki egemenliğin kara ülkesi üzerindeki egemenliğe dayandığı uluslararası hukukta

254 Agean Sea Continental Shelf Case (Greece v. Turkey), 10 August 1976, para. 86. Kararın metnine "www.icj-cij.org" adresinden ulaşılabilir, (11/05/2012).
255 2001 tarihli Katar/Bahreyn sınırlandırma davası, para. 185.
256 2009 tarihli Romanya/Ukrayna sınırlandırma davası, para. 77
257 Case concerning territorial and maritime dispute between Nicaragua and Honduras in the Caribbean Sea (Nicaragua v. Honduras), 8 Ekim 2007, para. 113, 126. Sözkonusu karar bundan sonra "2007 tarihli Nikaragua/Honduras sınırlandırma davası" şeklinde anılacaktır. Kararın metnine "www.sovereigngeographic.com" adresinden ulaşılabilir, (11/05/2012). Ayrıca bakınız Ek-15.

tartışmasız biçimde kabul edilmiştir. Bu prensip ise, "*kara denize hakimdir ilkesi"* biçiminde özetlenmektedir.

3. "Kara Denizler Üzerindeki Hakimiyetini Kıyı Yüzü Aracılığıyla Kullanır" İlkesi

Deniz yetki alanları üzerindeki hak ve yetkilerin kara ülkesi üzerindeki egemenlikten doğması, kara ülkesinin bu hakimiyetini ne şekilde ve hangi unsurlar aracılığıyla kullanacağı sorusunu da beraberinde getirmektedir. Bu sorunun cevabı ise yine uluslararası yargı kararlarıyla açıklığa kavuşmaktadır. Zira uluslararası yargı kararlarında kara ülkesinin denizler üzerindeki hakimiyetinin kıyı yüzü aracılığıyla kullanılabileceği ifade edilmektedir.[258] Yani kara ülkesinin denizlerdeki hakimiyetini kullanacağı araca kıyı yüzü denilmektedir. Öyleyse, devletlerin denizler üzerinde hak ve yetkiye sahip olması, kara ülkesinde egemenliğinin bulunmasının ötesinde denize kıyısının bulunmasını da gerektirmektedir. Bu itibarla, her ne kadar kara ülkesi üzerinde egemenliğe sahip olsa da denize kıyısı bulunmayan bir devletin denizler üzerinde hak ve yetki sahibi olması mümkün değildir. Divanın konuya ilişkin bir kararında "*hakkaniyet, denize kıyısı bulunmayan bir devlete kıta sahanlığı alanı verilmesini gerektirmez*" denilmiştir.[259] Özetle, denize kıyısı bulunmayan devletlerin herhangi bir bitişik deniz yetki alanı üzerinde hak iddia etmesi söz konusu olamaz.[260]

Benzer şekilde, 1982 Sözleşmesinin 2. maddesinde "***kıyı devletinin egemenliğinin kıyıya bitişik deniz alanı*** *olan karasularını kapsayacağı*" kayıt altına alınmıştır. Sözleşmede dolaylı olarak, devletin deniz üzerinde egemenliğe sahip

258 SHI JUIYONG, "Maritime Delimitation in the Jurisprudence of the International Court of Justice", **Chinese Journal of International Law**, 2010, (s. 271–291), para. 12.
259 1969 tarihli Kuzey Denizi kıta sahanlığı davası, para. 91.
260 DEGAN, para. 72.

olabilmesinin ancak denize kıyısının bulunmasıyla mümkün olabileceğine işaret edilmiştir.

Uluslararası mahkemeler tarafından konuya ilişkin birçok karar verilmiştir. Libya ile Malta arasındaki sınırlandırma davası kararında Divan "*kıta sahanlığı hakları kara kütlesinden doğmaz, ancak kara kütlesindeki egemenlikten doğar,* ***bu egemenlik ise kara kütlesinin kıyı tarafı aracılığıyla, yani kıyı yüzü aracılığıyla kullanılabilir. Deniz kıyısı olan devlet ile denize kıyısı bulunmayan devlet arasındaki fark kara kütlesine sahip olmak değil, kara kütlesinin denize kıyısının bulunmasıdır. Bu bakımdan devletlerin deniz alanına sahip olabilmeleri teknik olarak kara kütlesine sahip olmalarında değil, denize kıyısının bulunmasına bağlıdır***" ifadesine yer vermiştir.[261]

Konuya ilişkin olarak Tunus ile Libya arasındaki sınırlandırma davası kararında Divan, "*kıta sahanlığı haklarının kullanılabilmesi için* ***başta kıyı uzunlukları olmak üzere****, kıyı devletinin coğrafi korelasyonunun önemli bir yer teşkil ettiğini*" ifade etmiştir.[262]

Trinidad-Tobago ile Barbados arasındaki sınırlandırma davası kararında ise Mahkeme "*sınırlandırma sürecinde kıyı uzunluğu çok ciddi bir öneme sahiptir...* ***kıyı uzunluğunun sınırlandırma sürecindeki ağırlıklı rolünün sebebi deniz alanlarına hak kazanımının kıyı aracılığıyla olmasıdır***" ifadelerini kullanmıştır.[263]

Yine, Romanya ile Ukrayna arasındaki sınırlandırma davasında Divan, Kuzey Denizi ve Tunus ile Libya arasındaki sınırlandırma davası kararlarına atıfta bulunarak "*kıta sahanlığı ve MEB alanı üzerinde hak sahibi olunabilmesi için,* ***bu***

261 1985 tarihli Libya/Malta kıta sahanlığı davası, para. 49.
262 1982 tarihli Tunus/Libya kıta sahanlığı davası, para. 73, 74.
263 2006 tarihli Trinidad-Tobago/Barbados sınırlandırma davası, para. 236, 239.

alanlardaki egemenliğin kaynağı olan Romanya ve Ukrayna kıyılarının belirlenmesi gerekir" demek suretiyle kıyı yüzünün denizler üzerindeki hak ve yetkilerle ilişkisine işaret etmiştir.[264]

4. "Denizler Üzerindeki Hak ve Yetkilerin Elde Edilmesinde Kara Kütlesinin Rolünün Bulunmaması" İlkesi

Devletlerin deniz alanları üzerinde hak ve yetki elde edilmesinde kıyının gerisindeki kara kütlesinin herhangi bir rolü yoktur. Bu itibarla deniz alanlarının sınırlandırılması sürecinde kıyının gerisindeki kara kütlesi ne bir ilgili koşul ne de hak kazanımı için bir kriter olarak dikkate alınmayacaktır. Nitekim uluslararası yargı organlarının gerçekleştirdikleri sınırlandırmalarda yalnızca kıyının konumunun dikkate alınıp, kıyının ötesindeki kara kütlesine önem atfedilmesinin sebebi de bu bağlamda açıklanabilir. Esasında bu ilke, "*kara denizler üzerindeki hakimiyetini kıyı yüzü aracılığıyla kullanır ilkesinin*" negatif ifade biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Libya ile Malta arasındaki sınırlandırma davasında Libya'nın "*ilgili coğrafi koşullar kıyının ötesindeki kara kütlesini de kapsar. Bu itibarla kıta sahanlığına hak kazanımının fiili kaynağı ve hukuki dayanağı kara kütlesidir. Aynı şekilde daha büyük kara kütlesine sahip olan devletin daha fazla doğal uzantıya sahip olması gerekir*" iddiasına cevaben Divan "***kıyının ötesindeki kara kütlesi kıta sahanlığına hak kazanımı için kaynak veya temel olamaz****. Nitekim ne içtihat hukukunda, ne doktrinde, ne devlet uygulamalarında ne de Üçüncü Deniz Hukuku Konferansında bu*

264 2009 tarihli Romanya/Ukrayna sınırlandırma davası, para. 77.

yönde bir görüş savunulmamıştır" ifadesine yer vermiştir.[265] Divan devamla, önemli olan unsurun kıyı hattı olduğunu "*kara deniz üzerindeki hakimiyetini kıyı yüzü aracılığıyla kullanır*" ilkesine dayanarak açıklamıştır. Demek ki, Libya ile Malta arasındaki sınırlandırma davasında Libya tarafından ileri sürülen "*kıyının ötesindeki kara kütlesi büyüklüğünün sınırlandırmada dikkate alınması*" iddiası deniz alanlarının sınırlandırılmasında itibar göremeyen bir savdır. İşte bu hakça ilke, "*Denizler üzerindeki egemenliğin kurulmasında kara kütlesinin rolünün bulunmaması ilkesi"* olarak karşımıza çıkmaktadır.

5. "İlgili Kıyı Uzunluklarının Dikkate Alınması" İlkesi

Sınırlandırma sürecinde uygulanacak yöntemi etkileyen diğer bir sınırlandırma ilkesi de "*ilgili kıyı uzunluklarının dikkate alınması ilkesidir*." Sınırlandırma sürecinde kıyı uzunluğunun tamamı değil, yalnızca sınırlandırmaya konu ilgili kıyı kısımlarının dikkate alınması gerekmektedir. Aksi bir uygulamada, sınırlandırma coğrafyasından tamamen bağımsız kıyı kesiminin sınırlandırma hattını etkilemesi hakkaniyete aykırı bir durum teşkil edecektir. Bu noktadan hareketle, sınırlandırma sürecinin içerisinde olup, sınırlandırma hattını etkileyebilecek potansiyelde bulunan kıyı hattına ilgili kıyı uzunluğu adı verilmektedir. Sınırlandırmada ilgili kıyı olma kriteri ise, kıyı hattının ihtilaflı deniz alanına bitişik olup olmamasına göre belirlenecektir. Dolayısıyla, deniz alanlarının sınırlandırılması uyuşmazlıklarında yalnızca sınırlandırılan alanla ilgili olduğu düşünülen kıyı uzunluklarının dikkate alınması gerekmektedir. Yani sınırlandırılan coğrafyayla doğrudan ilgisi bulunmayan kıyı uzunluğunun sınırlandırmada herhangi bir etkisi olamayacaktır.

265 1985 tarihli Libya/Malta kıta sahanlığı davası, para. 49.

Konuya ilişkin olarak Tunus ile Libya arasındaki sınırlandırma davası kararında Divan ilgili kıyılara atıfta bulunulurken "***Her bir devletin tüm kıyılarının sınırlandırmada dikkate alınması mümkün değildir. Bu itibarla, coğrafi durum bakımından deniz uzantısı birbiriyle hiç çakışmayacak olan kıyıların mahkemece dikkate alınması sözkonusu olamaz***" demiştir. Divan sözkonusu davada, Tunus tarafında bulunan Ras Kaboudia noktası ile Libya tarafında bulunan Ras Tajoura noktası arasındaki bölgeyi ilgili kıyı olarak dikkate almış, bu kıyıların ötesindeki kısımları dikkate almamıştır.[266]

Benzer şekilde, Kamerun ile Nijerya arasındaki sınırlandırma davasında Kamerun tarafından ileri sürülen "*Kamerun'un nispeten daha uzun olan kıyı hattının Kamerun lehine özel koşul oluşturduğu ve belirlenen orta hattın kuzeybatı istikametine doğru çekilmesi gerektiği*" iddiası Divan tarafından kabul edilmemiştir. Divan cevabında "***sınırlandırmada önemli hususun bütün kıyı hattı uzunluğu değil, yalnızca sınırlandırma coğrafyasıyla ilgili kıyı hattı uzunluğu olduğuna****"* değinerek *"her ne kadar Kamerun'un daha uzun kıyı hattı bulunsa da* ***ilgili kıyılar*** *bakımından ayarlama gerekecek bir uzunluk farkı bulunmadığını*" ifade etmiştir.[267]

Gine-Bissau ile Senegal arasındaki sınırlandırma davasında ise Mahkeme "***uluslararası yargı kararları, yapılacak sınırlandırmalarda yalnızca ilgili kıyı hattının dikkate alınmasını kabul eder. Yapılan sınırlandırma için yabancı ya da ikincil görülen kıyı hattı dikkate alınmaz***" ifadelerine yer vermiştir.[268]

---

266 1982 tarihli Tunus/Libya kıta sahanlığı davası, para. 75

267 2002 tarihli Kamerun ile Nijerya arasındaki sınırlandırma davası, para. 300, 301.

268 Case concerning the arbitral award of 31 July 1989 between Guinea-Bissau and Senegal, para. 104. Sözkonusu karar bundan sonra dipnotlarda "1989 tarihli Gine-Bissau/Senegal davası" şeklinde; metin içerisinde "Gine-Bissau ile Senegal arasındaki sınırlandırma davası" şeklinde anılacaktır. Kararın metnine "www.sovereigngeographic.com" adresinden ulaşılabilir, (11/05/2012). Ayrıca bakınız Ek-7.

Yine, Trinidad-Tobago ile Barbados arasındaki sınırlandırma davası kararında Mahkeme sınırlandırmaya hakim objektif kriterleri sıralarken "*deniz alanlarına hak kazanımının kaynağı olması cihetiyle sınırlandırılacak alandaki* ***ilgili kıyıların*** *belirlenmesinin objektif bir ilke*" olduğuna değinmiştir.[269]

6. "Deniz Alanı Toprak Parçasının Eklentisidir" İlkesi

Denizler, tıpkı hava sahası gibi kara kütlesinin devamı ve eklentisi niteliğindedir. Bu itibarla deniz alanları (kıyı devletine sağladığı hak, yetki ve sorumluluklar bağlamında) kıyı devleti dışındaki bir devlet tarafından edinilemez, satın alınamaz veya işgal edilemez.[270] Kara denize hakimdir ilkesinin bir başka görünümü olan *deniz alanı toprak parçasının eklentisidir ilkesi*, denizler üzerinde hak sahibi olabilmenin ön koşulunu kara ülkesindeki egemenlik olarak açıklamaktadır. Bu ilke, deniz alanına sahip olmayı kara ülkesi üzerindeki egemenliğin doğrudan bir sonucu olarak öngörmektedir.

1908 tarihli Norveç ile İsveç arasındaki Grisbadarna davasında deniz alanlarının sözkonusu niteliğine işaret eden Sürekli Tahkim Mahkemesi verdiği kararda "***uluslarca kabul edilmiş en temel deniz hukuku kurallarına göre, deniz alanları kara ülkesinin çok temel bir eklentisidir***" ifadesini kullanmıştır.[271]

7. "Sınırlandırmanın Başlangıç Noktaları, Denizler Üzerindeki Hak ve Yetkilere Hak Kazanımının Kökenidir" İlkesi

Deniz yetki alanlarının sınırlandırması sürecinde her bir devletin sahip olacağı deniz alanları belirlenirken, benimsenen hak kazanım esasına göre bellibaşlı

269 2006 tarihli Trinidad-Tobago/Barbados sınırlandırma davası, para. 231.
270 DEGAN, para. 72.
271 1909 tarihli Grisbadarna davası, RIIA, Vol. XI, 159.

kriterlerin ortaya konulması gerekmektedir. Mesafe esasına dayalı sınırlandırmada sınırlandırılacak alan için uluslararası hukuk tarafından öngörülmüş coğrafi durum; doğal uzantı esasına göre yapılacak sınırlandırmada ise kara ülkesinin sahip olduğu jeolojik ve jeomorfolojik unsurlar dikkate alınmalıdır. Ancak her hal ve karda, sınırlandırmaya bir noktadan başlanılması gerekmektedir. İşte, sınırlandırmaya başlamak üzere seçilen referans noktasının hak kazanımı için zorunlu bir koşul olarak ortaya çıkması "*sınırlandırmanın başlangıç noktaları denizler üzerindeki egemenliğe hak kazanımının kaynağıdır*" ilkesi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu ilkeyi, kara ülkesi denizler üzerindeki hakimiyetini kıyı yüzü aracılığıyla kullanır ilkesiyle birlikte değerlendirdiğimizde, bir devletin denize kıyısı bulunmadan kıyıdan itibaren (ne mesafe esası için, ne de doğal uzantı için) başlangıç noktası belirleyemeyeceği, dolayısıyla da herhangi bir deniz alanına sahip olamayacağı şeklinde açıklamak mümkündür.

Trinidad-Tobago ile Barbados arasındaki tahkim mahkemesi kararında "***Gelişen uluslararası hukukun bir sonucu olarak günümüzde sınırlandırmanın başlangıç noktaları her bir devlete verilecek deniz alanına hak kazanımının kökenidir.*** *Kıta sahanlığının, karasuların ötesindeki tek deniz alanı olarak kabul edildiği dönemde bahsekonu hak kazanımı doğal uzantıydı. (Kuzey Denizi davası sf.4). Ancak, münhasır ekonomik bölge kavramının ortaya çıkışıyla birlikte hak kazanımının mesafe esasına dayandığı yeni bir yaklaşım ortaya çıkmıştır*" ifadesi yer almaktadır.[272]

Yine, Katar ile Bahreyn arasındaki sınırlandırma davası kararında "***deniz alanları üzerindeki hak ve yetkilerin belirlenmesini teminen yapılacak***

272 2006 tarihli Trinidad-Tobago/Barbados sınırlandırma davası, para. 224.

sınırlandırmada başlangıç noktası olarak kıyı devletlerin karasal konumlarının dikkate alınması gerektiği" ifade edilerek başlangıç noktası olarak coğrafi koşullara dikkat çekilmiştir.[273]

Öyleyse, her iki hak kazanım esasında da deniz alanlarına hak kazanımının, sınırlandırmanın başlangıç noktaları aracılığıyla elde edilebileceği, mesafe esasına dayalı sınırlandırmalarda sözkonusu başlangıç noktalarının coğrafi koşullara dayanılarak belirlenmesi gerektiği açıktır.

8. "Coğrafyanın Üstünlüğü" İlkesi

Deniz yetki alanlarının varlığı her şeyden önce devletin denize bakan bir kıyı hattına sahip olmasına bağlıdır. Dolayısıyla deniz alanları üzerindeki egemenlik iddiasının ön koşulu devletin denize kıyısının bulunmasıdır.[274] Bu gerçekle paralel şekilde, deniz alanlarının sınırlandırılması sürecinde, egemenliğin ilk şartı olmasından dolayı kıyı coğrafyasının sınırlandırmadaki diğer faktörlere göre önceliği ve üstünlüğü bulunmaktadır. Coğrafi olmayan faktörler ise, sınırlandırma çerçevesinde, etkili olacaksa bile, ancak ikincil nitelikte role sahip olmalıdır.[275] Yani sınırlandırmaya yön veren faktörlerin başında esas olarak, coğrafi unsurların bulunduğu söylenebilir. Konuya ilişkin yargı kararlarında da coğrafyanın üstünlüğü ilkesine vurgu sıkça yapılarak, coğrafi unsurların sınırlandırmadaki ağırlığına değinilmiştir.

Kuzey Denizi davası kararında Divan "*Sınırlandırma,* ***coğrafi alanın niteliğine uygun olan*** *eşit uzaklık ya da diğer bir metot ya da metotların*

273 2001 tarihli Katar/Bahreyn sınırlandırma davası, para. 185.
274 AESAN, s. 4.
275 ACER (2002), s. 68, 71.

kombinasyonu aracılığıyla yapılabilir" demek suretiyle coğrafyanın sınırlandırmadaki ağırlığına işaret etmiştir.[276]

Maine körfezi davası kararında ise Divan, "*Her durumda sınırlandırma, **bölgenin coğrafi yapısı** ve ilgili koşullar **ışığında**, hakça sonucu sağlamaya elverişli hakça kriterlerin uygulanması ve uygulanabilir yöntemlerin kullanılmasıyla yapılmalıdır"* ifadesine yer vermiştir.[277] Divan bu kararında coğrafi unsurların sınırlandırma sürecindeki ağırlığını doğrudan açıklamış olmasa da, sınırlandırmadaki dikkate alınacak faktörleri coğrafi koşullar ve diğer koşullar biçiminde ayırarak, dolaylı biçimde coğrafyanın üstünlüğü ilkesine işaret etmiştir.

Yine, Libya ile Malta arasındaki sınırlandırma davasında coğrafi unsurların önemine değinen Divan, kararında "*hakça ilkeleri yorumlarken şu husus akılda tutulmalıdır. **Kıta sahanlığı kurumuyla en alakalı olan unsur coğrafyadır***" ifadesini kullanmıştır.[278]

Trinidad ile Tobago arasındaki sınırlandırma davası kararında ise Mahkeme "***Esas olarak sınırlandırmada rol oynayan faktörler coğrafi unsurlardır***" ifadesini kullanarak coğrafyanın üstünlüğü ilkesine vurgu yapmıştır.[279]

Öyleyse, deniz yetki alanlarının sınırlandırmasında dikkate alınacak birçok faktör bulunmaktadır. Bu faktörler içerisinde sınırlanmaya ağırlıklı olarak yön verecek en önemli faktör ise coğrafyadır. Yani yapılacak bir sınırlandırmada diğer unsurlar ışığında şekillenen sınırlandırma bölgenin coğrafi yapısına uygun olacak ve coğrafi bakımından benzer nitelikteki iki devlete verilecek deniz alanı arasında

276 1969 tarihli Kuzey Denizi kıta sahanlığı davası, para. 85.
277 1984 tarihli Maine Körfezi sınırlandırma davası, para. 112.
278 1985 tarihli Libya/Malta kıta sahanlığı davası, para. 47.
279 2006 tarihli Trinidad-Tobago/Barbados sınırlandırma davası, para. 316.

önemli bir farklılık bulunmayacaktır. Deniz sınırlandırmasında coğrafyanın ağırlığını ifade bu prensibe "*coğrafyanın üstünlüğü ilkesi*" adı verilmektedir.

Coğrafyanın üstünlüğü ilkesini "*kara denize hakimdir*" ve "*kara bu hakimiyetini kıyı yüzü aracılığıyla kullanır*" ilkelerinden bağımsız düşünmemek gerekir. Bu ilkeleri birbirini tamamlayan prensipler olarak görmek gerekir. Bu itibarla, coğrafyanın üstünlüğü ilkesi bir çok yargı kararında "*kara denize hakimdir*" "*kara bu hakimiyeti kıyı yüzü aracılığıyla kullanır*" gibi ilkelerle açıklanmış ve desteklenmiştir.

Coğrafyanın üstünlüğü ilkesinin farklı kararlarda farklı biçimlerde ifade edildiği bilinmektedir. Coğrafyanın üstünlüğü prensibinin yargı kararlarındaki bazı farklı ifade biçimlerine örnek olarak şunlar belirtilebilir:[280]

- Kuzey Denizi davası: "*Coğrafyanın yeniden şekillendirilmesi söz konusu olamaz"*

- Manş Denizi davası: "*Eşit uzaklık ya da diğer herhangi bir sınırlandırma yönteminin uygunluğunu coğrafi unsurlar belirler"*

- Tunus/Libya davası: "*Kara denize hakimdir"*

- Libya/Malta davası: "*Tarafların kıyıları başlama çizgisini oluşturur"*

- Kanada/Fransa davası: "*Coğrafi unsurlar sınırlandırmanın merkezini oluşturur"*

- Jan Mayen davası: "*Sınırlandırma, ilgili alanın coğrafyası çerçevesinde yapılır"*

280 ACER (2002), s. 66.

- Katar/Bahreyn davası: "*Deniz alanı üzerindeki hakimiyet devletin kara üzerindeki egemenliğinin bir sonucudur"*

9. "Doğanın Tamamen Yeniden Şekillendirilmesinin Mümkün Olmaması" İlkesi

Deniz alanlarının sınırlandırması sürecindeki en temel esas, sınırlandırmanın, doğanın taraflara bahşettiği coğrafi duruma sadık kalınarak gerçekleştirilmesidir. Bu itibarla, doğanın bahşettiği coğrafi durumun uygulanacak suni yöntemlerle değiştirilmesi coğrafyanın yeniden şekillendirilmesi anlamına gelecektir ve bundan kaçınılmalıdır.[281] Çünkü denizler üzerindeki hakimiyet esas olarak coğrafi unsurlar kaynaklıdır. Yani sınırlandırmada uygulanacak suni araçların, denizlerdeki hak ve yetkilerin kaynağı olan coğrafyayı en uygun şekilde yansıttığı oranda hakça olduğu kabul edilmelidir. Öyleyse sınırlandırma sürecinde kullanılan suni araçlar coğrafyayı yeniden biçimlendirmeyi değil, coğrafyanın sınırlandırmaya en uygun şekilde yansıtılmasını sağlamalıdır. Bu çerçevede, hakça ilkeler çerçevesinde yapılacak olan sınırlandırmayı "*coğrafyaya en uygun sınırlandırma*" olarak nitelendirilmek tabiatıyla mümkündür.

Diğer bir deyişle, dikkate alınacak diğer koşullar bağlamında gerçekleştirilecek bir sınırlandırmanın, sınırlandırmaya konu olan devletlerin sahip olduğu coğrafi duruma en uygun şekilde tamamlanması gerekmektedir.[282] Aksi durumda, ortaya çıkacak sonucun devletlerin sahip olduğu coğrafi koşulları yansıtmaması durumunda sınırlandırmanın hakça olduğunu ifade etmek güçtür. Nitekim "*coğrafyanın üstünlüğü ilkesi*" çerçevesinde, coğrafyanın, sınırlandırmadaki

281 1984 tarihli Maine Körfezi sınırlandırma davası, para. 37; 1969 tarihli Kuzey Denizi kıta sahanlığı davası, para. 91.

282 2002 tarihli Kamerun ile Nijerya arasındaki sınırlandırma davası, para. 280.

diğer unsurlara (güvenlik, suya ekonomik bağımlılık, tarihi haklar vs.) göre daha fazla öneme sahip olduğu ve coğrafya haricindeki diğer unsurların sınırlandırmada ancak ikincil nitelikte değerlendirilebileceğinin tartışmasız biçimde kabul edildiği ifade edilmişti.[283] Bu itibarla hakça bir sınırlandırmanın başta kıyı uzunlukları olmak üzere coğrafi unsurlar etrafında şekillenmesi ve coğrafya dışındaki unsurların, devletlerin coğrafyasının sınırlandırmaya yansımasını önemli ölçüde değiştirecek derecede etkiye sahip olmaması gerekir. Olduğu takdirde, kullanılan yöntemin hakkaniyete uygun olduğundan bahsedilemez.[284] Bu ilke yargı kararlarında "*coğrafyanın tamamen yeniden şekillendirilmemesi ilkesi*" olarak isimlendirilmiştir. Bu ilke *doğadan gelen eşitsizliklerin giderilmesinin mümkün olmaması ilkesinin* negatif görünümü olarak karşımıza çıkmaktadır. Konuya ilişkin yargı kararlarında da, coğrafyanın tamamen yeniden şekillendirilmesinin hakkaniyete aykırı olacağı açıkça dile getirilmiştir.

Kuzey Denizi davasında Divan, kıyı uzunlukları birbirine yakın olan üç devletin sadece kıyı biçimlerinden dolayı birisinin diğerine göre çok daha az kıta sahanlığı alanına sahip olmasını genel anlamda hakkaniyete, özel anlamda ise "*coğrafyanın yeniden şekillendirilmesinin mümkün olmaması*" ilkesine aykırı bulmuştur. Çünkü doğa bu üç devlete birbirine yakın kıyı uzunluğu vererek eşit muamelede bulunmuştur. Aksi durumda, sırf uygulanacak yöntemden dolayı doğanın bahşettiği eşitliği bozmak hakkaniyete aykırı sonuç doğuracak ve doğanın tamamen yeniden şekillendirilmesi anlamına gelecektir. Divan hakkaniyetin coğrafyayla ilgisini şu şekilde açıklığa kavuşturmuştur: *"Hakkaniyet eşitlik anlamına gelmez.* ***Doğanın tamamen yeniden şekillendirilmesi mümkün değildir.*** *Hakkaniyet, denize*

283 2006 tarihli Trinidad-Tobago/Barbados sınırlandırma davası, para. 316.
284 ACER (2002), s. 70.

kıyısı bulunmayan bir devlete kıta sahanlığı alanı verilmesini gerektirmez."[285] Sonraki tarihli Kamerun ile Nijerya arasındaki sınırlandırma davasında da Divan, Kuzey Denizi davasında verilen bu karara atıfta bulunmuştur.[286]

Aynı ilkenin gündeme geldiği diğer bir uyuşmazlık olan Manş Denizi davasında Mahkeme hakkaniyete aykırı sonuçlar doğuracağı gerekçesiyle İngiliz Kanal Adalarına tam etki vermemiştir. Mahkeme kararında özetle, "*sınırlandırmada katı eşit uzaklık yönteminin uygulanmasının hakkaniyete aykırı olacağına, böyle bir durumda sınırlandırılacak olan alandaki, hemen Normandiya açıklarındaki, İngiliz Kanal Adalarının Fransa deniz alanlarını büyük oranda bloke edeceğine, bu bakımdan sözkonusu İngiliz adalarının çizilecek eşit uzaklık hattında esas nokta olarak dikkate alınması yerine 'çevrelenmiş alan yöntemiyle' sınırlandırılması gerektiğine*" karar vermiştir. Mahkeme adalara yalnızca kuzey ve batı yönlerine doğru 12 millik bir toprak altı ve deniz dibi alanı vermiştir.[287] Böylece Fransa'nın kıyılarına yakın su kütlesinin İngiltere adalarınca kesilmesi ve Fransa'nın genel projeksiyonun kapatılması tehlikesi önlenmiştir. Esasında Mahkeme görülen uyuşmazlıkta adaların olmaması durumunda belirlenecek olan sınırla, adalara tam etki verilmesi halinde ortaya çıkacak olan sınırın çok farklı olacağını, Ushant ve Scilly adalarına verilecek etkinin doğanın yeniden şekillendirilmesi anlamına gelmemesi gerektiğini ifade etmiştir.[288] Mahkeme, Scilly Adasına eşit uzaklık hattını kısmen etkileyecek sınırlı etki verirken de "***hakkaniyetin sınırlandırmadaki fonksiyonu ne coğrafyayı tamamen yeniden şekillendirmek, ne de doğanın yarattığı hakkaniyete aykırı durumları gidererek hakça bir sonucu ortaya***

285 1969 tarihli Kuzey Denizi kıta sahanlığı davası. para. 91.
286 2002 tarihli Kamerun ile Nijerya arasındaki sınırlandırma davası, para. 279, 295.
287 1977 tarihli Manş Denizi kıta sahanlığı davası, para. 201, 202.
288 1977 tarihli Manş Denizi kıta sahanlığı davası, para. 248.

çıkarmak değildir" ifadelerini kullanmıştır.[289] Ushant Adası için ise "***hakkaniyetin fonksiyonu tarafların tamamen eşit konuma getirilmesi değil, coğrafyanın sebep olduğu aşırı orantısızlıkların hakkaniyete uygun biçimde giderilmesidir.*** *Görülen uyuşmazlıkta da adalara verilecek yarım etki bu işlevi yerine getirecektir*" kararını vermiştir.[290]

Coğrafyanın tamamen yeniden şekillendirilmesinin mümkün olmadığına değinen Divan Maine körfezi davasında sınırlandırmayı üç bölümde gerçekleştirmiştir. İlk bölümde eşit uzaklık hattını uygulamayı uygun bulmamıştır. Gerekçe olarak eşit uzaklık hattının uygulanması durumunda esas nokta olarak adalara, adacıklara ve cezir yüksekliklere aşırı önem ve etki verileceği, bunun da deniz alanını eşit olarak bölme niyetine ve hakkaniyete aykırı sonuç doğuracağını ifade etmiştir. Divan bu kararıyla, açıkça belirtmese de, aksi bir uygulamanın doğanın tamamen yeniden şekillendirilmemesi ilkesine aykırı olacağını ima etmiştir.[291] Aynı kararda Divan "***Divan şunu dikkate almalıdır ki, coğrafi unsurlar insanlar tarafından suni şekilde oluşturulmuş değil, doğrudan doğanın bahşettiği bir durumdur. Bu itibarla oldukları gibi dikkate alınmalıdır***"[292] ifadesiyle coğrafyanın yeniden şekillendirilmesinin mümkün olmaması ilkesinin mantıki temelini açıklığa kavuşturmuştur.

Romanya ile Ukrayna arasındaki sınırlandırma davasında ilgili kıyıların ve başlangıç noktalarının belirlenmesi aşamasında Divan, "*Serpent Adalarının ilgili kıyı hattının parçası olarak dikkate alınması Ukrayna'ya aşırı bir lütufta bulunulması anlamına gelerek* ***coğrafyanın yeniden şekillendirilmesine*** *sebep olacaktır.* ***Zira***

289 1977 tarihli Manş Denizi kıta sahanlığı davası, para. 249.
290 1977 tarihli Manş Denizi kıta sahanlığı davası, para. 251.
291 1984 tarihli Maine Körfezi sınırlandırma davası, para. 221, 222.
292 1984 tarihli Maine Körfezi sınırlandırma davası, para. 37.

böyle bir uygulama ne deniz sınırlandırması hukukunda ne de devlet uygulamalarında yer almamaktadır" ifadesine yer vermiştir.[293] Divan sözkonusu kararıyla, yaklaşık olarak benzer coğrafyalara sahip olan iki devlet arasındaki sınırlandırmanın, çok ufak bir coğrafi oluşumdan dolayı, devletlerden birisine diğerine oranla çok kısıtlı deniz alanı bırakılmasının doğanın yeniden şekillendirilmemesi ilkesine aykırı olacağına işaret etmiştir.

Guyana ile Surinam arasındaki sınırlandırma davası kararında Mahkeme, önce coğrafyanın sınırlandırmadaki önemine dair Kamerun ile Nijerya arasındaki sınırlandırma davası kararında ifade edilen hususlara değinmiş, ardından "***Mahkemeler, doğaya gerekli saygıyı duyarak, doğayı yeniden oluşturmadan veya tamamen yeniden biçimlendirmeden sınırlandırma yapmalıdır"*** İfadesine yer vermiştir.[294]

Yine, Libya ile Malta arasındaki sınırlandırma davasında kararında Divan, "***uygulanacak yöntemler coğrafyanın biçimlendirilmesine sebep olmamalıdır***" ifadesini kullanarak sözkonusu ilkenin geçerliliğini hatırlatmıştır.[295]

Coğrafyanın tamemen yeniden şekillendirilmemesi ilkesi Türkiye'nin var olan deniz yetki alanı sorunları noktasında kritik önem arzetmektedir. Ege Denizi'nin en doğusundaki Yunan Adalarıyla Türkiye arasında bir sınırlandırma hattı belirlenmesi doğanın hemen hemen yakın muamelede bulunduğu iki devletten Türkiye'ye çok az bir deniz alanı bırakılması sonucunu doğuracaktır. Böyle bir sınırlandırma ise, sadece adaların varlığından ve konumundan dolayı, doğanın

293 2009 tarihli Romanya/Ukrayna sınırlandırma davası, para. 149.

294 Award in the Arbitration between Guyana and Suriname, 17 Eylül 2007, para. 374. Sözkonusu karar bundan sonra "2007 tarihli Guyana/Surinam sınırlandırma davası" şeklinde anılacaktır. Kararın metnine "www.sovereigngeographic.com" adresinden ulaşılabilir, (11/05/2012). Ayrıca bakınız Ek-14.

295 1985 tarihli Libya/Malta kıta sahanlığı davası, para. 47.

tamamen yeniden şekillendirilmesine sebep olacak ve dolayısıyla hakkaniyete aykırı sonuçlar doğuracaktır. Bu itibarla, Ege Adalarının sınırlandırmada sahip olacağı rol ve etki belirlenirken benzer özellikli davalarda yargı içtihatlarıyla ortaya konulan hakça kriterler öncelikli olarak dikkate alınmalıdır. Örneğin, Romanya ile Ukrayna arasındaki sınırlandırma davasında, Ukrayna lehine aşırı derecede orantısız bir durum oluşacağı gerekçesiyle, Serpent Adaları ilgili kıyı hattının bir parçası ya da başlangıç noktası olarak değerlendirilmemiştir. Aynı şekilde orta hattın ötesinde, ters tarafta bulunan Yunan Adalarının sınırlandırmada başlangıç noktası ya da ilgili kıyı hattının bir parçası olarak dikkate alınmaması hakkaniyetin gereği olarak kabul edilmelidir.

Yine, Manş Denizi davasında sınırın iki anakara arasında çizilecek orta hatla belirlenmesi gerektiğine karar verilmiştir. Mahkeme, adalara verilecek etkinin belirlenen orta hattı çok fazla etkilememesini hakça çözüm olarak nitelendirmiştir. Aynı şekilde, Ege Denizinde belirlenecek sınırlandırma hattının en doğudaki Yunan Adalarıyla değil, iki anakara arasında saptanması gerekmektedir. Yani belirlenecek geçici sınırlandırma hattının anakaralar referans alınarak belirlenmesi ve sonrasında adalar ile diğer koşullar göz önünde bulundurularak geçici hattın ayarlanması veya kaydırılması gerekmektedir. Ancak, adalara verilecek etkinin de çizilen geçici hattı anlamsız bırakmayacak derecede olması hakkaniyetin gereğidir.

Benzer şekilde, Doğu Akdeniz'de ters tarafta bulunan Meis Adasının varlığından dolayı Anadolu'nun güneyindeki büyük bir deniz alanının Yunanistan'a bırakılmasının da doğanın tamamen yeniden şekillendirilmesi anlamına geleceğinde kuşku yotur ve böyle bir talep uluslararası hukuk tarafından meşru görülemez.

10. "Orantılılık" İlkesi

Deniz alanlarının sınırlandırması sürecinde orantılığın iki türlü fonksiyonu bulunmaktadır. Sınırlandırmanın tarafı devletlerin kıyı uzunlukları arasındaki uzunluk farkı sınırlandırma sürecinde bağımsız bir **ilgili koşul olarak** dikkate alınabilir ya da hakkaniyet sınaması (**ex post facto**) aşamasında tarafların ilgili kıyı uzunlukları ile taraflara verilen deniz alanları **orantılılık testine** tabi tutulabilir.[296] Orantılılığın ilgili koşul olarak dikkate alınmasıyla, sınırlandırmanın son aşamasında hakkaniyet sınaması aracı olarak uygulanması arasında fark vardır. Çalışmamızın bu bölümünde, ağırlıklı olarak, ilgili koşul olarak orantılılık değil, bağımsız bir sınırlandırma ilkesi olarak orantılılık ele alınacaktır.

a. Orantılılık İlkesinin Tanımı

Deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasında orantılılık ilkesi, her bir devlete verilen deniz alanı ile devletlerin ilgili kıyı uzunlukları arasında makul bir oranın bulunması anlamına gelir.[297] Orantılılık ilkesi, sınırlandırmanın hakça sonuçlanmasını sağlayabilecek başlıca araçlardandır. Bu ilke kendi başına ve ayrıca bir sınırlandırma metodu değildir. Bu ilkenin uygulanması, belirlenen sınırın son aşamada hakkaniyet sınaması olarak orantılılık testine tutulması biçimde gerçekleşir. Orantılılık testi sonrası, daha önce çizilmiş olan sınırlandırma hattının ayarlanmasının/kaydırılmasının gerekip gerekmediği değerlendirilmektedir. Çünkü

296 Yoshifumi TANAKA, "Reflections on the Concept of Proportionality in the Law of Maritime Delimitation", **The International Journal of Marine and Coastal Law**, Vol. 16, No. 3, 2001, s. 458.

297 TANAKA (2001), s. 433, 434.

geçici olarak belirlenen sınırlandırma hattının orantılılık ilkesi çerçevesinde ayarlanması ya da kaydırılması hakça bir sınırlandırmanın ayrılmaz parçasıdır.[298]

Orantılılık ilkesini sınırlandırma sürecinde uygulanacak katı, mutlak ve kesin bir kural olarak değil, sınırlandırmanın hakkaniyet çerçevesinde sonuçlandırılmasına katkı sağlayan bir araç olarak görmek gerekir.[299] Bu itibarla orantılılık ilkesi kesin matematiksel hesaplara tabi değildir.[300] Orantılılık ilkesi genel bir kural[301] ya da anayasamızda yer alan hukuk devleti gibi üstünlüğü olan ve zaafiyete uğratılmaması gereken bir prensip olarak kabul etmek gerekir. Sınırlandırmada anakara ve kıyıların üstünlüğü olduğu hatırlanırsa bunun oldukça mantıki bir ilke olduğu anlaşılacaktır.[302]

b. Orantılılık İlkesinin Gelişimi

Orantılılık ilkesi orijinalinde, bitişik kıyılar arasındaki sınırlandırmalar için türetilmiş bir teoridir.[303] Bu ilke esasında, birbirine yakın kıyı uzunluğuna sahip olan bitişik devletlerin çarpık kıyı yapılarının olumsuz etkilerinin giderilmesi maksadıyla ortaya çıkmıştır.[304] Yani, ortaya çıktığı zamanlar, orantılılık prensibinin uygulanması için üç koşulun birlikte gerçekleşmesi gerekmekteydi. Bunlar, sınırlandırma coğrafyasında bitişik kıyı bulunması, sözkonusu uyuşmazlıkta coğrafi çarpıklıkların olması ve tarafların birbirine yakın uzunlukta kıyı hattına sahip olmasıdır. Ancak orantılılık ilkesinin kullanım alanı yargı içtihatları çerçevesinde zamanla genişlemiş ve sayılan koşulların oluşmadığı uyuşmazlıklarda da orantılılık ilkesinin uygulanmasının mümkün olduğu kabul edilmiştir. Nitekim, Tunus ile Libya

298 1985 tarihli Libya/Malta kıta sahanlığı davası, para. 66.
299 TANAKA (2001), s. 435.
300 2006 tarihli Trinidad-Tobago/Barbados sınırlandırma davası, para. 236.
301 TANAKA (2001), s. 438.
302 ACER (2002), s. 70.
303 TANAKA (2001), s. 443.
304 1977 tarihli Manş Denizi kıta sahanlığı davası, para. 101.

arasındaki sınırlandırma davasında herhangi bir içbükey ya da dışbükey kıyı biçimi bulunmamasına rağmen orantılık prensibi sınırlandırmada etkili bir araç olmuştur. Sonraki tarihli Maine Körfezi davası ve Libya ile Malta arasındaki sınırlandırma davası sonrası bu ilkenin kullanımı karşılıklı kıyılar arasında da uygulanmaya başlamıştır. Günümüzde ise uluslararası yargı organlarının çözüme kavuşturduğu tüm sınırlandırma ihtilaflarında orantılılık prensibini uygulama eğilimde olduğu görülmektedir.[305]

Esasında orantılılık prensibinin uygulanma alanı yargı içtihatlarıyla birlikte genişlemiştir. Orantılılık ilkesine ilişkin verilen ilk yargı kararında (Kuzey Denizi davası) orantılılığın, taraflar arasındaki sınırlandırma görüşmelerinin son tahlilinde dikkate alınacak bir faktör olduğu ifade edilmiş; Tunus/Libya, Libya/Malta, Kanada/Fransa ve Eritre/Yemen davalarında hakkaniyet sınaması olarak sınırlandırma sürecinin son aşamasında dikkate alınmış; Libya/Malta, Maine Körfezi ve Jan Mayen davalarında ise geçici orta hattın kaydırılmasında rol oynamıştır. Öyleyse yargı içtihatlarında, orantılılığın i**lgili koşul olarak dikkate alınmak** ve sınırlandırmanın son aşamasında **hakkaniyet sınaması olarak uygulanmak** şeklinde iki türlü fonksiyonu bulunmaktadır.[306] Özetlemek gerekirse orantılılık ilkesi, Divan ve diğer uluslararası yargı organlarının içtihatlarıyla ortaya çıkıp, yine büyük oranda yargı içtihatlarıyla günümüzdeki fonksiyonuna ulaşmış bir sınırlandırma ilkesidir.

305 TANAKA (2001), s. 457.
306 TANAKA (2001), s. 457, 458.

c. Hakkaniyetin Test Edilmesi Aşamasında Orantılılık İlkesi

Devletlerin denizler üzerindeki hakimiyetinin kara ülkesi üzerindeki egemenlikten doğduğu ve kara ülkesinin de bu hakimiyetini kıyı yüzü aracılığıyla kullandığı bir çok yargı kararında ifade edilmiştir. Kıyı yüzü denilince ise akla gelen ilk unsur devletlerin ilgili kıyı uzunluklarıdır. Benzer şekilde, coğrafi unsurların sınırlandırmadaki ağırlığı dikkate alındığında ilgili kıyı uzunlukları en önemli sınırlandırma unsurlarından birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Esasında deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasında dikkate alınacak birçok faktör bulunmaktadır. Ancak coğrafya haricindeki faktörler ışığında şekillenen sınırlandırma, bölgenin coğrafi yapısına aykırı olmamalı ve kıyı uzunlukları ile verilen deniz alanları arasındaki makul oranı bozmamalıdır.[307] Bu itibarla, deniz yetki alanlarının sınırlandırmasında ilgili kıyı uzunluklarının büyük önemi haiz olduğunda kuşkusuzdur.[308] Başta tarafların kıyı uzunlukları olmak üzere tüm ilgili koşullar (sınırlandırmadaki ağırlıklarıyla orantılı biçimde) dikkate alınarak ve uygun sınırlandırma yöntemleri kullanılarak gerçekleştirilen hukuka uygun bir sınırlandırma sürecinin ortaya çıkardığı sonucun hakça olacağı düşünülebilir. Ancak durum her zaman böyle olmamaktadır. Çünkü sınırlandırma süreci sonucunda ortaya çıkan sınırlandırma hattı, devletlerin ilgili kıyı uzunlukları ile devletlere verilen deniz alanları arasında makul bir oranı sağlamalıdır.[309] Şayet bu unsurlar arsında makul bir oran bulunmuyorsa, diğer unsurlara riayet edilmiş olsa dahi sınırlandırmanın hakça olduğundan bahsedilemez. Makul oranın tespiti ise, her bir olayın kendine has

307 1984 tarihli Maine Körfezi sınırlandırma davası, para. 185.
308 2006 tarihli Trinidad-Tobago/Barbados sınırlandırma davası, para. 239.
309 2006 tarihli Trinidad-Tobago/Barbados sınırlandırma davası, para. 240.

şartlarına göre belirlenecektir.[310] Sonuç olarak, hakkaniyet prensibi temelinde gerçekleştirilen bir sınırlandırmada, devletlerin ilgili kıyı uzunlukları ile bu devletlere verilecek deniz alanı arasında bir nebze orantılılık bulunmalıdır. İşte bu amaca matuf olarak ve hakça sonucun sağlanması adına sınırlandırmanın son aşamasında, kıyı uzunlukları ile deniz alanı arasındaki oranın hakça olup olmadığını sınamak amacıyla gerçekleştirilen teste orantılılık sınaması adı verilmektedir.

Orantılılık ilkesi test edilirken ise, kıyı uzunlukları ile ilgili deniz alanları arasındaki oranın yakın ve makul olması yeterli kabul edilmektedir. Yani orantılılık testinden anlaşılması gereken kıyı uzunlukları ile her bir devlete verilen deniz alanı arasında mutlak anlamda matematiksel bir oranın (**vice versa)** sağlanması demek değildir.[311] Eğer öyle olsaydı diğer ilkelerin ve ilgili koşulların sınırlandırmada hiçbir önemi kalmazdı.[312] Nitekim konuya ilişkin olarak Libya ile Malta arasındaki sınırlandırma davası kararında Divan, "*hakça bir sınırlandırmanın devletlerin kıyı uzunlukları ile devletlere verilen deniz alanı arasındaki oranın eşitlenmesi fonksiyonundan ibaret olmadığını"* ifade etmiştir.[313] Öyleyse bu testin amacı, geçici olarak çizilen hat ilgili koşullar ışığında ayarlandıktan sonra dahi halen ciddi anlamda orantısız sonuçlar veriyorsa, oluşturulan hattın orantılılık ilkesi bağlamında avantajsız kabul edilen devlet lehine düzeltilmesidir. Yine orantılılık testinin uygulanması her bir olayın kendine özgü koşulları ile bölgenin coğrafi yapısı ışığında şekillenecektir.[314]

---

310 2009 tarihli Romanya/Ukrayna sınırlandırma davası, para. 213.
311 1993 tarihli Jan Mayen sınırlandırma davası, para. 69; 2006 tarihli Trinidad-Tobago/Barbados sınırlandırma davası, para. 236.
312 1985 tarihli Libya/Malta kıta sahanlığı davası, para. 58.
313 1985 tarihli Libya/Malta kıta sahanlığı davası, para. 59.
314 2009 tarihli Romanya/Ukrayna sınırlandırma davası, para. 213.

d. Orantılılık İlkesinin İşlevine İlişkin Bazı Yargı Kararları

Kuzey Denizi davasında Almanya "*tarafların Kuzey Denizi'ne bakan kıyı uzunluklarının sınırlandırmada dikkate alınacak uygun ve objektif bir kriter olduğunu*"[315] ifade etmiş, Divan verdiği kararda "*Sınırlandırmada nihai olarak dikkate alınacak diğer bir faktör ise, hakça ilkelere göre belirlenmiş olan ve* ***devletlerin ilgili kıyıları uzunlukları ile devletlere verilen kıta sahanlığı arasında makul bir dereceye kadar olan orantılılığın sağlanmasıdır***"[316] ifadesini dile getirmiş, makul bir dereceye kadar olan orantılılığı ise "*hakça ilkeler çerçevesinde yapılan ve* ***taraflara ait olan kıta sahanlığı alanı ile kıyı uzunlukları arasındaki oranın hakça olduğu sınırlandırma***"[317] olarak nitelendirmiştir.

Libya ile Malta arasındaki sınırlandırma davası kararında Libya "*görülen davanın coğrafi koşulları çerçevesinde hakça ilkelerin uygulanması, sınırlandırılacak deniz alanına bakan kıyılar arasındaki bariz uzunluk farklılığının dikkate alınması gerektirir*"[318] iddiasında bulunmuştur. Divan, "***kullanılan yönteme bakılmaksızın makul dereceye kadar orantılığın test edilmesi, çizilen sınırın hakkaniyete uygunluğunun test edilmesi anlamına geleceğini… kıyı uzunlukları arasındaki bariz uzunluk farkının orta hattın Libya lehine kaydırılmasını gerektirecek derecede olduğunu***"[319] belirtmiş, ardından Kuzey Denizi kararındaki makul dereceye kadar orantılılık kavramına atıfta bulunarak "***orantılılık ilkesinin karşılıklı ve bitişik kıyılar arasındaki sınırlandırmalarda hakkaniyetin doğrulanması adına bir araç olabileceğini*****"** ifade etmiştir. Divan, bu duruma örnek

315 1969 tarihli Kuzey Denizi kıta sahanlığı davası, para. 15.
316 1969 tarihli Kuzey Denizi kıta sahanlığı davası, para. 98.
317 1969 tarihli Kuzey Denizi kıta sahanlığı davası, para. 101.
318 1985 tarihli Libya/Malta kıta sahanlığı davası, para. 11/6.
319 1985 tarihli Libya/Malta kıta sahanlığı davası, para. 68.

olarak Tunus ile Libya arasındaki sınırlandırma davasında tespit edilen ilgili kıyı uzunlukları ve taraflara verilen deniz alanları ile bu unsurlar arasındaki matematiksel oranının karşılaştırılmasını örnek göstermiştir.[320] Divan sonuçta hakça sınırın, orta hattın Libya lehine 18 enlem kuzeye kaydırılmasıyla gerçekleşeceğine karar vermiştir.[321]

Orantılılığın önemli rol oynadığı diğer bir dava olan Maine Körfezi sınırlandırma davası kararında Divan "***deniz sınırlandırması yapılırken, taraflara verilen deniz alanı ile sınırlandırılacak alandaki tarafların kıyı uzunlukları arasında kesin bir oranın bulunması aranmamalıdır. Ancak diğer faktörler ışığında yapılan bir sınırlandırma bu unsurlar arasında ciddi orantısızlığa sebep oluyorsa, makul düzeltmelerin yapılması gerektiğinde de kuşku bulunmamaktadır***"[322] ifadesini kullanmıştır.

Benzer biçimde, Tunus ile Libya arasındaki sınırlandırma davasında Divan "***devletlerin kıyı uzunlukları ile verilen deniz alanı arasında makul bir oranın bulunmasını hakkaniyetin bir gereği***" olarak nitelendirmiştir.[323]

Trinidad-Tobago ile Barbados arasındaki sınırlandırma davasında Mahkeme "*sınırlandırma sürecinde kıyı uzunluğu çok ciddi bir öneme sahiptir.* ***Ancak bu durum devletlerin kıyı uzunluğu ile devletlere verilecek deniz alanı arasında matematiksel mutlak bir oranın bulunması gerektiği anlamına gelmez,*** *kıyı uzunluklarının sınırlandırma sürecindeki önemi deniz alanlarına hak kazanımının kaynağının kıyı olmasındandır…* ***Orantılılığın esas fonksiyonu, aralarında ciddi farklılık bulunan kıyılar arasındaki sınırlandırmalarda orantısız ve hakkaniyete***

320 1985 tarihli Libya/Malta kıta sahanlığı davası, para. 74.
321 1985 tarihli Libya/Malta kıta sahanlığı davası, para. 73.
322 1984 tarihli Maine Körfezi sınırlandırma davası, para. 185.
323 1982 tarihli Tunus/Libya kıta sahanlığı davası, para. 103.

aykırı sonuçların doğmasının engellenmesidir**... **Orantılılık, diğer faktörler ışığında çizilen sınırın hakça** ve 1982 Sözleşmesine uygun **olmasının sağlanması adına, sınırlandırmanın son aşamasında test edilmesidir" ifadesini kullanmıştır.[324]

Romanya ile Ukrayna arasındaki sınırlandırma davasında Divan "*son ve üçüncü aşama olarak Divan, (geçici eşit uzaklık hattı çizilip, ilgili koşullar ışığında ayarlandıktan sonra ortaya çıkan durumda)* ***ilgili kıyılar ile devletlere verilen deniz alanı arasında hakkaniyete aykırı duruma sebep olacak aşırı bir orantısızlığın bulunup bulunmadığını test etmektedir***" ifadesini kullanmıştır.[325] Aynı kararda Divan, Manş Denizi davasında kullanılan ***"orantılılık testi doğanın tamamen yeniden şekillendirilmesi ilkesi değildir. Orantılılık testi, coğrafi biçim ve diğer özellikler ışığında yapılan sınırlandırmada meydana gelebilecek orantısız ve hakkaniyete aykırı etkilerin giderilmesidir***" ifadesine atıfta bulunarak, orantılılık testinin sınırlandırmadaki önemine vurgu yapmıştır.[326]

Jan Mayen davasında gündeme gelen orantılılık ilkesi, sınırlandırmanın son aşamasında test edilmek suretiyle değil, ilgili koşul olarak dikkate alınmak suretiyle etkili olmuştur. Esasında Norveç, orantılılığın yalnızca sınırlandırmanın son aşamasında hakkaniyet sınaması olarak dikkate alınması gerektiğini ve orantılılığın bağımsız bir ilgili koşul olarak sınırı etkilemesinin yanlış olacağını ileri sürmüştür.[327] Divan ise, kıyı uzunlukları arasındaki ciddi farkın sınırlandırmadaki etkisiyle ilgili olarak "***tarafların ilgili kıyı uzunlukları arasındaki önemli farkın sınırlandırma sürecinde dikkate alınması gerektiğinde kuşku yoktur***" ifadesini kullanmıştır.

---

324 2006 tarihli Trinidad-Tobago/Barbados sınırlandırma davası, para. 236, 239, 240.
325 2009 tarihli Romanya/Ukrayna sınırlandırma davası, para. 122.
326 2009 tarihli Romanya/Ukrayna sınırlandırma davası, para. 210; 1977 tarihli Manş Denizi kıta sahanlığı davası, para. 101.
327 1993 tarihli Jan Mayen sınırlandırma davası, para. 63.

Divan, kıyı uzunluklarının ilgili koşul olduğunu vurgulamış, 1958 Sözleşmesi uyarınca kıta sahanlığı sınırlandırmasının; örf ve adet hukuku uyarınca ise balıkçılık bölgesi sınırlandırmasının kıyı uzunlukları dikkate alınarak gerçekleştirilmesi gerektiğini ifade etmiştir.[328] Ayrıca Divan, "***orantılılık ilkesinin dikkate alınması, kıyı uzunlukları ve deniz alanları arasında kesin bir matematiksel ilişkinin olacağı anlamına gelmez***" ifadesine yer vermiştir.[329] Sonuçta Divan belirlenen orta hattı, kuzeydeki iki bölgede Jan Mayen Adasına doğru yakınlaşacak şekilde Danimarka lehine düzeltmiştir.

e. Yargı Kararlarındaki Makul Derecede Orantılılığa Dair Bazı Örnekler

Romanya ile Ukrayna arasındaki sınırlandırma davasında Divan, çizilen sınırlandırma hattı sonrası Romanya ile Ukrayna'nın ilgili kıyı uzunlukları oranını sırasıyla 10/28, bu devletlere bırakılan deniz alanı oranını ise 10/21 olarak hesaplamıştır. Sonuçta ortaya çıkan bu oranın makul derecede olduğuna kanaat getirilerek, Divan tarafından ilave bir düzeltme yapmaya gerek duyulmamıştır.[330]

Kanada ile Fransa arasındaki Newfoundland bölgesinde gerçekleştirilen sınırlandırma davasında Mahkeme, tarafların kıyı uzunlukları arasındaki oranı 10/155 olarak, devletlere bırakılan deniz alanı oranını ise 10/164 olarak[331] hakça ve makul bulmuştur.

---

328 1993 tarihli Jan Mayen sınırlandırma davası, para. 68.
329 1993 tarihli Jan Mayen sınırlandırma davası, para. 69.
330 2009 tarihli Romanya/Ukrayna sınırlandırma davası, para. 216.
331 Case concerning delimitation of the maritime boundary in the Gulf of Maine area (Canada/United States of America), 12 Ekim 1984, para. 33, 93. Sözkonusu karar bundan sonra dipnotlarda "1992 tarihli Kanada/Fransa sınırlandırma davası" şeklinde, metin içerisinde "Kanada ile Fransa arasındaki sınırlandırma tahkimi" şeklinde anılacaktır. Kararın metnine "www. untreaty.un.org" adresinden ulaşılabilir, (11/05/2012). Ayrıca bakınız Ek-8.

Tunus ile Libya arasındaki sınırlandırma davası orantılılık testinde Divan ayrıntılı bir hesaplama yapmıştır. Divan, Tunus ile Libya'nın ilgili kıyı uzunlukları oranını sırasıyla 31/69 olarak belirtmiş; Libya'nın Ras Tajoure ile Ras Ajdir arasındaki kıyı uzunluğu ile Ras Kaboudia ile Ras Ajdir arasındaki Tunus'a ait kıyı hattı uzunluğunu oranını 34/66 olarak tespit etmiş; Tunus ile Libya'ya bırakılan kıta sahanlığı alanları oranlarını ise sırasıyla 40/60 olarak belirtmiştir. Divan, anılan sayısal veriler çerçevesinde sınırlandırmanın orantılılık testi bağlamında hakkaniyeti sağladığına kanaat getirmiştir.[332]

Kızıldeniz'in sınırlandırmasını konu alan davada tahkim Mahkemesi Yemen'in ilgili kıyı uzunluğunun Eritre'nin ilgili kıyı uzunluğuna oranını 1/1,31 olarak, deniz alanı oranını ise 1/1,09 olarak hesaplamıştır. Mahkeme bu sayısal verilerin, düzeltme gerektirecek derecede herhangi bir orantısızlık doğurmadığına kanaat getirmiştir.[333]

f. Ege ve Doğu Akdeniz'deki Uyuşmazlıklar Bağlamında Orantılılık Ilkesinin Önemi

Ege Denizi'nde gerçekleştirilecek bir sınırlandırmada orantılılık ilkesinin önemi fazladır. Çünkü Yunanistan tarafından ileri sürülen "*kıta sahanlığı sınırlandırmasının, en doğudaki Yunan Adalarıyla Anadolu arasıda gerçekleştirilmesi gerektiği*" iddiası orantılılık ilkesi bakımından Türkiye aleyhine orantısız sonuçlar doğuracak niteliktedir. Sözkonusu iddianın kabul edilmesi,

332 1982 tarihli Tunus/Libya kıta sahanlığı davası.

333 Award of the Arbitral Tribunal in the second stage of the proceedings between Eritrea and Yemen (Maritime Delimitation), Decision of 17 December 1999, para. 168. Sözkonusu karar bundan sonra "1999 tarihli Eritre/Yemen sınırlandırma davası" şeklinde anılacaktır. Kararın metnine "www.sovereigngeographic.com" adresinden ulaşılabilir, (11/05/2012). Ayrıca bakınız Ek-10.

birbirine yakın (adalar dışındaki) anakara kıyı uzunluğuna sahip olan iki devletten birisine, diğerine nazaran çok daha sınırlı bir deniz alanının verilmesiyle sonuçlanacaktır. Çünkü bu durumda ortaya çıkacak tablo, Ege Denizi'nin neredeyse tamamının Yunanistan kıta sahanlığı olması anlamına gelecektir.

Benzer şekilde, Ege Denizi'deki karasuları genişliğinin 12 mile çıkarılması, her ne kadar doğrudan deniz yetki alanlarının sınırlandırılması hukukunun konusu olmasa da, orantılılık ilkesi başta olmak üzere birçok konuda hakkaniyete aykırı sonuçlar doğuracak ve Lozan Antlaşmasıyla oluşturulan Ege Denizi'ndeki dengenin Yunanistan lehine bozulması anlamına gelecektir. Çünkü Lozan Antlaşması imzalandığı sırada Türkiye ile Yunanistan'ın karasuları genişliği karşılıklı olarak 3 mil idi.[334] 1936 yılında Yunanistan'ın karasuları genişliğini 6 mile çıkarması çerçevesinde Türkiye'nin Ege Denizi'ndeki karasuları genişliği de 1964 yılında 6 mil olarak belirlenmiştir. Hali hazırdaki durumda dahi, orantılılık ilkesi bağlamında Ege Denizi'ndeki karasuları alanı bakımından Türkiye aleyhine ciddi bir orantısızlık bulunmaktadır. Çünkü 6 millik karasularıyla Ege Denizi'nin bölüşümünde Türk karasuları %7,47, Yunan karasuları %43,68 ve uluslararası sular %48,85 olarak saptanmıştır. Sözkonusu karasuları genişliğinin 12 mil olarak belirlenmesi durumunda ise, Türk karasuları %8,76, Yunan karasuları %73 ve uluslararası sular %15 olarak saptanacak ve Ege Denizi'ndeki neredeyse tüm kaynakların Yunanistan egemenliğinde kalmasına sebep olacaktır.[335] Bu ihtimalde ortaya çıkacak sonuç oranlılık ilkesi bakımından kabul edilebilecek nitelikte değildir. Çünkü sözkonusu

334 Şükrü Sina GÜREL, **Tarihsel Boyutları İçerisinde TÜRK-YUNAN İLİŞKİLERİ (1821-1993)**, Ankara, Ümit Yayıncılık, 1993, s. 72.
335 GÜREL, s. 76.

durum, birbirine yakın anakara kıyı uzunluğuna sahip olan iki devletten birisine, diğerine nazaran çok daha kısıtlı bir deniz alanının verilmesi anlamına gelmektedir.

Yine, Doğu Akdeniz'de gerçekleştirilecek olası bir sınırlandırma bakımından orantılılık ilkesinin öneminin fazla olduğu görülmektedir. Türkiye ile Güney Kıbrıs Rum Kesimi arasında yapılacak bir sınırlandırmada, Türkiye'nin, GKRY'den çok daha uzun olan ilgili kıyı uzunluğunun orantılılık ilkesi bakımından dikkate alınması, hakça çözüme ulaşmak adına zaruret arz etmektedir.[336]

11. "Kapatmama/Kesmeme" İlkeleri

a. Genel Olarak

Kapatmama/kesmeme ilkeleri esas olarak, her bir devletin yakınındaki deniz alanının diğer devlete/devletlere verilmesinin önlenmesini amaçlamaktadır. Bu ilkelerinin uygulanma biçimi sınırlandırmada kabul edilen hak kazanım esasına göre farklılık göstermektedir. Örneğin, doğal uzantı esasına göre yapılan kıta sahanlığı sınırlandırmasında kapatmama/kesmeme ilkelerinden anlaşılması gereken, *kıyısına yakın veya uzak olmasına bakılmaksızın, her bir ülkenin kendi doğal uzantısının kesilmeden o ülkeye verilmesidir.*[337] Mesafe esasının kabul edildiği sınırlandırmalarda kapatmama (**non-encroachment**) ilkesinden anlaşılması gereken *her bir devletin kıyısına yakın olan deniz alanlarının (deniz uzantısının) o ülkeye verilmesi*, kesmeme (**cut-off**) ilkesinden anlaşılması gereken ise *her bir devletin kıyısının genel projeksiyonunun kesilmemesidir*.[338]

336 BAŞEREN (2010), s. 167. Türkiye'nin uyuşmazlık bağlamında bölgedeki ilgili kıyı uzunluğu, Antalya Gazipaşa ile Muğla Deveboynu Burnu arasıdır. Bu hattın gerçek uzunluğu 656 mil, GKRY'nin Kıbrıs'ın batısındaki kıyı hattı ise 32 mildir.

337 2006 tarihli Trinidad-Tobago/Barbados sınırlandırma davası, para. 232.

338 1984 tarihli Maine Körfezi sınırlandırma davası, para. 110.

Kapatmama/kesmeme ilkeleri mutlak şekilde uygulanması zorunlu prensipler değildir. Zira bir anakaranın doğal uzantısının, deniz uzantısının veya genel projeksiyonunun ne pahasına olursa olsun kesilmemesini veya kapatılmamasını sağlamak, sonuçta o bölgenin şartları bütün olarak değerlendirildiğinde hakkaniyete aykırı sonuç doğurabilir. Yine şayet sınırlandırma çizgisi yalnızca kara ülkesinin doğal uzantısını veya kıyı projeksiyonunu tam yansıtan bir çizgi olsaydı, sınırlandırmadaki diğer faktörlere herhangi bir önem atfedilmemiş olacaktı. Bu sebeple, orantılılık ve kapatmama/kesmeme ilkelerini bütün ilgili faktörlere ne derece ağırlık verilmesi gerektiğini belirleyen ve bu faktörleri dengeleyen genel nitelikli prensipler olarak görmek gerekir.[339]

Deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin yargı kararlarında kapatmama/kesmeme ilkeleri önemli kabul edilmektedir. Nitekim Kuzey Denizi davası kararında Divan "***her bir devletin kıta sahanlığı alanı kendi kara ülkesinin doğal uzantısı olmalıdır ve hiçbir devletin kıta sahanlığı alanı, diğer devletin kara ülkesinin doğal uzantısına tecavüz etmemelidir***" ifadesine yer vererek, sınırlandırmanın kapatmama ilkesine riayet edilerek gerçekleştirilmesi gerektiğine işaret etmiştir.[340]

Benzer biçimde bazı sınırlandırma uyuşmazlıklarında ve uluslararası yargı kararlarında öne çıkan sınırlandırma ilkelerini ve kriterlerini sayarken Divan, Maine Körfezi davasında; "***her bir devlete mümkün olduğu müddetçe kıyısına yakın olan deniz alanı verilerek kıyının deniz uzantısının diğer devlet tarafından kapatılmasının önlenmesi kriteri; mümkün mertebe devletlerin kıyılarının ötesindeki deniz projeksiyonunun diğer devlet tarafından kesilmesinin önlenmesi***

339 ACER (2002), s. 70.
340 1969 tarihli Kuzey Denizi kıta sahanlığı davası, para. 85.

kriteri" ifadesine,[341] Libya ile Malta arasındaki sınırlandırma davası kararında ise "***taraflardan birisinin deniz alanının diğer devletin doğal uzantısını kapatmaması ilkesi****"ibaresine yer vermiştir.*[342]

Fransa ile Kanada arasındaki sınırlandırma davasında Mahkeme, sınırlandırmanın ikinci bölümünde Fransa'ya ait Saint Pierre ve Miquelon Adalarının güney istikametinde sahip olacağı deniz yetki alanı genişliğini belirlemiştir. Mahkeme, Kanada'nın öne sürdüğü *bu adalara (kuzey istikametinde olduğu gibi) güney istikametinde de yalnızca 12 mil genişliğinde karasuları verilmesi* yönündeki iddiayı "*bu adalara güney istikametine doğru 200 millik deniz alanı verilmesi,* ***Kanada'nın Newfoundland bölgesinin güney istikametine doğru olan paralel projeksiyonunun bitişik bölümleri üzerinde kapatma veya kesme etkisi yaratmamaktadır***" gerekçesiyle reddetmiştir.[343] Mahkeme sonuçta, bu adalara güney istikametinde tam etki tanıyarak, 200 mil genişliğinde deniz alanı vermiştir.

Romanya ile Ukrayna arasındaki sınırlandırma davasında uyuşmazlığın her iki tarafı da çizilen geçici eşit uzaklık hattının kendisi bakımından kapatma ve kesme etkisi yarattığını iddia etmiştir. Ancak Divan verdiği kararda "***çizilen eşit uzaklık hattı son haliyle her iki devlete de deniz yönüne doğru makul ve dengeli bir hareket alanı bırakarak olası kesme ve kapatma etkilerini bertaraf etmektedir***" ifadesi kullanmıştır.[344]

Trinidad-Tobago ile Barbados arasındaki sınırlandırma davası kararında Mahkeme "***çizilen geçici eşit uzaklık hattının ayarlanması/kaydırılması sonrasında tespit edilen sınırlandırma hattının kesme etkisi yaratmamasına dikkat edilmelidir.***

341 1984 tarihli Maine Körfezi sınırlandırma davası, para. 157.
342 1985 tarihli Libya/Malta kıta sahanlığı davası, para. 46.
343 1992 tarihli Kanada/Fransa sınırlandırma davası, para. 70.
344 2009 tarihli Romanya/Ukrayna sınırlandırma davası, para. 199, 200, 291.

Benzer şekilde Mahkeme, eşit uzaklık hattını ayarlarken olası kapatma etkilerini gidermelidir" ifadesine yer vererek, sözkonusu ilkenin sınırlandırma sürecindeki önemine işaret etmiştir.[345]

Kapatmama/kesmeme ilkelerinin orantılılık ilkesi gibi yargı içtihatlarıyla ortaya çıktığı, uygulama alanının da yine gelişen yargı içtihatlarıyla genişlediği görülmektedir. Bu ilke ilk defa Kuzey Denizi davasında anılmıştır. Bu davada kapatmama ilkesi kıyı devletinin doğal uzantısının kapatılmaması anlamında kullanılmıştır. Sonraki içtihatlarda ise bu ilke kapatmama/kesmeme biçimde anılarak, kıyının ötesindeki deniz alanının (deniz uzantısının) kapatılmaması ve kıyının genel projeksiyonunun kesilmemesi şeklinde uygulama alanı bulmuştur.

b. Ege ve Doğu Akdeniz'deki Uyuşmazlıklar Bağlamında Kapatmama/Kesmeme Ilkelerinin Önemi

Kapalı ve yarı kapalı denizlerdeki uyuşmazlıklarda kapatmama/kesmeme ilkeleri kritik öneme sahiptir. Çünkü bahsekonu denizlerdeki kısıtlı deniz alanının paylaştırılmasında kıyı devletlerinin uluslararası hukuk tarafından tanınan azami deniz alanı genişliğine sahip olması çoğu durumda mümkün olmamaktadır. Bununla birlikte, bu tür coğrafyalardaki sınırlandırmalarda her devlete kendisine yakın deniz alanlarının (deniz uzantısının) verilmesi de sorunlu olmakta, çoğu durumda her devlet kendisine yakın deniz alanlarının (deniz uzantısının) tümüne sahip olamamaktadır. Bu itibarla, yarı kapalı deniz niteliğine sahip Ege Denizi ve Doğu Akdeniz'de yapılacak olası bir deniz yetki alanı sınırlandırmasında da kapatmama/kesmeme ilkeleri önem arz edecektir.

345 2006 tarihli Trinidad-Tobago/Barbados sınırlandırma davası, para. 375, 321.

Ege Denizi bakımından, gerek kıta sahanlığı sınırlandırması, gerek karasuları genişliğinin belirlenmesi sürecinde kapatmama/kesmeme ilkelerinin ihlal edilmesi Türkiye açısından vahim sonuçlar doğuracak niteliktedir. Gerçekten, Ege'de karasularının 6 milin üzerine çıkartılması, açık deniz alanlarını yok denecek kadar azaltacak ve Türk Deniz Kuvvetleri'nin uluslararası sulardan geçerek Ege'den Akdeniz'e ulaşmasını olanaksız hale getirecektir.[346] Yine, Ege Denizindeki kıta sahanlığı ve MEB sınırlandırması hattının en doğudaki Yunan Adalarıyla Anadolu anakarası arasında belirlenmesinin Anadolu kıyı projeksiyonunun çok büyük oranda kesilmesi anlamına gelecektir.

Benzer biçimde, Doğu Akdeniz'de gerçekleştirilecek bir sınırlandırmada, Doğu Akdenizin ters tarafında bulunan Yunanistan'a ait Meis, Rodos ve diğer bazı adalara karasuları dışında bir etki verilmesi veya Kıbrıs ile Türkiye arasında yapılacak olası bir sınırlandırmada, orantılılık ilkesi dikkate alınmadan eşit uzaklık yönteminin mutlak biçimde uygulanması suretiyle paylaşımın yapılması, bölgenin en önemli limanlarından Antalya ve Mersin limanlarının önünün kapanmasına sebep olacaktır.[347]

12. "Devletlerin Egemen Eşitliği" İlkesi

Ekonomik, coğrafi veya teknolojik bakımdan farklı seviyede olsalar da uluslararası hukukta tüm devletler egemenlik, hak, yetki, yükümlülük ve hukuksal statü bakımından eşit kabul edilmektedir.[348] Bu itibarla, deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasında uyuşmazlık tarafı devletlerin tümünün eşit hak ve yetkilerle

346 GÜREL, s. 76.
347 BAŞEREN (2010), s. 167, 174, 177, 178.
348 Louis HENKIN, **International Law: Politics And Values**, Martinus Nijhoff Publishers, Boston,1995. S. 10, 11.

donatıldığı kabul edilmelidir. Eşit olma durumu, hukukun genel ilkelerinin bir parçası olan eşitlik ilkesini ve olaya konu tüm devletlerin uluslararası hukuktan doğan haklara aynı koşullarda sahip olmasını ifade eder. Bu itibarla, *devletlerin egemen eşitliği ilkesi*, her devletin denizler üzerinde aynı koşularda hak kazanabilmesi, sahip olunan deniz alanında tüm devletlerin aynı oranda hak ve yetkilere sahip olması, denizler üzerinde hak kazanma koşullarını sağlayan tüm devletlerin bu alanlar üzerindeki hak ve yetkilerin kullanımı bakımından eşit koşullara sahip olması olarak özetlenebilir. Konuya ilişkin yargı kararlarında, devletlerin egemen eşitliğinin sınırlandırma sürecinde önemli kabul edildiği anlaşılmaktadır.

Libya ile Malta arasındaki sınırlandırma davasında Malta tarafından ileri sürülen argümanların birisi "*bütün devletler uluslararası hukukta eşit egemen hakları haiz olduğuna göre, devletlerin kıyı uzunluklarına bakılmaksızın her devlete aynı yetkilerle ve eşit oranda deniz alanı verilmesi"* gerektiği yönündedir. Divan, konuya ilişkin kararında "*her devletin deniz alanına aynı koşullarda hak kazanabilmesi her devlete mutlak olarak eşit deniz alanının verileceği anlamına gelmez, eğer öyle olsaydı diğer ilgili koşulların herhangi bir önemi kalmazdı. Bu sebeple, devletlerin kıyı uzunluklarının sınırlandırmada bir önemi olmadığını söylemek mümkün değildir*" ifadesine yer vermiştir.[349]

Aynı davada Libya, Manş Denizi davası kararında İngiliz Kanal Adalarına verilen sınırlı etkiyi emsal göstermek suretiyle "*her ne kadar kıta sahanlığı alanına hak kazanabilme koşulları ada ile anakara için aynı olsa da, bağımsız bir devlet ya da anakaraya bağımlı bir ada olmasına bakılmaksızın tüm adalara anakara*

349 1985 tarihli Libya/Malta kıta sahanlığı davası, para. 54.

karşısında sınırlı etki verilmesi gerektiğini" iddia etmiştir. Malta ise, "*bağımsız bir devlet olan adaların anakaralar karşısında aynı egemen haklara sahip olması gerektiğini; coğrafi konumu, nüfusu, ekonomik faktörleri ve büyüklüğü gibi unsurlar göz önünde bulundurularak bir adaya sınırlı etki verilmesinin ancak anakaraya bağımlı adalar için söz konusu olabileceğini*" ileri sürmüştür.[350] Sonuçta Divan, bağımsız bir devlet olarak Malta Adasına sınırlandırmada tam etki tanımış, ancak hakkaniyetin sağlanması adına, devletlerin kıyı uzunlukları arasındaki aşırı farktan dolayı orta hattı 18 enlem Libya lehine ve kuzey istikametine kaydırmıştır.

Benzer şekilde, Jan Mayen davasında Danimarka'nın, Divandan, kendisine 200 millik bir deniz alanı bırakılmasını talep etmesine karşı Norveç *devletlerin egemen eşitliği ilkesini* öne sürmüş ve bu ilke kapsamında eşit uzaklık yönteminin uygulanması gerektiğini iddia etmiştir.[351]

13. "İlgili Koşulların, Sahip Oldukları Ağırlıkla Orantılı Olarak Dikkate Alınması" İlkesi

a. Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasında İlgili Koşulların Rolü

Deniz yetki alanlarının hakça ilkeler çerçevesinde sınırlandırılması sürecinde, sınırlandırılacak deniz alanıyla ilgili bütün koşulların dikkate alınması gerekmektedir. İlgili koşullar dikkate alınmaksızın gerçekleştirilecek bir sınırlandırmanın hakça olmasından söz edilemez. Nitekim sınırlandırma sürecinin uyacağı standartları açıklayan yargı kararlarında "ilgili koşulların dikkate alınması kuralı" sınırlandırma sürecinin olmazsa olmaz parçası olarak nitelendirilmiştir. Konuya ilişkin bazı yargı kararları da aynı noktaya işaret etmektedir.

350 1985 tarihli Libya/Malta kıta sahanlığı davası, para. 52.
351 1993 tarihli Jan Mayen sınırlandırma davası kararı.

Kuzey Denizi davası kararında Divan *"Sınırlandırmada taraflar, hakça ilkeler temelinde yapılacak olan ve* ***tüm ilgili koşulları dikkate alan*** *bir anlaşmaya varmak gerçek iradesiyle anlamlı görüşmeler yapmak zorundadır"* ifadesine yer vermiştir.[352]

Libya ile Malta arasındaki sınırlandırma davası kararında Divan *"kıta sahanlığı sınırlandırması, hakkaniyete uygun bir sonuca ulaşmak üzere* ***bütün ilgili koşullar dikkate alınarak*** *ve hakça ilkeler uygulanarak gerçekleştirilmelidir"*[353] ve "*sınırlandırma* ***uyuşmazlıklarında bütün ilgili koşulların dikkate alınması gerekmektedir***. ***Çünkü her bir sınırlandırma uyuşmazlığının hakkaniyet değerlendirmesinde, çizilen eşit uzaklık hattının ayarlanması noktasında ilgili koşullar önemli bir role sahiptir***" ifadelerini kulanmıştır.[354]

Maine Körfezi davasında kararında ise Divan *"Sınırlandırma,* ***bölgenin coğrafi yapısı ve ilgili koşulları ışığında****, hakça sonucu sağlamaya elverişli hakça kriterlerin uygulanması ve uygulanabilir yöntemlerin kullanılmasıyla yapılmalıdır"*[355] diyerek ilgili koşulların önemine işaret etmiştir.

Jan Mayen davası kararında ise "*her bir sınırlandırma davasının amacı hakça ilkeler olmalıdır. Divan bu sebeple, çizilen sınırın kaydırılmasını ya da ayarlanmasını gerektirecek davanın* ***bütün hususi koşullarını dikkate alır***" ifadesine yer verilmiştir.[356]

Fransa ile Kanada arasındaki sınırlandırma davasında Mahkeme, Maine Körfezi kararında ortaya atılan *"****sınırlandırma, hakça çözüm bulmak amacıyla tüm***

352 1969 tarihli Kuzey Denizi kıta sahanlığı davası, para. 85, 101.
353 1985 tarihli Libya/Malta kıta sahanlığı davası, para. 45
354 1985 tarihli Libya/Malta kıta sahanlığı davası, para. 65.
355 1984 tarihli Maine Körfezi sınırlandırma davası, para. 112.
356 1993 tarihli Jan Mayen sınırlandırma davası, para. 54

ilgili koşullar dikkate alınarak ve hakça ilkelere sadık kalınarak yapılmalıdır" kuralına atıfta bulunarak tarafların bu konuda hemfikir olduğunu belirtmiştir.[357] Yine Mahkeme hakkaniyetin ilgili koşullarla olan sıkı ilişkisine vurgu yapmak amacıyla *"**hakkaniyet temelinde yapılacak sınırlandırma görülen davaya has ve özgü koşulları dikkate almayı gerektirir***"[358] ifadesini kullanmıştır.

Guyana ile Surinam arasındaki sınırlandırma davasında ilgili koşulların fonksiyonuna açıklık getiren Tahkim Mahkemesi, "*geçici olarak çizilen orta hattın ilgili/özel koşullar ışığında ayarlanması gerektiğine*" işaret etmiştir.[359]

Sözkonusu yargı kararlarından da anlaşılacağı üzere, ilgili koşullar sınırlandırma sürecinin en önemli unsurlarından birisi olmanın yanında, ilgili koşulları dikkate almadan gerçekleştirilen bir sınırlandırmanın da hakça olmasının mümkün olmadığı kabul edilmektedir. Sınırlandırma sürecinde sınırlandırılacak alanla ilgili tüm koşulların dikkate alınması, tüm ilgili koşulların sınırlandırma hattını etkilemesi gerektiği anlamına gelmemektedir. Sınırlandırmada coğrafyasındaki ilgili koşulların sınırlandırma hattını etkileyip etkilemeyeceği ya da ne derece etkileyeceği ise ayrı bir sorunu beraberinde getirmektedir. Bu noktada, her bir ilgili koşulun sınırlandırma sürecindeki görece ağırlığına göre dikkate alınması gerektiği bilinmelidir.

b. Sınırlandırmadaki Görece Ağırlığına Göre İlgili Koşullar

Deniz alanlarının sınırlandırması sürecinde sınırlandırmaya yön veren birçok faktör bulunabilir. Her bir faktörün sınırlandırma sürecinde aynı etkiye sahip olması

357 1992 tarihli Kanada/Fransa sınırlandırma davası, para. 38.
358 1977 tarihli Manş Denizi kıta sahanlığı davası, para 195.
359 2007 tarihli Guyana/Surinam sınırlandırma davası, para. 335.

düşünülemez. Bu itibarla, her bir ilgili koşulun sınırlandırmadaki ağırlık ve rolüyle orantılı bir etkiye sahip olması hakkaniyetin bir gereğidir. Bu anlamda, hakça ilkeler çerçevesinde sınırlandırma yapma yaklaşımı, sınırlandırılacak alandaki bütün ilgili faktörlerin görece ağırlıklarına göre dikkate alınmasını ve dengelenmesini emreder.[360]

Diğer yandan, coğrafi koşulların sınırlandırmada sahip olacakları etki ve rolün diğer koşullara göre daha fazla olması gerektiği doktrinde ve yargı kararlarında tartışmazsız şekilde kabul edilmiştir. Öylese sınırlandırma sürecinde, başta coğrafi koşullar olmak üzere tüm ilgili koşullar sahip oldukları rolle uyumlu bir etkiye sahip olmalıdır. Konuya ilişkin yargı kararlarının da, sözkonusu yaklaşımı destekler nitelikte olduğu görülmektedir.

Tunus ile Libya arasındaki sınırlandırma davası kararında ilgili koşulların fonksiyonunu açıklayan Divan "*hakça ve makul bir sınırlandırmanın mutlaka ilgili koşullar ışığında yapılması gerektiğini, bölge coğrafyasını şekillendiren özel koşullar dikkate alınmadan yapılan sınırlandırmalarda hakça sonucun elde edilmesinin mümkün olmadığını*" ifade etmiştir. Devamla Divan "***ilgili koşulların hakça sonucu sağlamadaki görece ağırlıklarına göre dikkate alınması ve yine ağırlıklarıyla orantılı biçimde sınırlandırma hattını etkilemesi gerektiğini***" ifade etmiştir.[361]

Aynı davada azınlık görüşü sunan Hakim Jimenez de Arechaga "*kıta sahanlığı sınırlandırmasına hakim kurallar çerçevesinde ve hakça ilkeler çerçevesinde yapılacak deniz alanı sınırlandırmasında Divan, her bir özel sınırlandırma uyuşmazlığındaki ilgili koşulları belirlemek ve bunları*

360 **Delimitation of Maritime Boundaries Within Caricom,** para. 30.
361 1982 tarihli Tunus/Libya kıta sahanlığı davası, para 38,72;

sınırlandırmadaki görece ağırlık ve önemine göre değerlendirmek durumundadır" ifadesini kullanmıştır.[362]

İlgili koşullara ilişkin aynı noktaya vurgu yapan Divan Libya ile Malta arasındaki sınırlandırma davası kararında "*Divan, hakça ilkeler çerçevesinde yapılacak sınırlandırmada,* ***her bir ilgili koşulu bulunduğu davanın şartları içerisindeki ağırlığıyla orantılı olarak dikkate almakla görevlidir***" ifadelerine yer vermiştir.[363]

Kuzey Denizi davası kararında ise Divan "***her bir sınırlandırma davasında farklı hususların sahip olacakları görece ağırlık her bir olayın ilgili koşullarına göre değişkenlik gösterecektir***" ifadesiyle aynı hususa işaret etmiştir.[364]

14. "Hakkaniyetin Mutlak Eşitlik Anlamına Gelmeyeceği" İlkesi

Deniz alanlarının sınırlandırmasındaki en temel prensiplerden birisi, doğanın taraflara bahşettiği coğrafya ile diğer koşullara uygun bir sınırlandırma yapılmasıdır. Bu bakımdan hakkaniyet, her bir devletin mutlak anlamda eşit deniz alanına sahip olmasını değil, doğanın bahşettiği koşul ve özellikleri en iyi şekilde yansıtan deniz sınırlandırması yapılmasını gerektirir. Bu anlayış ise *hakkaniyetin mutlak eşitlik anlamına gelmeyeceği ilkesi* şeklinde açıklanabilir. Bu ilkenin diğer açılımları ise *hakkaniyetin, doğadan gelen eşitsizliklerin giderilmesi anlamına gelmeyeceği* ve *doğanın tamamen yeniden şekillendirilmesinin mümkün olmaması* olarak ifade edilebilir. Konuya ilişkin yargı kararlarında sözkonusu ilkenin önemine işaret edilmiştir.

362 Separate Opinion, ARÉCHAGA, para. 24. (1982 tarihli Tunus/Libya kıta sahanlığı davası)
363 1985 tarihli Libya/Malta kıta sahanlığı davası para. 48.
364 1969 tarihli Kuzey Denizi kıta sahanlığı davası, para. 93.

Kuzey Denizi davasında Divan "***hakkaniyet mutlak anlamda eşitlik anlamına gelmez. Doğanın tamamen yeniden şekillendirilmesi mümkün değildir. Hakkaniyet, kıyısı bulunmayan bir devlete kıta sahanlığı alanı verilmesini gerektirmediği gibi; hakça sınırlandırmanın, daha uzun kıyıya sahip devletle, görece daha kısa kıyıya sahip bir devlet arasındaki sınırlandırmada bahsekonu iki devletin de aynı duruma getirilmesi anlamına da gelmez***" ifadelerine yer vermiştir.[365]

Manş Denizi davası kararında Mahkeme, Scilly Adasına eşit uzaklık hattını kısmen etkileyecek sınırlı etki verirken "***hakkaniyetin sınırlandırmadaki fonksiyonu ne coğrafyayı tamamen yeniden şekillendirmek, ne de doğanın yarattığı hakkaniyete aykırı durumları gidererek hakça bir sonucu elde etmek değildir***" ifadelerini kullanmıştır.[366] Aynı kararda Ushant adası için ise "***hakkaniyetin fonksiyonu tarafların tamamen eşit konuma getirilmesi değil, coğrafyanın sebep olduğu aşırı orantısızlıkların uygun biçimde giderilmesidir.*** *Görülen uyuşmazlıkta da adalara verilecek yarım etki bu işlevi yerine getirecektir*" ifadesi kullanılmıştır.[367]

Benzer şekilde, Libya ile Malta arasındaki sınırlandırma davası kararında Divan *"**her devletin deniz alanına aynı koşullarda hak kazanabilmesi her devlete mutlak olarak eşit deniz alanının verileceği anlamına gelmez**"*[368] demek suretiyle aynı ilkenin geçerliliğine işaret etmiştir.

365 1969 tarihli Kuzey Denizi kıta sahanlığı davası, para. 91.
366 1977 tarihli Manş Denizi kıta sahanlığı davası, para. 249.
367 1977 tarihli Manş Denizi kıta sahanlığı davası, para. 251.
368 1985 tarihli Libya/Malta kıta sahanlığı davası para. 46.

15. "Hakça İlkelere Göre Yapılan Sınırlandırmada Hukuk Kuralları İçerisinde Kalınması" İlkesi

Deniz alanlarının sınırlandırılması uyuşmazlıklarında hakça ilkeler hukukun bir öğesi olarak uygulanmaktadır. Bu anlamda, hakça ilkelerin özellikleri ve kapsamı, mahkemelere hukuk dışı unsurları da göz önünde bulundurularak karar verme yetkisini tanıyan hak ve nısfet (**ex aequo et bono**) çözüm yolundan farklılaşmaktadır.[369] Hakça ilkelerin hukuk dışı çözüm yollarından ayrılarak hukukun bir öğesi olarak uygulandığı birçok uluslararası yargı kararında da ifade edilmiştir.

Manş Denizi davası kararında Mahkeme "***Divanın Kuzey Denizi davasındaki rolü hak ve nısfet (ex aequo et bono) çözüm yolunu uygulamaktan farklıdır***" ifadesini kullanmıştır.[370]

Benzer şekilde Kuzey Denizi davasında Federal Almanya Cumhuriyeti tarafından ileri sürülen adil ve hakça paylaştırma talebi Divan tarafından "***UAD statüsünün 38/2 maddesindeki şartlar gerçekleşmedikçe Divanın ex aequo et bono yoluyla karar vermesi söz konusu olamaz***" gerekçesiyle reddedilmiştir.[371] Aynı kararda Divan *"**Sınırlandırma, hukukun bir parçası olarak hakça ilkelerin uygulanması suretiyle yapılmalıdır**"*[372] demek suretiyle hakça ilkelerin hukukun içerisinde bulunduğuna işaret etmiştir.

Divan, Tunus ile Libya arasındaki sınırlandırma davası kararında hakça ilkeler ile hak ve nısfet çözüm yolunun farklılığını ***"hakça ilkelerin uygulanması hukuk dışı çözüm yolu olan hak ve nısfetten farklıdır. Hak ve nısfet yoluna ancak***

369 PAZARCI (2009), s. 281.
370 1977 tarihli Manş Denizi kıta sahanlığı davası, para. 50, 51, 52 ve 54.
371 1969 tarihli Kuzey Denizi kıta sahanlığı davası, para. 88.
372 1969 tarihli Kuzey Denizi kıta sahanlığı davası, para. 85.

UAD statüsünün 38. maddesinde ifade edildiği şekliyle tarafların anlaşması durumunda gidilebilir. Böyle bir durumda Divan artık duruma uygun bir çözüme ulaşmak için pozitif hukuk kurallarını uygulamaktan bağışık tutulmuştur" şeklinde ifade etmiştir. Divan devamla *"**Sınırlandırma uyuşmazlıklarında hakça ilkelerin uygulanması, yalnızca soyut anlamdaki adaletin uyuşmazlık sürecinde akılda tutulması değil, pozitif hukuk kurallarının somut olaya uygulanmasıdır… Divan hakça ilkeleri uluslararası hukukun bir parçası olarak uygular"*** ifadesini dile getirmiştir.[373]

Sözkonu yargı kararlarından da anlaşılacağı üzere hakça ilkeler, hukukun içerisinde olup, uygulanan hukuk kurallarının yetersizliklerini ve boşluklarını aynı hukuk iç düzeni mantığı çerçevesinde gidermeye çalışan bir kavramdır.[374] Öyleyse yapılacak bir deniz yetki alanı sınırlandırmasının hukuk kuralları içerisinde kalınarak gerçekleştirilmesi hakça ilkelerin bir gereği olarak karşımıza çıkmaktadır.

16. "Eşit Uzaklık Yönteminin Genel Olarak Uygulanabilir Olduğu" İlkesi

Deniz yetki alanlarının sınırlandırılması sürecinde uygulanması zorunlu ve bağlayıcı bir yöntem bulunmamaktadır. Bununla birlikte, eşit uzaklık yönteminin birçok uyuşmazlıkta uygulanabilir bir özelliğe sahip olduğu kabul edilmektedir. Çünkü eşit uzaklık yönteminin bilimsel yönü, görece kolaylığı ve nihayet uygulanma bakımından taraflar açısından tatmin edici niteliği bulunmaktadır.[375]

373 1982 tarihli Tunus/Libya kıta sahanlığı davası, para. 71.
374 PAZARCI (2003), s. 353,354; TOLUNER, s. 218-219. Akratan: DOĞRU, s. 14.
375 DUNDUA, s. 32.

Sınırlandırmada eşit uzaklık yöntemi genellikle hakça sonuç sağlasa da, bu yöntemin her uyuşmazlıkta uygulanma gibi bir zorunluluğu veya diğer yöntemlere karşı doğrudan bir üstünlüğü bulunmamaktadır.[376] Benzer şekilde, sınırlandırmada eşit uzaklık yöntemi, diğer yöntemlere nazaran öncelikli veya üstün bir özelliği de haiz değildir.[377] Ancak eşit uzaklık yönteminin hakça sonuç sağladığı uyuşmazlıklarda uygulanma kabiliyetine sahip olduğunda kuşku bulunmamaktadır. Nitekim eşit uzaklık yönteminin birçok sınırlandırmada hakça sonucu sağlamaya elverişli olduğu göz önünde bulundurulduğunda,[378] eşit uzaklığın genel olarak uygulanabilir bir yöntem olduğunu ve hakça sonuç sağladığı uyuşmazlıklar bağlamında hakça ilkelerin bir parçası niteliğinde[379] kabul edildiğini ifade etmek yanlış olmayacaktır. Benzer biçimde, uluslararası deniz hukuku sözleşmelerinin sınırlandırmaya ilişkin hükümlerinin bir çoğunda sınırlandırmada kullanılacak yönteme ilişkin olarak eşit uzaklık yönteminin ayrıca zikredilmiş olması,[380] bu yöntemin genel olarak uygulanabilir olduğu iddiasını teyit eder niteliktedir.

Kuzey Denizi davasında ise Divan, "***hiçbir sınırlandırma metodu eşit uzaklık kadar kesinliğe ve uygulama kolaylığına sahip değildir***" ve "***eşit uzaklığın neredeyse tüm durumlarda uygulanabildiğinde kuşku yoktur***" demek suretiyle sözkonusu ilkenin önemine vurgu yapmıştır.[381] Aynı kararda Divan, "***karşılıklı kıyılar arasındaki sınırlandırmada kıta sahanlığı sınırının orta hat çekilmek***

376 Başeren (2010), s. 167: **Delimitation of Maritime Boundaries Within Caricom,** para. 30.
377 1982 tarihli Tunus/Libya kıta sahanlığı davası, para. 110.
378 Leonard LEGAULT and Blair HANKEY, "Method, Oppositeness and Adjaceny, and Proportionality in Maritime Boundary Delimitation", Jonathan I. Charney ve Robert W. Smith (editör), **International Maritime Boundaries**, 1. Cilt, (s. 203-241), American Society of International Law, Martinus Nijhoff Publishers, 1993, s. 205.
379 DUNDUA, s. 32.
380 1958 Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi'nin 12 ve 24. maddeleri, 1958 Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'nin 6. maddesi, 1982 Sözleşmesinin 15. maddesi.
381 1969 tarihli Kuzey Denizi kıta sahanlığı davası, para. 22, 23.

suretiyle belirlenmesinin isabetli ve eşitlik ilkesine uygun olacağını" ifade etmiştir.[382]

Eritre ile Yemen arasındaki sınırlandırma davası kararında Mahkeme "***genel olarak kabul görüp, içtihat ve doktrin tarafından da destek gören görüşe göre, karşılıklı kıyılar arasındaki kıta sahanlığı ve MEB alanı sınırlandırmasında eşit uzaklık veya orta hat yöntemi genel olarak hakça bir sınırın oluşmasını sağlar. Bu bakımdan da 1982 Sözleşmesinin sınırlandırmaya ilişkin hükümleriyle uyumlu bir işlev görür***" ifadesini kullanarak görülen davada eşit uzaklık yönteminin kullanılmasına karar vermiştir.[383]

Aynı noktaya işaret eden diğer bir Mahkeme Manş Denizi davası kararında "***kıyıların karşılıklı olduğu durumlarda eşit uzaklık yönteminin kullanılmasının genellikle ve büyük oranda eşit ve hakça sonuçlar vereceğini***"[384] belirtmiştir.

Newfoundland ile Labrador ve Nova Scotia arasındaki tahkim davasında Mahkeme uygulanacak yönteme ilişkin unsurlar sıralarken "***karşılıklı ve bitişik kıyılar arasındaki sınırlandırmalarda normal olan sınırlandırmaya eşit uzaklık hattıyla başlanılması, gerekirse çizilen bu hatta bazı ayarlamalar yapılmasıdır. Ancak koşullar farklı bir metodun kullanılması gerektirdiği durumlarda eşit uzaklık yöntemi kullanılmaz***" ifadesini kullanmıştır.[385]

Maine Körfezi davası kararında Divan, "***komşu devletler arasındaki sınırlandırmada özel koşullar bulunmadığı sürece kesişen deniz alanlarının her***

382 1969 tarihli Kuzey Denizi kıta sahanlığı davası, para. 58.
383 1999 tarihli Eritre/Yemen sınırlandırma davası, para. 131.
384 1977 tarihli Manş Denizi kıta sahanlığı davası, para. 239.
385 Arbitration between Newfoundland and Labrador and Nova Scotia Concerning Portions Of The Limits Of Their Offshore Areas as Defined in the Canada-Nova Scotia Offshore Petroleum Resources Accord Implementation Act and the Canada-Newfoundland Atlantic Accord Implementation Act, Award of the Tribunal in the Second Phase, Ottawa, March 26, 2002, para. 2.28. Kararın metnine "www. www.unbf.ca" adresinden ulaşılabilir, (11/05/2012).

bir kıyı devlet için eşit olarak paylaştırılması" gerektiğini ifade ederek, dolaylı biçimde eşit uzaklık yönteminin önemine işaret etmiştir.[386]

Aynı paralelde, sınırlandırmaya hakim objektif kriterleri sıralayan Mahkeme Trinidad-Tobago ile Barbados arasındaki sınırlandırma davası kararında "***sınırlandırma süreci yürütülürken sakınca olmayan coğrafi durumlarda eşit uzaklık metodunun kullanılmasının objektif bir ilke olduğunu***" [387] ifade etmiştir.

Eşit uzaklık yönteminin genel olarak uygulanabilir olduğu ilkesinin diğer bir görünümü ise Maine Körfezi davası kararındaki "***eşit uzaklık hakça sonuç sağladığı müddetçe uygulanması gereken bir yöntemdir***" ifadesi şeklinde ortaya çıkmaktadır.[388] Keza benzer şekilde Divan Tunus ile Libya arasındaki sınırlandırma davası kararında "*devletlerarası antlaşma uygulamaları ile 1982 Sözleşmesinin 83. maddesinin taslak metninin oluşturulması sürecine bakıldığında,* ***eşit uzaklığın hakça sonuca elverişli olduğu durumlarda uygulanmasının****, aksi durumlarda ise başka metotların uygulanmasının uygun olacağı anlaşılmaktadır*" ifadelerine yer vermiştir.[389]

Öyleyse, karşılıklı kıyılar başta olmak üzere deniz yetki alanlarının sınırlandırılması sürecinde eşit uzaklık yönteminin kullanılması çoğunlukla uygun sonuçlar doğurmaktadır. Yine, eşit uzaklık yönteminin uygulandığı uyuşmazlıklarda hakça sonuç elde edilebiliyorsa, o uyuşmazlık açısından eşit uzaklık yöntemi hakça ilkelerin bir parçası olarak bağlayıcı nitelik kazanmaktadır.

386 1984 tarihli Maine Körfezi sınırlandırma davası, para. 157.
387 2006 tarihli Trinidad-Tobago/Barbados sınırlandırma davası, para. 231.
388 1984 tarihli Maine Körfezi sınırlandırma davası, para.122.
389 Tunus/Libya kıta sahanlığı davası, para. 109.

C. Sınırlandırma İlkelerine İlişkin Değerlendirme

Her bir sınırlandırma sürecinin kendine has ve özel yönleri bulunmaktadır. Bu itibarla her bir sınırlandırma uyuşmazlığında makul sonuçlar verecek esnek sınırlandırma prensiplerine ihtiyaç vardır. Bununla birlikte, sınırlandırma sürecinin hukukun bir parçası olduğu dikkate alındığında, her bir sınırlandırma uyuşmazlığında kullanılacak tutarlı ve öngörülebilir pozitif hukuk kurallarının da bulunması gerekmektedir. Bu iki unsurun birisinin yokluğunda elde edilecek sonucun hakça olacağından bahsetmek güç olacaktır. Demek ki sınırlandırma sürecinin hakça bir sonuca ulaşması, bu iki unsurun dengeli şekilde ağırlığa sahip olmasına bağlıdır. İşte bu iki unsuru dengeli biçimde sınırlandırma sürecine yansıtabilecek yegane sınırlandırma prensibi hakça ilkelerdir.

Bu bölümde açıklanan temel sınırlandırma ilkeleri deniz sınırlandırması hukukun ortaya çıkışından günümüze kadar olan süreçte çözüme kavuşturulmuş uyuşmazlıklarda öne çıkan bazı ilkelerdir. Sayılan ilkeler kimi zaman devlet uygulamalarında, kimi zaman yargı içtihatlarında, kimi zaman örf ve adet hukukunda, kimi zaman ise doktrin görüşlerinde ortaya çıkmıştır. Bu ilkeler bazı durumlarda pozitif hukukun bir gereği olmakta, bazı durumlarda ise esnekliği sağlama fonksiyonunu yerine getirmektedir. Ancak hakça ilkeler burada sayılanlarla sınırlı değildir. Çalışmada açıklığa kavuşturulanlar deniz yetki alanlarının sınırlandırılması hukukunda öne çıkan prensiplerden bazıları olup, çoğaltılması mümkündür. Diğer taraftan, UAD statüsünde ifadesini bulan, medeni milletlerce kabul gören genel hukuk ilkeleri ile uluslararası hukukun ve deniz hukukunun diğer ilkelerinin her birisi deniz yetki alanlarının sınırlandırması hukuku açısından, hakça çözüm sunduğu oranda hakça ilke olarak kabul edilecektir. Dolayısıyla, bu bölümde

ortaya konulmuş ilkelerden, görülen bir uyuşmazlıkta uygulandığında hakça sonucu sağlamaya elverişli olmayanlar, o uyuşmazlık bakımından hakça ilke olmaktan çıkacaktır. Örneğin, "eşit uzaklığın genellikle genel olarak uygulanabilir olduğu" ilkesi Kuzey Denizi davası bakımından hakça ilke olarak kabul edilemez.

Son olarak, deniz yetki alanlarının sınırlandırması sürecinde ortaya çıkan sonucun mutlak şekilde hakça olması fikirsel açıdan mümkün olsa bile pratik anlamda mümkün değildir. Gerçek anlamda hakkaniyetin sağlanmasının hakça ilkelere mutlak derecede riayet etmekle mümkün olabileceği unutulmamalıdır. İnsan unsurunun söz sahibi olduğu bir sınırlandırmada ise bu ilkelere mutlak derecede riayet etmenin sözkonusu olamayacağı değerlendirilmektedir. Bununla birlikte hakça ilkelerin birçoğunun objektiflikten dahi yoksun olduğu unutulmamalıdır. Bu noktada söylenebilecek esas husus, gerçekleştirilecek bir sınırlandırmanın hakça sonuç sağlamasının, hakça ilkeler olarak adlandırılan bu ilkelerin sınırlandırma sürecinin her aşamasında akılda tutulmasıyla mümkün olabileceğidir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HAKKANİYET İLKELERİNE GÖRE YAPILAN SINIRLANDIRMADA İLGİLİ KOŞULLAR, YÖNTEMLER, YAKLAŞIMLAR VE KURALLAR

I. GENEL OLARAK

Deniz yetki alanlarının hakça ilkeler çerçevesinde sınırlandırılması sürecinin en önemli fonksiyonunun hakça sonucu sağlamak olduğu uluslararası örf ve adet hukukunda ve uluslararası yargı kararlarında tartışmasız biçimde kabul edilmiştir.[390] Bu husus 1982 Sözleşmesinin MEB ve kıta sahanlığı sınırlandırmasına dair hükümlerinde "*hakça çözüm bulmak"* olarak kayıt altına alınmıştır.[391] Öyleyse örf ve adet hukuku, yargı kararları ve 1982 Sözleşmesinde kabul edilen en temel sınırlandırma ilkesi, sınırlandırmanın hakça çözüm bulmak üzere tamamlanması olarak karşımıza çıkmaktadır.[392] Ancak örf ve adet hukukunda öngörülen ve 1982 Sözleşmesinde ifadesini bulan bu doktrin açıklanmaya ihtiyacı olan soyut bir ilkedir. Bu ilkenin muhtaç olduğu açılım ise yine uluslararası yargı organlarının kararlarıyla yerine getirilmiştir.[393] Hakça ilkeler çerçevesinde sınırlandırma yapılması sürecine ilişkin başta Divan olmak üzere uluslararası yargı organları tarafından verilen bazı kararlar şu şekildedir:

390 BIRNIE, s. 20: ACER (2002), s. 65.
391 1982 Sözleşmesinin 74 ve 83. maddeleri.
392 Başeren (2010), s. 166.
393 GÖKALP, s. 45.

"Kıta sahanlığı sınırlandırması, ***hakkaniyete uygun bir sonuca*** *ulaşmak üzere* ***bütün ilgili koşullar dikkate alınarak*** *ve* ***hakça ilkeler uygulanarak*** *gerçekleştirilmelidir"*[394]

"Sınırlandırma, hakça ilkeler temelinde yapılan bir anlaşmayla gerçekleştirilmelidir... Sınırlandırma, hukukun bir parçası olarak ***hakça ilkelerin uygulanması*** *suretiyle yapılmalıdır… Taraflar, hakça ilkeler çerçevesinde yapılacak olan ve* ***tüm ilgili koşulları dikkate alan*** *bir anlaşmaya varmak gerçek iradesiyle anlamlı görüşmeler yapmak zorundadır… Sınırlandırma, coğrafi alanın niteliğine uygun olan* ***eşit uzaklık ya da diğer bir metot ya da metotların kombinasyonu*** *aracılığıyla yapılabilir"*[395]

"Kıyıları karşılıklı veya bitişik komşu devletler arasındaki deniz sınırı taraflardan birisinin tek taraflı iradesiyle belirlenemez. Böyle bir sınırlandırma ancak olumlu bir sonuca varmak iradesiyle sürdürülecek iyi niyetli görüşmeler sonrasında varılacak bir anlaşmayla gerçekleştirilmelidir. Ancak, taraflar arasında böyle bir anlaşmaya varılamadığı durumlarda sınır, yetkili bir üçüncü organ tarafından belirlenmelidir. Her durumda sınırlandırma, ***bölgenin coğrafi yapısı ve ilgili koşulları ışığında****,* ***hakça sonucu sağlamaya*** *elverişli* ***hakça kriterlerin*** *uygulanmasıyla ve* ***uygulanabilir yöntemlerin*** *kullanılmasıyla yapılmalıdır"*[396]

"Sınırlandırma, ***hakça sonuca*** *ulaşmak amacıyla* ***tüm ilgili koşullar dikkate*** *alınarak,* ***hakça ilke veya kriterlere*** *göre yapılmalıdır"*[397]

---

394 1985 tarihli Libya/Malta kıta sahanlığı davası, para. 45.
395 1969 tarihli Kuzey Denizi kıta sahanlığı davası, para 85.
396 1984 tarihli Maine Körfezi sınırlandırma davası, para. 112.
397 1992 tarihli Kanada/Fransa sınırlandırma davası, para. 38.

Öte yandan, hakça ilkeler çerçevesinde sınırlandırma yapılması doktrinin kapsamına değinirken "*duruma uygun **yöntemler** sunabilen, **hakça çözümü** sunmaya elverişli **çeşitli araçların** kullanılmasını emreden, yargı organlarınca sayılmış pozitif kurallardan oluşan, mutlak adaleti sağlama idealini taşıyan ve esas amaca ulaşmak adına temel birkaç hukuk prensibi koyan sınırlandırma doktrinidir*" ifadesine yer verilmişti.

Öyleyse deniz yetki alanlarını hakça ilkeler çerçevesinde sınırlandırmak, hakkaniyetin soyut ve nispi anlamının ötesinde somut bazı kriterlerin uygulanmasını da gerektirmektedir.[398] Gerçekten sınırlandırma sürecinde bazı somut ve objektif kriteler ve unsurlar bulunmaktadır. Easasında tam anlamıyla hakça sonuca ulaşmak bu somut unsurların uygulanmasıyla mümkün olmaktadır. Bu somut unsurlar ise hakça ilkelerden bağımsız olmayıp, hakça ilkelerin uygulanmasının bir parçası niteliğindedir.

Hakça ilkeler çerçevesinde yapılacak bir sınırlandırmada önce çıkan sözkonusu somut unsurların başında **sonucun hakça olması** gelmektedir. Bu itibarla, hakça sonuca ulaşmayı sağlayan, sınırlandırmada uygulanacak yöntem ile bazı birkaç sınırlandırma kriterini birlikte içeren ve sınırlandırma sürecinin temel gidişatını belirleyen unsur olarak ***sınırlandırma kuralları*** ile sınırlandırmanın temelde hangi anlayış içerisinde yapılacağını ve sınırlandırmaya hakim olan ilke ve kuralların nasıl uygulanacağını açıklayan ***sınırlandırma yaklaşımları*** sınırlandırma sürecinin ayrılmaz parçalarıdır. Yine sözkonu yargı kararlarında açıkça ifadesini bulan

398 ACER (2008), s. 67.

uygulanacak yöntem ve ***ilgili koşullar*** sınırlandırmanın en önemli diğer iki unsurudur.[399]

II. İLGİLİ KOŞULLAR

A. Genel olarak

Hakça ilkeler merkezinde yapılan bir deniz sınırlandırmasının temel hedef ve amacı hakça sonucu sağlamaktır.[400] Hakça sonuca ulaşmak adına olmazsa olmaz olarak kabul edilen unsurların başında ise ilgili koşulların geldiği birçok yargı kararında ifade edilmiştir.[401] Çünkü her bir sınırlandırma uyuşmazlığının kendine has özel yönleri bulunmaktadır. Bu itibarla, her bir sınırlandırma uyuşmazlığında uygulanacak ilke ve kuralların hakkaniyeti sağlayabilmesi de ilgili koşullar ışığında mümkündür. Öyleyse uyuşmazlığının çözümünde ilgili koşullar, hakça sonucu sağlamaya elverişli araçlar olarak kabul edilmelidir.

---

399 Sınırlandırma uyuşmazlıklarına ilişkin uluslararası yargı kararlarında ve doktrinde sık sık ifadesini bulan "*metot, yöntem, durum, faktör, kural, prensip ve ilke*" gibi kavramların açıklığa kavuşturulması gerekmektedir. Çalışmamız kapsamında **metot ve yöntem** kelimeleri aynı anlamda kullanılmıştır ve sınırlandırma tekniğini ifade etmektedir. Bazı doktrinsel kaynaklarda ve yargı kararlarında eşit uzaklık prensip olarak nitelendirilmiş olsa da ilke ve prensip kavramları, çalışmamız çerçevesinde, sınırlandırmanın bütününü kapsayıp, yöntem veya metodun da üzerinde olan ve amaca yönelik düşünce yapısını ortaya koyan hakkaniyet unsuru olarak değerlendirilmiştir. Bu itibarla eşit uzaklığın çalışmamız bağlamındaki niteliği ilke veya prensip değil, başlı başına bir sınırlandırma yöntemidir. **Koşul, durum, şart ve faktör** kavramları da çoğu durumda aynı kapsamda değerlendirilmiş ve "*circumstances*" kelimesinin Türkçe karşılığı olarak kullanılmıştır. **Yaklaşım** kavramı, sınırlandırmanın temelde hangi anlayış içerisinde yapılacağını ve sınırlandırmaya hakim olan ilke ve kuralların nasıl uygulanacağını açıklayan sınırlandırma anlayışı olup, "*approach*" kelimesinin Türkçe karşılığı olarak kullanılmıştır. **Kural** kavramı ise, uygulanacak yöntem ile bazı birkaç sınırlandırma kriterini birlikte içeren ve sınırlandırma sürecinin temel gidişatını ve sistematiğini belirleyen unsur olarak ele alınmıştır. Örneğin Cenevre Sözleşmelerinde düzenlenen "anlaşma/özel koşullar /eşit uzaklık" denklemi bir sınırlandırma kuralı olarak adlandırılabilecektir. (**Delimitation of Maritime Boundaries Within Caricom,** para. 9)

400 1982 Sözleşmesinin 74 ve 83. maddelerinde sınırlandırmanın hakça bir çözüm bulmak amacıyla yapılması öngörülmüştür.

401 1985 tarihli Libya/Malta kıta sahanlığı davası, para. 46; 1969 tarihli Kuzey Denizi kıta sahanlığı davası, para 101.

Tunus ile Libya arasındaki sınırlandırmaya ilişkin davada ilgili koşulların fonksiyonunu açıklayan Divan, *hakça ve makul bir sınırlandırmanın mutlaka ilgili koşullar ışığında yapılması gerektiğini, bölge coğrafyasını şekillendiren özel koşullar dikkate alınmadan yapılan sınırlandırmalarda hakça sonucun elde edilmesinin mümkün olmadığını* ifade etmiştir. Aynı kararda Divan, "*dikkate alınacak ilgili koşulların hakça sonucu sağlamadaki göreceli ağırlıklarına göre dikkate alınarak, bu ağırlıklarıyla orantılı biçimde sınırlandırma hattını etkilemesi gerektiğini"* ifade etmiştir.[402] Benzer şekilde Kuzey Denizi davası kararında Divan "*her bir sınırlandırma davasında farklı mülahazaların sahip olacağı görece ağırlık, her bir olayın ilgili koşullarına göre değişkenlik gösterecektir*" ifadesiyle aynı noktaya vurgu yapmıştır.[403] Demek ki uluslararası hukuk kuralları çerçevesinde yapılacak bir deniz alanı sınırlandırmasında "*tüm ilgili koşulların, ağırlıklarıyla orantılı biçimde, dikkate alınması*" bir hakça ilke olarak karşımıza çıkmaktadır.[404]

Uluslararası yargı kararlarında, sınırlandırmada dikkate alınacak sınırlı sayıda bir ilgili koşullar listesi bulunmadığı, özellikle devletlerin kendi aralarında yapacakları sınırlandırmalarda diledikleri faktörleri ilgili koşul olarak dikkate alabilecekleri sıkça ifade edilmiştir.[405] Konuya ilişkin olarak Kuzey Denizi davası kararında Divan "*esasında hakkaniyeti sağlamak amacıyla devletlerin yapacakları sınırlandırmalarda göz önünde bulunduracakları mülahazalarda herhangi bir hukuki sınır bulunmamaktadır*" ifadesine yer vermiştir. [406]

402 1982 tarihli Tunus/Libya kıta sahanlığı davası, para. 38, 72; **Delimitation of Maritime Boundaries Within Caricom,** para. 30.
403 1969 tarihli Kuzey Denizi kıta sahanlığı davası, para. 93.
404 1985 tarihli Libya/Malta kıta sahanlığı davası, para. 46.
405 DUNDUA, s. 73; 2007 tarihli Guyana/Surinam sınırlandırma davası, para. 303.
406 1969 tarihli Kuzey Denizi kıta sahanlığı davası, para. 93

Bunun yanında ilgili koşulların her birisinin tüm sınırlandırma uyuşmazlıklarında dikkate alınması gerekmez. Her bir somut uyuşmazlıkta, ancak sınırlandırılacak alanla ilgili unsurların dikkate alınması gerekir. Aksi durumda, sınırlandırılan deniz alanının doğasına yabancı unsurların sınırlandırmada dikkate alınması, sözkonusu deniz alanının hukuki anlamının değişmesine sebep olacaktır.[407] Örneğin, ekolojik faktörler münhasır ekonomik bölge sınırlandırmasında potansiyel anlamda ilgili koşul olarak dikkate alınabilecekken, aynı faktörler kıta sahanlığı sınırlandırmasında ilgili olarak göz önünde bulundurulamaz. Benzer biçimde, jeolojik faktörler kıta sahanlığı sınırlandırmasında ilgili bir koşulken, münhasır ekonomik bölge sınırlandırmasında dikkate alınamaz.[408]

Tunus ile Libya arasındaki sınırlandırma davası kararında Divan "*her ne kadar sınırlandırmada dikkate alınacak mülahazalarda bir sınır bulunmasa da,* ***kıta sahanlığı sınırlandırmasında dikkate alınacak mülahazaların kıta sahanlığı kavramının hukuki anlamıyla*** *ve hakça ilkelerin uygulanmasıyla* ***ilgili olması gerektiğinde kuşku yoktur. Aksi durumda kıta sahanlığına yabancı mülahazaların sınırlandırmada dikkate alınması kıta sahanlığı kavramının hukuki anlamının değişmesi sonucunu doğurur***" ifadesini kullanmıştır. [409]

Demek ki deniz alanı sınırlandırmasında dikkate alınacak ilgili koşulların, sınırlandırılacak alanla ilgili olması, hukuk kuralları içerisinde kalarak sınırlandırma yapmaya uygun olması ve hakkaniyetin sağlanmasına elverişli olması gerekmektedir.[410]

---

407 1985 tarihli Libya/Malta kıta sahanlığı davası, para. 48
408 JUIYONG, para. 53.
409 1985 tarihli Libya/Malta kıta sahanlığı davası, para. 48
410 KWIATKOWSKA (1997) s. 102.

B. İlgili Koşulların Fonksiyonları

İlgili koşulların hakça sonucu sağlamaya yönelik olarak iki tür fonksiyonunun bulunduğu kabul edilmektedir. İlgili koşullar, bir yandan sınırlandırma hattının ayarlanmasını (**adjust**) ya da kaydırılmasını (**shift**) sağlayabilecek niteliğe sahipken, diğer taraftan sınırlandırmada uygulanacak yöntemin belirlenmesi sürecinde rol oynayabilmektedir.

1. Hattın Ayarlanmasını/Kaydırılmasını Sağlama Fonksiyonu

Deniz alanlarının sınırlandırmasına genellikle geçici olarak çizilen bir hatla başlanılmaktadır. Ancak çizilen geçici hat çoğu durumda, olduğu haliyle hakça sonuç sağlamaya elverişli değildir. Böyle durumlarda çizilen geçici hattın ilgili koşullar ışığında ayarlanması ya da kaydırılması gerekmektedir. İşte ilgili koşulların burada yerine getirdiği fonksiyon hakkaniyetin sağlanması amacıyla hattın ayarlanması veya kaydırılmasıdır. Konuya ilişkin yargı kararlarında ilgili koşulların anılan fonksiyonu açıkça ifade edilmiştir.

Kamerun ile Nijerya arasındaki sınırlandırma davası kararında Divan "*hakça ilkeler/ilgili koşullar ve eşit uzaklık/özel koşullar kuralları öncelikle geçici bir eşit uzaklık hattı çizilmesini, sonrasında ise hakça sonucun sağlanması adına* ***hattın kaydırılmasını (shifting) ya da ayarlanmasını (adjustment) gerektirecek ilgili faktörlerin araştırılmasını içerir***" ifadelerini kullanmıştır. [411]

Benzer şekilde, Jan Mayen davası kararında Divan "*her bir sınırlandırma davasının amacı hakça ilkeler olmalıdır. Bu sebeple Divan,* ***çizilen hattın***

411 2002 tarihli Kamerun ile Nijerya arasındaki sınırlandırma davası, para. 288.

kaydırılmasını ya da ayarlanmasını gerektirecek bütün özel faktörlerini dikkate alır" ifadesine yer vermiştir.[412]

Aynı noktaya işaret eden Divan Libya ile Malta arasındaki sınırlandırma davası kararında aynı anlama gelecek "*Divan, ilgili koşullar ışığında hakça bir çözüm bulmak üzere taraflara ait kıta sahanlığı alanını belirleyen sınırı Malta sahillerine yakınlaştırarak* ***ayarlanmasını*** *gerekli görmektedir*" [413] ve "***Divan, çizilen geçici orta hattın ilgili koşullar ışığında ayarlanmasını gerektiği kanaatindedir***"[414] ifadelerini kullanmıştır.

2. Uygulanacak Yöntemi Belirleme Fonksiyonu

İlgili koşulların diğer bir fonksiyonu ise uygulanacak yöntemi belirlemektir. Çünkü bazı yöntemler ilgili koşullar ışığında ayarlandıktan sonra dahi hakkaniyete aykırı sonuçlar doğurabilir. Bu durumda sözkonusu yöntemin en başından terkedilerek, hakça sonuç sağlayabilecek başka bir yöntemin kullanılması gerekmektedir. Örneğin, içbükey kıyılarda eşit uzaklık yönteminin kullanılması sınırlandırma hattının içbükeylik doğrultusunda ve içeriye doğru; dışbükey kıyılarda eşit uzaklık yönteminin kullanılması ise sınırlandırma hattının dışbükeylik doğrultusunda ve dışa doğru uzanmasına sebep olur.[415] Böyle bir sonuç hakkaniyete aykırı sonuçlar doğurabileceği gerekçesiyle, eşit uzaklık dışında bir yöntemin kullanılması gerekecektir. Bu örneklte eşit uzaklık yönteminin terkedilmesine sebep olan unsur ise bir ilgili koşul olan kıyıların biçimidir. Nitekim Maine Körfezi davası kararında ***sınırlandırmada kullanılacak yöntemin esas olarak bölgenin coğrafi***

412 1993 tarihli Jan Mayen sınırlandırma davası, para. 54.
413 1985 tarihli Libya/Malta kıta sahanlığı davası, para. 71.
414 1985 tarihli Libya/Malta kıta sahanlığı davası, para. 78.
415 1969 tarihli Kuzey Denizi kıta sahanlığı davası para. 8.

yapısı çerçevesinde belirlenmesi gerektiğinin[416] ifade edildiği dikkate alındığında, ilgili koşulların bahsekonu fonksiyonunun mantıki bir temele dayandığı anlaşılacaktır.

İlgili koşulların bu fonksiyonu genellikle, ilk aşamada uygulanmaya çalışılan eşit uzaklık hattının hakkaniyete aykırı sonuçlar vereceği anlaşıldıktan sonra başka sınırlandırma yöntemlerinin uygulamaya konulması biçiminde ortaya çıkmaktadır. Örneğin Gine ile Gine-Bissau arasındaki sınırlandırma davasında Mahkeme *bazı adaların varlığı, Batı Afrika kıyısının genel biçimi ve taraf devletlerin içbükey kıyı yapıları* gibi özel koşullar ile *bitişiklilik durumunu* dikkate alarak eşit uzaklık metodunun uygulanmasını, hakkaniyete aykırı sonuç doğuracağı gerekçesi ile reddetmiştir.[417]

Benzer biçimde, Nikaragua ile Honduras arasındaki sınırlandırma davasında Divan, taraf devletlerin *kara sınırının bittiği noktanın (Cape de Grocios) keskin bir dışbükey yapı arz etmesi* ve *kara sınırını belirleyen Coco nehri deltasının kaygan ve değişken yapıda olması* koşulları sebebiyle eşit uzaklık metodunun hakkaniyete aykırı sonuçlar doğurabileceğini ifade etmiş ve açıortay yöntemiyle sınırlandırma yapılmasına karar vermiştir.[418]

Yine, Kuzey Denizi davasında Divan "*kıyı uzunlukları birbirine yakın olan devletlere, sırf birisinin kıyı biçimi içbükey ve diğerinin kıyı biçimi dışbükey olduğu için çok farklı oranda kıta sahanlığı alanı verilmesini kabul edilemez*" olarak nitelendirmiş ve görülen davada eşit uzaklık metodunun uygulanmasının uygun

416 1984 tarihli Maine Körfezi sınırlandırma davası, para. 216.
417 1985 tarihli Gine/Gine-Bissau davası, para. 103-108.
418 2009 tarihli Nicaragua/Honduras sınırlandırma davası, para. 277, 288, 292.

olmayacağına karar vermiştir. Divanın bu kararında, eşit uzaklık yönteminin terk edilmesindeki asli etken ilgili koşul olarak *kıyıların genel biçimidir*.[419]

Maine Körfezi davasında ise sınırlandırılacak alan öncelikle 3 bölgeye ayrılmıştır. Sınırlandırmanın üçüncü bölgesinde Divan, *ABD kıyısının genel istikametini* daha iyi yansıttığı gerekçesiyle eşit uzaklık metodu yerine dikey yönteminin kullanılmasını hakkaniyete daha uygun bulmuştur. Divan, körfezin kıyısının genel istikametine ve körfezin iki ucunu birleştiren farazi doğruya dik olan hattı sınır olarak belirlemiştir.[420]

C. Sınırlandırmada Dikkate Alınan İlgili Koşullar

Her ne kadar sınırlandırmada dikkate alınacak ilgili koşullarda bir sınır olmasa da, dikkate alınacak koşulların sınırlandırılacak olan deniz alanı rejimiyle ilgili olması gerektiği, ilaveten uluslararası yargı organları tarafından yapılan sınırlandırmaların dağıtıcı adalet ilkesine kaymadan hukuk kuralları içerisinde (**infra legem**) kalınarak tamamlanması gerektiği ifade edilmişti. Bu itibarla, örneğin kıta sahanlığı rejimiyle bir ilgisi bulunmayan ekolojik unsurların kıta sahanlığı sınırlandırmasında dikkate alınması ya da sınırlandırmada devletlerin görece ekonomik kalkınmışlığının göz önünde bulundurulması mümkün değildir. Sınırlandırmaya ilişkin ilke ve prensiplerin sorulduğu Kuzey Denizi davası kararında dikkate alınacak ilgili koşulları sayan Divan, verdiği cevapta "*sınırlandırmanın, **kıyıların genel şekli, bölgenin fiziki ve jeolojik yapısı, üçüncü devletlerin hak ve menfaatleri, tabii kaynaklar ve makul seviyede bir orantılılık durumları başta olmak üzere tüm ilgili koşullar ışığında**, hakça ilkelere uygun bir anlaşmayla*

419 1969 tarihli Kuzey Denizi kıta sahanlığı davası, para. 91.
420 1984 tarihli Maine Körfezi sınırlandırma davası, para. 171.

yapılması gerektiğini" ifade etmiştir.[421] Divan, aynı karardaki başka bir ifadesinde de "***hakkaniyetin sağlanmasını teminen tarafların dikkate alabileceği ilgili hususlarda herhangi bir hukuki sınır olmadığını***"[422] belirterek, sınırlandırmadaki ilgili koşulların yukarıda sayılanlardan ibaret olmadığına işaret etmiştir.

Sınırlandırmaya ilişkin ilke ve prensiplerin sorulduğu diğer bir dava olan Libya ile Malta arasındaki sınırlandırma davası kararında Divan, sınırlandırmada dikkate alınabilecek ilgili koşulları sayarken "*görülen davada hakça sonucun sağlanmasının* ***tarafların kıyılarının genel biçiminin, kıyıların karşılıklılık durumunun, kıyıların genel coğrafyadaki birbirleriyle ilişkisinin, tarafların ilgili kıyı uzunlukları arasındaki oranının, ilgili kıyılar arasındaki uzaklığın ve taraflara verilen deniz alanı ile tarafların ilgili kıyıları arasındaki aşırı orantısızlıkların giderilmesi ihtiyacının*** *göz önünde bulundurularak yapılacak bir anlaşmayla mümkün olabileceğini*" belirtmiştir. Divan, kararı verirken kullandığı "*in the present case*" ifadesiyle, her bir sınırlandırma davasında kullanılacak ilgili koşul ve faktörlerin değişkenlik gösterebileceğine ve dolayısıyla kararda sayılan ilgili koşulların sınırlı sayıda olmayıp görülen dava için geçerli olan koşul ve faktörler olduğuna işaret etmiştir.[423]

Öyleyse sözkonusu yargı kararlarında açıklananlar başta olmak üzere sınırlandırma sürecinde dikkate alınacak bir çok ilgili koşul bulunmaktadır. Çalışmamızın bu bölümünde günümüze kadar çözüme kavuşturulmuş sınırlandırma uyuşmazlıklarında öne çıkan ilgili koşullar ele alınacaktır. Açıklanacak ilgili koşulların, coğrafi koşulların diğer ilgili koşullara nazaran sınırlandırmada sahip

421 1969 tarihli Kuzey Denizi kıta sahanlığı davası para. 101.
422 1969 tarihli Kuzey Denizi kıta sahanlığı davası para. 93.
423 1985 tarihli Libya/Malta kıta sahanlığı davası, para. 79.

olduğu ağırlık ve önemine binaen, "coğrafi koşullar" ve "coğrafi olmayan koşullar" olarak iki ayrı başlık altında; ikincil öneme sahip olan ve sınırlandırma uyuşmazlıklarında nadiren öne sürülen diğer ilgili koşullar ise "sair koşullar" adı altında üçüncü bir başlık içerisinde incelemesi konunun sistematiği açısından uygun görülmüştür.

1. Coğrafi Koşullar

Coğrafi koşulların sınırlandırma sürecinde sahip olduğu ağırlık ve önem yargı kararlarında açık şekilde ifade edilmiştir. Kuzey Denizi[424] ile Maine Körfezi davalarında[425] Divan, sınırlandırmaya yön veren faktörleri sayarken coğrafi koşulları ayrıca ve ismen zikrederek, coğrafi koşulların sınırlandırmadaki önemine vurgu yapmıştır. Yine coğrafi koşulların sınırlandırmadaki ağırlıkları evrensel anlamda kabul görmüş "*coğrafyanın üstünlüğü*", "*coğrafyanın yeniden şekillendirilmesinin mümkün olmadığı*" gibi ilkelere dayandırılmış ve bu ilkelerle desteklenmiştir. Doğanın bahşettiği coğrafi durumun uygulanacak suni yöntemlerle değiştirilmesinin de coğrafyanın yeniden şekillendirilmesi anlamına geleceği, bu anlamda sınırlandırmada önceliğin coğrafi koşullara verilmesi ve yapılacak bir sınırlandırmanın bölgenin coğrafi durumuna sadık kalınarak tamamlanması gerektiği sıkça vurgulanmıştır.[426]

Her bir davanın kendine has özel yönlerinin bulunmasından ötürü her bir davada dikkate alınacak ilgili koşullar da değişkenlik gösterebilir. Yine tarafların kendi aralarında yapacakları sınırlandırmalarda belirli bir ilgili koşul listesinin

424 1969 tarihli Kuzey Denizi kıta sahanlığı davası para. 85.
425 1984 tarihli Maine Körfezi sınırlandırma davası, para. 112.
426 1984 tarihli Maine Körfezi sınırlandırma davası, para. 37, 112; 1969 tarihli Kuzey Denizi kıta sahanlığı davası para. 91.

bulunmadığı, tarafların hakça buldukları tüm koşulları dikkate alabileceği kabul edilmektedir. Bu sebeple, çalışmamızın bu bölümünde deniz yetki alanlarının sınırlandırılması için ilgili koşul olduğu konusunda genel kabul gören ve öne çıkan başlıca coğrafi koşullara değinilmiştir. Kuzey Denizi davasında tarafların ilgili coğrafi koşul olarak ifade ettiği unsurları değerlendiren Divan, coğrafi unsurları özetle, "***kıyıların genel biçimi ve bölgedeki diğer hususi ve olağandışı özellikler***" olarak ifade etmişti.[427] Divanın bu içtihadı çerçevesinde çalışmamızın bu bölümünde ilgili kıyı uzunlukları, kıyıların genel biçimi ve adalar ele alınmıştır.

a. İlgili Kıyı Uzunluğu

aa. Kıyı Uzunluğunun Sınırlandırmadaki Önemi

Sınırlandırmada ilgili kıyılar çok önemli bir role sahiptir. Bu önemin temeli "*kara denize hakimdir*"[428] ve "*kara bu hakimiyetini kıyı yüzü aracılığıyla kullanır*"[429] ilkelerine dayanmaktadır. Dolayısıyla denizler üzerindeki hakimiyetin kökeni devletlerin kıyılarıdır ve her bir devletin deniz yetki alanına hak kazanabilmesi denize kıyısının bulunmasıyla mümkündür.[430] Nitekim Libya ile Malta arasındaki sınırlandırma davası kararında "*geçici olarak çizilen orta hat üzerinden yapılacak hakça bir sınırlandırmada kıyı uzunlukları ve bunların birbirlerine oranının*" önemli bir husus olduğu vurgulanmıştır.[431]

Kıyıların sınırlandırma sürecindeki önemine değinen Divan, Katar ile Bahreyn arasındaki sınırlandırma davası kararında, "***kıyı devletlerinin denizler***

427 1969 tarihli Kuzey Denizi kıta sahanlığı davası para. 101.
428 1984 tarihli Maine Körfezi sınırlandırma davası, para. 157; 1969 tarihli Kuzey Denizi kıta sahanlığı davası, para. 69.
429 1985 tarihli Libya/Malta kıta sahanlığı davası, para. 49.
430 2006 tarihli Trinidad-Tobago/Barbados sınırlandırma davası, para. 231.
431 1985 tarihli Libya/Malta kıta sahanlığı davası, para. 66.

üzerindeki egemenliğinin kaynağı kara ülkesi olduğu için deniz alanları üzerindeki hak ve yetkilerin belirlenmesini teminen yapılacak sınırlandırmada başlangıç noktası olarak kıyı devletlerin karasal konumlarının dikkate alınması gerektiğini" ifade etmiştir. Divanın bahsettiği karasal konumun en temel parçası ise kuşkusuz taraf devletlerin kıyılarıdır.[432]

Aynı noktaya dikkat çeken Tahkim Mahkemesi, Trinidad-Tobago ile Barbados arasındaki sınırlandırma davası kararında "***kıyı uzunluğunun sınırlandırma sürecindeki ağırlıklı rolünün sebepleri deniz alanlarına hak kazanımının kıyı aracılığıyla olması ve bu sebeple (kıyı uzunluğunun) hakkaniyetin sağlanması adına ilgili koşul olarak dikkate alınmasıdır***" ifadesini kullanmıştır.[433]

Ancak diğer taraftan, devletlerin deniz alanlarında hak kazanımında kara kütlesinin herhangi bir etkisi yoktur. Libya'nın "*kara kütlesinin de sınırlandırmada ilgili koşul olarak dikkate alınması*" talebi Divan tarafından kabul edilmemiştir. Divan verdiği kararda önemli olan unsurun kıyı hattı olduğunu, kıyının gerisindeki kara kütlesinin sınırlandırmada bir fonksiyonu bulunmadığını "*kara deniz üzerindeki hakimiyetini kıyı yüzü aracılığıyla kullanır*" ilkesine dayandırmıştır.[434]

bb. İlgili Kıyı Hattının Belirlenmesi Süreci

Kıyı uzunlukları, sınırlandırma sürecinde dikkate alınırken, sınırlandırmaya konu olan ilgili kısımların göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Aksi durumda, sınırlandırma coğrafyasından bağımsız kıyı kesiminin sınırlandırmada

432 2001 tarihli Katar/Bahreyn sınırlandırma davası, para. 185.
433 2006 tarihli Trinidad-Tobago/Barbados sınırlandırma davası, para. 239.
434 1985 tarihli Libya/Malta kıta sahanlığı davası, para. 49.

dikkate alınması veya sınırlandırma hattını etkilemesi hakkaniyete aykırı bir durum teşkil edecektir. Bu itibarla, sınırlandırma sürecinde taraf devletlerin kıyı hattının ne kadarlık kısmının sınırlandırmada rol oynayacağı konusunun da açıklığa kavuşturulması önem arzetmektedir. Uluslararası yargı kararlarında kıyı hattının tamamının değil, yalnızca sınırlandırmadaki ilgili bölümünün dikkate alınması gerektiği ifade edilmiştir.

İlgili kıyı hattın tespitine ilişkin olarak Divanın içtihatlarında bazı temel kriterlerin benimsendiğini görmekteyiz. Tunus ile Libya arasındaki sınırlandırma davası kararında Divan ilgili kıyılara atıfta bulunulurken "***Her bir devletin kıyılarının tümünün sırlandırmada dikkate alınması mümkün değildir. Bu itibarla, coğrafi durum bakımından deniz uzantısı birbiriyle hiç çakışmayacak olan kıyıların dikkate alınması sözkonusu olamaz***" demiştir. Divan sonuçta, Tunus tarafında bulunan Ras Kaboudia noktası ile Libya tarafında bulunan Ras Tajoura noktası arasındaki bölgeyi ilgili kıyı olarak dikkate almış, bu kıyıların ötesindeki kısımları, deniz uzantıları birbiriyle çakışmayacağı için, dikkate almamıştır.[435]

Kamerun ile Nijerya arasındaki sınırlandırma davasında, Kamerun'un *Bioko adasının ilgili koşul olarak dikkate alınması* talebi Divan tarafından, *Bioko adasının her iki ülkeye de ait olmadığı, bu sebeple Kamerun ve Nijerya arasındaki davada dikkate alınmasının olanaksız olduğu* gerekçesiyle reddedilmiştir.[436]

Öyleyse anılan kararlardan ve diğer içtihatlardan yola çıkarak, ilgili kıyıların tespitinde riayet edilecek hususlar ***yalnızca uyuşmazlık tarafı devleterin kıyı hatlarının dikkate alınması gerektiği***, ***çakışmayan deniz alanlarına bakan kıyıların***

435 1982 tarihli Tunus/Libya kıta sahanlığı davası, para. 75
436 2002 tarihli Kamerun ile Nijerya arasındaki sınırlandırma davası, para. 291.

hesaba katılmaması gerektiği, ***doğanın yeniden şekillendirilmesinin önlenmesi gerektiği*** ve ***ilgili kıyı hattının belirlenmesinde genel coğrafi duruma sadık kalınması gerektiği*** olarak sıralanabilir.

İlgili kıyıların belirlenmesinde diğer bir önemli nokta, ilgili kıyı uzunluğunun belirlenmesinde adaların da hesaba katılmasıdır. Çünkü 1982 Sözleşmesi, deniz alanlarına hak kazanımında, adaların anakaralarla aynı statüye sahip olduğunu kabul etmektedir.[437] Ancak bu noktada dikkat edilmesi gereken husus, ilgili koşul olarak kabul edilen adaların kıyı uzunluğunun belirlenmesinde hasaba katılmayacağıdır. Çünkü adalar bazı uyuşmazlıklarda anakara parçası olarak, bazı uyuşmazlıklarda ise ilgili koşul olarak dikkate alınmaktadır. Yani bir adanın hem ilgili koşul olarak dikkate alınması, hem de ilgili kıyı hattının belirlenmesinde hesaba katılması mümkün değildir.

cc. İlgili Kıyı Uzunluğuna İlişkin Bazı Yargı Kararları

Deniz yetki alanlarının sınırlandırılması uyuşmazlıklarına dair yargı kararlarında ilgili koşul olarak kıyı uzunluklarının önemli bir yere sahip olduğu görülmektedir. Kuzey Denizi davası kararında Divan "***hakça bir sınırlandırma, daha uzun kıyıya sahip devletle, nispeten daha kısa kıyıya sahip devletin aynı duruma getirilmesi anlamına gelmez***" ifadesini kullanarak, kıyı uzunluğunun sınırlandırmadaki önemine işaret etmiştir.[438]

437 JUIYONG, para. 10.
438 1969 tarihli Kuzey Denizi kıta sahanlığı davası para. 91.

Benzer şekilde, Maine körfezi davasında "***ABD'nin nispeten uzun olan ilgili kıyısının özel bir koşul oluşturduğunu"*** ifade eden Divan, "***çizilen sınırlandırma hattının, bu husus dikate alınarak düzeltilmesi gerektiğini***" belirtmiştir.[439]

Libya ile Malta arasındaki sınırlandırma davasında ise Divan, "*Malta'nın yarı kapalı (semi-enclosed) denizde küçük bir olgu olması ile* ***tarafların kıyı uzunlukları arasındaki oldukça büyük farkı dikkate alarak,*** *orta hattın Libya lehine ve kuzeye doğru kaydırılması gerektiğine*" karar vermiştir. Divan, orta hattın ne derece kuzeye kaydırılması gerektiğine karar verirken arada hiç Malta devleti yokmuş gibi İtalya'yla Libya arasında bir orta hat belirlemiş, bu hat ile gerçek anlamda Libya ve Malta arasında belirlenen orta hat arasındaki bir hattın hakkaniyeti sağladığına kanaat getirmiştir.[440]

Benzer şekilde, Kamerun ile Nijerya arasındaki sınırlandırma davasında Kamerun tarafından ileri sürülen "*Kamerun'un nispeten daha uzun olan kıyı hattının Kamerun lehine özel koşul oluşturduğu ve belirlenen orta hattın kuzeybatı istikametine çekilmesi gerektiği*" iddiası Divan tarafından kabul edilmemiştir. Divan cevabında "***sınırlandırmada önemli hususun*** *bütün kıyı hattı uzunluğu değil, yalnızca* ***sınırlandırma coğrafyasıyla ilgili kıyı hattı uzunluğu olduğuna*** *değinerek her ne kadar Kamerun'un daha uzun kıyı hattı bulunsa da ilgili kıyılar bakımından ayarlama gerekecek bir uzunluk farkı bulunmadığını*" ifade etmiştir. Aynı davada Divan, ***Tarafların ilgili kıyı uzunlukları arasındaki ciddi farklılık çizilen eşit***

439 1984 tarihli Maine Körfezi sınırlandırma davası, para 92, 98.
440 1985 tarihli Libya/Malta kıta sahanlığı davası, para. 78.

uzaklık hattının ayarlanması veya kaydırılması için dikkate alınabilecek bir faktördür" ifadesine yer vermiştir.[441]

Jan Mayen davasında Danimarka, kendisine 200 millik bir deniz alanı bırakılmasını talep etmiş, Norveç ise *devletlerin egemen eşitliği ilkesinden* bahisle sınırın eşit uzaklık hattıyla belirlemesi gerektiğini ileri sürmüştür. Divan, sınırlandırmayı gerçekleştirirken tarafların ilgili kıyı uzunluklarını ağırlıklı olarak dikkate almıştır. Divan, Grönland'ın Jan Mayen Adasına göre daha uzun olan ilgili kıyısı için "***tarafların ilgili kıyı uzunlukları arasındaki farklılığın sınırlandırma sürecinde esaslı bir unsur olarak dikkate alınması gerektiği, 1958 sözleşmesinin 6. maddesi kapsamında kıyı uzunlukları arasındaki farkın ilgili koşul olarak kabul edilmesi gerektiği*** *ve balıkçılık bölgesi sınırlandırmasında aralarında bariz kıyı farkına rağmen mutlak anlamda orta hat çizilmesinin açık bir hakkaniyete aykırılık olacağı*" ifadelerini kullanarak,[442] iki devlet arasındaki Grönland lehine olan bariz kıyı uzunluğu farkı (1/9,2) dolayısıyla geçici sınırlandırma hattını doğu istikametine ve Danimarka lehine kaydırmıştır.[443] Ancak Divan'ın Norveç'e, Danimarka'ya bırakılanın neredeyse üçte biri kadar deniz alanı bırakan sözkonusu kararı, yargıçlar Oda ve Schwebel tarafından "*Danimarkaya istediğini verilip, Norveç'in cezalandırılması"* anlamına geldiği yönünde eleştirilmiştir. Yargıçlar, kıyı uzunluklarının sınrlandırmaya bu kadar etkisinin olmasının makul olmadığına ve ileride sunulacak aşırı iddiaları teşvik etme riski taşıdığına dikkat çekmişlerdir.[444]

Kıyı uzunluğunun önemine dikkat çeken diğer bir dava ise Trinidad-Tobago ile Barbados arasındaki sınırlandırma davasıdır. Söz konusu kararda Mahkeme

441 2002 tarihli Kamerun ile Nijerya arasındaki sınırlandırma davası, para. 300, 301.
442 1993 tarihli Jan Mayen sınırlandırma davası, para. 68.
443 1993 tarihli Jan Mayen sınırlandırma davası, para. 71- 74, 87.
444 KWIATKOWSKA (1997), s. 104.

"***sınırlandırma sürecinde kıyı uzunluğu çok önemli bir yere sahiptir***"[445] ve "*orantılılığın gerçek fonksiyonu, farklı uzunluklardaki kıyı uzunluklarının dikkate alınarak orantısız ve dolayısıyla hakkaniyete aykırı sonuçların doğmasının önlenmesidir*" ifadelerine yer vermiştir.[446] Aynı davada Mahkeme Trinidad-Tobago'nun ilgili kıyı hattının belirgin şekilde daha uzun olmasından dolayı sınırlandırma hattını Trinidad-Tobago lehine ve kuzeye doğru hafifçe düzeltmiştir.[447]

Sözkonusu yargı kararlarından açıkça anlaşılmaktadır ki ,taraf devletlerin kıyı uzunukları sınırlandırma sürecinde ilgili koşul olarak dikkate alınmakta ve sınırlandırma hattını coğrafyanın üstünlüğü ilkesi çerçevesinde ağırlıklı olarak etkilemektedir. Ancak şu hususun ifade edilmesi gerekmektedir ki, ilgili koşul olarak kıyı uzunluğunun dikkate alınması süreci ile orantılık testi bağlamında kıyı uzunluklarının dikkate alınması süreci farklılık aretmektedir. Kıyı uzunluklarının ilgili koşul olarak dikkate alınması genellikle, aralarında bariz kıyı uzunluğu farkı bulunan devletler arasındaki sınırlandırmalarda sözkonusu olmaktadır. Nitekim bu kapsamda verilen bir çok yargı kararında "*tarafların kıyı uzunlukları arasındaki bariz uzunluk farkı*", "*kıyı uzunlukları arasındaki cidi farklılık*" gibi ifadeler kullanılmak suretiyle aynı oktaya işaret edilmiştir.[448] Kıyı uzunluklarının orantılılık testi bağlamında dikkate alınması ise aralarında bariz kıyı uzunluğu farkı bulunsun ya da bulunmasın tüm sınırlandırma uyuşmazlıklarında, verilen deniz alanı ile ilgili kıyı uzunluklar arasındaki makul seviyede oranın bulunması suretiyle, dikkate alınabilmektedir. Bu itibarla Türkiye'nin kıyı uzunluğu; Ege Denizinde gerçekleşecek olası bir sınırlandırma orantılılık ilkesi bağlamında dikkate alınması

445 2006 tarihli Trinidad-Tobago/Barbados sınırlandırma davası, para. 236.
446 2006 tarihli Trinidad-Tobago/Barbados sınırlandırma davası, para. 240.
447 2006 tarihli Trinidad-Tobago/Barbados sınırlandırma davası, para. 271.
448 2002 tarihli Kamerun ile Nijerya arasındaki sınırlandırma davası; 1985 tarihli Libya/Malta kıta sahanlığı davası.

gerekmekte olup, Doğu Akdeniz'de gerçekleştirilecek olası bir sınırlandırmada ise hem ilgili koşul olarak hem de orantılılık ilkesi bağlamında dikkate alınmalıdır.

b. Kıyının Genel Biçimi

aa. Kıyının Genel Biçiminin Sınırlandırmadaki Önemi

Kıyıların genel biçimi birçok sınırlandırma davasında ilgili koşul olarak dikkate alınması gereken bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. İçbükey ve dışbükey olma durumu başta olmak üzere taraf devletlerin kıyı biçimleri sınırlandırma sürecinde çok önemli bir yere sahiptir.[449] Bu önemin temel sebebi deniz alanlarına hak kazanımının kıyı yüzü aracılığıyla mümkün olmasıdır.[450] Kıyıların genel biçimi, bitişik devletler arasındaki sınırlandırmalarda nispeten daha önemli bir role sahiptir. Çünkü kıyı biçimlerindeki düzensizlikler bitişik kıyılar arasından çizilecek hattı çok daha keskin bir şekilde değiştirebilmektedir. Bilhassa içbükey ya da dışbükey kıyı hattına sahip ülkelerde eşit uzaklık hattının kullanılması içbükey kıyı hattına sahip devlet aleyhine ciddi hakkaniyete aykırı durumlar doğurabilmektedir. Böyle durumlarda hakça sonuca ulaşmak için düzenleyici önlemler almak gerekmektedir.

Kıyıların genel biçimi, ilgili koşulların sahip olduğu iki fonksiyonu da yerine getirebilecek niteliktedir. Çizilen geçici hat, kıyının genel biçimi ışığında ve hakça sonuca ulaşmak amacıyla ayarlanabilir veya kaydırılabilir. Diğer taraftan, kıyıların genel biçiminin düzensiz olduğu bölgelerde eşit uzaklık yönteminin uygulanmasının hakkaniyete aykırı sonuçlar doğurması da ihtimal dahilindedir. Bu tür sınırlandırmalarda eşit uzaklık haricindeki yöntemlerin tercih edilebildiği

449 **Delimitation of Maritime Boundaries Within Caricom,** para. 14.
450 1969 tarihli Kuzey Denizi kıta sahanlığı davası, para. 69.

görülmektedir.[451] Kuzey Denizi davası kararında Divan, "***kıyı uzunlukları birbirine yakın olan devletlere, sırf birisinin kıyı biçimi içbükey ve diğerinin kıyı biçimi dışbükey olduğu için çok farklı oranda kıta sahanlığı alanı verilmesi kabul edilemez***" ifadesine yer vermiştir.[452] Çünkü yalnızca bir faktörden dolayı sınırlandırmanın keskin bir şekilde farklılaşması hakkaniyete aykırı olacaktır.[453]

bb. Kıyının Genel Biçimine İlişkin Bazı Yargı Kararları

Sınırlandırmaya konu taraf devletlerin kıyı biçimlerinin sınırlandırma süreci bakımından önem arz ettiği konuya ilişki yargı kararlarında açıkça ifade edilmiştir.

Kuzey Denizi davası kararında Divan "***kıta sahanlığı ve bitişik bölge için geçerli olan kara denize hakimdir ilkesi gereği sınırlandırmada taraf devletlerin kıyı biçimlerinin dikkatlice ele alınması gereklidir***" [454] ifadesine yer vermek suretiyle kıyı biçimlerinin dikate alınmasının sınırlandırma sürecinin ayrılmaz bir parçası olduğuna işaret etmiştir.

Tunus ile Libya arasındaki sınırlandırma davası kararında Divan "***sınırlandırma yapılacak olan alandaki sınırlandırmayla ilgili olan en belirgin kıyı biçimi durumunun Tunus'un kıyı hattının Gabes Körfeziyle birlikte çok keskin şekilde değişmesi olduğunu ve bu durum dikkate alınmadan yapılacak bir sınırlandırmanın hakkaniyete aykırı olacağında kuşku bulunmadığını***"[455] ifade ederek hakça bir sınırlandırmada kıyı biçiminin dikkate alınmasının önemine değinmiştir.

---

451 1985 tarihli Gine/Gine-Bissau davası, para. 103-108; 2009 tarihli Nicaragua/Honduras sınırlandırma davası, para. 277, 288, 292.
452 1969 tarihli Kuzey Denizi kıta sahanlığı davası, para. 91.
453 1985 tarihli Gine/Gine-Bissau davası, para. 104.
454 1969 tarihli Kuzey Denizi kıta sahanlığı davası, para. 69.
455 1982 tarihli Tunus/Libya kıta sahanlığı davası, para. 122.

Kıyıların genel biçiminin sınırlandırmadaki önemine ilişkin diğer bir net ifade ise Libya ile Malta arasındaki sınırlandırma davası kararında Divan tarafından "***kıyıların genel şeklinin ilgili koşul olarak dikkate alınması gerekir***" şeklinde dile getirilmiştir.[456]

Maine Körfezi davasında Divan coğrafi koşulların sınırlandırmadaki önemini vurgulamış, Maine körfezinin dikdörtgen biçimindeki yapısı ile sınırlandırmanın ikinci bölümündeki kıyı biçiminin ani değişikliğini sınırlandırmada ilgili koşul olarak dikkate almıştır.[457]

Benzer şekilde, Gine ile Gine-Bissau arasındaki sınırlandırma davasında Mahkeme "***Afrika kıtasının dışbükey yapısı içerisinde Gine-Bissau, Gine ve Sierre Leone komşu devletlerinin kıyılarının içbükey bir yapı arzettiğine***" vurgu yapmış, bu bağlamda "***çizilecek bir eşit uzaklık hattının, sözkonusu kıyı biçimi sebebiyle Gine'ye nispeten daha az deniz alanı bırakacağını****, böyle bir sınırlandırmanın ise uluslararası hukuk tarafından meşru görülmediği*" ifade etmiştir.[458]

Kamerun ile Nijerya arasındaki sınırlandırma davasında, Kamerun "*genel olarak Gine Körfezinin ve özel olarak da kendi kıyılarının içbükey yapıda olmasının ilgili koşul olarak dikkate alınmasını ve hattın ayarlanması"* talep etmiş, Divan "***kıyıların biçimimin sınırlandırmada ilgili koşul oluşturabileceğini, ancak bunun için içbükey özelliklerin ilgili kıyı hattında bulunması gerektiğini***" ifade etmiştir. "*İlgili kıyı hattında herhangi bir içbükey özellik bulunmaması sebebiyle söz konusu unsurun sınırlandırmayı etkilemeyeceğini*" ifade etmiştir.[459] Divan bu kararıyla bir

456 1985 tarihli Libya/Malta kıta sahanlığı davası, para. 78, 79.
457 1984 tarihli Maine Körfezi sınırlandırma davası, para 112, 184, 213-218.
458 1985 tarihli Gine/Gine-Bissau davası, para. 104.
459 2002 tarihli Kamerun ile Nijerya arasındaki sınırlandırma davası, para. 296, 297.

yandan kıyı biçiminin ilgili koşul olma niteliğine vurgu yapmış, diğer yandan dikkate alınacak kıyı biçiminin ilgili kıyı hattında bulunmasının gerekliliğine işaret etmiştir.

Nikaragua ile Honduras arasındaki sınırlandırma davası kararında Divan "***taraf devletlerin kara sınırının bittiği noktanın (Cape de Grocios) keskin dışbükey yapı arz etmesi ve kara sınırını belirleyen Coco nehri deltasının kaygan ve değişken yapıda olması sebebiyle eşit uzaklık metodunun hakkaniyete aykırı sonuçlar doğurabileceğini***" ifade ederek açıortay yöntemiyle sınırlandırma yapılmasını uygun bulmuştur.[460]

Sonuç olarak, deniz yetki alanlarının sınırlandırılması sürecinde kıyı biçimleri ile ilgili kıyı uzunluklarının önemi fazladır.[461] Bu önemin en temel gerekçesi ise kuşkusuz *coğrafyanın üstünlüğü, kara denize hakimdir* ve *orantılılık ilkeleridir*. Öyleyse, çözüme kavuşturulacak her bir uyuşmazlık bakımından, taraf devletlerin ilgili kıyı uzunlukları ile kıyı biçimlerinin öncelikli olarak dikkate alınması hakkaniyetin bir gereği olmaktadır. Ancak her iki koşulun dikkate alınmasında da bazı temel kritere riayet edilmesi gerektiği anlaşılmaktadır. Bu kriterlerin başında ise dikkate alınacak kıyı hattının mutlak surette sınırlandırılan coğrafyayla ilgili olması gerektiğidir.

c. Adalar

Ada, etrafı su ile çevrilmiş, suların en çok yükseldiği zaman su üstünde kalan, doğal olarak oluşmuş arazi sahasıdır.[462] Adalar, bir coğrafi unsur olması sebebiyle sınırlandırma sürecinde çok önemli bir role sahiptir.

460 2009 tarihli Nicaragua/Honduras sınırlandırma davası, para. 277, 288, 292.
461 Başeren (2010), s. 166.
462 1982 tarihli 1982 Sözleşmesinin 121. maddesi.

aa. Adaların Sınırlandırmadaki Rolü

Adalar sınırlandırmada iki tür fonksiyona sahip olabilirler. Adalar bazı durumlarda, sınırlandırma sürecinde kıyı hattının genel biçimi belirlenirken, esas noktalar oluşturulurken ve kıyı uzunluğu hesaplanırken anakara gibi hesaba katılarak sınırlandırmalarda tam etkiye sahip olur, bazı durumlarda ise anakara gibi dikkate alınmayıp, yalnızca ilgili koşul olarak dikkate alınır. Devlet uygulamalarına ve uluslararası yargı kararlarına bakıldığında sınırlandırma coğrafyasında bulunan adaların genellikle ilgili ya da özel koşul olarak kabul edildiği görülmektedir.[463] Ancak adalara verilecek etkinin olacağı hususunda

Sınırlandırılacak alan üzerindeki bir adanın anakaranın bir parçası olarak mı, yoksa ilgili koşul olarak mı dikkate alınacağı ise her bir davanın kendine özgü koşulları ışığında değerlendirilecektir. Uluslararası yargı içtihatlarında benimsenen kriter ise, kıyı hattından bağımsız görünüm arzetmeyen adaların genellikle anakara gibi ilgili kıyı hattının bir parçası olarak kabul edilmesi, kıyı hattından uzakta bulunan veya kıyı hattına yakın bulunsa dahi kıyı hattıyla bütünlük arzetmeyen adaların ise ilgili koşul olarak dikkate alınması yönündedir. Örneğin, Tunus ile Libya arasındaki sınırlandırma davasında, kıyı hattıyla bütünleşmiş görünüm arzeden Jerba Adası kıyı uzunluğunun belirlenmesi aşamasında anakara gibi hesaba katılmışken, Kerkennah Adaları yalnızca ilgili koşul olarak değerlendirilmiş ve orantılılık hesaplamasında ilgili kıyı uzunluğunun belirlenmesi aşamasında dikkate alınmamıştır.[464]

463 **Delimitation of Maritime Boundaries Within Caricom,** para. 21.
464 1982 tarihli Tunus/Libya kıta sahanlığı davası, para. 128, 129, 131.

Bir adanın aynı sınırlandırma uyuşmazlığında bahsekonu iki fonksiyonu aynı anda yerine getirmesi mümkün değildir. Yani esas noktaların ve ilgili kıyı hattının hesaplanmasında anakara gibi dikkate alınan bir adaya tekrardan ilgili koşul olarak etki verilmesi hakkaniyete aykırı sonuçlar doğuracaktır. Böyle bir durumda adaların, anakaralardan daha fazla etkiye sahip olması gibi hakkaniyete aykırı bir durum ortaya çıkacaktır. Çünkü böyle bir uygulamada ada, bir yandan anakara gibi kıyı uzunluğunun hesaplanmasında ve hak kazanımında rol oynayacak, diğer yandan da ilgili koşul olarak sınırlandırma hattı üzerinde etkiye sahip olacaktır. Konuya ilişkin yargı kararlarında adaların ya ilgili koşul olarak, ya da esas nokta olarak dikkate alındığı görülmektedir. Örneğin Gine ile Gine-Bissau arasındaki sınırlandırma davası kararında Mahkeme anakaraya çok yakın olan sahil adalarını anakaranın bir parçası olarak değerlendirilmiş ve bu adalara, anakaranın sahip olduğundan başka ayrıca bir etki vermemiştir. Bijagos Adaları ise kıyının genel biçimi belirlenirken dikkate alınmıştır.[465] Diğer dağınık adalar ise kıyı şeklinin belirlenmesinde ihmal edilmiş ancak Alcatraz gibi bazı adalar sınırlandırma hattının belirlenmesinde kendisinden daha büyük olan Bijagos Adalarından daha fazla etkiye sahip olmuştur.[466]

Benzer şekilde Katar ile Bahreyn arasındaki sınırlandırma davasında Divan, Bahreyn'e ait olan ve bitki örtüsü bulunmayıp, yerleşik bir nüfusa da sahip olmayan ve iki ülkenin ortasında yer alan nispeten küçük boyuttaki Qit'at Jaradah Adasını özel koşul olarak dikkate almıştır. Divan bu sebeple, bu adaya herhangi bir etki vermeyip yalnızca bu ada sebebiyle orta hattın doğu istikametine doğru kadırılmasına karar vermiştir.[467] Diğer taraftan, Katar'a ait görece daha büyük olan

465 1985 tarihli Gine/Gine-Bissau davası, para. 103.
466 1985 tarihli Gine/Gine-Bissau davası, para. 107.
467 2001 tarihli Katar/Bahreyn sınırlandırma davası, para. 219.

ve Katar'ın 2,9 mil ötesinde bulunan Janan Adası ilgili koşul olarak dikkate alınmamış ve sınırlandırmada anakara gibi tam etkiye sahip olmuştur.[468]

Yine Eritre ile Yemen arasındaki sınırlandırma davasında Eritre'ye ait olan ve 350 kadar ada ve adacıktan oluşan Dahlak Adaları, tarafların da üzerinde mutabık kaldığı şekliyle, Eritre anakarasının bir parçası olarak nitelendirilmiştir. Bu kapsamda, sınırlandırmanın kuzey-batı kısmındaki esas noktanın belirlenmesinde Dahlak Adalarının dış sınırı dikkate alınmıştır.[469]Aynı şekilde Mahkeme, Yemen'e ait Kamran Adası ve ertafındaki adacıklar ile bu adanın kuzey-batısında konumlanmış Uqban ve Kutama Adalarını orta hattın oluşturulması aşamasında esas nokta olarak dikkate almıştır.[470]

Özetle, sınırlandırma sürecinde adalar ilgili koşul ya da esas nokta olarak dikkate alınabilir. İlgili koşul olarak dikkate alınan adalar bazı durumlarda tam etkiye sahip olur. Adaların bazı durumlarda ise sınırlı etkiye sahip olarak[471] çizilen sınırlandırma hattının ayarlanmasında/kaydırılmasında rol oynadığı görülmektedir.[472] Yine adaların bazı istisnai durumlarda hakça ilkeler çerçevesinde ihmal edildiği de bilinmektedir. Esas nokta olarak dikkate alınan adalar ise sınırlandırma sürecinde tam etkiye sahip olur ve kıyı uzunluğunun hesaplanmasında anakara gibi dikkate alınır. Çalışmamızın bu bölümünde ağırlıklı şekilde ilgili koşul olarak adalar ele alınmıştır.

---

468 2001 tarihli Katar/Bahreyn sınırlandırma davası, para. 222.

469 KWIATKOWSKA, Barbara, "The Eritrea-Yemen Arbitration: Landmark Progress in the Acquisition of Territorial Sovereignty and Equitable Maritime Boundary Delimitation", **Ocean Development & International Law**, Vol. 32, 2001, (s. 1–25), s. 9.

470 1999 tarihli Eritre/Yemen sınırlandırma davası, para. 151.

471 P. B. BEAZLEY, "Technical Aspects Of Maritime Boundary Delimitation", **IBRU Maritime Briefing**, International Boundaries Research Unit, 1994. s. 10.

472 JUIYONG, para. 32.

bb. Adalara Verilecek Etkinin Belirlenmesi

Adaların sınırlandırma sürecinde ilgili/özel koşul olarak değerlendirildiği, ancak adalara verilecek etkinin ne olacağına ilişkin kesin ve standart bir kriterin bulunmadığı kabul edilmektedir.[473] Adaların her bir sınırlandırma uyuşmazlığında sahip olacağı etkiyi belirleyen bellibaşlı unsurlar adanın konumu, adanın büyüklüğü, adanın nüfusu, adanın ekonomik varlığı, adanın siyasal ve anayasal statüsü ile taraf devletlerin bitişiklilik veya karşılıklılık durumu gibi özelliklerdir.[474]

1982 Sözleşmesinin 121. maddesine göre adalar, boyutlarına bakılmaksızın, anakara ülkeleriyle eşit biçimde deniz alanına sahip olabilmektedir. Bu husus Katar ile Bahreyn arasındaki sınırlandırma davasında, anılan sözleşme hükmü ile örf ve adet hukukuna da atıfta bulunularak Divan tarafından açıkça ifade edilmiştir.[475] Ancak 1982 Sözleşmesinin 121. maddesinde adalara anakara ülkesi için öngörülen ilke ve kuralların uygulanmasının kabul edilmiş olması, şartlar ne olursa her bir adanın kendi başına deniz alanına sahip olacağı ve tüm sınırlandırmalarda anakaralar gibi tam etkiye sahip olacağı ya da anakarayla eşit şartlarda değerlendirileceği anlamına gelmemektedir.[476] Yani hak kazanımında anakaralarla aynı statüye sahip olan adaların, sınırlandırma sürecinde anakaralar karşısında aynı etkiye sahip olması zorunlu değildir. Diğer bir deyişle, "*Hak kazanımında"* ve "*sınırlandırma sürecinde"* adaların anakalar karşısındaki etkileri farklılaşabilecektir. Bu çerçevede, **deniz paylaşımının sözkonusu olmadığı kesişmeyen alanlarda** her bir ada, tıpkı anakara gibi deniz alanlarına tam etkiyle sahip olabilecekken, deniz alanlarının çakıştığı

473 Alex G. Oude ELFERINK, **The Law Of Maritime Boundary Delimitation: A Case Study Of The Russian Federation**, Netherlands, Martinus Nijhoff Publishers, 1994, s. 42.
474 **Delimitation of Maritime Boundaries Within Caricom,** para. 21.
475 2001 tarihli Katar/Bahreyn sınırlandırma davası, para 185.
476 BAŞEREN (2010), s. 167; ACER (2008), s. 2; UĞUR, s. 65.

alanlarda yapılacak sınırlandırmalarda, adaların anakara karşısında sahip olacağı etki genellikle sınırlı olacaktır. Nitekim 1982 Sözleşmesinin sınırlandırmaya ilişkin olan 74 ve 83. maddelerinde de adalara hiç değinilmeyerek bu husus kanun koyucu tarafından zımnen kabul edilmiştir.

Bundan sonraki tartışma ise, adaların ilgili koşul olarak dikkate alındığı sınırlandırmalarda ne kadar etkiye sahip olacaklarıdır. Uluslararası yargı kararlarında da kabul edildiği üzere her bir adanın sınırlandırma sürecinde sahip olacağı etki hakça ilkeler ekseninde belirlenmelidir. Yani adalara verilecek etki hem bölgedeki genel koşullar ışığında, hem de adanın sahip olduğu özel koşullar çerçevesinde belirlenmelidir.[477] Bu bağlamda adalar kimi zaman tam etkiye, kimi zamansa kısmi etkiye sahip olmakta ya da bazı durumlarda doğrudan ihmal edilmektedir.[478]

(1) Adanın Boyutu

Kural olarak adaların boyutları deniz alanlarına hak kazanımı bakımından herhangi bir öneme sahip değildir.[479] 1982 Sözleşmesinin 121. maddesine göre adalar, boyutlarına bakılmaksızın, anakara ülkeleriyle eşit biçimde deniz alanına sahip olabilmektedir. Bu itibarla, sınırlandırma sürecinde de, anakaralar gibi değerlendirilemese bile, adaların boyutu sınırlandırmada sahip olacakları etki üzerinde doğrudan bir role sahip değildir.

Diğer taraftan çok küçük boyuttaki ada, adacık, kayalık, cezir yükseklik ve diğer küçük coğrafi yapılar sınırlandırmada genellikle hiçbir etkiye sahip değildir. Bu türden coğrafi yapıların sınırlandırmada dikkate alınması genellikle bozucu, orantısız

477 ACER (2008), s. 3.
478 UNITED NATIONS, Division for Ocean Affairs and the Law of the Sea, **Handbook On The Delimitation Of Maritime Boundaries**, New York, United Nations Publications, 2000, s. 33.
479 2001 tarihli Katar/Bahreyn sınırlandırma davası, para 185.

ve çarpık etkiler doğurmaktadır. Ancak bazı durumlarda bu yapıların, hakça ilkeler gereği, çizilen sınırlandırma hattını ayarlayıcı fonksiyona sahip olduğu da görülmektedir.

Katar ile Bahreyn arasındaki sınırlandırma davasında Divan küçük adaların sınırlandırmadaki bozucu, orantısız ve çarpık etkilerinin giderilmesinin hakkaniyetin gerekliliği olduğuna işaret ederek Bahreyn'e ait çok küçük boyuttaki Qit'at Jaradah Adasını özel koşul olarak kabul etmiştir. Bu itibarla Divan bu adaya ayrıca herhangi bir deniz alanı vermemiş ancak bu ada sebebiyle orta hattın doğu istikametine doğru ayarlanması gerektiğine karar vermiştir.[480]

Aynı kararında Divan "*karasularının dışında kalan cezir yüksekliklerin kendi başına karasuları alanı bulunmaz. Bu bakımdan cezir yükseklikler, kıyı devletine adaların sağladığı hakları sağlayamaz*"[481] ve "*1958 tarihli Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesinin 4. maddesinin üçüncü fıkrası ile 1982 Sözleşmesinin 7. maddesinin dördüncü fıkrasında, istisnai durumlar dışında cezir yüksekliklere doğru ve cezir yüksekliklerinden başlamak üzere düz esas hatlar çizilemez ifadesine yer verilmiştir. Yine bu düzenleme cezir yüksekliklerin adalarla aynı hakları sağlamayacağının diğer bir kanıtıdır*"[482] ifadelerine yer vererek cezir yüksekliklerin sınırlandırmadaki rolünü açıklığa kavuşturmuştur.

Kuzey Denizi davası kararında ise Divan sınırlandırma sürecini açıklarken "***adacıkların, kayalıkların ve diğer küçük kıyı özelliklerinin orantısız, bozucu ve***

480 2001 tarihli Katar/Bahreyn sınırlandırma davası, para. 219.
481 2001 tarihli Katar/Bahreyn sınırlandırma davası, para. 207.
482 2001 tarihli Katar/Bahreyn sınırlandırma davası, para. 208.

çarpık etkilerinin giderilmesi adına bu faktörlerin ihmal edilmesi gerektiği*"* ifadesine yer vermiştir.[483]

Benzer şekilde, Libya ile Malta arasındaki sınırlandırma davasında orta hattın belirlenmesi aşamasında Malta tarafından ileri sürülen, "*yerleşik nüfusu bulunmayan Filfifa Adasının da esas nokta olarak dikkate alınması*" talebi Divan tarafından reddedilmiştir. Divan eşit uzaklık çizgisinin hakça olmasının bir unsuru olarak, Kuzey Denizi davası kararındaki ifade tarzını kullanarak, *adacıkların, kayalıkların ve diğer küçük kıyı özelliklerinin orantısız ve çarpık etkilerinin giderilmesi* için önlem alınması gerektiğine vurgu yapmıştır. Sonuçta Divan, Libya ile Malta arasındaki geçici eşit uzaklık hattının hesaplanmasında Malta'ya ait Filfa Adasını esas nokta olarak dikkate almamayı hakkaniyetin bir gereği olarak görmüştür. Divan, orantılılık ve diğer unsurların geçici eşit uzaklık hattının ayarlanması aşamasında rol alabileceğini ifade etse de Filfila Adasını tümden ihmal etmiştir.[484]

Sonuç olarak, sınırlandırma sürecinde dikkate alınan adaların boyutunun sınırlandırmadaki etki bakımından herhangi bir önemi bulunmamaktadır. Bununla birlikte, çok küçük boyuttaki adalar ile adacıkların sınırlandırma sürecinde ihmal edildiği ya da çok kısıtlı etkiye sahip olduğu görülmektedir. Benzer biçimde, cezir yükseklikleri ve kayalıkların sınırlandırma sürecinde herhangi bir etkiye sahip olamadığı anlaşılmaktadır. Kuşkusuz bu uygulama coğrafyanın yeniden şekillendirilmemesi ilkesi bağlamında tutarlı görülmektedir. Her bir küçük adanın veya adacığın sahip olacağı etki ise görülen uyuşmazığın kendi özel koşulları içerisinde ve hakça çözüm çerçevesinde değerlendirilecektir.

483 1969 tarihli Kuzey Denizi kıta sahanlığı davası, para. 57.
484 1985 tarihli Libya/Malta kıta sahanlığı davası, para. 64.

(2) Adanın Konumu

Devlet uygulamalarında ve mahkeme kararlarında anakaranın yakınında yer alan ve anakarayla bütünleşmiş görünümde bulunan adalara genellikle tam etki verildiği görülmektedir.[485] Bu adalar kıyıya çok yakın olduklarından genelde anakaranın bir parçası olarak değerlendirilmekte ve bazı durumlarda düz esas çizginin oluşturulmasında esas nokta olarak kullanılmaktadırlar. Bu adalarının genellikle tam etkiye sahip olmalarının gerekçeleri bu adaların kıyıya yakın konumda bulunmaları ve eşit uzaklık hattı üzerinde aşırı sayılacak bir etki yaratmamalarıdır.[486]

İki anakaraya eşit uzaklıktaki adalara gelince, bu adalar genellikle, anakaraya yakın konumdaki adalara göre daha sınırlı etkiye sahip olmasına rağmen, eşit uzaklık hattını daha fazla değiştirebilmektedir. Bu konumdaki adaların sadece bir tarafa ait olduğu durumlarda, bu adalara tam etki verilmesi diğer taraf için çok önemli bir deniz alanı kaybı yaratmaktadır. Bu itibarla, tek bir tarafa ait orta konumda bulunan adaların sınırlandırmada tam etkiye sahip olması aşırı ve bozucu etkiye, dolayısıyla da hakkaniyete aykırı durumun ortaya çıkmasına sebebiyet verebileceğinden, bu adaların genellikle sınırlı etkiye sahip olması daha uygun görülmektedir. Ancak, her iki tarafın adalarının karşılıklı olduğu durumlarda adalara karşılıklı olarak tam etki verilmesi ya da adaların tümünün ihmal edilmesi gibi seçenekler de taraflar açısından hakça görülmektedir.

Karşı ülke kıyılarına yakın konumda bulunan adalara verilecek etkiye gelince, bu adaların sınırlandırma sürecinde çok daha kısıtlı etkiye sahip olması hakkaniyetin gereğidir. Aksi durumda, bu adalara tam etki ya da tam etkiye yakın bir

485 DUNDUA, s. 61.
486 ACER (2008), s. 5.

etki verilmesi diğer devlet için çok dramatik sonuçlar doğurabilecek, diğer devletin deniz alanı ciddi derecede kısıtlanmış olacaktır. Sonuç olarak, diğer devletin kıyılarına yakın konumda olan adaların bozucu ve aşırı etki doğurmaması için, hakça ilkeler gereği genellikle kısıtlı bir deniz alanına sahip olması ya da tümden ihmal edilmesi hakkaniyete uygun karşılanmaktadır.[487]

Yukarıda maruz değerlendirme ışığında, adaların sınırlandırma sürecinde sahip olacağı etkinin adanın konumuyla ilgisinin büyük olduğu, dolayısıyla genel kaide olmamakla birlikte, adaların sınırlandırmada sahip olacağı etkinin adanın kendi anakara kıyısına yakınlığıyla doğru orantılı olduğu anlaşılmaktadır. Diğer bir deyişle adalar, kendi anakara kıyısından uzaklaştıkça sahip olacağı etki de azalmaktadır. Çünkü her bir adanın sahip olacağı etki diğer ülke kıyısına yaklaştıkça daha da bozucu ve aşırı hale gelmektedir. Bir adanın sahip olduğu etkinin bozucu ya da aşırı olması ise karşı tarafa bırakılacak deniz alanını kısıtladığı oranda ölçülür. Uluslararası yargı kararlarına bakıldığında da bu yönde bir yaklaşım olduğu görülecektir.[488]

Adaların konumları sınırlandırmada sahip olacakları etki üzerinde ciddi anlamda role sahip olsa da, yalnızca adanın konumuna göre sınırlandırmada sahip olacağı etki hakkında kanaat belirtmek yeterli olmayacaktır. Yani sadece adanın konumuna bakarak adanın sahip olacağı etkiyi sınırlı, yarım veya tam olarak kategorize etmek mümkün değildir. Her bir adanın sahip olacağı etki bölgenin tüm ilgili koşulları çerçevesinde ele alınmalıdır.[489] Uluslararası yargı kararlarında adalara verilecek etkiye ilişkin olarak, bu etki sonucunda uyuşmazlığın tarafı devletler

487 ACER (2008), s. 9-13.
488 JUIYONG, para. 36.
489 1982 tarihli Tunus/Libya kıta sahanlığı davası, para. 129.

açısından hakça sonucun ortaya çıkıp çıkmadığı değerlendirilmektedir. Yani, şayet taraf devletler bakımından aşırı ve bozucu etki doğurmuyorsa, adalara tam etki verilebildiği gözlemlenmektedir. Negatif ifade biçimiyle, kendisine tam etki verilecek olan ada, sahip olacağı bu etki dolayısıyla taraflar bakımından orantısız, çarpık, bozucu, aşırı ve dolayısıyla da hakkaniyete aykırı sonuçlar doğuruyorsa, sınırlı etkiye sahip olması ya da ihmal edilmesi gerekecektir.[490]

Devletlerarası uygulamadaki sınırlandırmaya ilişkin temel anlayış ise "*adalar olmasaydı sınır nasıl olacaktı*" düşüncesine dayanmaktadır. Bu kapsamda, ada olmadan belirlenecek sınırla, adanın varlığında belirlenen sınır arasında dramatik farklılık olmaması aranmaktadır. Anakaralar arasında sadece bir tarafa ait ada ya da adalar varsa, bu adaların büyüklüğü, eşit uzaklık üzerindeki bozma etkilerinin derecesi ve diğer bazı özellikleri dikkate alınarak adaların sahip olacağı etki kısıtlanmaktadır. Ancak, bazı durumlarda bu şekilde konumlanmış adaların sahip olacağı etki karşı tarafın deniz alanlarını önemli oranda kısıtlamıyorsa veya diğer taraf hala önemli büyüklükte deniz alanlarına sahip oluyorsa, ilgili adalara tam etki tanınması hakça olabilmektedir.[491]

Ege Denizine ilişkin yapılacak değerlendirmede, Ege Denizinde yapılacak olası bir sınırlandırmanın esas konusunun adalara verilecek etki olacağı kuşkusuzdur.[492] Ege Denizinde bulunan adaların tamamına yakının Yunanistan'a ait olduğu ve adalardan bir kısmının Türk anakarasının çok yakınında konumlanmış olduğu dikkate alındığında, bu adalara verilecek fazla etkinin Türk sularını çok

490 ACER (2008), s. 6.
491 ACER (2008), s. 12, 13.
492 ELFERINK, s. 286.

büyük oranda kısıtlayacağını[493] ve dolayısıyla aşırı orantısız, bozucu, çarpık ve hakkaniyete aykırı sonuçlar doğuracağını söylemek yanlış olmayacaktır. Çünkü yarı kapalı olan Ege Denizi'nde Yunan Adalarına verilecek fazla etki Türkiye'ye bırakılacak deniz alanını ciddi oranda kısıtlayacak ve Türkiye bakımından dramatik sonuçların ortaya çıkmasına sebep olacaktır.

Bu itibarla, Ege Denizinde yapılacak olası bir sınırlandırmada adalara, bölgenin coğrafi yapısı ile diğer ilgili koşulları ışığında ve hakça ilkeler çerçevesinde etki tanınması gerekmektedir. Bu çerçevede, bir çok yargı kararında yapıldığı şekliyle, Yunanistan'a ait adaların büyük bir kısmına yalnızca sınırlı etki verilmesi gerekmektedir.[494]

(3) Adanın Siyasal Statüsü

Deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasında adanın sahip olacağı etki üzerinde adanın siyasal stasünün rolü bulunmaktadır. Yalnız başına bağımsız bir devlet olan adaların sınırlandırma sürecinde tıpkı anakara devleti gibi hiçbir kısıtlamaya tabi olmadan tam etkiye sahip olacağı kabul edilmektedir. Başlı başına bağımsız bir devlet olan adayla diğer bir anakara ülkesi arasındaki sınırlandırma, ada devletinin boyutuna ve diğer özelliklerine bakılmaksızın, tıpkı karşılıklı iki anakara ülkesi arasında yapılan sınırlandırma gibi değerlendirilmelidir. Çünkü uluslararası hukuka göre, her bir bağımsız devlet eşit statüdedir ve deniz alanları üzerinde diğer tüm devletlerle aynı koşullarda hak sahibi olabilmektedir.[495]

493 ELFERINK, s. 285.
494 DYKE, s. 88
495 DUNDUA, s. 60.

Libya ile Malta arasındaki sınırlandırma davasında Malta'nın başlı başına bağımsız bir ada devleti olmasının sınırlandırmadaki rolüne değinen Divan "***bağımsız bir devlet olarak Malta kıyılarının komşu devlet kıyılarıyla olan ilişkileri, eğer anakaraya bağlı bir ada olsaydı olacak olan ilişkilerden farklıdır***" ifadesiyle bağımsız bir ada devletinin sınırlandırma sürecinde diğer bağımlı adalara göre daha farklı ve özel bir statüde olduğuna işaret etmiştir.[496]

Bağımsız ada devletinin, anakaraya bağlı bir ada devletten farklı olarak sınırlandırmada tıpkı anakara ülkesi gibi değerlendirilmesi gerçeğinden yola çıkılarak yapılacak a ***contraria*** yorumda, kendi başına bağımsız bir devlet olmayıp, anakara ülkesine bağlı olan adaların her durumda anakaralar gibi değerlendirilemeyeceği, bu adaların anakaralar karşısında bazı sınırlandırmalara tabi olabileceği anlaşılmaktadır. Öyleyse, kendi başına bağımsız bir devlet olmayan adalar bazı durumlarda tam etkiye sahip olabilir,[497] bazen tamamen ihmal edilebilir,[498] bazen sınırlı etkiye sahip olabilir,[499] bazen de bu adalara verilecek etkinin yalnızca belirli bir istikamette olması sağlanabilir.[500]

Adaların siyasal yapısının sınırlandırmadaki etkisinin bağımsız olmasıyla ya da özerk statüye yakınlığıyla doğru orantılı olduğu söylenebilir. Bu itibarla, siyasal bağımsızlığa sahip, yalnız başına bir devlet olan adalar sınırlandırmada anakara ülkesi gibi değerlendirilirken, yalnız başına bağımsız bir devlet olmayıp, kısmi özerkliğe sahip adaların da anakaraya bağımlı adalardan daha fazla etkiye sahip

496 1985 tarihli Libya/Malta kıta sahanlığı davası, para. 42.
497 2001 tarihli Katar/Bahreyn sınırlandırma davası, para. 222.
498 1985 tarihli Libya/Malta kıta sahanlığı davası, para. 64.
499 1977 tarihli Manş Denizi kıta sahanlığı davası, para. 186; 1982 tarihli Tunus/Libya kıta sahanlığı davası, para. 128, 129; 1984 tarihli Maine Körfezi sınırlandırma davası, para. 222.
500 1977 tarihli Manş Denizi kıta sahanlığı davası, para. 202; 1992 tarihli Kanada/Fransa sınırlandırma davası, para. 70, 71.

olması gerektiği ve sınırlı etkiye sahip olabilse de hiçbir durumda ihmal edilemeyeceği değerlendirilmektedir.

Manş Denizi davası kararında Mahkeme İngiliz Kanal Adalarına kuzey ve batı istikametinde 12 deniz mili genişliğinde deniz alanı verirken, bu adaların siyasal statüsüne de değinmiştir. Mahkeme kararında "***adalara ilişkin diğer bazı hususlarla birlikte adalar ile Birleşik Krallık arasındaki siyasi ilişkinin dikkate alınmasının yapılacak olan sınırlandırma yöntemi için önemli olduğunu***" ifade etmiştir.[501] Ancak Mahkeme nihai olarak adalara verilecek etkiyi belirlerken var olan durum çerçevesinde "*Birleşik Krallık ile Fransa arasındaki sınırlandırma bakımından, Mahkeme, İngiliz Kanal Adalarının yarı bağımsız adalar olarak değil, Birleşik Krallığa ait adalar olarak dikkate almalıdır*"[502] ifadesine yer vermiştir.

(4) Taraf Devletlerin Bitişiklilik veya Karşılıklılık Durumu

Adalara verilecek etki konusunda devletlerin bitişik ya da karşılıklı olması da etkili bir kriter olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle bitişik kıyılar arasındaki sınırlandırmalarda, karşılıklı kıyılar arasındaki sınırlandırmalara nazaran, adalara genellikle sınırlı etki verilmesi ya da ihmal edilmesi yolu tercih edilmektedir.[503] Çünkü bitişik kıyılar arasındaki sınırlandırmalarda kıyıya yakın çok küçük bir ada çizilen eşit uzaklık hattını çok ciddi biçimde etkileyebilmekte ve çizilecek kıta sahanlığı veya MEB hattının sınırın son noktasına kadar değişmesine sebep

501 1977 tarihli Manş Denizi kıta sahanlığı davası, para. 183.
502 1977 tarihli Manş Denizi kıta sahanlığı davası, para. 186.
503 2007 tarihli Nikaragua/Honduras sınırlandırma davası, para. 300-302; 1982 tarihli Tunus/Libya kıta sahanlığı davası, para. 128, 129; 1984 tarihli Maine Körfezi sınırlandırma davası, para. 222.

olabilmektedir. Oysa karşılıklı kıyılar arasındaki sınırlandırmalarda, bir tarafa ait bir ada eşit uzaklık hattını ancak konumlandığı civarda değiştirebilmektedir.[504]

Bu anlayışın esas mantıki temeli, bitişik kıyılarda her iki devletin deniz alanı yalnızca deniz istikametine doğru olacak olmasıdır. Aksi durumda deniz alanının bitişik komşu devlet istikametinde ilerlemesi, komşu devletin deniz sahasının ihlal edilmesi (**encroach, cut-off**) anlamına gelir. Adalar da bu şekildedir. Bitişik kıyılardaki sınırlandırma uyuşmazlıklarında adaların yalnızca denize doğru tam etkiye sahip olmaları, komşu ülke sınırına doğru ise anakaranın sahip olduğu deniz alanının ötesinde ayrıca deniz alanına sahip olmaması ya da çok kısıtlı bir etkiye sahip olması gerekir. Diğer yandan, bitişik kıyılar arasındaki sınırlandırmalarda anakaranın sahip olduğu deniz alanı, büyük oranda, adanın sahip olması gereken deniz alanını da kapsayacaktır.

Romanya ile Ukrayna arasındaki sınırlandırma davasında Divan "***varolan coğrafi biçim ve yapılan sınırlandırma çerçevesinde Serpent Adaları güney istikametinde, Divan tarafından çizilen güney sınırdan ötürü, Ukrayna anakarasının sahip olduğunun ötesinde kıta sahanlığı ve MEB alanına sahip olamayacaktır***" ifadesiyle adaların sözkonusu etkisini açıklığa kavuşturmuştur.[505] Mahkeme sonuçta Ukrayna'ya ait Serpent Adalarına yalnızca 12 millik bir karasuları alanı vermiştir.[506]

Benzer şekilde, Nikaragua ile Honduras arasındaki sınırlandırma davasında Divan, tarafların sınırlandırma hattına yakın konumdaki Honduras'a ait üç, Nikaragua'ya ait bir adaya, aşırı orantısızlık yaratmaması için, yalnızca 12 millik bir

504 BEAZLEY, s. 10.
505 2009 tarihli Romanya/Ukrayna sınırlandırma davası, para. 198.
506 ANDERSON, s. 323.

karasuları alanı vermiştir.[507] Divanın sözkonusu adalara 12 milin ötesinde kıta sahanlığı ve MEB alanını da verip, bu alanları da diğer devletin projeksiyonuna doğru uzatması kuşkusuz diğer devletin deniz alanının kesilmesine/kapatılmasına sebep olacaktı. Nitekim taraflardan hiçbirisi sözkonusu adalara 12 milden daha fazla bir alan verilmesi talebinde de bulunmamıştır.

cc. Adaların Sınırlandırmadaki Rolüne İlişkin Bazı Yargı Kararları

Adaların sınırlandırma sürecindeki rolünün önemi, konuya ilişkin yargı kararlarında tartışmasız biçimde teyit edilmiştir.

Manş Denizi davasında Mahkeme, yüksek sayıda yaşayan nüfusa sahip, ciddi anlamda tarım ve ticari ekonomik varlığı olan ve aynı zamanda kendine has siyasi yapısı bulunan[508], diğer taraftan orta hatta ve karşı kıyıya (ters tarafa) yakın konumda yer alan İngiliz Kanal Adalarına tam etki vermediği gibi, doğrudan orta hattı aşağıya çekecek bir etki de vermemiştir. Mahkeme kararında özetle, *sınırlandırmada katı eşit uzaklık yönteminin uygulanmasının hakkaniyete aykırı olacağına, böyle bir durumda sınırlandırılacak olan alanda ve hemen Normandiya açıklarında konumlanmış olan İngiliz Kanal Adalarının Fransa deniz alanlarını büyük oranda bloke edeceğine, bu bakımdan sözkonusu İngiliz Adalarının çizilecek eşit uzaklık hattında esas nokta olarak dikkate alınması yerine "çevrelenmiş alan yöntemiyle" sınırlandırılması gerektiğine* karar vermiştir.[509] Mahkeme adalara yalnızca kuzey ve batı yönlerine

507 Robin CHURCHILL, "Dispute Settlement Under the UN Convention on the Law of the Sea: Survey for 2007", **The International Journal of Marine and Coastal Law**, Volume 23, 2008, (s. 601–642), s. 620, 621.

508 1977 tarihli Manş Denizi kıta sahanlığı davası, para. 184.

509 Jonathan CHARNCY and Lewis M. ALEXANDER, **International Maritime Boundaries**, 1 ve 2. Cilt, Dordrecht, American Society of International Law, Martinus Nijiioff Publishers, 1993, s. 1744

doğru 12 millik bir toprak altı ve deniz dibi alanı vermiştir.[510] Böylece Fransa'nın kıyılarına yakın su kütlesinin İngilliz Adalarınca kesilmesi ve Fransa'nın genel projeksiyonun kapatılması önlenmiştir. Mahkeme, adaların olmaması durumunda belirlenecek olan sınırla, adalara tam etki verilmesi halinde ortaya çıkacak sınırın çok farklı olduğunu, adalara tam etki verilmesi halinde Fransa aleyhine hakkaniyete aykırı bir durum oluşacağını ve bu durumun doğanın yeniden şekillendirilmesi anlamına geleceğini ifade etmiştir.[511] Aynı davada Mahkeme, Birleşik Krallık anakarasının 21 mil uzaklığında ve 2000'den fazla yaşayan nüfusa sahip[512] Scilly Adalarını özel koşul olarak dikkate almış ve orta hattın çizilmesi esnasında bu adalara yarım etki tanımıştır.[513]

Tunus ile Libya arasındaki sınırlandırma davasında Divan 180 km^2 büyüklükteki Kerkennah Adalarının varlığından dolayı çizilen geçici hattın düzenlenmesi gerektiğine kanaat getirmiştir. Bu anlamda Kerkennah Adalarına yarım etki verilerek eşit uzaklık hattı ayarlanmıştır.[514] Diğer taraftan, ciddi büyüklüğe sahip ve kıyıyla bütünleşmiş görünüm arz eden Jerba Adası tümüyle ihmal edilmiştir.[515]

Diğer bir dava olan Maine körfezi kararında Divan, Nova Scotia açığındaki Mud ve Seal Adalarına, boyutlarını ve coğrafi konumlarını dikkate alarak yarım etki vermiştir. Seal Adasını, "*3 mil uzunluğunda ve 1-1,5 mil genişliğinde olup, yaşayan nüfusa da sahip olmayan"* bir ada olarak tanımlayan Divan, "*yarım mil uzunluğunda,*

510 1977 tarihli Manş Denizi kıta sahanlığı davası, para. 201, 202.
511 1977 tarihli Manş Denizi kıta sahanlığı davası, para 248.
512 1977 tarihli Manş Denizi kıta sahanlığı davası, para. 227.
513 1977 tarihli Manş Denizi kıta sahanlığı davası, para. 251.
514 1982 tarihli Tunus/Libya kıta sahanlığı davası, para. 128, 129.
515 1982 tarihli Tunus/Libya kıta sahanlığı davası, para. 79, 120.

50 fit yüksekliğinde ve yıl boyunca yaşayan nüfusa sahip bir adanın ihmal edilemeyeceğini" belirtmiştir.[516]

Katar ile Bahreyn arasındaki sınırlandırma davasında Divan, "*Bahreyn'a ait olan Fasht al Azm Adasına tam etki verilmesinin sınırlandırma hattını orantısız bir şekilde Katar'ın anakarasına çok fazla yakınlaştıracağını, ihmal edilmesi durumunda ise tam tersi bir durumun ortaya çıkacağını*" gerekçe göstererek bu adaya kısmi etki tanımıştır.[517] Divan'ın buradaki değerlendirmesinin somut uyuşmazlıktaki koşullar çerçevesinde şekillendiği görülmektedir.

Bangladeş ile Myanmar arasındaki sınırlandırma davasında Mahkeme, yukarıda sayılan yargı kararlarının bir çoğunu da kapsayacak biçimde alıntı yapmış, akabinde "*verilen örneklerdeki adaların çoğunluğu, yaklaşık 8 km^2 büyüklüğe sahip olan ve sürekli bir yaşayan nüfusa da sahip olmayan St. Martin Adasından daha büyüktür. Sözkonusu adaların sayılan özellikleri karşısında taraf devletler ve mahkemeler bu adalara yalnızca 3-12 mil arasında karsuları alanı vermiştir*"[518] ifadesini kullanarak, St. Martin Adasının sınırlandırmada özel koşul olarak sınırlı etkiye sahip olmasının hakça olacağını ima etmiştir. Nitekim Mahkeme kararında "*St. Martin Adası ile Myanmar kıyılarının karşılıklı olduğu kısımda orta hat çekilmesinin, kıyıların karşılıklığının sonlandığı noktadan sonra ise orta hattın, arada hiç ada olmasaydı iki anakara arasında çizilecek olan farazi eşit uzaklık hattıyla birleşmesinin uygun olacağını*" belirtmiştir.[519] Mahkeme St. Martin Adasına

516 1984 tarihli Maine Körfezi sınırlandırma davası, para. 222.
517 2001 tarihli Katar/Bahreyn sınırlandırma davası, para. 128.
518 Dispute Concerning Delimitation Of The Maritime Boundary Between Bangladesh And Myanmar In The Bay Of Bengal, 1 December 2010, para. 4.61. Sözkonusu karar bundan sonra "Bangladeş/Myanmar kararı" şeklinde anılacaktır. Kararın metnine "http://www.itlos.org/fileadmin/itlos/documents/cases/case_no_16/Counter_Memorial_Myanmar.pdf" adresinden ulaşılabilir. Ayrıca bakınız Ek-17 ve 18.
519 Bangladeş/Myanmar kararı, para. 4.62.

verilecek karasuları genişliğinin de, *adanın tamamen ters tarafta (Myanmar anakarasına yakın) konumlanmış olması ve Myanmar'ın Naaf Nehri ile açık denizler arasındaki geçiş güvenliğinin sağlanması* gerekçeleriyle 12 mil olamayacağını belirtmiştir.[520] Mahkeme kararı sonrası ortaya çıkan durumda, kararda doğrudan bu yönteme başvurulmuş olmasa da, St. Martin Adasının doğu ve güney yönlerine bakan kısımda çevrelenerek kısıtlı bir deniz alanına sahip olduğunu görmekteyiz.

Adaların önemli role sahip olduğu diğer bir uyuşmazlık olan Fransa ile Kanada arasındaki sınırlandırma davasında Mahkeme, Saint Pierre ve Miqeulon Adalarının Kanada kıyılarına bakmayan kısmında 12 millik bir karasuları alanına ilave olarak, Kanada'nın deniz uzantısını kesmeyecek biçimde, Atlantik Okyanusuna doğru (güneye doğru) 188 mil genişliğinde dikdörtgen (mantar) biçiminde kıta sahanlığı ve MEB alanı vermiştir.[521]

Nikaragua ile Honduras arasındaki sınırlandırma davasında Divan "*adaların karasularının çakıştığı yerler saklı kalmak üzere, Bobel, Savanna, Port Royal ve South Adalarının her birinin 12 mil karasuları alanına sahip olmasına*" karar vermiştir.[522] Divan'ın sözkonusu adalara münhasır ekonomik bölge ya da kıta sahanlığı alanı vermemesi, sözonusu adaların sınırlandırmada ilgili koşul olarak dikkate alındığına işaret etmektedir.

Eritre ile Yemen arasındaki sınırlandırma davasında anakaralara yakın olan Dahlak ve Kamaran adalarına tam etki tanımış, ancak orta hatta yakın olan Jabal al-Tayr ve Zubayr adaları ihmal edilmiştir.[523] Nihai olarak belirlenen sınırda tüm adalara 12 millik karasuları verilmemiş olsa da, hiçbir adanın deniz istikameti

520 Bangladeş/Myanmar kararı, para. 4.66.
521 1992 tarihli Kanada/Fransa sınırlandırma davası, para. 70, 71.
522 2007 tarihli Nikaragua/Honduras sınırlandırma davası, para. 302.
523 1999 tarihli Eritre/Yemen sınırlandırma davası, para. 148, 150.

sonuçta ortaya çıkan sınırlandırma hattı tarafından kesilmemiştir.[524] Diğer bir deyişle Mahkeme sınırlandırma sürecini gerçekleştirirken bir hakça ilke olan kapatmama/kesmeme ilkesini, 1982 Sözleşmesi'nin 121. maddesinin önünde tutarak, sınırlandırmaya ilişkin esas prensibin hakça ilkeler olduğuna işaret etmiştir.

Sözkonusu yargı kararlarından anlaşıldığı üzere, sınırlandırma sürecinde adalar önemli bir yere sahiptir[525] ve sınırlandırmada öncelikli olarak dikkate alınmalıdır. Yine sözkonusu yargı kararlarından, 1982 Sözleşmesinin 121. maddesinde yer alan "*adaların karasuları, MEB ve kıta sahanlığına sahip olabileceği*" hükmünün, tüm sınırlandırmalarda adaların tıpkı anakara gibi değerlendirileceği anlamına gelmeyeceği, aksine adaların bir çok uyuşmazlıkta yalnızca ilgili koşul olarak dikkate alınması gerektiği anlaşılmaktadır. Çünkü bir coğrafi yapının ada tanımına uyması ile bu adanın sahip olabileceği deniz alanları arasında doğrudan bir bağlantı bulunmamaktadır. Adalara ne kadar etki verileceği adanın konumu, üzerinde insan yaşayıp yaşamaması, kendisine özgü bir ekonomisinin bulunup bulunmaması ve siyasal statüsü gibi unsurlara göre değişecektir.[526] Diğer bir deyişle, adaların sınırlandırmada sahip olacağı etki esas olarak her bir davanın kendine has durumu ışığında ve hakça ilkelere göre belirlenecektir.

dd. Adaların Dikkate Alınmasında Hakkaniyetin Rolü

Her bir adanın sahip olacağı etkinin bölgenin tüm ilgili koşulları çerçevesinde ele alınması gerekmektedir.[527] Yalnızca adanın sahip olduğu büyüklük, nüfus ve

524 DEGAN, para. 51.
525 Başeren (2010), s. 166.
526 Başeren (2010), s. 167.
527 1982 tarihli Tunus/Libya kıta sahanlığı davası, para. 129, 72.

diğer özellikler değil, bölgenin coğrafi yapısı ve diğer ilgili koşullar da adaya verilecek etkide rol oynamaktadır. Şayet bir adaya tam etki verilmesi durumunda diğer devletin/devletlerin deniz alanları ciddi oranda kısıtlanıyorsa, genellikle o adaya tam etki verilmesi hakkaniyete uygun karşılanmamaktadır. Devlet uygulamaları ile uluslararası yargı kararları ışığında yapılan sınırlandırmalarda, adalara tam etki verilmesinin, ancak tarflar açısından hakça sonuçlar doğurduğu durumlarda benimsendiği görülmektedir. Sonuçta tam etkiye sahip olan ada, bu etki dolayısıyla anakara coğrafyası birbirine benzer nitelikte olan taraflar bakımından orantısız sonuçlar doğuruyorsa, tam etki yerine sınırlı etkiye sahip olması gerekecektir.[528] Çünkü yapılacak sınırlandırma sonuçta orantılılık ilkesine de uygun olmalıdır. Bu anlayış "*adalar olmasaydı sınır nasıl olacaktı*" düşüncesine dayanmaktadır. Yani ada olmasaydı oluşacak sınırla, ada varken oluşacak sınır arasında karşı devlet açısından aşırı dezavantajlı durum oluşması genellikle hakkaniyete aykırı kabul edilmektedir.

Kuzey Denizi davasında "*doğanın neredeyse eşit muamele yaptığı devletlerin coğrafyasının tamamen yeniden şekillendirilmesinin söz konusu olamayacağı, bu bağlamda ve bu amaca yönelik olarak hakkaniyete aykırı ve orantısız sonuçlar doğurabilecek ufak özelliklerin etkisinin azaltılması hususunda mahkemelerce gerekli önlemlerin alınmasının gerekli olduğu*" ifade edilmiştir.[529] Bu ufak özellikler küçük ada veya adacıklar olabilir. Ancak mahkeme kararlarında orantısız ve hakkaniyete aykırı sonuçlar doğurabilecek etkilerin giderilmesi konusunda açık ve objektif bir kriter veya kural ifade edilmemiştir. Bu işlem her bir davanın özel yapısı içerisinde değerlendirilmelidir. En basit şekliyle, ufak bir adanın konumu, tarafların

528 ACER (2008), s. 6.
529 1969 tarihli Kuzey Denizi kıta sahanlığı davası, para. 91.

bitişiklilik ya da karşılıklılık durumu gibi faktörlerin da değerlendirmeye katılması gerekmektedir.[530]

Sonuç olarak, adalara verilecek etkinin yukarıda sayılan kriterler çerçevesinde somutlaştığı düşünülse de, her bir adanın sahip olacağı etki, görülen davada doğuracağı sonucun makullüğüne ve hakkaniyete uygunluğuna göre değerlendirilmelidir. Bu bağlamda, sınırlandırma sürecine hakim olması gereken temel anlayış, var olan coğrafi duruma sadık ve saygılı bir sınırlandırmanın gerçekleştirilmesidir. Yani, coğrafi olarak sınırlandırma sürecinde önemsiz görülen bir adanın, sırf bulunduğu konumdan, ekonomik varlığından ya da başka bir özelliğinden ötürü sınırlandırma hattının kaderini keskin biçimde değiştirmemesi gerekir.

2. Coğrafi Olmayan Koşullar

Coğrafyanın üstünlüğü ilkesi çerçevesinde coğrafi faktörlerin sınırlandırmada ağırlıklı rolü bulunmasına rağmen, coğrafi olmayan koşular da hakça çözüme ulaşabilmek adına sınırlandırma sürecinde dikkate alınabilmektedir. Gerek devlet uygulamalarında, gerekse uluslararası yargı kararlarında coğrafi olmayan koşulların sınırlandırmada rol oynadığı örnekler vardır. Uluslararası Adalet Divanı, sınırlandırmada dikkate alınabilecek coğrafi olmayan koşullara örnek olarak balıkçılık, güvenlik ve savunma mülahazaları, ekonomi, seyrüsefer gibi hususları ifade etmiştir.[531]

530 JUIYONG, para. 34, 35.

531 1985 tarihli Libya/Malta kıta sahanlığı davası, para. 50-55; 1984 tarihli Maine Körfezi sınırlandırma davası, para. 237; 1993 tarihli Jan Mayen sınırlandırma davası, para. 80.

Hakça ilkeler temelinde yapılacak sınırlandırmada coğrafi olmayan koşullardan hangilerinin sınırlandırmada dikkate alınabileceği sınırlandırılacak deniz alanının niteliğine göre değişiklik göstermektedir. Çünkü coğrafi koşullardan farklı olarak, coğrafi olmayan koşulların tamamı her bir sınırlandırma uyuşmazlığında ilgili olmayabilir. Diğer bir ifadeyle, bazı coğrafi olmayan koşullar kimi deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasında ilgili koşul niteliği taşımamaktadır. Örneğin ekolojik faktörlerin kıta sahanlığı kurumuyla herhangi bir ilgisi yoktur. Bu itibarla, kıta sahanlığı sınırlandırmasında ekolojik faktörler rol oynamaz. Benzer şekilde balıkçılık bölgesi sınırlandırmasında jeolojik oluşumlar herhangi bir etkiye sahip değildir. Sonuçta, Libya ile Malta arasındaki sınırlandırma davasında Divan tarafından da dile getirildiği üzere "*dikkate alınacak mülahazalar sınırlandırılacak deniz alanının hukuki anlamıyla ilgili olmalıdır. Aksi durumda deniz alanının hukuki anlamına yabancı mülahazaların sınırlandırmada dikkate alınması, o deniz alanının hukuki anlamının değişmesi sonucunu doğurur"*[532]

Öte yandan, coğrafi olmayan koşulların sınırlandırma sürecinde coğrafi koşullar kadar ağırlığa sahip olmayacağını ifade etmek yanlış olmayacaktır. Coğrafyanın üstünlüğü prensibi gereği, coğrafi olmayan koşullar sınırlandırmada ancak ikincil role sahip olabilecektir.[533] Çalışmamızın bu bölümünde ağırlıklı olarak, yargı kararlarında ve devlet uygulamalarında sıkça tartışılan ekonomik unsurlar ile jeolojik ve jeomorfolojik oluşumlar ele alınmıştır.

532 1985 tarihli Libya/Malta kıta sahanlığı davası, para. 48
533 ACER (2002), s. 67, 71.

a. Ekonomik Unsurlar

Coğrafyanın üstünlüğü ilkesi temelinde yapılacak bir deniz sınırlandırmasında, esas olarak, coğrafi koşulların dikkate alınması gerektiği, coğrafi olmayan koşulların ise sınırlandırmada ancak ikincil nitelikte etkiye sahip olabileceği ifade edilmişti. Bu itibarla uluslararası yargı organları, sınırlandırma davasının esas konusu veya sebebi canlı ve cansız doğal kaynaklar olmadığı müddetçe, sınırlandırmayı ekonomik koşullar temelinde yapmaktan kaçınmaktadırlar.[534]

Diğer taraftan, kıta sahanlığı, MEB ve balıkçılık bölgesi gibi kavramların temel varoluş sebebinin kıyı devletine bu bölgelerde başta ekonomik haklar olmak üzere bazı münhasır haklar vermek olduğu da unutulmamalıdır.[535] Nitekim bu alanların berlilenmesi amacıyla gerçekleştirilen bir çok sınırlandırmada tarafların esas amacının bu alanlardaki canlı ve cansız kaynaklardan ekonomik amaçlı yararlanmak olduğu akılda tutulmalıdır.[536] Bu bağlamda, ekonomik unsurların da bazı sınırlandırmalarda ilgili koşul olarak dikkate alınması gerektiği, yalnızca coğrafi faktörleri göz önünde bulundurup, mevcut doğal kaynakları aşırı orantısız biçimde dağıtan bir sınırlandırma hattının da hakkaniyete aykırı olacağı yargı kararlarında ifade edilmiştir.[537]

Esasında, Jan Mayen davasına kadar olan Divan içtihatlarında sınırlandırma hattının ekonomik faktörler temelinde belirlenmediği görülmektedir.[538] Jan Mayen davası kararında ise balıkçılık bölgesinin belirlenmesindeki temel unsurun tarafların

534 **Delimitation of Maritime Boundaries Within Caricom,** para. 17.
535 1969 tarihli Kuzey Denizi kıta sahanlığı davası, para. 97; KURAN, s. 232.
536 UNITED NATIONS (2000), s. 37.
537 1992 tarihli Kanada/Fransa sınırlandırma davası, para. 84; 1984 tarihli Maine Körfezi sınırlandırma davası, para. 234, 237; 1993 tarihli Jan Mayen sınırlandırma davası, para. 75.
538 DUNDUA, s. 72.

balık yoğun Capelin bölgesine hakça erişiminin sağlanması olduğu görülmektedir.[539] Dolayısıyla, Jan Mayen davasının karara bağlanmasında, önceki içtihatların aksine, ekonomik faktörlerin sınırlandırmada ağırlıklı etkisinin olduğu söylenebilir. Ancak Divan'ın "ekonomik faktörlere ağırlıklı etki verilmesi" kararını isabetsiz bulan ve bu konuda azınlık görüşü sunan yargıç Schwebel, görüşünde, "*kararda Grönland'ın balık yoğun olan Capelin bölgesine ulaşımının sağlanamaması durumunda ne gibi felaket niteliğinde sonuçların ortaya çıkacağı açıkça ifade edilmediği gibi verilen kararının hukuksal çözüm yollarından sapıp, hukukun içerisinde bulunmayan 'dağıtıcı adalet' ilkesine kaydığını*"[540] dile getirmiştir.

Öyleyse mahkemelerin ekonomik kaynakları sınırlandırma dışında tutma eğiliminin ikinci sebebi, sınırlandırmanın ekonomik unsurlar temelinde yapılmasının, uyuşmazlığın çözümünün hukuksal yolların dışında kalan dağıtıcı adalet ilkesine yaklaşacağı çekincesidir. Devletlerin sosyo-ekonomik durumları ile görece gelişmişlik düzeylerinin sınırlandırmada ağırlıklı olarak dikkate alınması hak ve nısfet yoluna başvurmak anlamına gelebilecektir. Uluslararası yargı organlarının petrol imtiyazı gibi bazı cansız kaynakları sınırlandırmada resen dikkate almayıp, taraflar arasında bu konuda açık ya da zımni bir anlaşmanın bulunmasını şart koşması da bir dereceye kadar bu çerçevede izah edilebilir.

aa. Cansız Kaynakların Sınırlandırmadaki Rolüne Dair Bazı Yargı Kararları

Kıta sahanlığı kavramının ortaya çıkış sebebinin deniz yatağındaki kaynaklar olduğu, öte yandan günümüze kadar yargı önünde gitmiş davaların tamamına yakının

539 1993 tarihli Jan Mayen sınırlandırma davası, para. 75, 90, 91.
540 Separate Opinion of Judge Schwebel, (1993 tarihli Jan Mayen sınırlandırma davası), s. 120.

da, "cansız kaynakların işletilmesine olanak tanıyan kıta sahanlığı" sınırlandırmasına ilişkin olduğu hususları dikkate alındığında, diğer coğrafi olmayan faktörlere nispeten, cansız kaynakların sınırlandırmada daha fazla ağırlığa sahip olduğunu söylemek mümkündür.

Kuzey Denizi davası kararında Divan tarafların yapacağı sınırlandırma anlaşmasında göz önünde bulundurulması gereken koşullar arasında bölgenin doğal kaynaklarını da saymıştır.[541] Divan, ayrıca "*sınırlandırmada dikkate alınacak diğer bir faktör de maden yumrularıdır. Kıta sahanlığının bir parçası olan deniz yatağı üzerinde bulunan bu kaynaklar Truman Bildirisi sonrası ortaya çıkan kıta sahanlığı kavramının hukuki rejimiyle yakından ilgilidir*"[542] ifadelerini kullanarak, kıta sahanlığı sınırlandırmasında doğal kaynakların dikkate alınması gerekçesini açıklığa kavuşturmuştur.

Tunus ile Libya arasındaki sınırlandırma davası kararında Divan, Libya tarafından dikkate alınması için ileri sürülen petrol kuyularını "*hakça sonuca ulaşmak için dikkate alınacak bir ilgili koşul*" olarak nitelendirmiştir.[543]

Guyana ile Surinam arasındaki sınırlandırma davasında Mahkeme, taraflarca ileri sürülen petrol faaliyetlerinin sınırlandırmada dikkate alınması talebini "*uluslararası yargı kararlarına bakıldığında, mahkemelerin petrol faaliyetlerini ilgili koşul olarak dikkate alması konusunda ciddi bir çekincesinin bulunduğu görülmektedir*" ifadeleriyle reddetmiştir. Mahkeme aynı paragrafta Kamerun ile Nijerya arasındaki sınırlandırma davasında Divan tarafından kayıt altına alınan "*Kural olarak petrol kaynakları ve faaliyetleri çizilen geçici hattın ayarlanması ya*

541 1969 tarihli Kuzey Denizi kıta sahanlığı davası, para. 101 (D)-2.
542 1969 tarihli Kuzey Denizi kıta sahanlığı davası, para. 97.
543 1982 tarihli Tunus/Libya kıta sahanlığı davası, para. 106, 107.

da kaydırılması için tek başına ve doğrudan dikkate alınacak faktörler değildir. Ancak tarafların bu yöndeki faaliyetleri açık ya da zımni bir anlaşmaya dayalı ise bu faktörler sınırlandırmada dikkate alınabilir"[544] ifadesini aktarmıştır. Ardından Mahkeme "*tarafların petrol kaynakları üzerindeki faaliyetlerine ilişkin açık ya da zımni bir anlaşma olduğuna dair herhangi bir kanıtın bulunmadığı, bu itibarla sınırlandırmada petrol faaliyetlerinin dikkate alınamayacağı*"[545] ifadesine yer vermiştir.

Maine körfezi davasında taraflar Georges Bank bölgesindeki balıkçılık ve toprakaltı kaynakların kendileri için kritik derecede önemli olduğuna değinmişler, Divan da Georges Bank'taki ekonomik kaynakların önemini kabul ederek uyuşmazlığın esas sebebinin de buradaki zenginlik olduğunu ifade etmiştir.[546] Yine de Divan, "*deniz sınırlandırmalarında ekonomik faktörlerin ancak taraflardan en az birisinin nüfusunun ekonomik varlığı ve yaşam şartları için felaket niteliğinde etkiler doğuracağı durumlarda dikkate alınabileceğini, bu açıdan sınırlandırmayı ekonomik kaynaklar çerçevesinde değil, kıyı coğrafyası temelinde gerçekleştirmenin daha uygun olacağını*" değerlendirmiştir.[547]

Trinidad-Tobago ile Barbados arasındaki sınırlandırma davasında Mahkeme "*uluslararası yargı organları 'doğal kaynak odaklı kriter' yaklaşımını benimseme konusunda çok ihtiyatlı davranmaktadır. Bu itibarla mahkemeler sınırlandırma sürecinde doğal kaynakları genellikle ilgili koşul olarak kabul etmemektedir*" ifadesine yer vermiştir.[548]

544 2002 tarihli Kamerun ile Nijerya arasındaki sınırlandırma davası, para. 304.
545 2007 tarihli Guyana/Surinam sınırlandırma davası, para. 390.
546 1984 tarihli Maine Körfezi sınırlandırma davası, para. 233, 234.
547 1984 tarihli Maine Körfezi sınırlandırma davası, para. 237, 238.
548 2006 tarihli Trinidad-Tobago/Barbados sınırlandırma davası, para. 241.

Gine ile Gine-Bissau arasındaki sınırlandırma tahkiminde Mahkeme Portekiz tarafından belirlenmiş olan petrol imtiyazlarını ilgili koşul olarak dikkate almamıştır.[549] Benzer şekilde Kanada ile Fransa arasındaki sınırlandırma davasında Mahkeme taraflarca ileri sürülen hidrokarbon kaynaklarının sınırlandırmada dikkate alınması talebini "*aralarında onaylanmış bir anlaşma olmadığı ve bu kaynakların yalnızca kıta sahanlığına ilişkin olduğu, bu bakımdan çok amaçlı sınırlandırmada dikkate alınamayacağı*" gerekçeleriyle reddederek bu unsurlara sınırlandırma sürecinde bir önem atfetmemiştir.[550]

Yukarıda maruz yargı kararlarından anlaşılacağı üzere, cansız ekonomik kaynaklar sınırlandırma sürecinde öneme sahiptir. Ancak sınırlandırmanın yalnızca ekonomik kaynaklar temelinde gerçekleştirilmesi de "dağıtıcı adalet" ilkesine yakınlaşacağı ve coğrafyanın üstünlüğü prensibiyle çatışacağı gerekçesiyle reddedilmiştir. Bu bakımdan ekonomik kaynakların sınırlandırma hattını istisnai ve özel koşullarda ve sınırlı ölçüde etkileyebileceği anlaşılmaktadır.[551] Bu durumun iki istisnasından birisinin "taraflar arasında açık ya da zimni bir anlaşma bulunması" olduğu, ikinci istisnasının ise, "aralarında bir anlaşma bulunmasa dahi tarafların nüfusunun ekonomik varlığı ve yaşam şartları açısından felaket niteliğinde etkiler doğuracağı durumların bulunması" olduğu söylenebilir. Her hal ve karda, cansız ekonomik kaynakların sınırlandırma sürecinde, sınırlandırma hattını etkilesin ya da etkilemesin, ilgili koşul olarak dikkate alınmasına bir engel bulunmamaktadır.

549 1985 tarihli Gine/Gine-Bissau davası, para. 63.
550 1992 tarihli Kanada/Fransa sınırlandırma davası, para. 89-91.
551 2006 tarihli Trinidad-Tobago/Barbados sınırlandırma davası, para. 269.

bb. Balıkçılık Faktörünün Sınırlandırmadaki Rolüne Dair Bazı Yargı Kararları

Balıkçılık faktörünün Jan Mayen davası haricindeki sınırlandırma uyuşmazlıklarının çözümünde etkili bir role sahip olmadığı, verilen yargı kararlarında sınırlandırmanın genellikle coğrafi unsurlar çerçevesinde şekillendiği görülmektedir.

Örneğin, Kanada ile Fransa arasındaki sınırlandırma davası kararında Mahkeme "*her ne kadar karar verilen sınırlandırma hattı coğrafi faktörler bakımından uygun görülse de, Mahkeme, taraflarca ileri sürülen balıkçılık faktörü ile sınırlandırmadan etkilenecek toplulukların ekonomik faaliyetlerine ve varlıklarına ilişkin taleplere de göz yumamaz. Bu itibarla Mahkeme, sonuçta oluşan hattın taraflar açısından hakkaniyete aşırı derecede aykırı olup olmadığına karar verme konusunda halen kendisini sorumlu görmektedir. Hakkaniyete aşırı derecede aykırı olmak ise, Maine Körfezi davasında ortaya konulan 'topluluğun ekonomik varlığı ve yaşamı açısından felakete sebep olabilecek nitelikte olması' kriteri çerçevesinde değerlendirilmelidir."* ifadesine yer vererek balıkçılığın ve diğer ekonomik faaliyetlerin sınırlandırmadaki rolüne işaret etmiştir.[552]

Barbados ile Trinidad-Tobago arasındaki davada Mahkeme, Barbados'un balıkçılık faaliyetlerinin ilgili koşul olarak dikkate alınarak hattın düzenlenmesi yönündeki talebini, "*taraf devletlerden birisinin geleneksel balıkçılık faaliyetleri temelinde deniz sınırlandırılması yapılmasının çok istisnai ve özel koşullarda olabileceği*" [553] ifade ederek ve Trinidad-Tobago tarafından ileri sürülen "*görülen*

552 1992 tarihli Kanada/Fransa sınırlandırma davası, para. 84
553 2006 tarihli Trinidad-Tobago/Barbados sınırlandırma davası, para. 269.

davada, Maine Körfezi davasında kabul edilen içtihatta ifade edildiği şekliyle, taralar açısından felaket niteliğinde bir durum yoktur"[554] görüşünü dikkate alarak reddetmiştir.

Romanya ile Ukrayna arasındaki sınırlandırma davasında Divan Trinidad-Tobago/Barbados sınırlandırma davası ile Maine Körfezi davası kararına atıfta bulunarak "*Ukrayna tarafından, belirlenen sınırın topluluğun ekonomik varlığı ve yaşamı açısından felakete sebep olabilecek nitelikte olmasını kanıtlayacak bir delil sunulmadığı"* gerekçesiyle Ukrayna'nın balıkçılıkla ilgili iddialarını dikkate almamıştır.[555]

Benzer bir karar ise Eritre ile Yemen arasındaki sınırlandırma davasında verilmiştir. Mahkeme tek bir hatla yaptığı sınırlandırmada balıkçılık faktörüne ve balıkçılık rejimine herhangi bir etki vermemiştir.[556]

Jan Mayen davası balıkçılığın sınırlandırma sürecindeki önemine dair en önemli karar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kararda Divan ilgili koşullar olarak yüzen buz parçasının varlığını, balıkçılığı, deniz yatağı kaynaklarını, güvenliği, nüfusu, sosyo-ekonomik faktörleri ve devletlerin uygulamalarını dikkate almıştır.[557] Ancak bunlardan yalnızca balıkçılık faktörünün orta hattı etkileyebileceğine kanaat getirmiştir. Nitekim Divan kararında "*Divan, taraf devlet topluluklarının balıkçılığa bağlılıkları ve bu konudaki hassas ve kırılgan durumları gereği her iki tarafın balık yoğun olan Capelin bölgesine hakça erişiminin sağlanması adına orta hattının ayarlanmasının ya da kaydırılmasının gerekli olup olmadığını içtihat hukuku*

554 2006 tarihli Trinidad-Tobago/Barbados sınırlandırma davası, para. 267.
555 2009 tarihli Romanya/Ukrayna sınırlandırma davası, para. 198.
556 KWIATKOWSKA (2001), s. 8.
557 1993 tarihli Jan Mayen sınırlandırma davası, para. 61-86.

çerçevesinde değerlendirilmek durumundadır"[558], "*Balıkçılık bölgesinin sınırlandırılmasında, taraf devletlerin balık kaynaklarına hakça erişiminin sağlanması adına, iddiaların çakıştığı bölgenin güneyinde çizilen geçici orta hattın ciddi anlamda ayarlanması ya da kaydırılması gerekmektedir*"[559] ve "*balık kaynaklarına hakça erişimin sağlanması adına iddiaların çakıştığı deniz alanı üç bölgeye ayrılmıştır*"[560] ifadelerine yer vermiştir. Divan sonuçta geçici olarak çizilen orta hattın ilk haliyle kalması durumunda, balık kaynaklarının yoğun olduğu Capelin bölgesinin neredeyse tamamının Norveç hakimiyetinde kalacağını belirterek, balık kaynaklarına hakça erişimi sağlayabilmek adına geçici orta hattın doğu istikametine ve Danimarka lehine kaydırılarak, oluşturulan bir numaralı balık yoğun bölgenin eşit olarak paylaştırılmasının sağlanmasını hakkaniyete uygun bulmuştur. [561]

Esasında bu karar Maine körfezi davası kararında ortaya konulan *"ekonomik unsurlar ancak topluluğun ekonomik varlığı ve yaşamı açısından felakete sebep olabilecek nitelikte olması durumunda sınırlandırma hattını etkiler"* içtihadının ilk uygulanma örneğidir. Bu içtihadın varlığı Libya/Malta, Gine/Gine-Bissau, Kanada/Fransa, Trinidad-Tobago/Barbados ve Romanya/Ukrayna davalarında da tespit edilmiş olmasına karşın, sınırlandırma hattının değişmesine etkisi olmamıştır.[562] Ancak bu karardaki ekonomik kaynakların sahip olduğu ağırlık önceki yargı içtihatlarıyla tamamen örtüşmemektedir. Coğrafi olmayan bir koşulun sınırlandırma hattını bu derece etkilemesi ilk defa bu davada gerçekleşmiştir. Bu itibarla, Jan Mayen davası kararı hukuk dışı çözüm yolu olan dağıtıcı adalet ilkesine kaydığı gerekçesiyle eleştirilmiştir. Örneğin karara "karşı görüş" sunan Hakim

558 1993 tarihli Jan Mayen sınırlandırma davası, para. 75.
559 1993 tarihli Jan Mayen sınırlandırma davası, para. 90.
560 1993 tarihli Jan Mayen sınırlandırma davası, para. 91.
561 1993 tarihli Jan Mayen sınırlandırma davası, para. 76.
562 KWIATKOWSKA (1997), s. 15.

Schwebel "*Divan dağıtıcı adalet çerçevesinde verdiği bu kararla konuya ilişkin kabul edilmiş hukuk kurallarından sapmıştır. Bu sapma doğrudan hukukun bitişi demek değildir. Ancak hukuki olan sonuçla (mahkemenin verdiği sonuçla) hakça olan sonuç eş tutuluyorsa ve hakça olan sonuç da mahkemenin iklimine ve yorumuna göre değişebiliyorsa, bu çerçevede mahkemece alınan tüm kararların hakça olduğu savunulabilir. Hatta ekonomik kaynaklar ışığında yapılan bir sınırlandırma kıyı uzunlukları çerçevesinde yapılan bir sınırlandırmadan daha fazla bile savunulabilir*" ifadelerini kullanarak hukuk dışı adalet arayışına ilişkin çekincelerini ortaya koymuş ve her bir davada ortaya konulan adaletin mahkemenin o anki iklimine ve anlayışına göre değişkenlik göstermesine dolaylı olarak itiraz etmiştir.[563]

Balıkçılık faktörünün sınırlandırmadaki etkisine ilişkin diğer önemli bir nokta ise, sınırlandırılacak alanın niteliğidir. Çünkü her bir deniz alanının sınırlandırılmasında yalnızca o alanın hukuki rejimiyle ilgili koşuların dikkate alınması gerekmektdir. Örneğin, Bahreyn'in geleneksel mercan rejiminin bir özel koşul olarak dikkate alınıp, hattın kaydırılması yönündeki talebi mahkemece kısmen kabul edilip, kısmen reddedilmiştir. Mahkeme evvela tarihi mercan rejiminin sınırlandırmada özel koşul olabileceğini kabul etmiştir. Ancak sınırlandırılacak alanın yalnızca MEB olmadığını, bu anlamda, kıta sahanlığını da kapsayan çok amaçlı tek bir hatla yapılacak sınırlandırmalarda yanlıca MEB ile ilgili olan koşulların dikkate alınmasının mümkün olmadığına değinmiştir. Mahkeme kararıyla, tek bir hatla yapılacak sınırlandırmalarda, sınırlandırılacak alanlardan yalnızca birisiyle (MEB) ilgili olan *kaynak odaklı bir kriterin* değil de, her iki alanla (kıta

563 Separate Opinion of Judge Schwebel, (1993), s. 120.

sahanlığı ve MEB) ilgili ortak koşulların dikkate alınacağı *tarafsız kriterin* uygulanmasının gerekliliğine vurgu yapmıştır.[564]

Öyleyse balıkçılık faktörünün sınırlandırmada dikkate alınması mümkün olmakla birlikte, istisnai kalmaktadır. Bu istisna ise, *balıkçılık faktörünün sınırlandırılacak alanla ilgili olması*, *taraflardan birisinin ekonomik varlığı ve yaşam koşulları açısından felaket niteliğinde sonuçlar doğuracak olması* ve *sınırlandırmanın kendine has koşulları çerçevesinde hakkaniyetin sağlanması adına balıkçılığın dikkate alınmasının gerekli olması* koşullarının birlikte gerçekleşmesi durumunda oluşabilecektir.

cc. Gelişmişlik Düzeyi ve Ekonomik Eşitsizliklerin Sınırlandırmadaki Rolüne Dair Bazı Yargı Kararları

Devletlerin görece gelişmişlik düzeyi ile birbirleri arasındaki ekonomik eşitsizlikler hukuk kuralları çerçevesinde yapılacak sınırlandırma sürecinde dikkate alınamaz. Yani bir ülkenin sahip olduğu ekonomik kaynakların azlığı ya da değersizliği veya bir ülkenin diğerine göre refah seviyesinin düşük olması sınırlandırmada dikkate alınabilecek bir ilgili koşul olamaz. Çünkü bugün yoğun şekilde talep edilen bir ürün yarın piyasa, teknoloji ya da ekonomi şartlarının değişmesiyle talep edilmeyebilir. Ya da zaman içerisinde ülkelerin refah düzeyinde keskin değişiklikler yaşanabilir. Böylece, bir ülkenin doğal zenginliklerinin zaman içerisinde değişmesi ya da başka faktörlerde yaşanan gelişmeler, gelişmişlik düzeyi dikkate alınarak belirlenen sınırlandırma hattının yeniden düzenlenmesi

564 2001 tarihli Katar/Bahreyn sınırlandırma davası, para. 235, 236.

gerektirecektir. Ancak böyle olası bir yeniden düzenleme kara sınırında olduğu gibi "*deniz sınırının sürekliliği ve değişmezliği ilkesine*" aykırı olacaktır.[565]

Tunus ile Libya arasındaki sınırlandırma davasında Tunus "*doğal zenginlik seviyesinin Libya'ya göre daha düşük olduğu, ayrıca Libya'nın sahip olduğu mineral kaynaklara ve tarım imkanlarına kendisinin sahip olmadığı*" gerçeğinin sınırlandırmada dikkate alınması gerektiğini ileri sürmüştür. Divan ise cevabında "*toplumların refah düzeyinin yaşanacak talihsiz felaketler ya da başka türlü ani olaylar sonrası her an değişebileceği, bununla birlikte var olan ekonomik kaynakların zamanla değerinin kaybolup yerine daha değerli yeni kaynakların keşfedilebileceği ve buna bağlı olarak da bugün fakir olan devletlerin yarın zenginlik içinde olabileceği*" gerekçeleriyle Tunus'un bu yöndeki talebini kabul etmemiştir. [566]

Gine ile Gine-Bissau arasındaki sınırlandırma tahkiminde Mahkeme, "*ekonomik eşitsizliklerin giderilmesi amacıyla sınırlandırma hattı belirlenmesinin objektiflik ilkesine aykırı olacağını, ancak ekonomik unsurların tamamen sınırlandırma dışında tutulmasının da mümkün olmadığını*" ifade etmiştir. Mahkeme bu kararıyla, sınırlandırma hattının süreklilik arzedip, değişken olmayan olgular temelinde belirlenmesi gerektiğine işaret etmiştir.[567]

Libya ile Malta arasındaki sınırlandırma davasında Malta "*kendisinin enerji kaynaklarından yoksun olması, balıkçılık faaliyetlerine ihtiyaç duyması*" gibi hususların sınırlandırmada göz önünde bulundurulmasını talep etmiştir. Divan verdiği kararda "*devletlerin görece gelişmişlik düzeyinin sınırlandırmada rol oynamasının söz konusu olmadığını, aksi durumda daha az zengin olan devlete daha*

565 DUNDUA, s.68.
566 1982 tarihli Tunus/Libya kıta sahanlığı davası, para. 106, 107.
567 1985 tarihli Gine/Gine-Bissau davası, para. 122, 123.

fazla kıta sahanlığı verilmesiyle ekonomik zayıflığın telafi edilmesinin hukukun üstünlüğüne aykırı olacağını, kıta sahanlığına hak kazanımında ya da kıta sahanlığının komşu devletler arasında sınırlandırılmasında devletlerin ekonomik gelişmişliğinin herhangi bir role sahip olamayacağını" ifade etmiştir.[568]

Jan Mayen davasında Divan, Libya ile Malta arasındaki sınırlandırma davasının 50. paragrafına atıfta bulunarak, Jan Mayen Adasının sınırlı nüfusu ile diğer sosyo-ekonomik koşullarının sınırlandırmada herhangi bir etkisinin olmayacağını belirtmiştir.[569]

Sonuç olarak, devletlerin görece gelişmişlik düzeyi ile sosyo-ekonomik durumlarının sınırlandırma sürecinde ilgili koşul olarak dikkate alınmadığı görülmektedir. Yargı organlarının bu çekincelerinin temel gerekçesini ise, "hakça ilkeler göre sınırlandırma yapmanın hukuk kuralları içerisinde kalınarak ve dağıtıcı adalet ilkesine girmeden tamamlanması gerektiği" anlayışıyla açıklamak mümkündür.

dd. Ekonomik Unsurların Sınırlandırma Sürecindeki Genel Rolü

Ekonomik kaynaklar ile insan unsurunu sınırlandırma sürecinden tamamen bağımsız tutmak mümkün değildir. Nitekim deniz sınırlandırması hukukunun ortaya çıkışından günümüze kadar olan süreçte devletler arasındaki uygulamalarda ekonomik faktörlerin sınırlandırma uyuşmazlıklarında önemli role sahip olduğu bilinmektedir. Ancak uluslararası yargı organlarının sınırlandırma sürecinde ekonomik kaynaklara verdiği etki çok daha sınırlı ve istisnaidir. Bu yaklaşım farklılığın temel sebebinin ise, mahkemelerin hakkaniyeti sağlama amacının hukukun

568 1985 tarihli Libya/Malta kıta sahanlığı davası, para. 50.
569 1993 tarihli Jan Mayen sınırlandırma davası, para. 80.

içerisinde kalma (**infra legem**) çabasıyla yerine getirilmesidir.[570] Diğer bir deyişle, sınırlandırma süreci boyunca uluslararası yargı organlarının "dağıtıcı adalet" ilkesinden keskin bir şekilde uzak durmaya çalışıp, salt hukukun üstünlüğüne riayet etme gayreti bulunmaktadır. Bununla birlikte *deniz sınırlarının değişmezliği ilkesi* kapsamında, zamanla önemi ve değeri değişebilecek unsurların mümkün mertebe sınırlandırma süreci dışında tutulması gerektiği anlayışı da sözkonusu çekince bakımından önemlidir.

İfade etmek gerekir ki, yargı organları tarafından gerçekleştirilen sınırlandırmalarda her ne kadar ekonomik faktörler istisnai ve ikincil konumda olsa da, iki durumun varlığında bu faktörlerin dikkate alınması zorunluluk arzetmektedir. İlki, taraflar arasında "*ekonomik kaynakların sınırlandırmada dikkate alınmasına ilişkin açık ya da zımni bir anlaşmanın*" bulunmasıdır. Çünkü uluslararası hukukun asli kaynaklarından olan uluslararası anlaşmalar[571] sınırlandırmada yargı organlarını bağlayıcı nitelik taşımaktadır. İkincisi ise, Maine Körfezi davasında ortaya konulan *"yapılacak sınırlandırmanın topluluğun ekonomik varlığı ve yaşamı açısından felakete sebep olabilecek nitelikte olması"* durumudur. Bu durumun uygulandığı tek karar ise Jan Mayen davası olarak karşımıza çıkmaktadır.

b. Jeolojik ve Jeomorfolojik Oluşumlar

Jeolojik ve jeomorfolojik oluşumların sınırlandırma sürecinde sahip oldukları role ilişkin olarak öncelikle jeolojik anlamda kıta sahanlığı kavramının tanımına bakmak yerinde olacaktır. Kıyıdan denize doğru eğimin keskin bir şekilde arttığı yere kadar karanın denizin altındaki uzantısı gibi görünen jeolojik yapıya kıta

570 Separate Opinion of Oda, para. 66. (1985 tarihli Libya/Malta kıta sahanlığı davası)
571 Uluslararası Adalet Divanı Statüsünün 38. maddesinin birinci fıkrasının (a) bendi.

sahanlığı denilir. Demek ki kıta sahanlığının oluşumu doğrudan karanın denize doğru olan jeolojik ve jeomorfolojik yapısıyla ve karanın denizdeki doğal uzantısıyla yakın ilişkiye sahiptir. Öyleyse jeolojik ve jeomorfolojik unsurlar kıta sahanlığı kavramına hak kazanımıyla yakından ilişkili olup, kıta sahanlığı dışındaki deniz alanlarına hak kazanımında herhangi bir role sahip değildir.

Önüne gelen ilk deniz sınırlandırması uyuşmazlığı olan Kuzey Denizi davasında Divan "*her devlete, diğer devletin aynı nitelikteki haklarına tecavüz etmeyecek şekilde ve kendi kara ülkesinin deniz altındaki doğal uzantısının verilmesini sağlayacak biçimde kıta sahanlığı alanı verilmesinin hakça ilkelerin bir gereği olduğunu*"[572] ifade etmiştir. Mahkeme özetle, kıta sahanlığı sınırlandırmasının mesafe esasına göre değil, yalızca ve doğrudan doğal uzantı esasına göre belirlenmesi gerektiğine işaret etmiştir. Yani kıta sahanlığı sınırlandırmasında jeolojik ve jeomorfolojik oluşumlara o kadar büyük önem atfedilmiştir ki sınırlandırmayı etkileyecek bir ilgili koşul olmanın da ötesinde deniz alanına hak kazanımını sağlayan kriter olarak kabul edilmiştir.[573]

Tunus ile Libya arasındaki sınırlandırma davasında taraflarca ileri sürülen jeolojik ve jeomorfolojik oluşumların dikkatte alınması talebi[574] karşısında Divan, uyuşmazlık konusu olan alanın bölünmemiş bir yapı olarak her iki devletin ortak kıta sahanlığını oluşturduğunu ifade etmiştir. Bu noktadan hareketle Divan verdiği kararda "*doğal uzantı esasının kıta sahanlığına hak kazanımında etkiye sahip olduğu, ancak görülen uyuşmazlık bakımından taraflar arasındaki sınırlandırmada dikkate*

572 1969 tarihli Kuzey Denizi kıta sahanlığı davası, para. 101.
573 1969 tarihli Kuzey Denizi kıta sahanlığı davası, para. 43.
574 1982 tarihli Tunus/Libya kıta sahanlığı davası, para. 63.

alınabilecek bir kriter olmadığını"[575] ve "*davaya konu bölgede jeolojik verilerden yola çıkarak Tunus'a ve Libya'ya ait kıta sahanlığı alanlarının tespitinin mümkün olmadığını*"[576] da ifade etmiştir.

Maine körfezi davasında taraflarca ileri sürülen "Georges Bank bölgesinin Kuzey Amerika kıta sahanlığının jeolojik bir uzantısı olduğu" iddiası Divan tarafından kabul edilmiştir. Ancak Divan sözkonusu bölgenin bölünmemiş bütün bir yapı arzettiğini[577] gerekçe göstererek sınırlandırmaya elverişli olmadığı belirtmiştir. Divan kararının devamında, sınırlandırılması istenen alandaki kıta sahanlığının sınırlandırmaya elverişli olacak kadar belirgin jeolojik oluşuma sahip olmadığını, diğer taraftan çok amaçlı tek bir hatla yapılacak sınırlandırmalarda yalnızca kıta sahanlığına ilişkin olan bir faktörün (jeolojik olgular) diğer deniz alanlarının sınırlandırma sürecini etkilemesinin mümkün olmadığını[578] ifade ederek sınırlandırmayı coğrafi koşullar temelinde gerçekleştirmiştir.

Kuzey Denizi davasında sınırlandırmanın doğal uzantı temelinde yapılması gerektiği ifade edilerek jeolojik ve jeomorfolojik oluşumların kıta sahanlığı sınırlandırmasında çok önemli bir role sahip olduğuna işaret etmiştir. Kuzey Denizi davası kararından sonraki, yukarıda kısmen değindiğimiz, kararlarda da yine jeolojik ve jeomorfolojik faktörler sınırlandırmada çok kez gündeme gelmiş ve kısmen değer görmüştür. Ancak Libya ile Malta arasındaki sınırlandırma davası kararında Divan "*1982 Sözleşmesi, deniz dibi ve toprak altının jeolojik yapısına bakılmaksızın her devlete kıyı hattından itibaren 200 mile kadar olan alanda kıta sahanlığına sahip olma hakkını tanımış olduğundan dolayı, artık bu mesafeye kadar olan alanda*

575 1982 tarihli Tunus/Libya kıta sahanlığı davası, para. 103, 48.
576 1982 tarihli Tunus/Libya kıta sahanlığı davası, para. 61.
577 1984 tarihli Maine Körfezi sınırlandırma davası, para. 44.
578 1984 tarihli Maine Körfezi sınırlandırma davası, para. 193.

jeolojik ve jeomorfolojik oluşumlar ne ilgili koşul ne de hak kazanım kaynağı oluşturamazlar" ifadesine yer vermiştir.[579] Divanın bu kararıyla birlikte artık 200 mile kadar olan alandaki sınırlandırmalarda jeolojik ve jeomorfolojik oluşumlar önceki kararlarda sahip olduğu öneme sahip olamayacaktır. Nitekim sonraki tarihli gerek Divan, gerekse diğer tahkim mahkemesi kararlarında *200 mile kadar olan alandaki uyuşmazlıklarda* jeolojik ve jeomorfolojik oluşumların sınırlandırmadaki öneminin büyük oranda azaldığı kabul edilmiştir.

Jeolojik ve jeomorfolojik oluşumların sınırlandırmadaki rolünün azalmasının ikinci sebebi ise, Maine körfezi davası sonrası yaygınlık kazanan tek hatla sınırlandırma yönteminin ortaya çıkışıdır. Bu yöntemde, yalnızca kıta sahanlığı hattı değil, kıta sahanlığını da kapsayan birden fazla deniz alanı sınırlandırılmaktadır. Böylece, yalnızca kıta sahanlığına ilişkin olan jeolojik ve jeomorfolojik oluşumların çok amaçlı sınırlandırma sürecinin dışında tutulması gerekmiştir. Mahkemenin ortaya koyduğu bu içtihat, çok amaçlı sınırlandırmalarda sınırlandırılacak alanların her birisine aynı derecede ağırlık veren "*tarafsız kriter*" olarak karşımıza çıkmaktadır.

Gelinen noktada, jeolojik ve jeomorfolojik unsurların yalnızca kıta sahanlığıyla ilgili olduğu, bu unsurların kıta sahanlığı dışındaki alanların sınırlandırılmasında ilgili koşul olmaktan çıktığı ve 200 mil genişliğe kadar olan alanda bu unsurların çok sınırlı şekilde dikkate alınabileceği anlaşılmaktadır. Bu itibarla, jeolojik ve jeomorfolojik oluşumların deniz yetki alanlarının sınırlandırılması sürecindeki rolünün çok kısıtlı kaldığı ifade edilebilir.

579 1985 tarihli Libya/Malta kıta sahanlığı davası, para. 39.

3. Diğer İlgili Koşullar

a. Güvenlik Mülahazaları

Güvenlik mülahazaları sınırlandırmada rol oynayabilecek ilgili koşullardan birisidir. Deniz alanlarının sınırlandırmasının fonksiyonlarından birinin "her bir devletin canlı ve cansız kaynaklarının kıyı devletinin güvencesi ve koruması altına alınması olduğu" dikkate alındığında, bu kaynakların güvenliğini sağlayamayan bir sınırlandırmanın hakça olduğundan bahsedilemez. Ancak günümüze kadar çözümlenmiş olan sınırlandırma uyuşmazlıklarında güvenlik mülahazalarının sınırlandırma hattını nadiren etkilediği görülmektedir. [580]

Esasında güvenlik mülahazalarının, diğer ilgili koşullardan farklı olarak, doğrudan sınırlandırmayı etkileme biçiminde bir fonksiyonu bulunmamaktadır. Nitekim Kuzey Denizi davasında Divan güvenlik mülahazalarının sınırlandırma hattını değiştiren değil ancak destekleyen bir faktör olduğunu belirtmiştir.[581]

Somut davalarda ise mahkemelerin, çizilen eşit uzaklık hattının her iki devletin güvenliği bakımından da tatmin edici sonuçlar verdiğini dile getirerek ya da belirlenen sınırın her iki devletin kıyılarına makul derecede uzak olduğu sonucuna vararak sınırın uygunluğunu teyit ettiği ve bu unsur bakımından herhangi bir düzeltmeye gerek olmadığına karar verdiği görülmektedir.[582] Bu faktörün özellikle kıta sahanlığı ve MEB kavramlarıyla ile ilgisinin azlığından dolayı bu alanların

580 **Delimitation of Maritime Boundaries Within Caricom,** para. 27.
581 1985 tarihli Gine/Gine-Bissau davası, para. 174; 1969 tarihli Kuzey Denizi kıta sahanlığı davası; 1977 tarihli Manş Denizi kıta sahanlığı davası, para. 81.
582 1993 tarihli Jan Mayen sınırlandırma davası, para. 81.

sınırlandırmasınında hattın düzenlenmesini gerektirecek etkiye sahip olamayacağı da kimi yargı kararlarında ifade edilmiştir.[583]

Malta ile Libya arasındaki sınırlandırma davasında Malta tarafından ileri sürülen güvenlik ve savunma mülahazalarının sınırlandırmada dikkate alınması talebi karşısında Divan "*güvenlik meseleleri kıta sahanlığı sınırlandırmasına yabancı bir unsur değildir. Nitekim kıta sahanlığı kavramının ortaya çıkışı olan Truman Bildirisinde de güvenlik mülahazalarına atıfta bulunulmuştur. Ancak görülen uyuşmazlıkta çizilen hattın sonuçta her iki devletin kıyısına yeterince uzakta olması herhangi bir güvenlik sorununun söz konusu olmadığını göstermektedir*" ifadelerini kullanmıştır.[584]

Romanya ile Ukrayna arasındaki sınırlandırma davasında Divan, Libya ile Malta arasındaki sınırlandırma davasında ifade edilen aynı hususa atıfta bulunarak "*sınırlandırma hattının belirlenmesinde tarafların haklı güvenlik mülahazaları rol oynayabilir… çizilen nihai hattın her iki taraf için de makul derecede güvenlik koşullarını sağladığı göz önünde bulundurulduğunda, güvenlik faktöründen dolayı belirlenen hattın ayarlanmasına ya da kaydırılmasına gerek yoktur*" ifadelerine yer vermiştir.[585]

Manş Denizi davasında Mahkeme "*güvenlik ve seyrüsefer mülahazaları görülen sınırlandırmada etkili bir unsur değildir. Bu mülahazalar ancak coğrafi, siyasi ve hukuki çerçevede belirlenen olan sınırlandırma hattını destekleyen ve güçlendiren unsurlar olarak dikkate alınabilir*"[586] ifadelerine yer vermiştir.

583 ACER (2002), s. 72.
584 1985 tarihli Libya/Malta kıta sahanlığı davası, para 51.
585 2009 tarihli Romanya/Ukrayna sınırlandırma davası, para. 204.
586 1977 tarihli Manş Denizi kıta sahanlığı davası, para. 81.

Sonuç olarak, güvenlik mülahazalarının daha çok karasuları sınırlandırmalarında rol oynayabileceği, kıta sahanlığı ve MEB alanların düzenlenmesini gerektirecek etkiye sahip olamayacağı görülmektedir. Çünkü güvenlik mülahazalarıyla sınırlandırma hattının kıyı şeridine yakın olması arasında sıkı bir ilişki vardır. Şüphesiz kıyıdan uzak mesafedeki alanlarda da güvenlik mülahazaları söz konusu olabilecektir, ancak kıyıdan çok uzak mesafedeki güvenlik meselesinin, istisnai haller dışında, sınırlandırmayı değiştirebilecek güce sahip olmayacağı da kabul edilmektedir. Diğer taraftan yargı kararlarında, güvenlik mülahazalarının sınırladırma hattını değiştiren değil, destekleyen veya güçlendiren bir unsur olarak nitelendirildiği dikkat çekmektedir. Bu noktada Mahkemelerin ortaya koyduğu sonuç genellikle, çizilen sınırın taraflar açısından güvenliği zaafiyete uğratmayacak derecede kıyıdan uzak olduğu yönünde olmaktadır.

b. Devlet Uygulamaları

Devlet uygulamaları da sınırlandırmada ilgili olabilecek faktörler arasında kabul edilmektedir. Devletlerin sürekli olarak devam ettikleri uygulamalar bazen zımni bir anlaşma niteliği de kazanmaktadır. Bu itibarla mahkemeler, tarafların uygulamalarının aralarında zımni bir anlaşma ya da *modus vivendi* oluşturup oluşturmadığı araştırmakta, bu niteliğe kavuşmamış devlet uygulamalarının genellikle sınırlandırma sürecinde etkisinin bulunmadığını kabul etmektedir.[587]

Devlet uygulamaları başlı başına bir ilgili koşul olmakla birlikte, içerik olarak bir veya birden fazla aktiviteyi kapsayabilir. Romanya ile Ukrayna arasındaki sınırlandırma davasında Divan devlet uygulamasına ilişkin olarak (**conduct of**

587 2009 tarihli Romanya/Ukrayna sınırlandırma davası, para. 98.

parties) "*Divan, petrol imtiyazları, balıkçılık ve denizlerde seyrüsefer konularında taraflar arasında uygulama bulunup bulunmadığını araştırmıştır. Ancak görülen uyuşmalıkta bu aktivitelerden hiçbirisinin sınırı etkileyecek role sahip olmadığına karar vermiştir*" ifadesini kullanmıştır.[588]

Kamerun ile Nijerya arasındaki sınırlandırma davasında Nijerya tarafından ileri sürülen "*petrol imtiyazları konusundaki tarafların uygulamalarının sınırlandırmayı etkilemesi*" yönündeki talebi, *taraflar arasında petrol imtiyazlarına ilişkin olan uygulamaların anlaşma niteliği kazanmadığı* gerekçesiyle reddedilmiştir.[589]

Benzer biçimde, Maine Körfezi davasında Kanada tarafından *de facto* biçimde oluştuğu ileri sürülen eşit uzaklık hattının varlığının tanınması talebi Divan tarafından kabul edilmemiştir.[590]

Devlet uygulamalarının sınırlandırmada etki sahibi olduğu Tunus ile Libya arasındaki sınırlandırma davasında Divan, taraflar arasında petrol işletmesi ve balıkçılık faaliyetlerine ilişkin var olan devlet uygulamalarını, dolayısıyla oluşturulan *de facto* sınırı ilgili koşul olarak dikkate almış ve sınırlandırma hattını içteki sektörde bu faktör ışığında düzenlemiştir.[591]

Diğer taraftan, devlet uygulamaları dışında kalan, devletler arasındaki anlaşmaların ilgili koşul olarak değil, sınırlandırmada kullanılacak bağımsız bir uluslararası hukuk kaynağı olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Nitekim UAD

588 ANDERSON, s. 323; 2009 tarihli Romanya/Ukrayna sınırlandırma davası, para. 198
589 2002 tarihli Kamerun ile Nijerya arasındaki sınırlandırma davası, para. 304, 305.
590 1984 tarihli Maine Körfezi sınırlandırma davası, para 140, 142, 148, 151.
591 1982 tarihli Tunus/Libya kıta sahanlığı davası, para. 95, 117, 118.

statüsünde tarafların aralarında yapılacağı anlaşma ve sözleşmeler uluslararası hukukun asli kaynakları arasında sayılmıştır.[592]

c. Üçüncü Devletlerin Hak ve Menfaatleri

Diğer devletlerin hak ve menfaatleri koşulu, özellikle sınırlandırma hattının dış sınırının belirlenmesinde dikkate alınan bir unsurdur. Mahkemelerin komşu devletler arasındaki sınırlandırma davalarında bu faktörü zaman zaman dikkate aldığı görülmektedir.[593]

Kamerun ile Nijerya arasındaki sınırlandırma davası kararında Divan "*çizilecek eşit uzaklık hattı Ekvatoral Gine Devletinin haklarının etkilediği noktanın ötesine geçemez*" ifadesine yer vererek, bu devletin hak ve menfaatlerinin belirlenecek sınırda dikkate alınması gerektiğine işaret etmiştir.[594]

Aynı noktaya değinen Divan Tunus ve Libya arasındaki sınırlandırma davası kararında "*belirlenen sınırlandırma hattıyla diğer devletlerin hak ve menfaatlerini ihlal edilmemesi gerektiğini*" ifade ederek, üçüncü devletlerin hak ve menfaatlerinin sınırlandırma hattının belirlenmesinde etkili faktörler olduğunu vurgulamıştır.[595]

Nikaragua ile Honduras arasındaki ve Romanya ile Ukrayna arasındaki sınırlandırma davalarında Divan, belirlenen sınırlandırma hattının bitiş noktasının, bölgedeki üçüncü devletlerin sınırına kadar uzanacağını ifade etmiştir.[596] Divan böylece üçüncü devletlerin hak ve menfaatlerinin ihlal edilmesinin önüne geçmiştir.

592 Uluslararası Adalet Divanı Statüsünün 38. maddesinin birinci fıkrasının (a) bendi; JUIYONG, para. 22.
593 Barbara KWIATKOWSKA, "The Qatar v. Bahreyn Maritime Delimitation and Terrritorial Questions Case", **Ocean Development & International Law**, Vol. 33, 2002, (s. 227-262), s. 239.
594 2002 tarihli Kamerun ile Nijerya arasındaki sınırlandırma davası, para. 292.
595 1982 tarihli Tunus/Libya kıta sahanlığı davası, para. 75.
596 2007 tarihli Nikaragua/Honduras sınırlandırma davası, para. 319; 2009 tarihli Romanya/Ukrayna sınırlandırma davası, para. 209.

Benzer şekilde, Katar ile Bahreyn arasındaki davada sınırlandırma hattı üçüncü devletlerin hak ve menfaatlerine halel getirmeyecek biçimde belirlenmiştir.[597]

Öyleyse, üçüncü devletlerin hak ve menfaatleri sınırlandırmada genellikle kabul gören ve dikkate alınan bir koşuldur. Ancak bu koşulun sınırlandırma hattını etkilemesi, çizilen hattın kaydırılması veya ayarlanması şeklinde değil, genellikle çizilen hattın bitiş noktasının belirlenmesi olarak biçiminde olmaktadır.

d. Tarihi Haklar

Sınırlandırma uyuşmazlıklarının çözümü sürecinde tarihi haklar ilgili koşul olarak dikkate alınabilir. Tarihi haklar kavramından anlaşılması gereken ise, açık bir anlaşma bulunmamasına rağmen, bir yönde sürekli olarak devam eden etkili ve önemli bir uygulamanın olduğu ve diğer devletlerce de bu uygulamaya açıkça karşı çıkılmadığı durumlarda, o yönde faaliyette bulunan devletin sahip olduğu kabul edilen haklardır.[598] Öyleyse tarihi hakların oluşabilmesinin şartları; belirli bir yönde uzun süreden beri devam eden bir uygulamanın bulunması, uygulamanın sürekli olarak yerine getirildiği konusunda şüpheye düşülmeyecek derece kanaatin oluşması ve diğer devletler tarafından bu yöndeki uygulamaya açıkça karşı çıkılmamış olması olarak sıralanabilir.[599] Nitekim Tunus ile Libya arasındaki sınırlandırma davası kararında tarihi hakları açıklığa kavuşturan Divan "*tarihi haklara, uzun süredir uygulamada olmaları sebebiyle riayet edilmeli ve bu haklar korunmalıdır"*[600]

597 2001 tarihli Katar/Bahreyn sınırlandırma davası, s. 5'teki davanın esası bölümünde "*delimitation undertaken without affecting rights of third states*" ifadesine yer verilmiştir

598 Study prepared by the Secretariat, **Juridical Regime of Historic Waters Including Historic Bays**, Document: A/CN.4/143, Yearbook of the International Law Commission: 1962 , vol. II, para. 80-148.

599 Nuno Sergio Marques ANTUNES, **Towards the Conseptualization of Maritime Delimitation. Legal and Technical Aspects of a Political Process**, Publications on Ocean Development, Martinus Nijhoff Publishers, 2003, s. 36.

600 1982 tarihli Tunus/Libya kıta sahanlığı davası, para. 100.

ifadesine yer vermiştir. Tarihi hakların varlığı durumunda, diğer devletlerin tarihi hak konusuna ilişkin olarak bir faaliyette bulunamayacağı kabul edilir. Ancak tarihi hakka sahip olan devletin olaya konu hak ve yetkisi mülkiyet ya da egemenlik niteliğinde de değildir.[601]

Tarihi haklar her ne kadar sınırlandırmada ilgili koşul oluşturabilecek nitelikte unsurlar olsa da genellikle sınırlandırma hattının değiştirilmesini gerektirecek kadar ağırlığa sahip değildirler.[602] Tarihi haklara ilişkin diğer bir önemli nokta ise bu hakların varlığının daha çok denizlerdeki geçiş hakkı ve balıkçılık hakları konularında öne çıkmasıdır.[603] Bu bakımdan, sınırlandırmanın konusunun esas olarak balıkçılık ya da seyrüsefer faaliyetleri olmadığı uyuşmazlıklarda, bu faktörler sınırlandırma hattını belirleyecek ya da etkileyecek kadar önemli role sahip olamamaktadır. Uluslararası yargı kararlarına bakıldığında ise, tarihi balıkçılık haklarının münhasır ekonomik bölge kavramı içerisinde değerlendirilebileceği ifade edilerek bu türden hakların kıta sahanlığı sınırlandırmasıyla doğrudan bir ilgisinin olmadığına işaret edilmiştir. Nitekim Tunus ile Libya arasındaki sınırlandırma davasında Tunus tarafından ileri sürülen tarihi balıkçılık haklarına ilişkin olarak Divan "*örf ve adet hukukunda tarihi haklar ve kıta sahanlığı kavramları farklı hukuki rejimlere tabidir. Birincisinin hukuki rejimi edinme (iktisap) ya da kullanmaya dayalıdır, ikincisinin hukuki rejimi ise* ***ipso facto ab initio*** *olarak ortaya çıkar*" ifadelerini kullanarak, balıkçılık haklarına ilişkin hususların daha çok MEB

601 DUNDUA, s.80.
602 **Delimitation of Maritime Boundaries Within Caricom,** para. 9.
603 DUNDUA, s. 80.

alanıyla ilgili haklar olabileceğini, bu itibarla bu unsurun kıta sahanlığı sınırlandırmasında dikkate alınamayacağını bildirmiştir.[604]

Nikaragua ve Honduras arasındaki davada Honduras, *uti possidetis* ilkesine dayanarak "*İspanya Tacı tarafından çizilmiş olan Honduras ve Nikaragua kara sınırı ile bu ülkelere ait karasularını belirleyen hattın mahkemece tanınmasını*" talep etmiştir. Divan verdiği kararla, *uti possidetis* ilkesinin sınırlandırmada genellikle tarihi körfezler ve karasuları bakımından ilgili olabileceğini belirtmiş, ancak olayda *uti possidetis* ilkesinin şartlarının oluştuğu yönünde yeterli somut delil bulunmadığı gerekçesiyle Honduras'ın talebini geri çevirmiştir.[605]

Katar ile Bahreyn arasındaki sınırlandırma davasında Bahreyn'in tarihi haklarla ilişkin olan "*inci birikintileri dikkate alınarak geçici hattın düzenlenmesi*" talebi karşısında Divan, bu durumun bir ilgili koşul oluşturabileceğini, ancak bölgede hali hazırda inci endüstrisinin bulunmadığını, diğer taraftan sınırlandırma çizgisinin yalnızca MEB alanını sınırlandırmadığını, bu sebeple bağımsız kriterin kabul edildiği böyle bir sınırlandırmada hattının yalnızca tarihi haklar ışığında kaydırılmasının mümkün olmadığını ifade etmiştir.[606]

e. Dikkate Alınan Sair Koşullar

Uluslararası yargı içtihatlarında ve devlet uygulamalarında sınırlandırmada dikkate alınacak sınırlı sayıda bir ilgili koşullar listesi bulunmadığı, özellikle devletlerin kendi aralarında yapacakları sınırlandırmalarda diledikleri faktörleri ilgili koşul olarak dikkate alabileceği sıkça ifade edilmiştir. Bu anlamda sınırlandırma

604 1982 tarihli Tunus/Libya kıta sahanlığı davası, para. 100.
605 2007 tarihli Nikaragua/Honduras sınırlandırma davası, para. 234.
606 2001 tarihli Katar/Bahreyn sınırlandırma davası, 235, 236.

uyuşmazlıklarında günümüze kadar ortaya çıkmış uyuşmazlıklar bağlamında taraflarca ileri sürüldüğü görülen diğer ilgili koşullara örnek olarak ***devletlerin nüfusu, suya ekonomik bağımlılık, denizcilik faaliyetleri, savunma mülahazaları, genel makrocoğrafya, ekoloji ve seyrüsefer*** gibi unsurlar gösterilebilir.

D. İlgili koşullar İle Özel Koşullar İlişkisi

Her bir sınırlandırma uyuşmazlığının kendine has ve özel koşullarının dikkate alınmasını sağlanan temel faktör ilgili ve özel koşullardır. Bu itibarla, ilgili ve özel koşulların sınırlandırma sürecinde dikkate alınmasının esas fonksiyonu, sınırlandırma yapacak organa esneklik sağlayarak hakça sonucun elde edilmesine yardımcı olmaktır. Ancak aynı amaca hizmet eden ilgili ve özel koşullar temelde aynı işleve sahip olsalar da, bu iki unsur arasında küçük bir kaç farklılık bulunmaktadır.

Gerçekte her ikisinin de amacının aynı olduğuna vurgu yapan Divan bu iki unsur arasındaki küçük farklılıkları "*her bir sınırlandırma uyuşmazlığında amaç hakça sonucu sağlamaktır. Bu itibarla, 1958 Sözleşmesi "özel koşulların" araştırılmasını, hakça ilkeler temelinde ortaya çıkan örf ve adet hukuku ise "ilgili koşulların" araştırılmasını gerektirir*" [607] ve "*özel koşullar, yalnızca eşit uzaklık hattının ayarlanması esnasında dikkate alınabilen faktörler olarak nitelendirilirken, uluslararası yargı içtihatları ile Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı çalışmaları (genel uluslararası hukuk) ilgili koşullar kavramını benimsemiş olup, bu kavram*

607 1993 tarihli Jan Mayen sınırlandırma davası, para. 54.

sınırlandırma sürecinin herhangi bir aşamasında dikkate alınabilen faktörler olarak nitelendirilmiştir"[608] şeklinde açıklamıştır.

Diğer taraftan, sözleşmelerin açık hükmü gereği karasuları sınırlandırması özel koşullar ışığında gerçekleştirilirken, kıta sahanlığı ve MEB alanı sınırlandırmasına ilişkin ortaya konan örf ve adet hukuku kuralları ile yargı içtihatları ise bu alanların sınırlandırılmasında ilgili koşulların dikkate alınmasını gerektirmektedir. Bu anlayışın bir sonucu olarak, karasuları alanının daha dar bir mesafeyi kapsaması ve bu alandaki kıyı devletinin hak ve yetkilerinin nispeten fazla olması bu alandaki dikkate alınacak koşulların kapsamının da dar tutulması gerektiği anlamına gelecektir. Öte yandan, kıta sahanlığı ve MEB alanlarının geniş bir coğrafyaya uzanabilmesi ve bu alanda kıyı devletinin sahip olduğu hak ve yetkilerin görece az olması ve bu alanların hukuki rejimlerinin doğası gereği, bu alanlarda göz önünde bulundurulacak koşulların kapsamının daha geniş tutulmasını gerektirir.[609] Keza karasuları kıyı devletinin egemenlik alanını oluşturuken, kıta sahanlığı ve MEB alanı uluslararası sular olarak kabul görmekte ve açık deniz rejiminin istisnası olarak nitelendirilmektedir. Bu itibarla, yargı içtihatları ile örf ve adet hukuku tarafından benimsenen ilgili koşullar kavramının daha geniş kapsama sahip olduğu, bölgedeki tüm özel koşulların çoğu zaman bir ilgili koşul niteliği de taşıdığı, ancak tüm ilgili koşulların aynı zamanda birer özel koşul olduğu söyleminin her zaman mümkün olmadığı ifade edilebilir.

Ancak teknik anlamdaki bahsekonu farklılıklara rağmen, amaçsal olarak bu iki kavram arasında bir fark olmadığı, her ikisin de hakça sonucu sağlamaya hizmet

608 1993 tarihli Jan Mayen sınırlandırma davası, para. 55.

609 David S. BERRY, "Introduction to Maritime Boundary Delimitation", (çevrimiçi), http://www.cavehill.uwi.edu/clic/ioi_module/docs/Dr_Berry_Introduction_to_Maritime_Boundary_Delimitation_2010.pdf, s. 16.

eden faktörler olduğu yargı kararlarında ifade edilmiştir.[610] Nitekim birçok uluslararası yargı kararında ve uluslararası sözleşme metinlerinde bu iki kavram arasındaki farkın ne olduğu açık bir biçimde ifade edilmeden birbiri yerine kullanılan terimler olarak kabul görmüştür. Bu itibarla, çalışmamız bağlamında bu iki kavramın birbiri yerine geçebilen ve aynı fonksiyonu eda eden unsurlar olarak algılanması uygun olacaktır.

III. SINIRLANDIRMA YÖNTEMLERİ

A. Genel Olarak

Deniz alanlarının sınırlandırılması hukukunun en önemli aşamalarından birisi sınırlandırmada kullanılacak yöntemin belirlenmesidir.[611] İlgili coğrafi özellikler ile diğer koşullar tek bir sınırlandırma hattına sığdıracak yöntemin belirlenmesinin deniz alanlarının sınırlandırılması hukukunun en zor konusu olduğu dahi söylenebilir.[612] Diğer taraftan, sınırlandırmada uygulanacak yöntemin ne olması gerektiğine dair çok fazla tartışma yaşanmış olmasına rağmen, ne uluslararası sözleşmelerde ne de örf ve adet hukukunda kabul edilmiş genel ve zorunlu bir sınırlandırma yöntemi bulunmamaktadır. Bu itibarla, somut uyuşmazlıklarda uygulanacak her bir yöntemin kendine has teknik boyutları da bu sürecin diğer bir sorunlu yönüdür.[613]

Deniz alanlarının sınırlandırmasını düzenleyen evrensel hukuk kuralları 1982 Sözleşmesi ile Cenevre Sözleşmeleridir. Bu sözleşmeler öncesinde ise deniz yetki

610 1993 tarihli Jan Mayen sınırlandırma davası, para. 56. (4 Aralık 2011)
611 1984 tarihli Maine Körfezi sınırlandırma davası, para. 159.
612 LEGAULT and HANKEY, s. 204, 205.
613 Nuno S. Marques ANTUNES, **Some Toughts on the Technical Input in Maritime Delimitation**, David A. Colson, Robert W. Smith (editör), International maritime boundaries, 5. Cilt, (s. 3377-3398), American Society of International Law, Martinus Nijhoff Publishers, 2005, s. 3382.

alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin herhangi bir evrensel deniz hukuku sözleşmesi kabul edilmemiştir. Bu sebeple, sözkonusu sözleşmeler öncesinde genel uygulama haline gelmiş bir sınırlandırma yönteminin varlığından bahsedilmesi de mümkün değildir. Ancak 19 yüzyılda ve 20 yüzyılın ilk yarısında karasularının sınırlandırması konusunda devlet uygulamaları ile örf ve adet hukukunda eşit uzaklık, açıortay, thalweg sistemi ve ortak alan sistemi gibi bellibaşlı yöntemlerinin uygulandığı bilinmektedir.[614]

B. Sınırlandırmada Kullanılacak Zorunlu Tek Bir Yöntemin Bulunmaması

Deniz yetki alanlarının sınırlandırılması hukukunda zorunlu ve bağlayıcı bir yöntem bulunmamaktadır. Bu husus Tunus ve Libya arasındaki sınırlandırma davası kararında "***uluslararası hukuka göre yapılacak bir sınırlandırmada zorunlu tek bir yöntem bulunmamakla*** *birlikte aynı uyuşmazlıkta birden fazla yöntemin kullanılması da tabiatıyla mümkündür*" şeklinde ifade edilmiştir.[615]

Benzer biçimde Divan, Kuzey Denizi davası kararında "***örf ve adet hukukuna göre yapılacak kıta sahanlığı sınırlandırmasında eşit uzaklık yönteminin kullanılması zorunlu olarak öngörülmemiştir***",[616] "*Taraflar, hakça ilkeler temelinde ve tüm ilgili koşulları dikkate alan bir anlaşmaya varmak üzere coğrafi alanın niteliğine uygun olan* ***eşit uzaklık veya başka bir metodu ya da birden fazla metodun kombinasyonunu kullanabilir****"*[617] ve *"öyleyse deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin söylenebilecek tek husus,* ***sınırlandırmada tek bir yöntem***

614 TANAKA (2006), s. 19 vd.
615 1982 tarihli Tunus/Libya kıta sahanlığı davası, para. 111.
616 1969 tarihli Kuzey Denizi kıta sahanlığı davası, para. 83, 101.
617 1969 tarihli Kuzey Denizi kıta sahanlığı davası, para. 85.

arayışına girmek yerine, esas amaca ulaşmayı sağlayacak bir sınırlandırma yapmanın gekeliliğidir*"*[618] ifadelerine yer vererek, sınırlandırmada kullanılacak bağlayıcı ve zorunlu bir yöntem bulunmadığına işaret etmiştir.

Yine Libya ile Malta arasındaki sınırlandırma davası kararında Divan, 1982 Sözleşmesindeki sınırlandırma hükümlerine ilişkin olarak "*Sözleşme, sınırlandırmada ulaşılması gereken bir hedef koymuştur. Fakat bu hedefe hangi yöntemlerle ulaşılacağı konusunda sessiz kalmıştır. Sözleşme böylece, hedefe ulaştıracak standartları belirleme konusundaki kararı sınırlandırmayı yapacak taraflara ve mahkemelere bırakmıştır*" ifadelerine yer vermiştir.[619]

Öte yandan, Gine ile Gine-Bissau arasındaki sınırlandırma uyuşmazlığında Mahkeme her bir uyuşmazlığın kendine has durumlarından dolayı her bir uyuşmazlıklarda uygulanacak yöntemin de değişkenlik gösterebileceğini "*...hakça ilkeler ile* ***uygulanabilir metotlardan hiçbirisinin mahkemeleri bağlacı nitelik taşımadığını*** *ve her bir sınırlandırma uyuşmazlığının kendisine has özel koşullarının bulunduğunu*"[620] belirtmiştir.

Aynı doğrultuda, Trinidad-Tobago ile Barbados arasındaki sınırlandırma davası kararında Mahkeme "***sınırlandırmaya dair hiçbir yöntem kendi başına ya da başka yöntemlerle birlikte uygulanma zorunluluğuna sahip değildir***. ***Zira Divan ve diğer uluslararası mahkemeler böyle bir zorunlu yöntemin bulunduğunu yönünde herhangi bir karar da vermemiştir***" ifadesini kullanmıştır.[621]

618 1969 tarihli Kuzey Denizi kıta sahanlığı davası, para. 92.
619 1985 tarihli Libya/Malta kıta sahanlığı davası, para.. 28.
620 1985 tarihli Gine/Gine-Bissau davası, para. 89.
621 2006 tarihli Trinidad-Tobago/Barbados sınırlandırma davası, para. 306.

Divan, sınırlandırma sürecinde eşit uzaklığın zorunlu tek bir yöntem olmaması yönünde yukarıda yer verilen kararlardaki görüşünün gerekçesini ise Kuzey Denizi davası kararında "*kıta sahanlığı alanının hukuki rejiminin tarihsel olarak ortaya çıkışından bu yana eşit uzaklık metodu zorunlu bir hukuk kuralı olarak öngörülmemiştir. Çünkü eşit uzaklık metodunun zorunlu bir hukuk kuralı olarak kabul edilecek olması, 55. paragrafta da belirtilen, en temel hukuk kurallarıyla bağdaşmaz*" şeklinde açıklanmıştır.[622] Aynı kararın 55. Paragrafında ise, "*eşit uzaklık yöntemi kıta sahanlığı doktrinin ortaya çıkışından beri hiçbir zaman olmazsa olmaz kabul edilmemiştir. Bu anlayışın halen geçerliliğini koruması iki sebebe dayanır. Birinci olarak, tüm uyuşmazlıklar için uygun ve tatmin edici genel bir sınırlandırma yöntemi bulunmamaktadır. Nitekim 1958 Sözleşmesinin sınırlandırmaya ilişkin 6. maddesinde de sınırlandırmanın öncelikle tarafların anlaşması sonrası belirlenen yöntemle yapılacağı düzenlenmiştir. İkinci olarak, sınırlandırma esas olarak hakça ilkeler çerçevesinde tamamlanmalıdır. Keza, 1958 Sözleşmesinin mezkur maddesinde özel koşullar istisnasının düzenlenmesi, son tahlilde, hakça sonucun elde edilmesini amaçlar*" ifadesine yer vermiştir.[623]

Sözkonusu yargı kararlarından da anlaşılacağı üzere, deniz yetki alanlarının sınırlandırılması sürecinde uygulanması zorunlu genel bir yöntem bulunmamaktadır. Kuşkusuz böyle bir boşluk bilinçli olarak ortaya çıkmış bir durumdur. Çünkü her bir sınırlandırma uyuşmazlığının kendine has koşularının bulunması her bir uyuşmazlıkta kullanılacak yöntemlerin farklılaşmasını gerektirebilir. Bu itibarla, farklı koşullara sahip uyuşmazlıklarda farklı yöntemlerin tercih edilmesi hakkaniyetin bir gereği olarak karşımıza çıkmaktadır. Öyleyse, her bir sınırlandırma

622 1969 tarihli Kuzey Denizi kıta sahanlığı davası, para. 85.
623 1969 tarihli Kuzey Denizi kıta sahanlığı davası, para. 55.

uyuşmazlığında kullanılacak sınırlandırma yöntemi, sınırlandırma işlemine hâkim olan hakça ilkeler çerçevesinde belirlenmelidir.[624]

C. Başlıca Sınırlandırma Yöntemleri

1. Eşit Uzaklık Yöntemi

a. Eşit Uzaklık Hattının Tanımı

Sınırlandırma tekniği açısından eşit uzaklığın[625] ne anlama geldiği 1982 Sözleşmesinin 15. maddesinde ifade edilmiştir. Anılan maddede yer alan "*kıyıları karşılıklı veya bitişik olan devletlerden hiçbirisi kendi karasularını, bütün noktaları bu iki devletin her birinin karasularının genişliğinin ölçülmeye başlandığı esas hatların en yakın noktalarından eşit uzaklıkta bulunan orta hattın ötesine uzatmaya hakkı yoktur*" ibaresi sınırlandırmadaki eşit uzaklık hattının ne şekilde uygulanması gerektiğini açıklamaktadır. Eşit uzaklık hattının teknik anlamda çizimi konumuz dışında kalsa da, iki devlet arasında çizilecek olan eşit uzaklık hattının belirlenmesinde temel kriter her iki devletin karasularının ölçülmeye başladığı esas hat olacaktır. Öyleyse eşit uzaklık hattı, her iki devletin esas hatları belirlendikten sonra, bu esas hatlara aynı mesafede bulunan sınır olarak ifade edilebilir.

Geometrik olarak iki doğru arasındaki eşit uzaklık çizgisi, bu iki doğruyu dik açıyla birleştiren hattı ortasından dik kesen doğrudur. Ancak tüm kıyı coğrafyalarında irili ufaklı coğrafi düzensizlikler bulunduğundan, her bir kıyının düz bir doğru olarak kabul edilip sınırlandırmanın da düz bir eşit uzaklık hattıyla

624 Başeren (2010), s. 167.

625 Eşit uzaklık kavramının mahkeme kararlarında ve doktrinde orta hat (median line) ya da eşit uzaklık (equidistance) olarak iki farklı biçimde anıldığı görülmektedir. Sözkonusu iki kavram aynı sonucu doğuran iki farklı kavramdır. Bu itibarla, çalışmamız kapsamında değinilen orta hat ve eşit uzaklık kavramlarına aynı değer ve anlamın atfedilmesi uygun olacaktır.

gerçekleştirilmesi çoğu zaman mümkün olmamaktadır. Yani bu tür coğrafi düzensizliklerde deniz sınırını eşit olarak bölen hat düz bir çizgi oluşturmamakta olup, kıyıların en yakın noktalarını birleştiren hatları ortasından kesen dikeylerin bir araya gelmesiyle oluşmaktadır.[626] Daha ayrıntılı ifade etmek gerekirse, eşit uzaklık çizgisi, sınırlandırılacak alandaki noktaları birleştiren doğrularla, bu doğruları ortasından dik kesen doğruların kesiştiği noktaların birleşimiyle meydana gelmektedir. Demek ki, sınırlandırma sürecinde eşit uzaklık yönteminin birkaç şekilde uygulanması mümkündür. Katı eşit uzaklık hattı, basitleştirilmiş eşit uzaklık hattı ve düzeltilmiş eşit uzaklık hattı olarak sınıflandırılabilecek bu yöntemlerin her birisi esasında eşit uzaklık yöntemin aynı amacı sağlamaya yönelik farklı birer çeşididir.[627]

b. Eşit Uzaklık Yönteminin Özellikleri

aa. Eşit Uzaklık Zorunlu veya Üstün Bir Yöntem Değildir, Uygulama Kolaylığına ve Bilimsel Objektifliğe Sahiptir

Deniz yetki alanlarının sınırlandırılması hukukunda zorunlu veya diğerleri karşısında üstün bir yöntem bulunmamaktadır. Bu bağlamda, eşit uzaklık yöntemi de diğer sınırlandırma yöntemleri karşısında öncelikli veya üstün bir niteliği haiz değildir.[628] Çünkü eşit uzaklık yönteminin uygulanması bazı durumlarda hakkaniyete aykırı sonuçlar doğurabilmektedir.[629]

626 LEGAULT and HANKEY, s. 207.
627 Eşit uzaklığın bahsekonu uygulanma biçimleri hakkında ayrıntılı bilgi için "Legault and Hankey, Oppositeness and Adjaceny, and Proportionality in Maritime Boundary Delimitation" eserinin s. (207-210)'e bakınız.
628 1982 tarihli Tunus/Libya kıta sahanlığı davası, para. 110.
629 2007 tarihli Nikaragua/Honduras sınırlandırma davası, para. 272.

Öte yandan, eşit uzaklık yöntemi uygulama bakımından görece pratikliğe ve bilimsel bir yöne sahip olup, sınırlandırma uyuşmazlıklarında en fazla uygulanma kabiliyetine sahip olan yöntemdir. Eşit uzaklık yönteminin sözkonusu niteliklerine ilişkin olarak Romanya ile Ukrayna arasındaki sınırlandırma davasında Divan "*geometrik olarak objektif olan bir metot*" ve "*bölgenin coğrafyasına uygun bir yöntem*" ifadelerine yer vermiştir.[630] Bu itibarla, diğer yöntemlere nazaran herhangi bir üstünlüğü bulunmasa da, eşit uzaklık yönteminin genel anlamda uygulanabilir bir karaktere sahip olduğunun kabul edilmesi gerekir.[631]

1982 Sözleşmesinde kıta sahanlığı ve MEB sınırlandırmasında uygulanması zorunlu olan bir yöntemden bahsedilmemiştir. Bu gerçeğe rağmen, anılan sözleşme yürürlüğe girdikten sonra Divanın çözüme kavuşturduğu sınırlandırma ihtilaflarında eşit uzaklık yönteminin kullanıldığı görülmüştür. Mezkur sözleşme sonrası "eşit uzaklık" yönteminin tamamen terk edildiği ilk dava Nikaragua/Honduras davasıdır. Divan, sözkonusu kararında eşit uzaklık metodunu uygulamamış olsa da, bu yöntemin genel uygulanabilirlik niteliğini teyit etmiş ve görülen davada uygulanan açıortay yönteminin verdiği sonucun, sınırlandırmada eşit uzaklık yöntemi tam olarak ve şartlara uydurularak uygulansaydı ortaya çıkacak olan sonuçla hemen hemen aynı olacağına işaret etmiştir. Yani açıortay yöntemi bir nevi duruma uygun eşit uzaklık yöntemi olmuştur. Bu kararıyla Divan görülen dava bakımından eşit uzaklığın keskin şekilde terk edilmesi meselesinin sözkonusu olmadığına vurgu yapmıştır.[632]

630 ANDERSON, s. 315; 2009 tarihli Romanya/Ukrayna sınırlandırma davası, para. 116.
631 AESAN, s. 44.
632 2007 tarihli Nikaragua/Honduras sınırlandırma davası, para. 287.

Eşit uzaklık yönteminin zorunlu bir yöntem olmadığı ve diğer metotlar karşısında da bir üstünlüğünün bulunmadığı uluslararası yargı kararlarında da tartışmasız biçimde kabul edilmiştir. Kuzey Denizi davasında Divan, eşit uzaklık metodunun diğer metotlar karşısında bir üstünlüğü bulunmadığını, bu yöntemin örf ve adet hukukunun bir parçası haline gelmemiş olmasıyla açıklamaktadır. Divan, sınırlandırma uyuşmazlıklarının çözümü aşamasında eşit uzaklık yöntemine öncelik veya üstünlük verilemeyeceği, bununla birlikte bu yöntemin diğerleri arasından tercihen uygulanması gereken bir niteliğinin de bulunmadığı görüşünü ileri sürmüştür.[633] Divanın bakış açısına göre eşit uzaklık yöntem birçok uygulanabilir yöntemden birisidir ve uygulanması konusunda bir zorunluluk veya öncelik bulunmamaktadır. Divan sözkonusu kararında eşit uzaklık metodunu uygulamamış olsa da, eşit uzaklık metodunun niteliğine ilişkin olarak "*Hiçbir kuşku yoktur ki sınırlandırmada eşit uzaklık yönteminin uygulanması çoğunlukla makul sonuçlar doğurur*" ve "*Diğer hiçbir yöntemin eşit uzaklık yöntemi kadar pratik kolaylığı ve kesinliği yoktur*"[634] tespitlerinde bulunmuştur.

Eşit uzaklık yönteminin bahsekonu niteliğine ilişkin Tunus ile Libya arasındaki sınırlandırma davası kararında Divan "*örf ve adet hukukuna göre yapılacak kıta sahanlığı sınırlandırmasında eşit uzaklık yönteminin kullanılması zorunlu olarak öngörülmemiştir. Diğer taraftan, bu yöntemin uygulanması yalnızca hakça sonuçlar sağladığı sürece mümkündür. Yine kıta sahanlığı sınırlandırmasına ilişkin olarak taraflarca yapılan sınırlandırma anlaşmaları göstermektedir ki, eşit uzaklık yöntemi birçok sınırlandırma uyuşmazlığında uygulanma kabiliyetine sahiptir. Benzer şekilde, bazı durumlarda eşit uzaklık yöntemi terk edilerek daha*

633 1969 tarihli Kuzey Denizi kıta sahanlığı davası, para. 49.
634 1969 tarihli Kuzey Denizi kıta sahanlığı davası, para. 85.

uygun görülen başka türlü sınırlandırma yöntemlerinin kullanılması mümkündür" ve "*Divanın görüşüne göre eşit uzaklık yöntemi zorunlu bir ilke olmamanın yanında diğer metotlar karşısında herhangi bir üstünlüğe de sahip değildir*" ifadelerine yer vermiştir.[635]

Benzer biçimde, Manş Denizi davası kararında Mahkeme "*1958 tarihli Kıta Sahanlığı Sözleşmesinin 6. maddesinde 'coğrafi özellikler ile diğer özel koşulların başka türden bir sınırlandırma gerektirmekdiği durumlarda' istisnasının kabul edilmiş olmasının, eşit uzaklık yönteminin kesin ve zorunlu bir yöntem olmadığının kanıtı olduğunu"* belirtmiştir.[636]

Görüldüğü üzere, eşit uzaklık metodunun diğer metotlar karşısında herhangi bir üstünlüğü ve önceliği olmadığı yargı kararlarında kesin bir şekilde reddedilmiştir. Mahkemelerin ve yargıçların bu yöndeki görüşlerinin temel sebepleri: Eşit uzaklık yönteminin bazı durumlarda hakkaniyete aykırı ve makul olmayan sonuçlar doğurması, eşit uzaklık yönteminin uluslararası hukuk tarafından zorunlu bir metot olarak öngörülmemiş olması ve eşit uzaklık yöntemi her ne kadar diğer metotlar arasında uygulama bakımından öne çıkan bir metot olsa da hiçbir zaman örf ve adet hukukunun bir parçası olamamış olması biçiminde özetlenebilir.[637]

Eşit uzaklık yönteminin bahsekonu niteliği sebebiyle bu yöntem artık 1982 Sözleşmesinin kıta sahanlığı ve MEB sınırlandırmasına ilişkin hükümlerinde yer almamaktadır. Ancak aynı sözleşmenin karasularının sınırlandırılmasına ilişkin 15. maddesinde varlığını korumaktadır. Öte yandan, diğer metotlar karşısında önceliği veya üstünlüğü bulunmasa dahi eşit uzaklık metodu, devlet uygulamalarında en çok

635 1982 tarihli Tunus/Libya kıta sahanlığı davası, para. 109, 110.
636 1977 tarihli Manş Denizi kıta sahanlığı davası, para. 70.
637 DUNDUA, s. 16.

tercih edilen sınırlandırma yöntemidir.[638] Kıyı şekillerinin aşırı düzensiz olmadığı ve devletlerin kıyı uzunluklarının birbirine yakın olduğu uyuşmazlıklardaki kıta sahanlığı ve MEB sınırlandırmalarında, şayet hakça sonuç sağlayabiliyorsa, eşit uzaklık yönteminin uygulanması esasında hakça ilkelerin bir gereği olarak karşımıza çıkmaktadır.[639]

Sonuç olarak, eşit uzaklık yönteminin bilimsel yönü ve uygulanabilirlik açısından görece kolaylığı bulunmasına[640] rağmen, diğer sınırlandırma yöntemleri arasında herhangi bir otomatik önceliğe veya üstünlüğe sahip değildir.[641] Bu itibarla da eşit uzaklık, sınırlandırma uyuşmazlıklarının çözüme kavuşturulması aşamasında ne zorunlu[642], ne öncelikli ne de mahkemece doğrudan uygulanması gereken bir yöntem olarak nitelendirilemez.

bb. Sınırlandırma Uyuşmazlıklarında Eşit Uzaklık Yönteminin Uygulanması Örf ve Adet Hukuku Kuralı Değildir

Uluslararası hukuk kurallarının örf ve adet hukukun bir parçası olabilmesinin koşullarından birisi, sözkonusu kuralın uzun süreden beri, aynı yönde ve duraksamadan uygulanıyor olmasıdır. Deniz alanlarının sınırlandırılması hukukun tarihsel geçmişine baktığımızda, eşit uzaklık yönteminin bazı durumlarda terk edildiği ve yerine başka yöntemlerin uygulandığını görmekteyiz.

Örf ve adet hukuku kurallarına ilişkin ikinci koşul olarak ***opinio juris*** karşımıza çıkmaktadır. Yani bir kuralın örf ve adet hukuku kuralı haline gelebilmesi

638 JAGOTA, s. 122.
639 DUNDUA, s. 32.
640 1985 tarihli Gine/Gine-Bissau davası, para. 102.
641 Başeren (2010), s. 167.
642 BIRNIE, s. 19.

için, sözkonusu kuralın uygulanmasının bir zorunluluk olduğu yönünde uluslararası kamuoyunda bir algılama olması gerekmektedir. Eşit uzaklık yöntemi açısından bu koşulun gerçekleştiğini söylemek güçtür. Gerçekten uluslararası kamuyounda, eşit uzaklık yönteminin zorunlu olarak uygulanması biçiminde bir algılama hiçbir zaman oluşmamıştır.[643]

Diğer taraftan, her bir sınırlandırma uyuşmazlığının kendine has ve özel yapısından dolayı eşit uzaklığın tüm uyuşmazlıklarda uygulanmasının mümkün olmadığı bir gerçektir. Her durumda uygulanması mümkün olmayan bir hukuk kuralının ise örf ve adet hukuku kuralı haline gelmesi düşünülemez. Sonuçta, sınırlandırmada eşit uzaklık[644] ya da başka bir metot hiçbir zaman örf ve adet hukuku kuralı olarak kabul edilmemiştir.[645]

Kuzey Denizi davası kararında Divan, eşit uzaklık metodunun taraflar açısından bağlayıcılığı bulunmadığını, bu yöntemin örf ve adet hukuku kuralı haline gelmemesiyle açıklamaktadır.[646] Divan, eşit uzaklık yönteminin örf ve adet hukuku kuralı haline gelmemesinin sebeplerini ise "*devlet uygulamalarında eşit uzaklık yönteminin kullanılması yönünde birlik olmadığı*"[647] "*1958 Sözleşmesinin eşit uzaklık yöntemine ilişkin 6. maddesinin, uluslararası hukuk komisyonunca, örf ve adet hukuku kuralı haline gelmiş bir metot olarak önerilmemiş olması*"[648] ve "*Sözleşmenin eşit uzaklığı düzenleyen 6. maddesine, örf ve adet hukuku kuralı haline*

643 1969 tarihli Kuzey Denizi kıta sahanlığı davası, para. 78.
644 1969 tarihli Kuzey Denizi kıta sahanlığı davası, para. 85, 61.
645 1984 tarihli Maine Körfezi sınırlandırma davası, para.159.
646 1969 tarihli Kuzey Denizi kıta sahanlığı davası, para. 83.
647 1969 tarihli Kuzey Denizi kıta sahanlığı davası, para. 61.
648 1969 tarihli Kuzey Denizi kıta sahanlığı davası, para. 62.

gelmiş olan 1,2 ve 3. maddelerin aksine, çekince konulabileceğinin hükme bağlanmış olması"[649] olarak sıralamıştır.

Manş Denizi davasında Mahkeme 1958 tarihli Kıta Sahanlığı sözleşmesindeki eşit uzaklık yöntemi düzenlemesine ilişkin olarak "*Sözleşmenin 6. maddesinde eşit uzaklık yönteminin zikredilmesinin sözleşmenin taraflarları açısından sözleşme bağlamında bir yükümlülük getirdiğini, ancak örf ve adet hukukunda bu yöntemin uygulanma zorunluluğunun bulunmadığını*" ifade etmiştir.[650] Benzer biçimde Divan, Maine Körfezi davasında kıta sahanlığı sınırlandırmasını düzenleyen sözleşme hükümleri bağlamında eşit uzaklık yönteminin sözleşmenin tarafları açısından bağlayıcı olduğunu, ancak uluslararası örf ve adet hukuku bakımından böyle bir zorunluluğun bulunmadığını[651] ifade etmiştir.

Öyleyse, uluslararası deniz hukuku sözleşmelerinin amaçsal ve tarihsel yorumu ile uluslararası yargı kararları ışığında yapılan değerlendirmede, deniz yetki alanlarının sınırlandırılması uyuşmazlıklarında eşit uzaklık yönteminin uygulanmasının uluslararası örf ve adet hukuku kuralı haline gelmediği görülmektedir.

cc. Eşit Uzaklık Yöntemi Hakça Sonucu Sağladığı Oranda Kullanılır

Eşit uzaklığın genel ve zorunlu bir yöntem olmaması, bu yöntemin hangi durumlarda uygulanması gerektiği sorusunu da beraberinde getirmektedir. Uluslararası yargı kararlarında, eşit uzaklık yönteminin hakça sonuç sağladığı tüm

649 1969 tarihli Kuzey Denizi kıta sahanlığı davası, para. 63.
650 1977 tarihli Manş Denizi kıta sahanlığı davası, para. 70.
651 1984 tarihli Maine Körfezi sınırlandırma davası, para.122.

durumlarda uygulanmasının mümkün olduğuna işaret edilmiştir.[652] Yapılacak aksi yorumda ise, hakça çözüm sunamadığı durumlarda eşit uzaklık yönteminin uygulanmasının mümkün olmadığı anlaşılmaktadır. Örneğin, bitişik kıyılar arasındaki sınırlandırmalarda kıyıların aşırı içbükey/dışbükey özelliklere sahip olması[653] ile kıyı üzerinde yalnızca bir esas nokta belirlenebilmesi ve iki esas noktanın görece birbirine yakın olması durumlarında[654] eşit uzaklık yöntemi hakça sonucu sağlamaya elverişli olmayacağı için uygulanamamalıdır. Benzer şekilde, coğrafi çarpıklık bulunmayan uyuşmazlıklarda kıyı uzunlukları birbirine yakın olan devletler arasındaki sınırlandırmalarda eşit uzaklık yönteminin uygulanmasının doğru bir tercih olduğu kabul edilmektedir.[655]

Kuzey Denizi davası kararında Divan, açık sözleşme hükümlerine rağmen kıyı hattının yapısından dolayı eşit uzaklık yöntemini uygulamamıştır. Divan, bu yöntemi, bir devletin doğal uzantısının diğerin verilmesine sebep olacağı, dolayısıyla da hakkaniyete aykırı sonuç doğuracağı gerekçesiyle reddetmiştir.[656] Gine ile Gine-Bissau arasındaki sınırlandırma davasında ise Tahkim Mahkemesi bazı adaların varlığı, Batı Afrika kıyısının genel biçimi ve taraf devletlerin içbükey kıyı yapıları gibi özel koşullar ile bitişiklilik durumunu dikkate alarak eşit uzaklık metodunun uygulanmasını, hakkaniyete aykırı sonuç doğuracağı gerekçesi ile reddetmiştir.[657]

Tunus ile Libya arasındaki sınırlandırma davası kararında Divan konuya ilişkin olarak "*Devletler arası uygulamalar ile 1982 Sözleşmesinin taslak metninin 83. maddesinin geçmişine bakıldığında,* ***eşit uzaklık yönteminin hakkaniyete uygun***

652 1985 tarihli Libya/Malta kıta sahanlığı davası, para. 63.
653 1969 tarihli Kuzey Denizi kıta sahanlığı davası, para. 91.
654 ANDERSON, s. 326.
655 DUNDUA, s. 32.
656 1969 tarihli Kuzey Denizi kıta sahanlığı davası, para. 91.
657 1985 tarihli Gine/Gine-Bissau davası, para. 103-108.

sonuçlar doğurduğu durumlarda uygulanabilir olduğu anlaşılmaktadır. *Eşit uzaklık yönteminin kullanılmasının hakkaniyete aykırı sonuçlar doğurması durumunda ise başka metotların uygulanması gerekir*" ifadesine yer vermiştir.[658]

Benzer şekilde, Manş Denizi davası kararında Mahkeme "*1958 tarihli Kıta Sahanlığı Sözleşmesinin 6. maddesindeki coğrafi özellikler ve diğer özel koşullar istisnası, eşit uzaklık yönteminin kesin bir hukuk kuralı olarak uygulanacağını değil,* ***hakça sonuçlar sağladığı durumlarda kullanılması gerektiğini gösterir***"[659] ifadelerini kullanarak eşit uzaklık yöntemi ile hakça sonuç arasındaki sıkı ilişkiye vurgu yapmıştır.

Libya ile Malta arasındaki sınırlandırma davası kararında ise Divan "*var olan hukuk kuralları,* ***eşit uzaklık yönteminin uygulanması için hakça sonuç sağlamasını zorunlu kabul etmektedir***" ifadesine yer vermiştir.[660]

Yine, Trinidad-Tobago ile Barbados arasındaki sınırlandırma davası kararında Mahkeme sınırlandırmaya hakim objektif kriterleri sıralarken "*sınırlandırma süreci yürütülürken sakınca olmayan coğrafi durumlarda eşit uzaklık metodunun kullanılmasının objektif bir ilke olduğu*" belirterek, bu yöntemin uygulanmasının hakça sonuç sağladığı durumlarda uygun olacağına vurgu yapmıştır.[661]

658 1982 tarihli Tunus/Libya kıta sahanlığı davası, para. 109.
659 1977 tarihli Manş Denizi kıta sahanlığı davası, para. 70.
660 1985 tarihli Libya/Malta kıta sahanlığı davası, para. 63.
661 2006 tarihli Trinidad-Tobago/Barbados sınırlandırma davası, para. 231.

dd. Eşit Uzaklık Yönteminin Karşılıklı Kıyılar Arasında Uygulanması Genellikle Makul Sonuçar Doğurur

Eşit uzaklık yönteminin karşılıklı kıyılar arasında uygulanmasının genellikle uygun sonuçlar verdiği görülmektedir.[662] Uluslararası yargı kararlarında bu hususa yönlik açık ifadeler kullanılmıştır.

Kuzey Denizi davası kararında Divan "***karşılıklı kıyılar arasındaki sınırlandırmada kıta sahanlığı sınırının orta hat çekilmek suretiyle belirlenmesinin isabetli ve eşitlik ilkesine uygun olacağını****"* ifade etmiştir.[663]

Aynı yönde, Eritre ile Yemen arasındaki sınırlandırma davası kararında Tahkim Mahkemesi "*Genel olarak kabul görüp, içtihat ve doktrin tarafından da destek gören görüşe göre,* ***karşılıklı kıyılar arasındaki kıta sahanlığı ve MEB alanı sınırlandırmasında eşit uzaklık veya orta hat yöntemi genel olarak hakça bir sınırın oluşmasını sağlar****. Bu bakımdan 1982 Sözleşmesinin sınırlandırmaya ilişkin hükümleriyle uyumlu bir işlev görür*" ifadesini kullanarak görülen davada eşit uzaklık yönteminin kullanılmasına karar vermiştir.[664]

Manş Denizi davası kararında uygulanacak yöntemin bölgenin coğrafi ve diğer ilgili şartları ışığında belirlenmesi gerektiğine işaret eden Divan "***kıyıların karşılıklı olduğu durumlarda eşit uzaklık yönteminin kullanılmasının genellikle ve büyük oranda eşit ve hakça sonuçlar vereceğini***" belirtmiştir. Bu görüşünün gerekçesini ise, "*kıta sahanlığı sınırlandırmasında karşılıklı kıyılar arasındaki kıta*

662 Başeren (2010), s. 167.
663 1969 tarihli Kuzey Denizi kıta sahanlığı davası, para. 58.
664 1999 tarihli Eritre/Yemen sınırlandırma davası, para. 131.

sahanlığını oluşumunu ortadan bölecek bir hattın her iki kıyıya da aynı oranda etki verecek olmasının hakça olacağı" şeklinde açıklamıştır.[665]

ee. Eşit Uzaklık Yönteminin Bitişik Kıyılar Arasında Uygulanmasına İlişkin Bazı Yargı Kararları

Eşit uzaklık yönteminin bitişik kıyılar arasında uygulanması görece daha sınırlıdır. Çünkü bitişik kıyılar arasındaki sınırlandırmalarda, tarafların kıyılarındaki coğrafi çarpıklıklar eşit uzaklık hattının uygulanmasını hakkaniyete aykırı kılabilir.[666] Özellikle içbükey ve dışbükey kıyı hatlarının bulunduğu coğrafyalar ile kıyının açığında ada ve kayalık gibi bazı coğrafi oluşumların bulunduğu sınırlandırmalarda eşit uzaklık yönteminin uygulanması çarpık ve hakkaniyete aykırı sonuçlar doğurabilmektedir. Ancak Tunus ile Libya arasındaki sınırlandırma davası ile Maine Körfezi davası gibi bitişik kıyılar arasındaki uyuşmazlıklarda kıyıların karşılıklı hale geldiği bölümlerde yine eşit uzaklık yönteminin pratik kolaylığa sahip metot olarak tercih edildiği görülmektedir.

Eşit uzaklık yönteminin karşılıklı kıyılar arasında uygulanması genellikle hakça sonuçlar doğurmasına rağmen, bitişik kıyılar arasındaki sınırlandırmalarda eşit uzaklık yönteminin uygulanmasının hakça sonuç sağlaması her bir coğrafi biçime göre farklılık arzetmektedir. Eşit uzaklık yönteminin uygulandığı bazı bitişik kıyı davaları ile bu davalarda mahkemeler tarafından ifade edilen eşit uzaklık yöntemine ilişkin kayda değer hususlar şu şekilde ifade edilebilir.

665 1977 tarihli Manş Denizi kıta sahanlığı davası, para. 239.
666 1977 tarihli Manş Denizi kıta sahanlığı davası, para. 239.

(1) Kuzey Denizi Davası (1969)

Divanın önüne gelen ilk deniz yetki alanlarının sınırlandırılması uyuşmazlığı Kuzey Denizi davası kararıdır. Divan, verdiği karar sonrası eşit uzaklık metodunun öneminin azalarak diğer metotlar arasındaki önceliğinin yok olmasına sebebiyet vermiştir.[667]

Divan kararında, eşit uzaklık metodunun diğer metotlar karşısında herhangi bir üstünlüğünün bulunmadığını ve bu yöntemin örf ve adet hukukunun bir parçası olmadığını ifade etmiştir. Bu bakımdan Divan, sınırlandırma uyuşmazlıklarının çözümü aşamasında eşit uzaklık yönteminin diğer yöntemler arasından tercihen uygulanması gereken bir niteliğinin de bulunmadığını dile getirmiştir.[668] Divan, uyuşmazlığın çözümünde eşit uzaklık metodunu uygulamamış olsa da, eşit uzaklık metodunun genel olarak makul sonuçlar doğuran ve pratik kolaylığı bulunan bir metot olduğunu belirtmiştir. [669]

(2) Tunus ile Libya Arasındaki Sınırlandırma Davası (1982)

Tunus ile Libya arasındaki sınırlandırma davası devam ederken 1982 Sözleşmesi henüz taslak halinde olmasına rağmen Divan, sözleşmenin taslak hükümlerinin davada uygulanabileceğine karar vermiştir. Bu noktada eşit uzaklık metoduyla ilgi iki önemli tespitte bulunmuştur. Divan, eşit uzaklık metodunun hakça sonuç sağlayabildiği durumlarda uygulanması gerektiğini,[670] bununla birlikte eşit uzaklık metodunun ne zorunlu, ne de öncelikli bir yöntem olduğunu ve dolayısıyla

667 DUNDUA, s. 17.
668 1969 tarihli Kuzey Denizi kıta sahanlığı davası, para. 49.
669 1969 tarihli Kuzey Denizi kıta sahanlığı davası, para. 85.
670 1982 tarihli Tunus/Libya kıta sahanlığı davası, para. 109.

mahkemenin doğrudan uygulaması gereken bir yöntem de olamayacağını belirtmiştir.[671]

Taraflar eşit uzaklık metodunun uygulanmasının hakkaniyete aykırı sonuçlar doğuracağından bahisle Divandan başkaca bir metodun uygulanmasını talep etmişlerdir. Ancak Divan, "*eşit uzaklığın hakça sonuçlar doğurduğu durumlarda, tarafların başka yöntemin uygulanmasını istemeleri, mahkemeyi eşit uzaklık yöntemini uygulamaktan alıkoymaz*" ifadesini dile getirmiştir.[672] Divan, görülen davada eşit uzaklık hattının tüm ilgili koşullar hesaplanarak ve dikkate alınarak uygulanması durumunda sonucun hakkaniyete uygun olacağını ifade etmiştir.

Divan eşit uzaklık yöntemini uygularken sınırlandırmayı iki bölüme ayırmıştır. Birinci bölümde kıyılar bitişiktir ve eşit uzaklığın düzenlenmesini gerektirecek bir ilgili koşul bulunmamaktadır. Ancak kıyıların karşılıklı hale geldiği ikinci bölümde Tunus'un kıyılarının coğrafi konumu ve Kerkennah Adalarının varlığından dolayı çizilen geçici hattın düzenlenmesi gerektiğine kanaat getirmiştir. Bu anlamda Kerkennah Adalarına yarım etki verilerek eşit uzaklık hattı ayarlanmıştır.[673]

(3) Maine Körfezi Davası (1984)

Bu davada taraflar Divan'dan balıkçılık bölgesi ile kıta sahanlığının tek bir hatla sınırlandırmasını talep etmişlerdir. Kanada, tarafların her ikisinin de 1958 Sözleşmesine taraf olmasından dolayı kıta sahanlığı sınırlandırılmasında eşit uzaklık/özel koşullar kuralının uygulanmasının sözleşme bağlamında bir zorunluluk

671 1982 tarihli Tunus/Libya kıta sahanlığı davası, para. 110.
672 1982 tarihli Tunus/Libya kıta sahanlığı davası, para. 110.
673 1982 tarihli Tunus/Libya kıta sahanlığı davası, para. 126.

olduğunu; balıkçılık bölgesinin sınırlandırılmasında ise genel bir hukuk kuralı niteliği taşıması sebebiyle eşit uzaklık/özel koşullar kuralının uygulanmasının bir gereklilik olduğunu ileri sürmüştür. Ancak Divan Kanada'nın bu iddialarına aşağıdaki gerekçelerle olumlu cevap vermemiştir.

"*1958 Sözleşmesine göre kıta sahanlığı sınırlandırmasında eşit uzaklık metodunun uygulanmasının geçerli bir kural olduğu kuşkusuzdur. Ancak görülen davada kıta sahanlığı dışındaki alanların da kıta sahanlığıyla birlikte sınırlandırılması talep edildiği için eşit uzaklık yönteminin uygulanması sözleşme bağlamında bir zorunluluk olmaktan çıkmaktadır*"[674]

"*Eşit uzaklık/özel koşullar kuralının artık uluslararası hukukun genel bir kuralı haline geldiğini söylemek mümkün değildir. Örf ve adet hukukunda bu yönde bir kural bulunmamaktadır*"[675]

"*Kuzey Denizi davası kararında ifade edildiği üzere, eşit uzaklık metodu uluslararası örf ve adet hukuku kuralı haline gelmemiştir. Bu itibarla anılan metoda öncelik veya üstünlük verilemeyeceği gibi, bu yöntemin diğer yöntemler arasından tercihen uygulanmasını gerektirecek bir niteliği de bulunmamaktadır*"[676]

Nihayet Divan sınırlandırmayı gerçekleştirirken, sınırlandırılacak alanı üç bölüme ayırmıştır. Divan, ilk bölümde eşit uzaklık hattını uygulamayı reddetmiştir. Gerekçe olarak ise, eşit uzaklık hattının uygulanması durumunda adalara, adacıklara ve cezir yüksekliklere aşırı önem ve etki verileceği, bunun da deniz alanlarının eşit biçimde paylaşılması amacına ve dolayısıyla hakkaniyete aykırı olacağını ileri sürmüştür. Divan, ikinci bölümde kıyıların aniden karşılıklı hale geldiğini, bu

674 1984 tarihli Maine Körfezi sınırlandırma davası, para.124.
675 1984 tarihli Maine Körfezi sınırlandırma davası, para. 122.
676 1984 tarihli Maine Körfezi sınırlandırma davası, para. 107, 162.

durumda eşit uzaklığın hakkaniyeti sağlayacak yegane yöntem olduğunu ifade etmiştir. Bu bölümde, eşit uzaklık hattı çizildikten sonra kıyı uzunlukları ile iki adanın varlığını (Mud ve Seul) ilgili koşul olarak dikkate alınarak geçici orta hat ayarlanmıştır. Üçüncü bölümde Divan, eşit uzaklık yöntemini terk etmeyi uygun bulmuştur. ABD kıyısının genel istikametini gerekçe göstererek, dikey yönteminin uygulanmasının bölgenin coğrafyasına uygun ve dolayısıyla hakça olacağına karar vermiştir. Divan bu bölümde, Maine Körfezi'nin ağzını kapatan hattı dik kesen doğruyu sınırlandırma hattı olarak kabul etmiştir.[677]

(4) Gine ile Gine-Bissau Arasındaki Sınırlandırma Davası (1983)

Bu davada Gine-Bissau, çizilecek geçici eşit uzaklık hattının özel koşullar ışığında ayarlandıktan sonra hakça sonuç sağlayacağını ileri sürerek sınırlandırmanın eşit uzaklık yöntemi kullanılarak yapılmasını talep etmiştir.[678] Divan Gine-Bissau'nun sözkonusu iddialarına cevaben "*Eşit uzaklık metodu birçok metottan birisidir ve uygulanması konusunda bir zorunluluk veya öncelik bulunmamaktadır*" ve "*Eşit uzaklık metodunun uygulanması görece pratiktir ve bilimsel hesaplamalara uygun bir karaktere sahiptir*"[679] ifadelerini kullanmış, akabinde bölge coğrafyasını ayrıntılı şekilde inceleyerek hangi yöntemin kullanılmasının daha uygun olacağına karar vermiştir. Bölge coğrafyası olarak ise, Batı Afrika'nın genel biçimini, taraf ülkelerin içbükey kıyı hatlarını, adaların varlığını ve bitişiklilik durumunu göz önünde bulundurmuş ve nihayet görülen uyuşmazlık bakımından eşit uzaklık metodunun uygulanması talebini reddetmiştir. Sonuçta Divan, büyük oranda dikey yöntemi kullanmak suretiyle uyuşmazlığı çözüme kavuşturmuştur. Dikey yönteminin

677 1984 tarihli Maine Körfezi sınırlandırma davası, para. 210 vd.
678 1989 tarihli Gine-Bissau/Senegal sınırlandırma davası, para. 99.
679 1989 tarihli Gine-Bissau/Senegal sınırlandırma davası, para. 102.

uygulanmasında kıyının genel istikametinin belirlenmesi yolu tercih edilmiştir. Kıyının genel istikametinin başlangıç noktaları olarak Sierre Leone ve Senegal'in kıyısında bulunan iki çıkıntı esas alınmıştır. Sonuçta kıyının genel istikametini dik kesen doğru büyük oranda sınırlandırma hattı olarak kabul edilmiştir.[680]

(5) Kamerun ile Nijerya Arasındaki Sınırlandırma Davası (2002)

Bu davada taraflar, eşit uzaklık yönteminin ayarlanması suretiyle tek bir hatla sınırlandırma yapılması konusunda uzlaşmışlardır. Ancak hattın ayarlanmasını gerektirecek ilgili koşulların ne olduğu hususunda mutabakata varılamadığından uyuşmazlığın çözümü için Divan'a başvurulmuştur.

Divan, uyuşmazlığı çözüme kavuştururken benzer konulu olan Katar/Bahreyn davası kararında dile getirilen "*karasularının (12 mil) ötesindeki deniz alanlarının sınırlandırılmasında öncelikle geçici bir eşit uzaklık hattı çizilecek, ardından ise bu hattın ayarlanmasını gerektirecek koşulların varlığı ele alınacaktır*"[681] görüşüne atıfta bulunarak,[682] görülen davada da aynı tarzda bir sınırlandırma yapılmasının uygun olduğuna değinmiştir.

Divan, taraflar arasında karasularını sınırlandıran mevcut bir sınırlandırma anlaşması bulunduğunu, bundan sonra Divanın yapması gerekenin karasularının ötesindeki kıta sahanlığı ve MEB alanlarını sınırlandıracak olan hattın belirlenmesi olduğunu ifade etmiştir.[683] Mahkeme kıta sahanlığı ve MEB alanını sınırlandırırken, eşit uzaklık/özel koşullar kuralını üç aşamalı olarak uygulamıştır. Önce ilgili kıyılar ve esas noktalar belirlenmiştir, sonrasında geçici eşit uzaklık hattı çizilmiştir ve

680 1989 tarihli Gine-Bissau/Senegal sınırlandırma davası, para. 103-108.
681 2001 tarihli Katar/Bahreyn sınırlandırma davası, para.230.
682 2002 tarihli Kamerun ile Nijerya arasındaki sınırlandırma davası, para. 289.
683 2002 tarihli Kamerun ile Nijerya arasındaki sınırlandırma davası, para. 263.

nihayet hattın ilgili koşullar ışığında ayarlanması gerekip gerekmediğe bakılmıştır.[684] Bu aşamada üç adet Kamerun tarafından, bir adet de Nijerya tarafından ilgili koşul varlığı ileri sürülmüş ve hattın ileri sürülen ilgili koşullar ışığında kaydırılması talep edilmiştir. Ancak Divan sözkonusu talepleri reddederek hattın değiştirilmeden kalmasına karar vermiştir.[685]

Sonuçta Divan tarafından belirlenen sınırlandırma hattı, karasuları için belirlenen sınırlandırma hattının devamı niteliğinde olmuştur. Bu dava, ilk aşamada çizilen eşit uzaklık hattının değişmeden kaldığı bitişik kıyılar arasındaki ilk davadır.[686]

(6) Guyana/Surinam Davası (2007)

Guyana ile Surinam arasındaki sınırlandırma davasında taraflar Mahkemeden tek bir hatla karasuları, kıta sahanlığı ve MEB'in sınırlandırılmasını talep etmişlerdir. Mahkeme sınırlandırma öncesi her bir deniz alanı için uygulanabilir sözleşme hükümlerini açıklığa kavuşturmuştur.[687]

Surinam, Mahkemeden açıortay yönteminin kullanılmasını talep etmiş, ancak Mahkeme "*görülen davada sınırlandırılacak alanın genel biçimi, geçmiş 20 yıldır uluslararası yargı organlarınca kullanılan sınırlandırma yönteminden (geçici eşit uzaklık/ilgili koşullar) sapmayı gerektirecek kadar coğrafi çarpıklıklara sahip değildir. Sözkonusu çarpıklıkların varlığında dahi çizilen geçici hattın gerekirse ayarlanması veya kaydırılması gayet mümkündür*"[688] ifadesini kullandıktan sonra

684 2002 tarihli Kamerun ile Nijerya arasındaki sınırlandırma davası, para. 290-292.
685 2002 tarihli Kamerun ile Nijerya arasındaki sınırlandırma davası, para. 305, 306.
686 DUNDUA, s. 27.
687 2007 tarihli Guyana/Surinam sınırlandırma davası, para. 330-342.
688 2007 tarihli Guyana/Surinam sınırlandırma davası, para. 372.

kıta sahanlığı ve MEB sınırlandırmasında kullanılacak yöntemi tespit etme gayretine girmiştir.

Mahkeme, "*son zamanlarda, karşılıklı ve bitişik kıyıların tümünde kıta sahanlığı ve MEB'in eşit uzaklık yöntemiyle sınırlandırılması yönünde bir eğilim olduğunu*" ifade etmiştir.[689] Nihayet Mahkeme, 1982 Sözleşmesinin 74 ve 83. maddelerinin uygulanması anlamında, daha önceki sınırlandırmalarda uygulandığı gibi, iki aşamalı sınırlandırma yaklaşımını tercih etmiştir. Mahkeme, ilk aşamada geçici bir eşit uzaklık hattı çizilmesini, ardından bu hattın ilgili koşullar ışığında ayarlanmasını uygun bulmuştur.[690]

(7) Nikaragua/Honduras Davası (2007)

Nikaragua tarafından Honduras'a karşı açılan davada taraflar kıta sahanlığı, MEB ve karasularının tek bir sınırlandırma hattıyla belirlenmesi konusunda uzlaşmıştır.[691] Ancak bu hattı belirleyecek yöntemin ne olması gerektiği konusunda anlaşmazlık yaşanmıştır. Nikaragua, sınırlandırma hattının kıyıların genel istikametine çizilen açıortay doğrusu olması gerektiğini savunmuştur.[692] Honduras ise sınırlandırma hattının, *uti possidetis juris* ilkesi ile var olduğunu ileri sürdüğü zımni anlaşma çerçevesinde, 15. paralel olması gerektiğini savunmuştur. Honduras, bu yöntemin uygun görülmemesi durumunda ise ayarlanmış eşit uzaklık hattının kullanılması gerektiğini dile getirmiştir.[693]

689 2007 tarihli Guyana/Surinam sınırlandırma davası, para. 335, 338.
690 2007 tarihli Guyana/Surinam sınırlandırma davası, para. 342.
691 2007 tarihli Nikaragua/Honduras sınırlandırma davası, para 261.
692 2007 tarihli Nikaragua/Honduras sınırlandırma davası, para. 83.
693 2007 tarihli Nikaragua/Honduras sınırlandırma davası, para. 228-259.

Divan, Honduras'ın sözkonusu iki talebini de reddederek sınırlandırmanın hangi yöntemle gerçekleştirileceğine karar vermiştir. Divan, eşit uzaklık yönteminin diğer metotlar karşısında otomatik bir üstünlüğe sahip olmadığını, bazı özel faktörlerin varlığında eşit uzaklık yönteminin uygulanmasının hakkaniyete aykırı sonuçlar doğurabileceğini ifade etmiştir.[694] Ardından Divan, uygulanacak yöntemin belirlenmesine etki edebilecek bölgedeki bazı coğrafi koşulları *Kara sınırının bittiği noktanın keskin bir dışbükey yapı arzetmesi*, *esas noktaların birbirine çok yakın derecede bitişik olmasının bu noktaların yerleştirilmesinde yapılacak bir hatanın ciddi orantısızlıklara sebebiyet verme ihtimalinin bulunması* ve *Coco nehri deltasının değişken ve kaygan yapıda olması* olarak sıralamıştır. [695] Ardından Divan, eşit uzaklık metodunun genel uygulanabilirlik niteliğini teyit etmiş ancak yukarıda maruz coğrafi özellikleri, görülen davada eşit uzaklık/özel koşullar kuralının terk edilmesi için yeterli gerekçe olarak kabul etmiştir.[696] Sonuç olarak Divan, var olan özel koşullar ışığında açıortay yönteminin uygulanmasının uygun bir yöntem olduğuna karar vermiştir.[697]

(8) Romanya/Ukrayna Davası (2009)

Romanya ile Ukrayna arasındaki sınırlandırma davası, Divan tarafından çözüme kavuşturulan bitişik kıyılar arasındaki son sınırlandırma uyuşmazlığıdır. Görülen davada kıta sahanlığı ve MEB'in tek bir hatla sınırlandırılması sözkonusudur.[698] Divan sınırlandırmaya, bölgenin coğrafi yapısına uygun ve geometrik olarak objektif bir geçici hatla başlanılması gerektiğini ifade etmiştir.

694 2007 tarihli Nikaragua/Honduras sınırlandırma davası, para. 272.
695 2007 tarihli Nikaragua/Honduras sınırlandırma davası, para. 277.
696 2007 tarihli Nikaragua/Honduras sınırlandırma davası, para. 281.
697 2007 tarihli Nikaragua/Honduras sınırlandırma davası, para. 292.
698 2009 tarihli Romanya/Ukrayna sınırlandırma davası, para. 115.

Divan bu yöntemin, aksini gerektiren özel faktörler bulunmadıkça (Ör: Nikaragua/Honduras davası, 2007), bitişik kıyılar arasında eşit uzaklık hattı olacağını, kıyıların karşılıklı hale geldiği kısımlarda ise orta hat çizilmesinin uygun sonuçlar doğuracağını ifade etmiştir.[699] Divan ardından çizilen geçici eşit uzaklık hattının (1982 Sözleşmesinin 74 ve 83. maddeleri çerçevesinde hakça sonuç sağlayabilmesi adına) ayarlanmasını gerektirecek ilgili koşul olup olmadığını araştırmıştır. Ancak taraflarca ileri sürülen ve resen dikkate alınan ilgili koşulların hiçbiri geçici hattın ayarlamasını ya da kaydırılmasını gerektirecek nitelikte bulunmamış ve çizilen geçici eşit uzaklık hattı nihai sınırı belirleyen çizgi olarak kabul edilmiştir. Öyleyse Divan, sözkonusu uyuşmazlığı geçici eşit uzaklık/ilgili koşullar kuralı çerçevesinde çözüme kavuşturmuştur.

c. Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasında Eşit Uzaklık Yönteminin Uygulanmasına Dair Değerlendirme

Gerek bitişik kıyılar arasındaki, gerekse karşılıklı kıyılar arasındaki deniz yetki alanlarının sınırlandırılması uyuşmazlıklarında eşit uzaklık yönteminin uygulanmasının zorunlu ya da üstün bir yöntem olmadığı uluslararası yargı kararlarında tartışmasız şekilde kabul edilmiştir. Öte yandan, eşit uzaklık yönteminin görece üstün ve zorunlu bir metot olmadığının sıklıkla vurgulanmasına rağmen, bu yöntem gerek devlet uygulamalarında gerekse yargı kararlarında en çok uygulanma imkanına sahip olan yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yöntemin bu derece popüler olmasının sebepleri *matematiksel bir yönünün olması, bilimsel hesaplamalara uygun olması, muğlaklığa ve belirsizliğe pek fazla yer bırakmaması, kıyı uzunluklarının benzer olduğu durumlarda doğrudan hakça sonuç vermesi,*

699 2009 tarihli Romanya/Ukrayna sınırlandırma davası, para. 116.

kıyıların orantısız olduğu durumlarda da ayarlanarak hakkaniyeti sağlamasına imkan tanıması, öngörülebilir bir metot olması, taraflar açısından tatmin edici pratiklikte olması ve mahkeme kararlarının istikrarlı olmasını sağlamaya elverişli olması olarak sıralanabilir.

Diğer taraftan, eşit uzaklık metodunun kullanılmasıyla hak kazanım kaynağı olarak mesafe esasının benimsenmesi arasında ciddi bir ilişki vardır. Doğal uzantı kriterinin terk edilmesiyle birlikte sınırlandırmaya uygulanabilecek en kolay ve uygulanabilir yöntem eşit uzaklık olmuştur. Bu sebeple, mesafe esasının benimsendiği sınırlandırmalarda, ilgili koşullar başka türden bir sınırlandırmayı gerektirmiyorsa, artık eşit uzaklık yöntemi kullanılmaya en elverişli metot olarak karşımıza çıkmaktadır.[700]

2. Açıortay Yöntemi

Açıortay yönteminin matematiksel yönü diğer yöntemlere nazaran daha fazladır. Bu yöntemde kıyının yapısı uygunsa kıyıya, kıyını yapısı uygun değilse kıyının genel istikametine çizilecek açıortay doğrusu sınırlandırma hattını oluşturmaktadır. Bu yönteme genellikle, kıyı şekillerinin eşit uzaklık yönteminin uygulanmasına izin vermediği durumlarda eşit uzaklık yönteminin alternatifi olarak başvurulmaktadır.[701] Nitekim eşit uzaklık yönteminin terk edildiği Nikaragua ile Honduras arasındaki sınırlandırma davasında Divan, eşit uzaklık metodunun genel uygulanabilirlik niteliğini teyit ederek, görülen davada uygulanan açıortay yönteminin doğurduğu sonucun, sınırlandırmada eşit uzaklık yöntemi tam olarak ve şartlara uydurularak uygulansaydı ortaya çıkacak olan sonuçla hemen hemen aynı

700 DUNDUA, s. 16.
701 CHURCHILL, s. 619.

olacağına işaret etmiştir.[702] Çünkü açıortay yöntemi de, eşit uzaklık yöntemi gibi, çakışan deniz alanlarının eşit olarak paylaştırılmasına elverişlidir.[703] Özetle açıortay yöntemi, eşit uzaklık yönteminin uygulanamadığı durumlarda bir nevi duruma özel eşit uzaklık yönteminin alternatif uygulanma biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Açıortay yönteminin sınırlandırma uyuşmazlıklarında uygulanabilir olduğu ilk defa Libya ile Malta arasındaki sınırlandırma davasında kabul edilmiş, gerçek anlamda uygulanması ise ilk defa Nikaragua ile Honduras arasındaki sınırlandırma davasında mümkün olmuştur.[704] Bu uyuşmazlıkta var olan üç adet özel koşuldan dolayı Divan eşit uzaklık hattını terk edip, açıortay yönteminin uygulanmasını benimsemiştir.

3. Paralel ve Meridyen Yöntemi

Sınırlandırmada uygulanacak yöntemlerden bir diğeri paralel ve meridyen yöntemidir. Bu yöntem devletler arasındaki sınırlandırmalarda yaygın bir şekilde uygulanmış olsa da Divan tarafından başvurulmuş bir metot değildir. Yöntem, bitişik kıyılar arasındaki sınırlandırmalarda uygulanma imkanı bulmaktadır. Yöntemin uygulanmasında, bitişik kıyılar arasındaki sınırın denizle buluştuğu noktadan deniz istikametine doğru paralel veya meridyen çizilmesi suretiyle sınırlandırma hattının oluşturulması sözkonusudur.

Paralel ve meridyen yönteminin kullanılması genellikle çok sınırlıdır. Bu yöntemin kullanılmasının en uygun olduğu coğrafyalar kıyı hattının keskin biçimde kuzey-güney ya da doğu-batı istikametinde uzandığı durumlardır. Yani özetle, bu

---

702 2007 tarihli Nikaragua/Honduras sınırlandırma davası, para. 287.
703 CHURCHILL, s. 619.
704 **Delimitation of Maritime Boundaries Within Caricom,** para. 33.

yöntemde çizilecek sınırlandırma hattını oluşturan paralel veya meridyen kıyıya dik bir çizgi oluşturduğu durumlarda ve oranda kullanılmaya elverişlidir. Çünkü çizilecek paralel ya da meridyen doğrusu kıyıya dik bir hat oluşturmuyorsa her bir devletin kıyısının önündeki deniz alanının (uzantısının) başka devlete bırakılarak kesme/kapatma etkisinin ortaya çıkmasına sebep olabilir.

Diğer taraftan, bitişik kıyılar arasında yapılacak sınırlandırmalarda, sınırlandırılacak alanda kayalıkların ya da adaların bulunması halinde ya da sınırlandırılacak kıyı hattının içbükey veya dışbükey özellik sergilemesi durumunda eşit uzaklık yönteminin uygulanması kesme/kapatma etkisi doğurabilir. İşte böyle coğrafi özelliklerin bulunduğu sınırlandırmalarda paralel ve meridyen metodunun kullanılması sözkonusu kesme/kapatma etkisini önleyebilecek bir karaktere sahiptir.[705]

Sonuç olarak, paralel ve meridyen yöntemi kesme etkisinin ortaya çıkmasını önleyici bir özelliğe sahiptir. Uygulanmaya elverişli olduğu coğrafyalarda bu yöntemin kullanılması büyük oranda, her bir devletin kıyısına bitişik deniz uzantısının o devlete bırakılması sonucunu doğurur.

4. Çevrelenmiş Alan Yöntemi

Sınırlandırma bölgesinde adaların bulunduğu uyuşmazlıklarda eşit uzaklık yönteminin katı ve keskin bir biçimde uygulanması, adalar ve anakaralar arasındaki sınırın belirlenmesi aşamasında bozucu ve orantısız etkinin ortaya çıkmasına sebep olabilir. Özellikle, büyük bir anakara parçasının yakınında (ters tarafta) veya eşit uzaklık hattına yakın mesafede konumlanmış diğer devlete ait ufak bir ada,

705 LEGAULT and HANKEY, s. 211, 212.

anakaranın sahip olması gereken deniz alanını ciddi oranda kesebilir. Böyle bir durumda çevrelenmiş alan yöntemi uygulanarak, çarpık ve hakkaniyete aykırı şekilde bozma etkisi (**distorting effect**) doğurabilecek nitelikteki adaların doğrudan anakaralar gibi değerlendirilmesi yerine, bu adaların çevrelenerek kısıtlı bir deniz alanına sahip olması sağlanmaktadır. Çünkü bir adanın çevrelenmiş alan yöntemi uygulanmak suretiyle sahip olacağı deniz alanı, aynı adanın doğrudan sınırlandırmada anakara gibi etki sahibi olması durumundaki deniz alanına göre çok daha sınırlı olacaktır.

Çevrelenmiş alan yönteminin uygulandığı uyuşmazlıklarda ilk olarak, eşit uzaklık hattının yakınında ya da ters tarafta konumlanmış ada/adalar ihmal edilerek anakaralar arasında eşit uzaklık hattı çizilmekte, akabinde sözkonusu ada/adalar tamamen veya kısmen çevrelenerek bu adaya/adalara kısıtlı bir deniz alanı verilmektedir.[706] Sözkonusu kısıtlı deniz alanı ise çoğunlukla karasuları genişliğinde olmaktadır.[707] Adanın sahip olacağı deniz alanının anakaranın deniz alanıyla kesişmediği durumlarda tam çevreleme, adanın sahip olacağı deniz alanının anakaranın deniz alanıyla kesiştiği durumlarda ise yarı çevreleme yöntemi uygulanmaktadır. Yarı çevreleme etkisi, genellikle, adanın eşit uzaklık hattı üzerinde ya da bu hatta yakın bir konumda bulunduğu durumlarda sözkonusu olmaktadır.[708]

Çevrelenmiş alan yönteminin uygulandığı Manş Denizi davasında Mahkeme, hakkaniyete aykırı sonuçlar doğuracağı gerekçesiyle İngiliz Kanal Adalarına tam etki vermemiştir. Mahkeme kararında özetle, "*sınırlandırmada katı eşit uzaklık yönteminin uygulanmasının hakkaniyete aykırı olacağına, böyle bir durumda*

706 1977 tarihli Manş Denizi kıta sahanlığı davası, para. 201, 202.
707 BEAZLEY, s. 11.
708 LEGAULT and HANKEY, s. 212.

sınırlandırılacak olan alandaki, hemen Normandiya açıklarındaki, İngiliz Kanal Adalarının Fransa deniz alanlarını büyük oranda bloke edeceğine, bu bakımdan sözkonusu İngiliz adalarının çizilecek eşit uzaklık hattında esas nokta olarak dikkate alınması yerine ***çevrelenmiş alan yöntemiyle*** *sınırlandırılması gerektiğine*" karar vermiştir. Mahkeme adalara yalnızca kuzey ve batı yönlerine doğru 12 mil genişliğinde toprak altı ve deniz dibi alanı vermiştir. Böylece Fransa'nın kıyılarına yakın su kütlesinin İngiltere adalarınca kesilmesi ve Fransa'nın genel projeksiyonun kapatılması önlenmiştir.[709]

10 Ağustos 1976 tarihinde Ege sorunu kapsamında Uluslararası Adalet Divanına başvuran Yunanistan, yaptığı başvurusunda Ege Denizi'nin doğusundaki Yunanistan'a ait adalarla Türkiye anakarası arasındaki sınırın ne şekilde belirlenmesi gerektiğinin çözüme kavuşturulmasını talep etmiştir. Yunanistan'ın böyle bir iddiası her ne kadar 1982 Sözleşmesinin 121. maddesine dayandırılmış olsa da, sözkonusu talebin müspet olarak cevaplandırılması sonuçları itibarıyla Yunanistan lehine hakkaniyete aşırı derecede aykırı bir durumun ortaya çıkmasına sebep olacaktır. Çünkü sınırlandırma hattının, en doğudaki Yunan Adalarıyla Anadolu anakarası arasında belirlenmesi, daha batıdaki Yunan Adalarının sahip olacağı etkinin sorgulanmadan bu adaların fiilen uyuşmazlık dışı tutulması[710] anlamına gelecektir. Böylece, Yunan Adalarının yoğun olduğu bölgelerde en doğudaki Yunan Adalarının batısında kalan deniz alanının adeta bütünüyle Yunanistan egemenliğinde kalmasına sebep olacaktır. Ancak, Bahreyn'in bir ada devleti olmasına rağmen takımada devleti

709 1977 tarihli Manş Denizi kıta sahanlığı davası; Nikaragua ile Honduras arasındaki sınırlandırma davasında doğrudan çevrelenmiş alan yöntemi uygulanmamış olsa da, ekte sunulmuş olan sözkonusu uyuşmazlığın sınırlandırılması hattında adaların sahip olduğu deniz alanı etkisine göz atılması bahsekonu önermenin daha iyi anlaşılması bakımından faydalı olacaktır.

710 PAZARCI (2003), s. 375.

olma iddiası mahkemece kabul edilmemiş olması karşısında[711] Ege Denizinin en doğusundaki Yunan Adalarına anakara etkisi verilmesiyle sonuçlanıp, Yunanistan'ın takımada devleti olmasına yakın sonuçlar doğuracak sözkonusu talep ne yargı içtihatlarına ne de 1982 Sözleşmesinin ruhuna uygun olmayacaktır. Bu itibarla, Ege Denizi'nde yapılacak olası bir sınırlandırmada Türkiye anakarasına yakın konumdaki Yunan Adalarının birçoğunun ihmal edilmesinin veya çevrelenmiş alan yöntemiyle kısıtlı bir etkiye sahip olmasının deniz yetki alanlarının sınırlandırılması hukukuna hakim temel ilkeler ile uluslararası yargı içtihatlarıyla ortaya konulan sınırlandırma yaklaşımlarına uygun olacağı değerlendirilmektedir.

Çerçevelenmiş alan yönteminin diğer bir boyutu da, bu yöntemin coğrafyanın yeniden şekillendirilmesinin mümkün olmaması ilkesiyle yakından ilişkili olmasıdır. Kuzey Denizi davasında Divan, kıyı uzunlukları birbirine yakın olan üç devletin kıyı biçimlerinin farklı olması durumunda yalnızca uygulanacak yöntem sonrası birisinin diğerine göre çok daha fazla kıta sahanlığı alanına sahip olmasını *coğrafyanın yeniden şekillendirilmesinin mümkün olmaması* ilkesine aykırı bulmuştur. Divanın görüşüne göre, doğa bu üç devlete birbirine yakın kıyı uzunluğu vererek eşit muamelede bulunmuş olup, uygulanacak suni yöntemlerle bu dengenin değiştirilmesinin hakkaniyete aykırı olacağına işaret etmiştir. Divan özetle, sırf uygulanacak yöntemden dolayı doğanın bahşettiği eşitliği bozmanın hakkaniyete aykırı sonuçlar doğuracağı ve doğanın tamamen yeniden şekillendirilmesi anlamına geleceğini ifade etmiştir. Ege Denizi'nde de sınırlandırma hattının, en doğudaki Yunan Adalarıyla Türkiye arasında belirlenmesi, adalar dışında, doğanın hemen hemen yakın muamelede bulunduğu iki devletten Türkiye'ye çok daha az deniz alanı

711 JUIYONG, para. 17; DEGAN, para. 54.

bırakılması sonucunu doğuracak niteliktedir ve sadece adaların konumundan dolayı doğanın yeniden şekillendirilmesine sebep olarak hakkaniyete aykırı sonuç doğuracaktır. Benzer şekilde, Doğu Akdeniz'de ters tarafta bulunan Meis Adasının varlığından dolayı Anadolu'nun güneyindeki büyük bir deniz alanının Yunanistan'a bırakılmasının da doğanın yeniden şekillendirilmesi anlamına geleceği kuşkusuzdur.

5. Dikey Yöntemi

Deniz alanlarının sınırlandırılmasında kullanılabilecek diğer bir metot dikey yöntemidir. Bu yöntem eşit uzaklık yöntemiyle ciddi bir benzerliğe sahiptir. Bu itibarla, eşit uzaklık yönteminin, dikey yönteminin bilimsel olarak geliştirilmiş modeli olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.[712]

Hemen her coğrafyada bellibaşlı düzensizliklerin bulunması bu yöntemin uygulanmasında farklılara yol açmaktadır. Genellikle tercih edilen yol, kara sınırının denize ulaştığı noktadan, kıyının genel doğrultusuna dik olarak geçen doğrunun sınırlandırma hattını oluşturmasıdır. (ör: Gine ile Gine-Bissau arasındaki sınırlandırma davası) Dikey yöntemin diğer uygulamasında ise, girintili kıyılarda, girintinin bulunduğu yerde girintinin ağzını kapatan düz esas çizgiyi dik kesen ve bu hattın gerisindeki bölge için belirlenen sınırın devamı niteliğinde olan doğru sınırlandırma hattı olarak belirlenmektedir. (Ör: Maine Körfezi davası)[713]

Bu yöntemin uygulanmasında iki türlü zorluk bulunmaktadır. Var olan coğrafi düzensizliklerden dolayı kıyının genel istikametinin tek bir düz çizgiyle genelleştirilebilmesi başlı başına bir sorundur. Böyle bir genelleştirmenin mümkün

712 DUNDUA, s. 53.
713 Bkz. Ek-4 ve Ek-5.

olduğu durumlarda ise sözkonusu genel istikametin belirlenmesine dair objektif bir kriterin bulunmamasıdır.

Maine Körfezi davasında Divan sınırlandırılacak alanı 3 bölgeye ayırmıştır. İlk iki bölge körfezin içi, üçüncü bölge ise Atlantik Okyanusuna bakan körfezin dış kısmıdır. Üçüncü bölgede Divan, ABD kıyısının genel istikametini daha iyi yansıttığı için eşit uzaklık metodu yerine dikey yöntemi kullanılmasını hakkaniyete daha uygun bulmuştur. Divan, körfezin ağzını kapatan hatta dik olan doğruyu sınır olarak belirlemiştir. Sonuçta ortaya çıkan sınırlandırma hattı, ikinci bölümde eşit uzaklık yöntemiyle çizilen orta hattın doğal bir uzantısı görünümünde olmuştur.[714]

Gine ile Gine-Bissau arasındaki sınırlandırma davasında Mahkeme uyuşmazlığı büyük oranda dikey yöntemi kullanmak suretiyle çözüme kavuşturmuştur. Dikey yönteminin uygulanmasında kıyının genel istikametinin belirlenmesi yolu tercih edilmiştir. Kıyının genel istikametinin başlangıç noktaları olarak Sierre Leone ve Senegal'in kıyısında bulunan iki çıkıntı esas alınmıştır. Sonuçta kıyının genel istikametini dik kesen doğru büyük oranda sınırlandırma hattı olarak kabul edilmiştir.[715]

1908 tarihli Norveç ile İsveç arasındaki Grisbadarna davasında Sürekli Tahkim Mahkemesi sınırlandırma hattı olarak eşit uzaklık ya da *thalweg* çizgisi yöntemini reddedip, kıyı hattının genel doğrultusuna dik olacak çizgiyi esas almıştır.[716]

714 1984 tarihli Maine Körfezi sınırlandırma davası, para. 210 vd.
715 LEGAULT and HANKEY, s. 213.
716 1909 tarihli Grisbadarna davası, para. 160.

6. Tek Bir Hatla Sınırlandırma Yöntemi

Özellikle MEB kavramının ortaya çıkmasıyla yaygınlaşmaya başlayan tek bir hatla sınırlandırma, ilk defa Maine Körfezi davasıyla uygulanmaya başlamış bir yöntemdir. Bu yöntemde, birden fazla deniz alanının tek bir hatla sınırlandırılması sözkonusu olmaktadır. Bu yöntemin kullanıldığı uyuşmazlıklarda, sınırlandırma hattının belirleneceği ayrı bir yöntemin de beraberinde uygulanması gerekmektedir. (ör: eşit uzaklık, dikey yöntemi vb.)

a. Tek Bir Hatla Sınırlandırma Yönteminin Ortaya Çıkışı

Libya ile Malta arasındaki sınırlandırma davasında Divan, özetle "*MEB alanı oluşmadan kıta sahanlığı alanının var olabileceğini, ancak kıta sahanlığı alanı oluşmadan MEB alanının var olamayacağını*" ifade etmiştir.[717] Burada vurgulanmak istenen husus, eğer MEB alanı sınırlandırılacaksa fiilen kıta sahanlığının da sınırlandırılmış olacağıdır. Çünkü istisnai durumlar dışında, MEB alanı pratik anlamda kıta sahanlığı alanını da kapsamaktadır ve MEB alanı kıyı devletine kıta sahanlığı alanının sağladığı hak ve yetkilerin tümünü tanımaktadır. Kısaca, bu iki alan teoride farklı olsalar da pratikte çakışmaktadırlar. Bu itibarla, çoğu sınırlandırma uyuşmazlıklarında MEB alanını belirleyen hattın aynı zamanda kıta sahanlığı alanını da belirleyeceği bir gerçektir. Hatta çoğu kez tek bir hatla sınırlandırma yapılmayan durumlarda dahi sonuçta örtüşen fakat hukuken ayrı iki sınır ortaya çıkacaktır. Çünkü artık kıta sahanlığı ve MEB kavramlarının sınırlandırmasına ilişkin hükümler de birbirini ikame etmektedir. Dolayısıyla, MEB ve kıta sahanlığı alanlarının

717 1985 tarihli Libya/Malta kıta sahanlığı davası, para. 33.

sınırlandırılmasının talep edildiği uyuşmazlıklarda çok amaçlı tek bir hatla sınırlandırma yapılması en isabetli yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır.[718]

Tek bir hatla sınırlandırma yönteminin uygulanmasına ilişkin açık bir sözleşme hükmü bulunmamaktadır. Bu yöntem devletlerin pratik sınırlandırma talepleriyle ortaya çıkmış bir metotdur. Nitekim Katar ile Bahreyn arasındaki sınırlandırma davasında Divan "*tek bir hatla sınırlandırma yöntemi çok taraflı sözleşmelerle ortaya çıkmış bir kavram olmayıp, devlet uygulamalarıyla varlık kazanmıştır. Bu bağlamda, bu yöntem, uyuşmazlık taraflarının kendilerine ait olacak deniz alanlarını bölünmemiş tek bir hatla sınırlandırma isteklerinin bir sonucu olarak nitelendirilebilir*" ifadesine yer vermiştir.[719] Bu içtihadın sonraki birçok yargı kararında da aynen alıntılandığı görülmektedir.[720]

Tek bir hatla sınırlandırma yöntemiyle hak kazanım kaynağı olan mesafe esasının benimsenmesi arasında çok sıkı bir ilişki vardır.[721] Libya ile Malta arasındaki sınırlandırma davası kararında Divan, özetle *1982 Sözleşmesi tüm kıyı devletlere, doğal uzantısına bakılmaksızın 200 mile kadar olan alanda kıta sahanlığı ilan etme hakkı verdiğinden, bu genişliğe kadar ki kısımda jeolojik ve jeomorfolojik faktörlere sınırlandırma sürecinde önem atfedilmemeli* görüşüne yer vermiştir.[722]

Yani 1982 Sözleşmesinin 76. maddesine göre, kıta kenarının 200 mile ulaşmadığı yerlerde, su altı alanının jeolojik ve jeomorfolojik yapısı nasıl olursa olsun tüm kıyı devletlerine 200 mil genişliğinde kıta sahanlığı alanı

718 AESAN, s. 19.
719 2001 tarihli Katar/Bahreyn sınırlandırma davası, para. 173.
720 2006 tarihli Trinidad-Tobago/Barbados sınırlandırma davası, para. 234; 2002 tarihli Kamerun ile Nijerya arasındaki sınırlandırma davası, para. 286.
721 DEGAN, para. 80.
722 1985 tarihli Libya/Malta kıta sahanlığı davası, para 33-40.

bırakılmaktadır.[723] Böylece, komşu devletler arasındaki mesafenin 400 milden az olduğu durumlarda jeolojik ve jeomorfolojik unsurların ve dolayısıyla doğal uzantı esasının sınırlandırmadaki önemi büyük oranda ortadan kalkmış olacaktır. Çünkü böyle bir durumda tarafların tümü, doğrudan ve başka koşula bağlı kalmaksızın 200 mile kadar olan alanda kıta sahanlığına hak kazanacaktır. Sonuçta 200 mile kadar olan kısımdaki tüm deniz alanlarının mesafe esasına göre sınırlandırılması söz konusu olacaktır. Yani 200 mile kadar olan alanda MEB ve kıta sahanlığı sınırlandırmasının her birinde, büyük çoğunlukla, ortak hak kazanım kriteri olan mesafe esası kullanılacaktır.[724] Bu itibarla, bu iki alanın sınırlandırmasında geçerli olacak sınırlandırma ve hak kazanım kriterleri 200 mile kadar olan kısımda aynı olacak ve dolayısıyla aynı sınırlandırma usulüne tabi bahsekonu alanların tek bir hatla sınırlandırma yöntemiyle belirlenmesi pratik açıdan gereklilik olacaktır.

Öte yandan, 1982 Sözleşmesinin 76. maddesinde kıta sahanlığına hak kazanımında mesafe esası ile doğal uzantı esası birlikte benimsemiş, aynı sözleşmenin 56. maddesinde ise MEB alanına hak kazanımının mesafe esasına dayalı olarak elde edilebileceği hükme bağlanmıştır.[725] Demek ki, kıta sahanlığı alanı için doğal uzantı esasının benimsenemediği durumlarda her iki deniz alanına hak kazanımında mesafe esası geçerli olacaktır. Benzer biçimde, MEB ve kıta sahanlığı alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin olan 74 ve 83. maddelerinin de aynı içeriğe sahip olduğu dikkate alındığında, her iki alanın sınırlandırılmasının aynı yöntemle yapılmasının sözleşmenin ruhuna da uygun olacağı anlaşılmaktadır.[726] Nitekim Jan Mayen davası kararında Divan, Libya ile Malta arasındaki sınırlandırma davası

723 1982 Sözleşmesinin 76. maddesi
724 2006 tarihli Trinidad-Tobago/Barbados sınırlandırma davası, para. 226; 1985 tarihli Libya/Malta kıta sahanlığı davası, para. 33; 1993 tarihli Jan Mayen sınırlandırma davası, para. 46.
725 2006 tarihli Trinidad-Tobago/Barbados sınırlandırma davası, para. 225.
726 DUNDUA, s. 5.

kararına atıfta bulunarak "*modern hukukta kıta sahanlığı ve MEB kavramları artık iç içe geçmiştir*" ve "*bu iki alanın sınırlandırmasında her ikisi için de ortak olan mesafe esasının uygulanması öne çıkmıştır*" ifadelerine yer vermiştir.[727]

Öyleyse, tek bir hatla sınırlandırma yönteminin zamanla daha fazla kabul görmesinin ve uluslararası kamuoyunda bu yönde bir eğilim olmasının sebepleri aşağıdaki şekilde özetlenebilir.

- Uluslararası deniz hukukunda MEB kavramının ortaya çıkması,
- 1982 Sözleşmesi uyarınca, MEB ve kıta sahanlığı alanlarının kıyı devletine deniz alanı üzerinde (su kütlesi haricindeki kısımlarda) benzer yetki ve sorumluluklar vermesi,
- 1982 Sözleşmesinde MEB ve kıta sahanlığı alanlarının her ikisine mesafe esasına göre hak kazanılabilmesinin mümkün kılınması,
- 1982 Sözleşmesinin 74 ve 83. maddelerinde MEB ve kıta sahanlığı alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin aynı hükümlerin yer alması,
- Libya ile Malta arasındaki sınırlandırma davasında Divan'ın "*200 mile kadar olan kısımda jeolojik ve jeomorfolojik faktörlere önem atfedilmemesi gerektiği*" yönünde karar vermiş olması.

b. Tek Bir Hatla Sınırlandırma Yönteminin Ortaya Çıkışının Etki ve Sonuçları

Tek bir hatla sınırlandırma yönteminin uygulanmasında **yalnızca** sınırlandırılan deniz alanlarının tümünü birden ilgilendiren koşulların dikkate alınmasını gerektirmektedir. Bu açıdan, tek bir hatla sınırlandırma yapıldığı

727 1993 tarihli Jan Mayen sınırlandırma davası, para. 46.

durumlarda toplamda dikkate alınacak ilgili koşulların sayısı nispeten azalmaktadır. Örneğin, tek bir hatla hem kıta sahanlığı hem de MEB sırlandırmasının yapıldığı bir coğrafyada artık jeolojik ve jeomorfolojik unsurlar herhangi bir etkiye sahip olmayacaktır. Öyleyse jeolojik ve jeomorfolojik unsurların deniz alanı sınırlandırmasındaki öneminin zamanla azalmasının sebeplerinden birisinin (belki de en önemlisinin) tek bir hatla sınırlandırma yönteminin yaygınlaşması olduğu söylenebilir.

Tek bir hatla sınırlandırma yönteminin yaygınlaşmasının diğer bir etkisi de hak kazanımı sağlayan kriterler üzerine olmuştur. 1982 Sözleşmesinin 56 ve 76. maddelerinde, sırasıyla MEB ve kıta sahanlığı alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin dikkate alınacak hak kazanım kriterleri belirtilmiştir. Anılan maddelerde MEB alanı için yalnızca mesafe, kıta sahanlığı alanı için ise hem mesafe hem de doğal uzantı esası birlikte benimsenmiştir. Tek bir hatla sınırlandırma yönteminin uygulandığı uyuşmazlıklarda ilgili alanların tümünün sınırlandırılması için aynı usul ve esasların uygulanması gerektiğinden, kıta sahanlığı ve MEB alanını kapsayacak biçimde yapılan tek bir hatla sınırlandırmada her iki alan için de ortak olan hak kazanım kriteri olarak mesafe esası benimsenecektir. Diğer bir deyişle, kıta sahanlığı ve MEB alanlarını kapsayan tek bir hatla sınırlandırma yapılması, hak kazanımında doğal uzantı mesafesinin terk edilerek mesafe esasının benimsenmesi anlamına gelecektir.[728]

Tek bir hatla sınırlandırma kavramının ortaya çıkmasıyla birlikte artık kıta sahanlığı ve MEB sınırlandırmasına ilişkin ilke ve kuralların "*tarafsız kriter*" ile birlikte uygulanarak bir bütün haline geldiği söylenebilir. Yani içtihat hukuku ile örf

728 AESAN, s. 21.

ve adet hukuku her iki alanın aynı esas ve usullere göre sınırlandırılması eğilimindedir. Antlaşmalar hukuku da 1982 Sözleşmesiyle birlikte artık bu iki alanın sınırlandırılmasına ilişkin aynı sınırlandırma hükümlerini içermektedir. Keza günümüzdeki devlet uygulamaları eğiliminin de, deniz alanlarının kıta sahanlığı ya da MEB alanlarına bölünmesinden ziyade, belirlenecek çok amaçlı tek bir hatla sınırlandırması yönünde olduğu ifade edilebilir.

c. Tek Bir Hatla Sınırlandırmada Tarafsız Kriter

Herhangi bir deniz yetki alanının sınırlandırılmasında kural olarak yalnızca o alana ilişkin faktörlerin dikkate alınması gerekir. Aksi bir uygulamada, sınırlandırılan deniz alanına yabancı olan unsurların sınırlandırma sürecinde dikkate alınması o deniz alanının uluslararası hukuk kurallarınca belirlenen hukuki içeriğinin değiştirilmesi anlamına gelir.[729] Örneğin, ekolojik faktörler MEB alanını ilgilendirirken, kıta sahanlığı sınırlandırmasında bu unsurların dikkate alınması mümkün değildir. Benzer biçimde jeolojik unsurların MEB alanı ile balıkçılık bölgesi sınırlandırmasında herhangi bir etkisi bulunmamaktadır.[730] Bu noktada, çok amaçlı tek bir hatla sınırlandırma yönteminin uygulanmasını zorlaştıran husus, deniz alanlarının farklı nitelik ve içerikleri sebebiyle, her bir alan için ilgili olan durumların değişkenlik gösterebilmesidir. Bu itibarla, tek bir hatla sınırlandırma yönteminde, sınırlandırma sürecinde göz önünde bulundurulacak koşullar tespit edilirken **yalnızca** sınırlandırmaya konu deniz yetki alanlarının tümünü birden ilgilendiren faktörler dikkate alınmalıdır. Yani sınırlandırılacak bölgedeki bir faktör, sınırlandırılacak deniz alanlarından herhangi birisine yabancı ise, o faktörün o sınırlandırmada dikkate

729 1985 tarihli Libya/Malta kıta sahanlığı davası, para. 48.
730 JUIYONG, para. 53.

alınması mümkün değildir. Çok amaçlı tek bir hatla gerçekleştirilen sınırlandırmalarda **yalnızca** sınırlandırılacak olan deniz yetki alanlarının tümünü birden ilgilendiren koşulların dikkate alınmasına[731] hakim olan bu anlayışa "*tarafsız kriter*" adı verilmektedir.

Tek bir hatla sınırlandırma yönteminin genellikle kıta sahanlığı ve MEB alanlarınının birlikte sınırlandırdığı durumlarda uygulandığı görülmektedir. Bu alanlar tek bir hatla sınırlandırılırken mahkemeler, tarafsız kriteri uygulamak adına bir yandan dikkate alınan ilgili koşulları belirlerken, diğer yandan da sınırlandırma anlayışını ifade eden genel sınırlandırma yaklaşımını da şekillendirmektedir. Bu çerçevede, anılan biçimde yapılan tek bir hatla sınırlandırmalarda kıta sahanlığı alanı sınırlandırmasına uygun olan ve jeolojik unsurlara ağırlık veren "yüzey odaklı" **(area-spesific)** yaklaşım veya MEB alanı sınırlandırması için uygun olan ve Jan Mayen davasında ağırlık gösteren "kaynak odaklı" (**resource-specific**) yaklaşım yerine her iki alanının sınırlandırmasını da kapsayan ve coğrafi unsurlara ağırlık veren "tarafsız kriter" (**neutral-criteron**) yaklaşımı benimsenmektedir.[732]

d. Tek Bir Hatla Sınırlandırma Yönteminin Uygulanmasına Dair Bazı Yargı Kararları

aa. Maine Körfezi Davası (1984)

Tek bir hatla sınırlandırma yönteminin üçüncü bir organ tarafından uygulandığı ilk dava Maine Körfezi davasıdır. Tek bir hatla sınırlandırma talebi taraflardan gelmiş ve Divan 1958 Sözleşmesinin böyle bir yöntemi açıkça

731 1985 tarihli Gine/Gine-Bissau davası, para. 116; 1992 tarihli Kanada/Fransa sınırlandırma davası, para. 47.
732 2006 tarihli Trinidad-Tobago/Barbados sınırlandırma davası, para. 228.

yasaklamadığından bahisle örf ve adet hukukunu dayanak alarak tek bir hatla sınırlandırma gerçekleştirmiştir.[733]

Her ne kadar Divan tek bir hatla sınırlandırma yönteminin sözleşme bağlamında bir kaynağının bulunmadığını ifade etse de, 1982 Sözleşmesinin 74 ve 83. maddelerinde sınırlandırmada uygulanacak yöntemin ne olduğunun açıkça belirtilmemiş olması, hakkaniyete uygun sonuç verecek tüm yöntemlerin uygulanabileceği anlamına gelmektedir. Bu itibarla anılan maddelerin, doğrudan olmasa da, dolaylı olarak tek bir hatla sınırlandırma yapabilmesinin sözleşme bağlamında kaynağı olduğu söylenebilir.

bb. Kanada/Fransa Davası (1992)

Kanada ise Fransa arasındaki sınırlandırma davasında taraflar mahkemeden çok amaçlı tek bir hatla sınırlandırma yapmasını talep etmişlerdir.[734] Sınırlandırmada dikkate alınacak ilgili koşulların belirlenmesi aşamasında ise Fransa, hidrokarbon kaynakların da mahkemece dikkate alınması gerektiğini ileri sürmüştür.[735] Mahkeme ise bu talebi "*sözkonusu mineral kaynaklar yalnızca deniz yatağıyla ilgili olup, çok amaçlı bir sınırlandırmanın görüldüğü mevcut uyuşmazlıkta tüm deniz alanlarını ilgilendirmemektedir*" gerekçesiyle reddetmiştir.[736]

cc. Jan Mayen Davası (1993)

Jan Mayen davasında, aralarında tek bir hatla sınırlandırma anlaşması bulunmamasına rağmen Danimarka, Divan'dan kıta sahanlığı ve balıkçılık bölgesini

733 1984 tarihli Maine Körfezi sınırlandırma davası, para. 112.
734 1992 tarihli Kanada/Fransa sınırlandırma davası, para. 37.
735 1992 tarihli Kanada/Fransa sınırlandırma davası, para. 89,90.
736 1992 tarihli Kanada/Fransa sınırlandırma davası, para. 91.

kapsayan tek bir hatla sınırlandırma yapmasını talep etmiştir. Norveç ilke olarak, her iki alanın tek bir hatla sınırlandırılması görüşüne karşı çıkmış, ancak sözkonusu iki alanı sınırlandıracak hatların, farklı niteliğine rağmen, çakışacağını ifade etmiştir. Özetle Norveç, çizilecek orta hattın pratikte hem balıkçılık hem de kıta sahanlığını sınırlandıracağını kabul etmiştir.[737] Divan ise kendisini tek bir hatla sınırlandırma yapmaya zorlayan ne özel bir anlaşma ne de uluslararası bir hukuk kuralının bulunmadığı ifade etmiştir.[738] Sonuçta Divan kıta sahanlığı ve balıkçılık bölgesini pratikte çakışan, fakat hukuken farklı tek bir hatla sınırlandırmıştır.

dd. Katar/Bahreyn Davası (2001)

Tek bir hatla sınırlandırmada tarafsız kriterin kullanılması ilk defa Katar ile Bahreyn arasındaki sınırlandırma davasıyla mümkün olmuştur.[739] Bu davada Bahreyn'in geleneksel mercan faaliyetleri rejiminin bir özel koşul olarak dikkate alınıp, hattın kaydırılması talebi Divan tarafından kısmen kabul edilip, kısmen reddedilmiştir. Divan evvela tarihi haklar rejiminin sınırlandırmada özel koşul olabileceğini kabul etmiştir. Ancak sınırlandırılacak alanın yalnızca MEB alanı olmadığını, bu açıdan kıta sahanlığını da kapsayan çok amaçlı tek bir hatla yapılan sınırlandırmalarda yanlıca MEB için ilgili olan durumların dikkate alınmasının mümkün olmadığına işaret etmiştir. Mahkeme özetle, tek bir hatla yapılacak sınırlandırmalarda *kaynak odaklı bir kriterin* değil de *tarafsız kriterin* uygulanması gerektiğine vurgu yapmıştır.[740]

737 1993 tarihli Jan Mayen sınırlandırma davası, para. 9.
738 1993 tarihli Jan Mayen sınırlandırma davası, para. 43.
739 AESAN, s. 41.
740 2001 tarihli Katar/Bahreyn sınırlandırma davası, para. 235, 236.

ee. Kamerun/Nijerya Davası (2002)

Bu davada taraflar eşit uzaklık yöntemi kullanılarak tek bir hatla sınırlandırma yapılması ve belirlenen geçici hattın özel koşullar ışığında ayarlanması konusunda uzlaşmışlardır.[741] Ancak ilgili koşulların ne olduğu konusunda mutabakata varılamadığından uyuşmazlığın çözümü için Divan'a başvurulmuştur. Divan, kıta sahanlığı ve MEB alanlarının 1982 Sözleşmesinin 74 ve 83. maddeleri uyarınca tek bir hatla sınırlandırması yapılırken uygulanması gereken kuralların "eşit uzaklık/özel koşullar" kuralıyla hemen hemen aynı sonuçları doğuracağını ifade etmiştir.[742] Sonuçta Divan, karasularının ötesindeki kıta sahanlığı ve MEB alanını tek bir hatla sınırlandırmıştır.

ff. Trinidad-Tobago/Barbados Davası (2006)

Trinidad-Tobago ile Barbados arasındaki sınırlandırma davasında taraflar mahkemeden tek bir hatla sınırlandırma yapmasını talep etmişlerdir. Mahkeme, artık devletlerin gerek kendi aralarında yaptıkları sınırlandırmalarda, gerekse de uluslararası yargı organları tarafından gerçekleştirilen sınırlandırmalarda tek bir hatla sınırlandırma yapma veya teorik olarak farklı olsalar da pratikte çakışan hatlar belirleme yönünde bir eğilim olduğunu belirtmiştir.[743] Mahkeme, böyle bir yöntemin kullanılmasının bazı hassasiyetleri de beraberinde getirdiğine vurgu yapmıştır. Özellikle, uluslararası yargı organlarınca tek bir hatla gerçekleştirilen sınırlandırmalarda kıta sahanlığıyla ilgili olan faktörlere, MEB'le ilgili olan faktörlere nazaran daha fazla ağırlık verilmesinden ya da tersi yöndeki bir

741 2002 tarihli Kamerun ile Nijerya arasındaki sınırlandırma davası, para. 286.
742 2002 tarihli Kamerun ile Nijerya arasındaki sınırlandırma davası, para. 288.
743 2006 tarihli Trinidad-Tobago/Barbados sınırlandırma davası, para. 235.

yaklaşımdan kaçınıldığını ifade etmiştir.[744] Mahkeme sonuçta, iki devlet arasında kıta sahanlığı ve MEB alanını belirleyen tek bir sınırlandırma hattı çizmek suretiyle uyuşmazlığı çözüme kavuşturmuştur.

gg. Nikaragua/Honduras Davası (2007)

Nikaragua tarafından Honduras'a karşı açılan bu davada kıta sahanlığı, MEB ve karasularının tek bir sınırlandırma hattıyla belirlenmesi konusunda uzlaşılmıştır.[745] Ancak sözkonusu hattı belirleyecek yöntemin ne olması gerektiği konusunda anlaşmazlık yaşanmıştır. Nihayet Divan, var olan özel koşullar ışığında kıta sahanlığı ve MEB alanını tek bir hatla bölen açıortay yönteminin uygulanmasına karar vermiştir.[746]

hh. Guyana/Surinam Davası (2007)

Guyana ile Surinam arasındaki sınırlandırma davasında taraflar Mahkemeden tek bir hatla karasuları, kıta sahanlığı ve MEB'in sınırlandırılmasını talep etmişlerdir. Mahkeme her bir deniz alanı için uygulanabilir sözleşme hükümlerini açıklığa kavuşturduktan[747] sonra kıta sahanlığı ve MEB sınırlandırmasında kullanılacak yöntemi tespit etme gayretine girmiştir. Sonuçta Mahkeme, sözkonusu alanları tek bir hatla sınırlandıran geçici eşit uzaklık/özel koşullar kuralını uygulamıştır.[748]

744 2006 tarihli Trinidad-Tobago/Barbados sınırlandırma davası, para. 228.
745 2007 tarihli Nikaragua/Honduras sınırlandırma davası, para. 261.
746 2007 tarihli Nikaragua/Honduras sınırlandırma davası, para. 292.
747 2007 tarihli Guyana/Surinam sınırlandırma davası, para. 330-342.
748 2007 tarihli Guyana/Surinam sınırlandırma davası, para. 342.

ıı. Romanya/Ukrayna Davası (2009)

Romanya ile Ukrayna arasındaki sınırlandırma davası, Divan tarafından çözüme kavuşturulan son deniz yetki alanı sınırlandırılması uyuşmazlığıdır. Görülen davada kıta sahanlığı ve MEB'in tek bir hatla sınırlandırılması sözkonusudur.[749] Divan sınırlandırmaya bölgenin coğrafyasına uygun ve geometrik olarak objektif olan geçici bir hatla başlanılması gerektiğini ifade etmiştir. Divan bu yöntemin, aksini gerektiren özel faktörler bulunmadıkça, bitişik kıyılar arasında eşit uzaklık olacağını, kıyıların karşılıklı hale geldiği kısımlarda ise orta hat olacağını belirtmiştir.[750] Sonuçta Divan, sözkonusu alanları tek bir hatla sınırlandıran geçici eşit uzaklık/özel koşullar kuralını uygulamıştır.

7. İçtihatlarla Kabul Edilen Sınırlandırma Yöntemi

Deniz yetki alanlarının sınırlandırmasına ilişkin pratik açıdan uygulanabilir birden fazla yöntem bulunmaktadır. Bu yöntemlerden hangisinin/hangilerinin uygulanması gerektiği konusunda ise ne örf ve adet hukukunda ne de antlaşmalar hukukunda herhangi bir zorunluluk bulunmamaktadır. 1982 Sözleşmesinde ise kıta sahanlığı ve MEB alanının sınırlandırılmasına ilişkin yer alan tek somut kriter ***hakça bir çözümün*** hedeflenmiş olmasıdır. Bu hüküm çerçevesinde, hakça çözüm sunabilecek her türlü yöntemin uygulanabileceği anlaşılmaktadır. Demek ki sözleşme, yöntem özgürlüğünü benimsemekte ve sınırlandırmayı gerçekleştirecek iradeye istenilen yöntemi kullanma konusunda serbesti tanımaktadır.

Diğer taraftan, başta Divan olmak üzere uluslararası yargı organları verdikleri kararlarda, sınırlandırmada kullanılacak yönteme ilişkin uyulması gereken bazı

749 2009 tarihli Romanya/Ukrayna sınırlandırma davası, para. 115.
750 2009 tarihli Romanya/Ukrayna sınırlandırma davası, para. 116.

kriterler ortaya koymuştur. Uluslararası yargı organları uygulanacak yöntemi tespit ederken sonucun hakça olmasının yanı sıra, sınırlandırma sürecinin objektif bazı kriterleri de taşımasının gereklilik olduğuna vurgu yapmaktadır. Çünkü deniz yetki alanlarının sınırlandırılması işlevi hukuki bir görev olarak yerine getirilmekte olduğundan, hukukun üstünlüğünü sağlamak adına "öngörülebilir" (**predictable**), "tutarlı" (**reasonable**) ve "istikrarlı" (**stable**) bir karaktere sahip olmalıdır. Diğer yandan sınırlandırma süreci mutlak adaleti sağlamak hedefi doğrultusunda "esneklik" (**flexibility**) içermelidir.[751] Yine, sınırlandırma yönteminin pratik açıdan da uygulanabilir olması teknik olarak zorunluluk arz etmektedir. İşte bu ihtiyaçları birlikte karşılayabilmek üzere yargı içtihatlarıyla bir sınırlandırma yöntemi benimsenmiştir. **İçtihatlara kabul edilen sınırlandırma yöntemi** olarak adlandırılabilecek bu yöntem "eşit uzaklık metodunun kullanılmasının" zorunluluğunu savunan hukuk okuluyla "hakça ilkelere göre sınırlandırma yapılmasını" savunan hukuk okulunun sınırlandırma yaklaşımlarının kombinasyonu ve dengesi olduğu söylenebilir.[752]

İçtihatlarla kabul edilen sınırlandırma yönteminin taşıması gereken unsurları tekrarlamak gerekirse, ilk olarak sınırlandırmada objektiflik ve bir dereye kadar öngörülebilirlik bulunmalıdır. Yani yapılacak sınırlandırmanın taraflarca önceden bir nebze öngörülebilir olması gerekmekte olup, sınırlandırma tamamen sınırlandırma yapacak organın o anki iradesine ve iklimine bağlı olamamalıdır. İkinci olarak, sınırlandırma tutarlı ve istikrarlı olmalıdır.[753] Bu bağlamda, benzer konulu uyuşmazlıklarda ortaya çıkacak sonucun da benzer nitelikte olması gerekir. Üçüncü

751 2006 tarihli Trinidad-Tobago/Barbados sınırlandırma davası, para. 232, 244; 2007 tarihli Guyana/Surinam sınırlandırma davası, para. 341.
752 JUIYONG, para. 8.
753 1985 tarihli Libya/Malta kıta sahanlığı davası, para. 45.

olarak, sınırlandırmada kullanılacak yönden teknik ve pratik açıdan tarafları tatmin edecek derecede uygulanabilir olmalıdır. Son olarak ise, esneklik de sınırlandırmanın ayrılmaz bir parçasını oluşturmalıdır. Çünkü her bir sınırlandırma uyuşmazlığının kendine has ve özel yapısının bulunması, hakkaniyetin sağlanması adına sınırlandırma yapacak organın bir dereceye kadar esnek davranmasını zorunlu kılmaktadır.

a. İçtihatlarla Kabul Edilen Sınırlandırma Yönteminin Gelişimi ve Uygulanması

Uluslararası yargı kararında sıklıkla başvurulan bu yöntem esasında deniz yetki alanlarının sınırlandırılması hukukunun ortaya çıktığı ilk zamanlardan beri sürekli biçimde uygulanan bir yöntem değildir. Nitekim Kuzey Denizi davasında Divan, kıta sahanlığı sınırlandırılmasında uygulanacak ilke ve kuralların ne olduğu sorusuna "doğal uzantı esasına dayalı hakça ilkeler çerçevesinde bir anlaşma" cevabını vermekle yetinmişti. Demek ki, Kuzey Denizi kararında dahi günümüzde kabul edilen sınırlandırma yönteminin uygulamasının var olduğu söylemez. Zira Divanın, yasa koyma kapsamında değerlendirilebilecek, bu kararı ***pozitif sınırlandırma hukukunda*** mutlak biçimde kabul edilmemiştir. Çünkü bu anlayış sınırlandırma hukukunu öngörülebilirlikten ve objektiflikten yoksun kılmaktaydı. Salt hakkaniyete dayanan bu anlayış, sonraki yargı kararlarında ve devlet uygulamalarında ortaya atıldığı yalın biçimiyle benimsenmeyerek, yerine öngörülebilir sonuçlar elde etmeyi de mümkün kılan ilke ve yaklaşımları temel alan geçici orta hat/ilgili koşullar kuralı olarak karşımıza çıkan sınırlandırma yöntemi

tercih edilmiştir.[754] Yani geçici eşit uzaklık/ilgili koşullar olarak özetlenebilecek bu yöntem öngörülebilirlik ve hakkaniyet arasında iyi bir denge kurmaktadır.[755] İçtihatlarla kabul edilen sınırlandırma yönteminin gelişen yargı kararlarıyla şekillendiği doğru olsa da, sözkonusu yöntemin uygulanması anlayışı, örf ve adet hukukunun kabul ettiği sınırlandırma yaklaşımın uygulamaya yansımış somut görünümüdür.[756] İçtihatlarla kabul edilen sözkonusu yöntem olarak üç aşamalı bir sınırlandırma süreci olarak karşımıza çıkmaktadır.

aa. Birinci Aşama

Bu yöntemin ilk aşamasında geçici bir eşit uzaklık hattı çizilmektedir. Bu sayede sınırlandırmanın subjektif unsurlardan arınarak öngörülebilirlik, objektiflik ve tutarlılık eksenine oturması sağlanmaktadır. Keza Trinidad-Tobago ile Barbados arasındaki sınırlandırma davası kararında Mahkeme "*sınırlandırmada uygulanması zorunlu bir metot bulunmayıp, mahkemelerin de bu yönde herhangi bir kararı olmasa da, objektif olmayan unsurların giderilmesi adına sınırlandırmaya, ileriki şamalarda ayarlanabilen eşit uzaklık yöntemiyle başlanılması bir nebze kesinlik sağlar"* ifadesini dile getirmiştir.[757]

Sınırlandırmaya böyle bir başlangıç yapılmasının diğer bir sebebi de sınırlandırmaya bir şekilde ve bir yerden başlanılması gerektiğidir. Eşit uzaklık yönteminin objektif ve uygulanabilir niteliğinden dolayı sınırlandırmaya eşit uzaklık hattıyla başlanılması teknik ve pratik açıdan da tarafları tatmin edici niteliğe sahiptir.

754 DEGAN, para. 169; AESAN, s. 38, 39.
755 Nuno Sergio Marques ANTUNES, "The Pending Maritime Delimitation in the Cameroon v Nigeria Case: A Piece in the Jigsaw Puzzle of the Gulf of Guinea", **The International Journal Of Marine And Coastal Law**, Vol. 15, No. 2, (2000), (s. 163-192), s. 188-189.
756 1993 tarihli Jan Mayen sınırlandırma davası, para. 51.
757 2006 tarihli Trinidad-Tobago/Barbados sınırlandırma davası, para. 306.

bb. İkinci Aşama

İçtihatlarla kabul edilen sınırlandırma yönteminin ikinci aşamasında çizilen eşit uzaklık hattının ilgili koşullar ışığında ayarlanması (**adjustment**) sözkonusu olmaktadır. Çünkü her bir uyuşmazlığın kendine has ve özel yönleri bulunmaktadır. Bu itibarla, ilk aşamada çizilen geçici sınırlandırma hattının bölgenin koşulları ışığında düzenlenmesi gerekmektedir. İşte bu noktada esneklik (**flexibilty**) kavramı ön plana çıkmakta ve sınırlandırmanın hakkaniyete aykırı sonuçlar doğurmasının önüne geçilmesi hedeflenmektedir. Nitekim Jan Mayen davası kararında Divan "*her bir sınırlandırma davasının amacı hakça ilkeler olmalıdır. Divan bu sebeple, çizilen sınırın kaydırılmasını (**shifting**) ya da ayarlanmasını (**ajdustment**) gerektirecek davanın bütün özel faktörlerini dikkate alır*" ifadesine yer vermiştir.[758]

cc. Üçüncü Aşama

İçtihatlarla kabul edilen sınırlandırma yönteminin üçüncü aşamasında ise, bir ve ikinci aşama sonrasında ortaya çıkan hattın hakkaniyet testine tabi tutulması sözkonusu olmaktadır. Bu testin yerine getirilmesinde, sınırlandırma hattı "*orantılılık*" ve "*kapatmama/kesmeme*" ilkeleri başta olmak üzere hakkaniyet sınamasından (**ex post facto**) geçmektedir. Bu aşamayla, bir ve ikinci aşama sonucunda ortaya çıkan hattın bir yandan taraflara bırakılan deniz alanları ile tarafların kıyı uzunlukları arasında makul bir oranı gerçekleştirmesi sağlanır, diğer yandan da tarafların kıyılarının önündeki deniz alanlarının diğer devlete bırakılan deniz alanlarıyla kesilmesinin/kapatılmasının önüne geçilir. Yani bu aşamanın

758 1993 tarihli Jan Mayen sınırlandırma davası, para. 54

varlığının yegane sebebi, 1982 Sözleşmesinde hedef gösterilen, sınırlandırmanın hakça çözüm bulmak üzere gerçekleştirilmesi amacıdır.[759]

Orantılılık testine ilişkin olarak Romanya ile Ukrayna arasındaki sınırlandırma davasında Divan "*son ve üçüncü aşama olarak Divan (geçici eşit uzaklık hattı çizilip, ilgili koşullar ışığında ayarlandıktan sonra ortaya çıkan durumda) ilgili kıyılar ile devletlere verilen deniz alanı arasında hakkaniyete aykırılığa sebep olacak aşırı bir orantısızlığın bulunup bulunmadığını test etmektedir*" ifadesini kullanmıştır.[760]

dd. Eşit Uzaklık Yönteminin Terk Edilmesi

İçtihatlarla kabul edilen sınırlandırma yöntemi (geçici eşit uzaklık/ilgili koşullarıyla yakın ilişki içerisindedir) bazı durumlarda tek başına dahi hakkaniyeti sağlamaya yetmez. Çünkü bazı uyuşmazlıklarda, eşit uzaklık hattının düzeltilmesi yoluyla dahi hakça sonuca ulaşılması mümkün değildir. İşte bu gibi durumlarda eşit uzaklık yönteminin terk edilip hakkaniyeti sağlamaya daha elverişli başka yöntemin/yöntemlerin kullanılması gerekmektedir.[761] Örneğin Kuzey Denizi davasında sınırlandırmanın eşit uzaklık yöntemi kullanılarak yapılması durumunda, bu hattın sonradan düzeltilmesi suretiyle dahi hakça sonuca ulaşılamayacağı ifade edilmiştir.

Konuya ilişkin olarak Newfoundland ve Labrador ve Nova Scotia arasındaki tahkim davası kararında "*karşılıklı ve bitişik kıyılar arasındaki sınırlandırmalarda normal olan sınırlandırmaya eşit uzaklık hattıyla başlanılması, gerekirse çizilen bu*

759 2006 tarihli Trinidad-Tobago/Barbados sınırlandırma davası, para. 242.
760 2009 tarihli Romanya/Ukrayna sınırlandırma davası, para. 122.
761 AESAN, s. 42.

hat üzerinde bazı ayarlamalar yapılmasıdır. Ancak ilgili koşulların varlığı farklı bir metodun kullanılmasını gerektirdiği durumlarda eşit uzaklık yöntemi kullanılmaz" ifadelerine yer verilmiştir.[762]

ee. Sınırlandırma Sürecinin Birinci Aşamada Sonlanması

Bazı durumlarda ise içtihatlarla kabul edilen sınırlandırma yönteminin uygulanması ilk aşamada sonlanmaktadır. İlgili koşulların bulunmadığı ya da var olan ilgili durumların çizilen geçici hattın ayarlanmasını gerektirmediği durumlarda çizilen geçici orta hattın ikinci ve üçüncü aşamada değişmeden kaldığı görülmektedir.[763] Çizilen geçici hattın değişmeden kalabilmesinin kriteri ise, çizilen geçici hattın ayarlanmadan kendi başına hakça çözüm sunabilmesidir.

b. İçtihatlarla Kabul Edilen Sınırlandırma Yöntemine Dair Bazı Yargı Kararları

İçtihatlarla kabul edilen sınırlandırma yönteminin, konuya ilişkin yargı kararlarıyla ortaya çıktığı ifade edilmişti. Sözkonusu yargı kararlarından bazıları, konunun açıklığa kavuşması maksadıyla aşağıda sunulmuştur.

Romanya ile Ukrayna arasındaki sınırlandırma davasında Divan, sınırlandırmaya bölgenin coğrafyasına uygun ve geometrik olarak objektif bir geçici hatla başlamış, ardından çizilen geçici eşit uzaklık hattının ayarlanmasını gerektirecek ilgili koşulların bulunup bulunmadığını araştırmış, son aşamada ise

762 Arbitration between Newfoundland and Labrador and Nova Scotia Concerning Portions Of The Limits Of Their Offshore Areas as Defined in the Canada-Nova Scotia Offshore Petroleum Resources Accord Implementation Act and the Canada-Newfoundland Atlantic Accord Implementation Act, Award of the Tribunal in the Second Phase, Ottawa, March 26, 2002, para. 2.28.

763 2009 tarihli Romanya/Ukrayna sınırlandırma davası, para. 115 vd.; 2002 tarihli Kamerun ile Nijerya arasındaki sınırlandırma davası, para. 305, 306.

ilgili koşullar ışığında şekillenen sınırın orantılılık ve kapatmama/kesmeme ilkeleri bakımından makul sonuçlar verip vermediğini test etmiştir.[764]

Trinidad-Tobago ile Barbados arasındaki sınırlandırma davası kararında Mahkeme bahsekonu sınırlandırma yönteminin uygulamaya yansıtılması bağlamında *"Sınırın belirlenmesi esas olarak iki aşamadan oluşur. İlk aşamada geçici bir eşit uzaklık hattı çizilerek başlangıç yapılması pratik kolaylığa sahiptir. Ancak ilk aşamada çizilen bu hat, her ne kadar uygun bir yöntem olarak görülse de, bölgedeki coğrafi özellikler dolayısıyla çoğu durumda hakkaniyete aykırı sonuçlar doğuracaktır. Bu sebeple ikinci aşamada bölgenin ilgili koşulları ve diğer özellikleri doğrultusunda hakça sonucun sağlanması adına hattın ayarlanıp ayarlanmayacağına karar verilecektir. Sonuçta ortaya çıkan bu yaklaşım kesinliği ve hakça sonucu sağlama gereksinimini birlikte karşılamaktadır*" ifadesini kullanmıştır.[765]

Aynı noktaya işaret etmek adına Divan, Katar ile Bahreyn arasındaki sınırlandırma davası kararında "*karasularının (12 mil) ötesindeki deniz alanlarının sınırlandırılmasında evvela geçici bir eşit uzaklık hattı çizilecek, ardından bu hattın ayarlanmasını gerektirecek koşulların varlığı ele alınacaktır*"[766] ve "*sınırlandırmada en çok kullanılan ve en makul olan yol, öncelikle bir eşit uzaklık hattı çizip, ardından bu hattın var olan özel koşullar ışığında ayarlanmasının gerekip gerekmediğine karar vermektir*"[767] ifadeleriyle sözkonusu yöntemin uygulanma biçimini açıklığa kavuşturmuştur.

764 2009 tarihli Romanya/Ukrayna sınırlandırma davası, para. 122.
765 2006 tarihli Trinidad-Tobago/Barbados sınırlandırma davası, para. 242.
766 2001 tarihli Katar/Bahreyn sınırlandırma davası, para. 230.
767 2001 tarihli Katar/Bahreyn sınırlandırma davası, para. 176.

Benzer şekilde, Guyana ile Surinam arasındaki sınırlandırma davası kararında Mahkeme "*1982 Sözleşmesinin 74 ve 83. maddeleri mahkemelere sınırlandırmada hakça sonuca ulaşma yükümlülüğü vermektedir. Uluslararası yargı içtihatları ile devlet uygulamaları da bu amaca ulaşmak üzere, uygun durumlarda sınırlandırmaya eşit uzaklık hattıyla başlayıp, hakça sonuca ulaşmak adına ilgili koşullar ışığında bu hat üzerinde ayarlamalar yapmaktadır*" ifadesine yer vermiştir.[768]

Öte yandan, Jan Mayen davası kararında Divan "*her ne kadar 1958 Sözleşmesi görülen uyuşmazlık için uygulanabilir olsa da, mevcut uyuşmazlıkta, sınırlandırmaya geçici bir orta hatla başlayıp, özel koşullar ışığında sözkonusu hattın ayarlanması şeklinde özetlenebilecek olan örf ve adet hukuku kuralının uygulanması daha isabetli olacaktır*" ifadesiyle içtihatlarla kabul edilen sınırlandırma yönteminin örf ve adet hukukunun sınırlandırma yaklaşımını yansıttığına vurgu yapmaktadır.[769]

Sözkonusu yargı kararlarında açıklığa kavuşturulan içtihatlarla kabul edilen sınırlandırma sürecinde birden fazla parametrenin bir arada esas aldığı görülmektedir. Sözkonusu yöntemde özetle, hukukun üstünlüğünü esas alan, hakça sonuçlar sağlayan, teknik açıdan uygulanabilir olan ve aynı zamanda tatmin edici pratiktiğe sahip olan bir anlayış bulunmaktadır. Bu sayede bir yandan tarafların öngörülebilirlik ve tutarlılık beklentileri karşılanırken, diğer yandan da yöntemin uygulanması esnasında yargı organlarına takdir hakkı ve esneklik serbestisi tanınmaktadır. Bu nitelikleri haiz sözkonusu yöntem, özetle üç aşamalı olarak gerçekleştirilmektedir. İl aşamada geçici olarak çizilen eşit uzaklık hattı ikinci aşamada ilgili koşullar ışığında ayarlanmakta ve son aşamada (orantılılık ve

768 2007 tarihli Guyana/Surinam sınırlandırma davası, 342.
769 1993 tarihli Jan Mayen sınırlandırma davası, para. 51.

kapatmama/kesmeme ilkeleri bakımından) hakkaniyet sınamasına tabi tutulmaktadır.

8. Birden Fazla Yöntemin Kombinasyonu

1982 Sözleşmesinin kıta sahanlığı ve MEB sınırlandırmasına ilişkin olan 74 ve 83. maddelerinde sınırlandırmanın hakça çözümü hedeflemesi gerektiği ifade edilmiştir. Sözleşme, bu amaca ulaşırken hangi yöntemin uygulanması gerektiği konusunda ise sessiz kalarak hakça sonucu sağlayacak her türlü yöntemin kullanılmasını zımnen meşru kabul etmektedir. Öyleyse hakça ilkeler çerçevesinde yapılacak sınırlandırmada öyle bir yöntem kullanılmalıdır ki, o yöntem hakça sonucu sağlamaya elverişli olsun.[770] Bununla birlikte, her bir sınırlandırma uyuşmazlığının kendine has ve özel yapısının bulunduğu göz önünde bulundurulduğunda, her bir uyuşmazlıkta hakkaniyeti sağlayabilecek yöntemin/yöntemlerin farklılaşması da tabiatıyla mümkündür. Yani hakça sonucu sağlayacak yöntem her bir uyuşmazlığın kendine özgü yapısına göre belirlenecektir.[771]

Diğer taraftan, bazı sınırlandırma uyuşmazlıklarının çözümünde, uyuşmazlığın kendine has koşulları sebebiyle hakça sonuca ulaşmak tek bir yöntemin uygulanmasıyla da mümkün olamamaktadır. Bu tür uyuşmazlıklarda hakça sonucun sağlanması adına birden fazla yöntemin kombinasyonunun birlikte uygulanması gerekmektedir.[772]

---

770 1993 tarihli Jan Mayen sınırlandırma davası, para. 54; 1985 tarihli Libya/Malta kıta sahanlığı davası, para. 45; 1982 tarihli Tunus/Libya kıta sahanlığı davası, para. 70.

771 Tunus/Libya kıta sahanlığı davası, para. 109; 1969 tarihli Kuzey Denizi kıta sahanlığı davası, para. 90; 1984 tarihli Maine Körfezi sınırlandırma davası, para. 112; 1985 tarihli Gine/Gine-Bissau davası, para. 89.

772 **Delimitation of Maritime Boundaries Within Caricom,** para. 28; Tunus/Libya kıta sahanlığı davası, para. 109.

Kuzey Denizi davası kararında konuya ilişkin olarak Divan "*taraflar, hakça ilkeler çerçevesinde ve tüm ilgili koşulları dikkate alan bir anlaşmaya varmak üzere coğrafi alanın niteliğine uygun olan eşit uzaklık ya da diğer* ***bir metot ya da birden fazla metodun kombinasyonunu kullanabilir****"* ifadesiyle bir uyuşmazlığın birden fazla yöntem kullanılarak çözülmesinin mümkün olduğuna işaret etmiştir.[773]

Benzer şekilde, Tunus ile Libya arasındaki sınırlandırma davası kararında Divan "*ilgili koşullar ışığında, sınırlandırma alanının bir kısmında eşit uzaklık yöntemi geri kalan kısımda ise* ***diğer yöntemlerin kullanılarak birden fazla yöntemin kombinasyonunun uygulanması mümkündür***"[774] ve "*uluslararası hukuka göre yapılacak bir sınırlandırmada zorunlu tek bir yöntem bulunmamaktadır ve* ***aynı uyuşmazlıkta aynı anda birden fazla yöntemin birlikte kullanılması mümkündür***"[775] ifadelerine yer vermiştir.

Maine Körfezi davasında ise Divan sınırlandırmayı gerçekleştirirken sınırlandırılacak alanı üç bölüme (**sector**) ayırmış ve her bir bölümde ayrı yöntemin uygulanmasının uygun olacağına karar vermiştir. Mahkeme birinci bölümde kıyıların bitişiklilik durumu ve adaların varlığını gerekçe göstererek eşit uzaklık metodunun uygulanmasının hakkaniyete aykırı olacağına değinmiş, ikinci bölümde kıyıların karşılıklılık durumundan dolayı, ilgili koşullar ışığında ayarlanmış eşit uzaklık yöntemini uygulamış, üçüncü bölümde ise ABD kıyısının genel istikameti dolayısıyla dikey yönteminin uygulanmasına karar vermiştir.[776]

Birden fazla yöntemin uygulandığı diğer bir uyuşmalık olan Guyana ile Surinam arasındaki sınırlandırma davasında Mahkeme, karasuları sınırını belirlerken

773 1969 tarihli Kuzey Denizi kıta sahanlığı davası, para. 85.
774 Tunus/Libya kıta sahanlığı davası, para. 109.
775 Tunus/Libya kıta sahanlığı davası, para. 111.
776 1984 tarihli Maine Körfezi sınırlandırma davası, para. 210 vd.

1982 Sözleşmesindeki karasuları sınırlandırmasına ilişkin hükümde ifadesini bulan "eşit uzaklık/özel koşullar" kuralını uygulamıştır.[777] Özel koşul olarak ise Corentyne Nehri'nin Surinam'ın kararasularında bulunduğunun zımnen kabul edilmiş olmasını faktörünü dikkate almıştır. Sonrasında Mahkeme, taraflar arasında akdedilmiş önceki tarihli ve geçerli bir anlaşmada karasularının 3 mil olarak belirlenmiş olmasını dikkate alarak, Corentyne Nehri Surinam'da kalacak şekilde eşit uzaklık yöntemini kullanmış ve sözkonusu 3 millik alan içerisinde karasularını sınırlandıran hattı çizmiştir. Ardından Mahkeme, 1982 Sözleşmesinin 15. maddesinde düzenlendiği şekliyle, 12 milin ötesindeki kıta sahanlığı ve MEB alanının sınırlandırmasını tek bir hatla sınırlandırma yöntemini kullanarak gerçekleştirmiştir. Son olarak Mahkeme, sözkonusu iki nokta arasını (3 mil ve 12 mil arası) çaprazlama en kısa hatla birleştirerek birden fazla hattın kombinasyonuyla nihai sınırı tespit etmiştir.[778] Böylece Mahkeme nihai sınırlandırma hattını birden fazla sınırlandırma yöntemini kullanarak tamamlamıştır.

Ege Denizi uyuşmazlığının çözümünde de birden fazla metodun kombinasyonunun uygulanmasının uygun sonuçlar doğuracağı düşünülmektedir. Çünkü Ege Denizi'nin kendine has özel yapısı farklı bölgelerde ciddi coğrafi farklılıklar içermektedir. Ege Denizi'nin kuzeyinde bitişik olan kıyılar orta kesime doğru karşılıklı hale gelmektedir. Yine adaların yoğun olduğu aşağı bölgede de kıyılar karşılıklıdır. Ege Denizinin sözkonusu özel yapısı gereği sınırlandırmanın tek bir standart yöntemle gerçekleştirilmesi hakkaniyete aykırı sonuçlar doğurabilecektir. Her bir bölümde uygulanacak yöntem ise başta adalar olmak üzere ilgili koşullar ışığında şekillenecektir. Bu yapısıyla Ege Denizi bir nebze Maine Körfezi

777 1982 Sözleşmesinin 15. maddesi.
778 CHURCHILL, s. 629-633.

uyuşmazlığın benzemektedir. Nitekim Maine Körfezi davasında Divan devletlerin bitişik kıyılarının karşılıklı hale geldiği noktada sınırlandırma yönteminde değişikliğe gitmiş, karşılıklı kıyılar arasında uygulanabilecek en uygun yöntem olarak eşit uzaklık metoduna işaret etmiştir.[779]

IV. SINIRLANDIRMA YAKLAŞIMLARI

A. Sınırlandırma Yaklaşımlarının Ortaya Çıkışı ve Sınanmış Hakkaniyet Yaklaşımı

Deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasının diğer bir önemli unsuru da yöntemi ve kuralı belirleyen sınırlandırma yaklaşımıdır. Daha çok soyut anlamda kullanılan bu kriter, sınırlandırmanın temelde hangi tutum çerçevesinde yapılacağını ve sınırlandırmaya hakim olan ilke ve kuralların sınırlandırma sürecine ne şekilde yansıtılacağını açıklayan sınırlandırma anlayışıdır.

Deniz yetki alanlarının sınırlandırılması hukukunun ortaya çıkmasından bu yana uluslararası kamuoyu iki temel sınırlandırma yaklaşımı arasında kalmıştır. Bir yanda öngörülebilir, objektif ve somut bir kriterin arayışı içerisinde olup, eşit uzaklık merkezinde sınırlandırma yapılmasını savunan hukuk okulu, diğer yanda ise hakkaniyetin sağlanması adına sınırlandırmayı yapacak olan iradeye sınırsız takdir yetkisi verilmesini savunup, hakça sonuca odaklanan hukuk okulu bulunmaktadır.[780] Birinci görüş, sonucun uygulanan yöntemle elde edilebileceğini, ikinci görüş ise sonucun uygulanacak yöntemi belirlemesi gerektiğini savunmuştur[781]

779 1984 tarihli Maine Körfezi sınırlandırma davası, para. 216.
780 TANAKA (2006), s. 34,35.
781 LEGAULT and HANKEY, s. 203.

Sınırlandırmanın objektif, öngörülebilir ve somut kriterler ışığında gerçekleştirilmesi gerektiğini savunan hukuk okulu, sınırlandırmanın salt hakkaniyet çerçevesinde gerçekleştirilmesinin hukukun dışına çıkmak olacağını ve hukukun üstünlüğünün gereklerini yeterince sağlayamayacağını ileri sürmüştür. Bu görüşü savunan hukuk okuluna göre hakkaniyet odaklı yaklaşım hukuki metodolojik temelden yoksundur. Bu itibarla sınırlandırmada eşit uzaklık yöntemi kullanılmalıdır. Çünkü eşit uzaklık yöntemi pratik ve tatmin edici özelliğe sahiptir ve bu özelliklerinden dolayı hukukun bir gereği olan "*öngörülebilirlik*" kriterini fazlasıyla sağlamaktadır.

Hakkaniyet odaklı sınırlandırma görüşünü savunan hukuk okulu ise, her bir sınırlandırma uyuşmazlığının kendine has ve özel yapısını dikkate alarak, sınırlandırmada uygulanacak zorunlu ve genel bir metodun bulunmasının birçok sınırlandırmada hakkaniyete aykırı sonuçlar doğuracağını ileri sürmüştür. Bu itibarla da sınırlandırmanın herhangi zorunlu ve genel bir metoda bağlı kalmaksızın hakkaniyet temelinde yapılmasını savunmuştur.[782] Hakkaniyeti sağlayacak kural ve kriterlerin ise her bir sınırlandırma uyuşmazlığının kendine has durumları çerçevesinde belirlenmesi gerektiğini iddia etmiştir. Yani uygulanacak kural ve yöntemler her bir sınırlandırma uyuşmazlığının kendine özgü yapısı içerisinde "*esneklik*" kriteri odak alınarak belirlenmelidir. Bu yaklaşımın diğer bir öngörüsü de uluslararası yargı organlarına herhangi bir zorunlu metoda bağlı kalmaksızın geniş bir takdir yetkisi bahşedilmesi gerektiğidir. Sınırlandırma yapmaya yetkili merci herhangi bir zorunlu metoda bağlı kalmadan hakkaniyet amacına ulaşmak adına serbest davranmalıdır.

782 JUIYONG, para. 8.

Uluslararası yargı organları ise, her iki hukuk okulunun sakıncalarını bertaraf edebilecek, "*eşit uzaklık yanlısı*" sınırlandırma görüşü ile "*hakkaniyet odaklı sınırlandırma*" görüşü arasında, örf ve adet hukuku tarafından da benimsenen[783] "*sınanmış hakkaniyet*" (**corrective equity**) olarak adlandırılan üçüncü bir yaklaşımı benimsemiştir. Bu yaklaşımda, sınırlandırmanın hakça sonucu sağlaması olmazsa olmaz kabul edilmiş, ayrıca sınırlandırmanın bir dereceye kadar öngörülebilir ve istikrarlı olması da istenmiştir.

Sınanmış hakkaniyet yaklaşımı ile içtihatlarla kabul edilmiş sınırlandırma yöntemi arasında sıkı bir ilişki vardır. Sınanmış hakkaniyet yaklaşımının sınırlandırmaya yansıtılabileceği en uygun yöntem içtihatlarla kabul edilmiş sınırlandırma yöntemidir. Çünkü sınanmış hakkaniyet yaklaşımı, uygun olan durumlarda, geçici eşit uzaklık yönteminin genel ve uygulanabilir bir yöntem olmasını, bu yöntemin hakkaniyete aykırı sonuçlar doğurduğu durumlarda ise hakkaniyeti sağlamak için ayarlanmasını; her halükarda hakkaniyetin bu yöntemle sağlanamaması durumunda ise başka bir yöntemin tercih edilmesini gerektirmektedir. Daha somut ifade etmek gerekirse sınanmış hakkaniyet yaklaşımı, sınırlandırmaya somut, objektif ve öngörülebilir kriterlerden başlayıp, ileriki aşamalarda sınırlandırmanın hakkaniyeti sağlayacak biçimde ayarlanmasını ve son aşamada sınırlandırmanın hakkaniyet sınamasına tabi tutulmasını içerir. Bu yaklaşımın en yaygın uygulaması ise, sınırlandırmaya öncelikle somut, öngörülebilir ve uygulanma bakımından pratik ve teknik kolaylığa sahip bir geçici eşit uzaklık hattıyla başlanılması, ardından bölgenin coğrafi yapısı ve ilgili koşulları ışığında geçici hattın ayarlanarak hakkaniyetin sağlanmaya çalışılması, son aşamada ise elde

783 JUIYONG, para. 8.

edilen sonucun hakkaniyet sınamasına tabi tutulması şeklindedir. Yani bu görüşü savunan hukuk okulu doğrudan hakkaniyet odaklı bir yöntem serbestisi öngörmese de, sonuçta hakkaniyetin sağlanmasını sınırlandırmanın ayrılmaz parçası kabul etmektedir.[784]

Uluslararası deniz hukuku sözleşmelerinde sözkonusu çatışan iki hukuk okulunun etkilerinin olduğu gözlemlenebilir. 1958 Sözleşmesinin sınırlandırmaya ilişkin hükümlerinde *"sınanmış hakkaniyet*" yaklaşımının ağırlık kazandığı görülmektedir. Sözleşme hükümlerinde sınırlandırmaya konu deniz alanlarının tamamı için anlaşma/eşit uzaklık/özel koşullar üçlü kuralıyla sınırlandırma yapılması öngörülmüştür. Bu kuralın açılımına bakıldığında ise hakkaniyeti sağlamak adına ayarlanabilen eşit uzaklık yönteminin benimsendiği anlaşılmaktadır.[785] Ancak 1982 Sözleşmesinin kıta sahanlığı ve MEB sınırlandırmasına ilişkin hükümlerinde sözkonusu yaklaşım büyük oranda değişmiştir. Sözleşme metninin oluşmasında esnek bir tarz benimseyen *"sonuç odaklı hakkaniyet"* yaklaşımının ağırlıklı etkisinin olduğu açıktır. Çünkü söz konusu sözleşmede hakça sonucu sağlayacak herhangi bir yöntemin tercih edilmesi konusunda sınırlandırma yapacak organlara geniş takdir yetkisi bırakılmaktadır.[786]

B. Sınanmış Hakkaniyet Yaklaşımı Bağlamında Trinidad-Tobago/Barbados Kararı

İçtihatlarla geliştirilen sınırlandırma anlayışının her geçen gün sınanmış hakkaniyet yaklaşımına yakınlaştığı görülmektedir.[787] Sözkonusu yaklaşımın en

784 AESAN, s. 10.
785 AESAN, s. 12.
786 AESAN, s. 24.
787 AESAN, s. 38,39.

bariz biçimde somutlaştığı dava ise Trinidad-Tobago ile Barbados arasındaki sınırlandırma davasıdır. Sökonusu kararda Mahkeme, sınanmış hakkaniyet yalaşımını, somut unsurlarını ortaya koymak suretiyle açıklığa kavuşturmuştur. Mahkeme kararında "*sınanmış hakkaniyet yaklaşımının 1982 Sözleşmesi uyarınca zorunlu olarak kabul edilmemiş olmasına rağmen bu yaklaşım haricinde bir yaklaşımın benimsenmesi durumunda yargılamanın karşılaşacağı zorluğa*" dikkat çekmiştir. Mahkeme bir nevi sınırlandırmanın, uygun olan durumlarda, sınanmış hakkaniyet yaklaşımının çerçevesinde yapılmasının gerekli ve öncelikli olduğuna işaret etmiştir.

Mahkeme sınırlandırmada uygulanacak olan kriterleri açıklarken kararında, sınırlandırma sürecinin hukukun üstünlüğü (**rule of law**) gereği öngörülebilir ve istikrarlı olmasının, hakça sonucu sağlayabilmeyi teminen de esnek olmasının geçici eşit uzaklık/ilgili koşullar kuralıyla mümkün olabileceğini ifade ederken "*sınırlandırmada hedeflenen yaklaşım bir yandan hukukun üstünlüğü gereği öngörülebilir ve tutarlı olmalı, diğer yandan da sınırlandırmada kullanılan yöntem ve kriterler hakça sonuç sağlayabilmeyi teminen esnek yapıda olmalı*" ifadelerini kullanmıştır.[788]

Mahkeme aynı kararda "*sınırlandırmada uygulanması zorunlu bir metot bulunmasa ve mahkemelerin de bu yönde herhangi bir kararı olmasa da, objektif olmayan unsurların giderilmesi adına sınırlandırmaya, ileriki şamalarda ayarlanabilen, eşit uzaklık yöntemiyle başlanılması bir nebze kesinlik sağlar"* ifadesini dile getirmiştir. Yine Mahkeme ulusal bir tahkim mahkemesi kararındaki *"karşılıklı veya bitişik devletler arasındaki sınırlandırmaya ayarlanabilen eşit*

788 2006 tarihli Trinidad-Tobago/Barbados sınırlandırma davası, para. 232.

uzaklık yöntemiyle başlanılması ya da ilgili koşullar gerektiriyorsa diğer başka metotların kullanılmasının uygun olacağı" ifadesini kararında alıntı yapmıştır.[789]

Mahkeme sınanmış hakkaniyet yaklaşımının uygulamaya yansıtılması bağlamında ise *"sınırın belirlenmesi esas olarak iki aşamadan oluşur. İlk olarak bir eşit uzaklık hattı çizilerek başlangıç yapılması pratik kolaylığa sahiptir. Ancak, her ne kadar uygun bir yöntem olarak görülse de ilk aşamada çizilen eşit uzaklık hattı çoğu durumda bölgedeki coğrafi özellikler dolayısıyla hakkaniyete aykırı sonuçlar doğuracaktır. Bu sebeple ikinci aşamada bölgenin ilgili koşulları ve özellikleri doğrultusunda hakça sonucun sağlanması adına hattın ayarlanıp ayarlanmayacağına karar verilmelidir. Sonuçta bu yaklaşım kesinliği ve hakça sonucu sağlama gereksinimini birlikte karşılamaktadır*" ifadelerini kullanmıştır.[790]

Sözkonusu kararda ifade edilen hususlar birlikte ele alındığında, sınanmış hakkaniyet yaklaşımının, içtihatlarla kabul edilmiş sınırlandırma yönteminin fikri altyapısını oluşturduğu ifade edilebilir. Sınanmış hakkaniyet yaklaşımının uygulamaya yansıtılmasında ise sınırlandırmaya geçici bir eşit uzaklık hattıyla başlanılması, ardından ilgili koşullar çerçevesinde geçici hattın düzenlenmesi, son olarak ise elde edilen sınırın hakkaniyet sınamasına tabi tutulması en yaygın yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır.

789 2006 tarihli Trinidad-Tobago/Barbados sınırlandırma davası, para. 306.
790 2006 tarihli Trinidad-Tobago/Barbados sınırlandırma davası, para. 242.

V. SINIRLANDIRMA KURALLARI

A. Genel Olarak

Sınırlandırmada uygulanacak kuraldan anlaşılması gereken, sınırlandırmada uygulanacak yöntem ile bazı birkaç sınırlandırma kriterini birlikte içeren ve sınırlandırma sürecinin temel gidişatını ve sistematiğini belirleyen unsurdur. Öyleyse sınırlandırma kuralı, sınırlandırma sürecinde dikkate alınan birden fazla kriterin bileşiminden oluşan ve birbiri ardına takip edilecek süreci ifade eden karma bir unsurdur.

Sınırlandırma kuralları ile sınırlandırma sürecini yönlendiren sınırlandırma yaklaşımları arasında sıkı bir ilişki vardır. "*Eşit uzaklık metodunu savunan yaklaşım*" ile "*hakkaniyet odaklı sınırlandırma yaklaşımının*"[791] büyük oranda sınırlandırmanın takip edeceği sistematiği ve dolayısıyla sınırlandırma kuralını da şekillendirildiği görülmektedir. Anılan birinci görüş, sınırlandırma kuralının oluşturulmasında somut bir yöntemin belirlenmesinin uygun olacağını ve hakkaniyete bu şekilde ulaşılabileceğini savunurken; ikinci görüş, sınırlandırmada uygulanacak kuralın açık bir yöntem içermesinden ziyade sonucun uygulanacak yöntemi belirlemesi gerektiğini savunmuştur.[792] Uygulamada da, bu iki yaklaşım ekseninde üç farklı sınırlandırma kuralının ortaya çıktığı görülmektedir. Bu sınırlandırma kurallarına ilişkin yapılacak genel bir sınıflandırmada;

✓ 1958 Sözleşmesindeki kıta sahanlığı, karasuları ve bitişik bölge sınırlandırmasına ilişkin hükümler ile 1982 Sözleşmesinin karasuları

791 TANAKA (2006), s. 34,35.
792 LEGAULT and HANKEY, s. 203.

sınırlandırmasına ilişkin 15. maddesinde "***anlaşma/eşit uzaklık/özel koşullar"*** kuralı,[793]

- ✓ Kuzey Denizi davasında "***anlaşma/hakça ilkeler/ilgili koşullar"*** kuralı,[794]
- ✓ Yakın tarihli uluslararası yargı kararlarında ise "***anlaşma/geçici eşit uzaklık/ilgili koşullar"*** kuralı benimsenmiştir.[795]

Görüldüğü üzere tüm sınırlandırma kurallarında taraflar arası anlaşmanın bulunması öncelikli olarak dikkate alınmaktadır. Bu itibarla, tüm sınırlandırma kuralları için ortak unsur olan "anlaşma" sözkonusu sınırlandırma kuralları açığa kavuşturulurken ayrıca tartışılmayacaktır. Diğer yandan, taraflarca hukuka uygun şekilde tesis edilen antlaşmalar başlı başına bir hukuk kaynağı niteliği taşımaktadır.[796] Bu bakımdan, uyuşmazlığın çözümüne ilişkin mevcut bir anlaşmanın bulunması durumunda diğer koşullara bakılmaksızın anlaşma hükümleri esas alınarak sınırlandırma yapılması gerekmektedir.[797]

B. Eşit Uzaklık/Özel Koşullar Kuralı

1. Eşit Uzaklık/Özel Koşullar Kuralının Tanımı ve Özellikleri

Eşit uzaklık/özel koşullar sınırlandırma kuralı, teknik anlamda, iki taraf arasındaki sınırlandırmaya eşit uzaklık hattıyla başlanılmasını, ardından, **varsa ve gerekiyorsa**, özel koşullar ışığında hattın ayarlanmasını/kaydırılmasını ifade eder.[798]

793 JUIYONG, para. 9.
794 1969 tarihli Kuzey Denizi kıta sahanlığı davası.
795 1993 tarihli Jan Mayen sınırlandırma davası, para. 51; 2006 tarihli Trinidad-Tobago/Barbados sınırlandırma davası, para. 242; 2001 tarihli Katar/Bahreyn sınırlandırma davası, para.230, 176; 2007 tarihli Guyana/Surinam sınırlandırma davası, 342; 2009 tarihli Romanya/Ukrayna sınırlandırma davası, para. 116.
796 Uluslararası Adalet Divanı Statüsünün 38. maddesinin birinci fıkrasının (a) bendi.
797 JUIYONG, para. 22.
798 AESAN, s. 11.

Bu kural ilk evrensel deniz hukuku sözleşmesi olan Cenevre Sözleşmelerinde kıta sahanlığı, karasuları ve bitişik bölge için yegane sınırlandırma kuralı olarak benimsenmiştir. Bu tercihin bir sebebi, bu kuralın "öngörülebilirlik" ile "esneklik" ve "objektiflik" ile "takdir yetkisi" arasında iyi bir denge kurması, diğer sebebi ise kıyı biçimlerinin anormal olmadığı ya da kıyı uzunlukları arasında ciddi farklılık bulunmadığı durumlarda genellikle deniz alanının taraflar arasında eşit ve hakça paylaşılmasına elverişli olmasıdır.[799] Çünkü eşit uzaklık yöntemi pratik açıdan öngörülebilirlik ve objektiflik içermenin yanında özel koşullara göre hattın ayarlanmasına imkan vermesi bakımından da hakkaniyeti sağlamaya elverişli niteliktedir.

2. Eşit Uzaklık/Özel Koşullar Kuralının Uygulanması

Eşit uzaklık/özel koşullar kuralının somut uyuşmazlıklarda ne şekilde uygulanması gerektiğine dair uluslararası sözleşmelerde açık bir hüküm bulunmamaktadır. Ancak bu kuralın uygulandığı uyuşmazlıklarda, hattın ayarlanmasını/kaydırılmasını gerektirecek özel koşullar bulunmuyorsa, sınırlandırmanın yalnızca eşit uzaklık hattı çekilmek suretiyle belirlendiği görülmektedir. Yani sınırlandırılacak alanda hattı düzenlemeyi gerektirecek tarihi hak veya özel koşul bulunmuyorsa, her bir devletin deniz alanı esas hatlara eşit uzaklıktaki noktalardan oluşan orta hattı geçemeyecektir.

Sınırlandırılacak alanda özel koşulların varlığı durumunda nasıl bir yöntemin izleneceği konusunda ise çeşitli alternatifler ortaya çıkmaktadır. Böyle bir durumda salt eşit uzaklık hattı çekilmek suretiyle belirlenen orta hattın hakkaniyete aykırı

799 DUNDUA, s. 15.

sonuçlar doğurması muhtemeldir. Sözleşme hükümlerinin aksi ile yorumunda (**a contrario**) tarihi hakların veya özel koşulların başka türlü sınırlandırma yapmayı gerektirdiği durumlarda salt eşit uzaklık yöntemi kullanılarak sınırlandırma yapılmasının mümkün olmadığı anlaşılmaktadır. Böyle bir durumda benimsenebilecek iki türde hareket tarzı akla gelmektedir. Ya sınırı keskin bir biçimde ortadan bölen katı eşit uzaklık hattının ayarlanması/kaydırılması suretiyle hakkaniyetin sağlanması yolu denenecektir, ya da eşit uzaklık yerine hakkaniyete daha elverişli olan başka bir yöntemin kullanılması tercih edilecektir. Ancak bu defa, sözkonusu alternatiflerden hangisinin öncelikli olarak tercih edileceği sorunu karşımıza çıkmaktadır. Bu konuda ne 1958 Sözleşmelerinde, ne de 1982 Sözleşmesinde açık bir düzenleme bulunmamaktadır. Doktrindeki ağılıklı görüş ise, özel koşulların başka türden bir sınırlandırma yapılmasını gerektirdiği durumlarda öncelikle, özel koşullar ışığında hattın ayarlanması/kaydırılması suretiyle hakça sonuca ulaşmaya çalışmak gereklidir. Bu yöndeki bir uygulama sözkonusu kuralın düzenlendiği sözleşme hükümlerinin ruhuna da uygun olacaktır. Çünkü sözleşmedeki hükümlerde eşit uzaklığın açıkça zikredilmiş olması, zorunlu olmadıkça tarafların eşit uzaklık yönteminden sapmaması gerektiği anlamındadır. Yani sözleşme, eşit uzaklık yönteminin hakça sonuca götürmeye elverişli olduğu durumlarda ayarlanarak dahi olsa uygulanmasını öncelikli bir prensip olarak ortaya koymuştur.[800] Nitekim Surinam'ın açıortay yönteminin kullanılmasını talep ettiği davada Mahkemenin "*görülen davada sınırlandırılacak alanın genel biçimi, geçmiş 20 yıldır uluslararası yargı organlarınca kullanılan sınırlandırma yönteminden (geçici eşit uzaklık/ilgili koşullar) sapmayı gerektirecek kadar coğrafi çarpıklıklara sahip değildir. Sözkonusu*

800 1977 tarihli Manş Denizi kıta sahanlığı davası, para. 70.

çarpıklıkların varlığında dahi çizilen geçici hattın gerekirse ayarlanması veya kaydırılması gayet mümkündür"[801] şeklinde karar vermesi aynı noktaya işaret etmektedir.

Öyleyse eşit uzaklık yöntemi ancak ayarlanarak dahi hakça sonuç sağlamasının mümkün olmadığı durumlarda terk edilebilecektir. Diğer bir deyişle, orta hattın ayarlanması suretiyle dahi hakça bir sınırlandırmaya ulaşılamıyorsa artık eşit uzaklık hattı dışında bir yöntemin kullanılması yoluna gidilebilecektir. Ancak bu noktada ise, eşit uzaklık dışındaki uygulanacak yöntemin ne olması gerektiği sorunu karşımıza çıkmaktadır. Diğer bir ifadeyle, bölgedeki özel koşullar gereği sınırlandırmanın eşit uzaklık dışında bir yöntemle gerçekleştirilmesinin zaruret arzettiği durumlarda bu defa hangi yöntemin uygulanacağı ne şekilde tespit edilecektir. Sözkonusu sözleşmelerde, uygulanacak başkaca yöntemin hangi ilke ve esaslara göre belirleneceği konusunda bir açıklık bulunmamaktadır. Bu konudaki ağırlıklı doktrin görüşü ile 1982 Sözleşmesinin hazırlık çalışmaları sınırlandırmanın hakça ilkeler çerçevesinde ve hakça sonucu sağlamaya elverişli olan herhangi bir yöntemin kullanılması suretiyle tamamlanması gerektiğine işaret etmektedir.[802] Öyleyse, eşit uzaklık yönteminin ayarlanarak/kaydırılarak dahi hakça sonucu sağlayamadığı durumlarda taraflar, hakça sonucu sağlayabilecek herhangi bir yöntemi/yöntemleri kullanmak konusunda serbestlik içerisindedir.

Konunun daha da açıklığa kavuşturulması açısından, sözkonusu kuralın 1958 Sözleşmesinin karasuları sınırlandırmasına ilişkin hükmü üzerinden yeniden değerlendirilmesinde fayda mülahaza edilmektedir. Şöyle ki; 1958 tarihli Karasuları

801 2007 tarihli Guyana/Surinam sınırlandırma davası, para. 372.
802 Mesut ÇAŞIN, **Devletler Hukukunda Kıta Sahanlığı**, doktora tezi, İstanbul üniversitesi, 1987. Aktaran: DOĞRU, s. 20.

ve Bitişik Bölge Sözleşmesinde karasuları için öngörülen sınırlandırma kuralı birden fazla kriterin birlikte uygulanmasıyla ortaya çıkabilen bir kuraldır. Sözleşmenin 12. maddesi incelendiğinde,

İki devlet kıyısının karşı karşıya veya bitişik olduğu durumlarda, iki devletten hiçbirisi aralarında aksini öngören bir anlaşma olmadıkça karasularını, her noktası iki devletten her birinin karasuları genişliğinin ölçülmeye başlandığı esas hatlar üzerindeki en yakın noktalara eşit uzaklıkta olan orta hattın ötesine geçirmeye yetkili değildir. Bununla beraber, tarihi hak veya özel koşullar sebebiyle iki devletin karasularını bu hükümle bağdaşmayan bir tarzda sınırlandırmasının gerekli olduğu durumlarda bu paragraf hükümleri uygulanmaz.[803]

ifadesine yer verildiği görülecektir. Demek ki sözleşmeye göre, birinci aşamada taraflar uygun gördükleri bir sınırlandırma anlaşmasıyla sınırı belirlemek konusunda serbest bırakılmıştır. Hatta sınırlandırmanın taraflarca akdedilen hukuka uygun bir anlaşmayla yapılmasına öncelik verildiği görülmektedir. Eğer sınırın anlaşmayla belirlenmesinde başarısız olunursa bu defa ikinci aşama olan eşit uzaklık hattının çizilmesi yoluna gidilmesi öngörülmüştür. Ancak tarihi haklar veya özel koşullar farklı tarzda bir sınırlandırma yapılmasını gerektirirse, çizilen eşit uzaklık hattının ayarlanması/kaydırılması ya da eşit uzaklık yönteminin terkedilerek başka bir yöntemin uygulanması gerekecektir. Özetle, sözkonusu hükümde anlaşma, eşit uzaklık ve özel koşulların bileşiminden oluşan bir sınırlandırma kuralı öngörülmüştür.[804]

803 1958 Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi'nin 12. maddesi
804 AESAN, s. 11.

3. Eşit Uzaklık/Özel Koşullar Kuralının Uygulandığı Bazı Yargı Kararları

a. Orta Hattın Değişmeden Kaldığı Uyuşmazlıklar

aa. Kamerun/Nijerya Davası

Bu davada Divan, taraflar arasında karasularını sınırlandıran mevcut bir sınırlandırma anlaşması bulunduğunu, bundan sonra Divanın yapması gerekenin karasularının ötesindeki kıta sahanlığı ve MEB alanlarını sınırlandıracak olan hattın belirlenmesi olduğunu ifade etmiştir.[805] Mahkeme kıta sahanlığı ve MEB alanını sınırlandırırken, "eşit uzaklık/özel koşullar" kuralını üç aşamalı olarak uygulamıştır. Divan, ilgili koşulların belirlenmesi aşamasında üç adet Kamerun tarafından, bir adet de Nijerya tarafından ileri sürülen ilgili koşul ve hattın kaydırılması taleplerini reddetmiş ve hattın değiştirilmeden kalmasına karar vermiştir.[806]

bb. Romanya/Ukrayna Davası

Romanya ile Ukrayna arasındaki sınırlandırma davasında Divan, sınırlandırmaya, eşit uzaklık hattıyla başlamanın uygun sonuçlar doğuracağını ifade etmiştir.[807] Eşit uzaklık hattının çizilmesini takiben Divan, bu hattının ayarlanmasını gerektirecek ilgili koşul olup olmadığını araştırmıştır. Ancak taraflarca ileri sürülen ve resen dikkate alınan ilgili koşulların hiçbiri geçici hattın ayarlamasını ya da kaydırılmasını gerektirecek nitelikte bulunmamış ve geçici hat nihai sınırı belirleyen çizgi olarak kabul edilmiştir.

---

805 2002 tarihli Kamerun ile Nijerya arasındaki sınırlandırma davası, para. 263.
806 2002 tarihli Kamerun ile Nijerya arasındaki sınırlandırma davası, para. 305, 306.
807 2009 tarihli Romanya/Ukrayna sınırlandırma davası, para. 116.

b. Orta Hattın Ayarlandığı/Kaydırıldığı Uyuşmazlıklar

aa. Jan Mayen Davası

Kıta sahanlığı ve balıkçılık bölgesi sınırlandırılmasını konu alan Jan Mayen davasında Divan sınırlandırmaya orta hatla başlayıp, özel koşullar ışığında hattın ayarlanmasının uygun olacağını belirtmiştir.[808] Ardından Divan, görülen uyuşmazlıktaki Grönland lehinde olan 9,2/1 oranındaki ilgili kıyı uzunluğu farkı ile balıkçılık kaynaklarına hakça ulaşımı ilgili koşul olarak değerlendirilip, bu koşullar ışığında orta hattı Danimarka (Grönland) lehine kaydırmıştır.

bb. Trinidad-Tobago/Barbados Davası

Bu davada Tahkim Mahkemesi sınırı iki bölüme ayırmıştır. Mahkeme, batı bölümde uygulanacak yöntemi eşit uzaklık olarak belirlemekle yetinmiş,[809] Atlantik okyanusu tarafında kalan doğu sektörde ise çizilen eşit uzaklık hattını, Trinidad-Tobago'nun bariz şekilde daha uzun olan kıyı hattından dolayı, anılan devlet lehine mütevazi biçimde kaydırmıştır.

cc. Tunus ile Libya Arasındaki Sınırlandırma Davası

Görülen davada Divan, eşit uzaklık yönteminin kullanılmasının uygun olacağına karar verdikten sonra sınırlandırmayı iki bölüme ayırmıştır. Birinci bölümde kıyıların bitişik olduğu ve eşit uzaklığın düzenlenmesini gerektirecek bir ilgili koşul bulunmadığı, kıyıların karşılıklı hale geldiği ikinci bölümde ise Tunus'un kıyılarının coğrafi biçiminden ve Kerkennah Adalarının varlığından dolayı eşit

808 1993 tarihli Jan Mayen sınırlandırma davası, para. 53, 54.
809 2006 tarihli Trinidad-Tobago/Barbados sınırlandırma davası, para. 271.

uzaklık hattının düzenlenmesi gerektiğine karar verilmiştir. Bu kapsamda Kerkennah Adalarına yarım etki verilerek eşit uzaklık hattı ayarlanmıştır.[810]

c. Eşit Uzaklık Yönteminin Terk Edildiği Uyuşmazlıklar

bb. Kuzey Denizi Davası

Almanya/Hollanda/Danimarka arasındaki kıta sahanlığı davasında Divan, kıyı biçimlerinin içbükey ve dışbükey özelliklerini göz önünde bulundurarak eşit uzaklık hattının uygulanmasının hakkaniyete aykırı sonuçlar vereceğine, bu sebeple eşit uzaklık dışındaki yöntemle başka türlü sınırlandırma yapılmasının uygun olacağına karar vermiştir.[811] Divan, uyuşmazlığın çözümünde eşit uzaklık metodunu uygulamamış olsa da eşit uzaklık metodunun genel olarak makul sonuçlar doğuran ve pratik kolaylığı bulunan bir metot olduğunu vurgulamıştır.[812]

bb. Nikaragua/Honduras Davası

Nikaragua ile Honduras arasındaki sınırlandırma davasında, kara sınırının bitiş noktasının keskin dışbükey yapısı, bitişiklilik durumu ve Coco Nehri deltasının kaygan yapısı[813] gibi koşulların varlığı eşit uzaklık yönteminin uygulanmasını hakkaniyete aykırı kılmaktaydı. Bu nedenle Divan, eşit uzaklık metodunun genel uygulanabilirlik niteliğini teyit etmesine rağmen sözkonusu koşulları eşit uzaklık yönteminin terk edilmesine gerekçe göstermiştir.[814] Nihayet Divan, bahsekonu özel

810 1982 tarihli Tunus/Libya kıta sahanlığı davası, para. 126.
811 1969 tarihli Kuzey Denizi kıta sahanlığı davası, para. 91.
812 1969 tarihli Kuzey Denizi kıta sahanlığı davası, para. 85.
813 2007 tarihli Nikaragua/Honduras sınırlandırma davası, para. 277.
814 2007 tarihli Nikaragua/Honduras sınırlandırma davası, para. 281.

koşullar ışığında açıortay yönteminin uygulanmasının hakkaniyete uygun olacağına karar vermiştir.[815]

4. Eşit Uzaklık/Özel Koşullar Kuralının Niteliği

1958 ve 1982 tarihli Sözleşmelerde öngörülen "eşit uzaklık/özel koşullar" kuralı örf ve adet hukukunun kodifiye edilmiş yazılı metinleri olarak nitelendirilebilir.[816] Bu itibarla, "eşit uzaklık/özel koşullar" kuralını örf ve adet hukukunda kabul edilmiş temel ilkeler çerçevesinde yorumlamak gerekmektedir. Çünkü bu kural, bir yandan objektif ve öngörülebilir unsurlar içerirken, diğer yandan örf ve adet hukukunun olmazsa olmaz koşulu olan hakça sonucu sağlamaya elverişlidir. Çünkü Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesindeki sınırlandırmaya ilişkin hükümler ile 1982 Sözleşmesinin karasuları sınırlandırmasına ilişkin 15. maddesinde eşit uzaklık yöntemiyle birlikte özel koşullar istisnasının getirilmiş olması sözleşmenin hakça sonucu hedeflediğinin kanıtı olarak gösterilmiştir.[817] Nitekim uluslararası örf ve adet hukukunda, devlet uygulamalarında ve yargı kararlarında sınırlandırmanın merkezinde her zaman hakça ilkelerin olduğu tartışmasız biçimde kabul edilmiştir.[818]

"Eşit uzaklık/özel koşullar" kuralının uygulanmasında eşit uzaklık yöntemi zorunlu bir metot olarak öngörülmüş değildir. Sözkonusu kural, özel koşulların varlığında eşit uzaklığın uygulanmasını zorunluluk olmaktan çıkarmaktadır. Keza bahsekonu kuralın tüm sınırlandırma davalarında uygulanabilme kabiliyetine kavuşması da bu sayede mümkün olmaktadır. Yoksa eşit uzaklığın zorunlu bir

815 2007 tarihli Nikaragua/Honduras sınırlandırma davası, para. 292.
816 2001 tarihli Katar/Bahreyn sınırlandırma davası, para. 176.
817 PAZARCI (2003), s. 375; BIRNIE, s. 20; 1969 tarihli Kuzey Denizi kıta sahanlığı davası, para. 55; 1977 tarihli Manş Denizi kıta sahanlığı davası, para. 70.
818 ACER (2002), s. 65; PAZARCI (2003), s. 375.

yöntem olarak öngörülmesi bu kuralın tüm uyuşmazlıklarda uygulanma kabiliyetini ortadan kaldıracak ve dolayısıyla her durumda uygulanamayan bir kuralın örf ve adet hukukunun dışında kalmasına sebebiyet verecektir. Çünkü eşit uzaklık yöntemi hiçbir zaman örf ve adet hukuku kuralı olarak kabul edilmemiştir.[819]

Manş Denizi davasında Mahkeme, eşit uzaklık metodunun gerek örf ve adet hukukunda, gerek Cenevre Sözleşmelerinde mutlak ya da zorunlu bir yöntem olarak öngörülmediğini ifade etmiştir.[820] Mahkeme, sözleşmelerdeki sınırlandırma ibaresinin eşit uzaklık yöntemi olarak değil, özel koşullar istisnasıyla birlikte uygulanabilecek eşit uzaklık/özel koşullar kuralı olarak algılanması gerektiğine ve "eşit uzaklık/özel koşullar" kuralının esasında hakça ilkelere uygun bir sınırlandırmayı amaçladığına işaret etmiştir.[821] Mahkeme verdiği kararda, "*eşit uzaklık/özel koşullar kuralının, uygulamada, kıta sahanlığı alanının komşu devletler arasında hakça ilkeler çreçevesinde sınırlandırılması prensibinin özel bir türü olduğunu"* ifade etmiştir.[822]

Sonuç olarak, 1958 Sözleşmesindeki sınırlandırma hükümleri ile 1982 Sözleşmesinin karasuları sınırlandırmasına ilişkin hükmünde düzenlenen "eşit uzaklık/özel koşullar" kuralı örf ve adet hukukunun öngördüğü deniz alanlarının sınırlandırması kuralıyla aynı sonucu verir.[823] Kuraldaki özel koşullar istisnasını ise sınırlandırmadaki hakkaniyet arayışı olarak değerlendirmek gerekir.

819 1984 tarihli Maine Körfezi sınırlandırma davası, para.122.
820 1977 tarihli Manş Denizi kıta sahanlığı davası, para. 70.
821 ACER (2002), s. 65.
822 1977 tarihli Manş Denizi kıta sahanlığı davası, para. 70.
823 1993 tarihli Jan Mayen sınırlandırma davası, para. 231; 2002 tarihli Kamerun ile Nijerya arasındaki sınırlandırma davası, para. 288.

5. Eşit Uzaklık Yöntemi ile Özel Koşullar İlişkisi

"Eşit uzaklık/özel koşullar" kuralı eşit uzaklık ve özel koşullar unsurlarının birleşimiyle oluşur. Bu iki unsuru bir kuralın ayrılmaz iki parçası olarak görmek gerekir.[824] Nitekim 1958 kıta sahanlığı sözleşmesinin altıncı maddesindeki hüküm de bu unsurları tek bir kural olarak formule etmiştir.[825] Bu kuralın uygulanması esnasında anılan unsurlardan herhangi birisi ikincil nitelikte olmayıp, sınırlandırma sürecinde aynı derecede öneme sahiptir. Bu itibarla, "eşit uzaklık/özel koşullar" kuralında var olan özel koşullar kavramının sınırlandırmada nispeten daha az öneme veya fonksiyona sahip olduğu mülahazası da yanlış olacaktır.[826]

Diğer yandan, sözleşmede "*özel koşullar farklı bir sınırlandırma gerektirmedikçe*" şeklindeki bir ifadenin kullanılmış olması, özel koşulları ana kuralın istisnası konumuna koyduğu da bir gerçektir. Bu açıdan, sözleşmedeki yazım tekniği açısından özel koşulların, eşit uzaklık yönteminin bir istisnası olarak öngörüldüğü inkar edilemez. Yani sınırlandırma esas olarak eşit uzaklık yöntemiyle gerçekleştirilecek, özel koşullar ışığında eşit uzaklık yönteminin ayarlanması/kaydırılması ya da terk edilmesi yolu ise istisnai olarak uygulanacaktır. Ancak, özel koşulların istisnai uygulama biçiminde kurgulanmış olması, eşit uzaklık yönteminin nadiren terk edileceği anlamına gelmez. Aksine birçok sınırlandırma uyuşmazlığında özel koşulların var olduğu dikkate alındığında, bu anlamdaki istisnai uygulamaların, pratikte, nicelik olarak daha fazla olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

824 DEGAN, para. 22.
825 BIRNIE, s. 19.
826 KURAN,s. 212.

C. Hakça İlkeler/İlgili Koşullar Kuralı

1. Hakça İlkeler/İlgili Koşullar Kuralının Gelişimi

Kuzey Denizi davasında Divan, kıyıların içbükey ve dışbükey biçimleri sebebiyle eşit uzaklık yönteminin uygulanmasının hakça olmadığına karar vermiştir. Bu karar, yalnızca görülen davanın tarafları açısından bağlayıcı olmakla birlikte, deniz yetki alanlarının sınırlandırılması hukukunun gelişimi açısından kayda değer önem taşımaktadır. Çünkü evrensel müzakereler ve uzun yasama faaliyetleri sonrası kabul edilen Cenevre Sözleşmelerinin sınırlandırmaya ilişkin hükümlerinde uygulanacak yönteme ilişkin eşit uzaklık yöntemi ismen zikredilmişti. Sözkonusu kararın verildiği Kuzey Denizi davası ise 1958 Sözleşmesi yürürlüğe girdikten sonra Divanın önüne gelen ilk deniz alanı sınırlandırması davasıdır. Bu itibarla, eşit uzaklık yönteminin açıkça zikredilmesine rağmen, Divan'ın verdiği bahsekonu karar deniz yetki alanlarının sınırlandırılması hukukunun gelişimi açısından önemli kabul edilmelidir. Nitekim bu karar konferans sırasında ve sonrasında eşit uzaklık yönteminin katı savunucusu olan devletler için talihsiz olmuştur. Mahkeme bir yandan bu kararıyla eşit uzaklık metodunun ve "eşit uzaklık/özel koşullar" kuralının sınırlandırmadaki ağırlığını ve önemini azaltmış,[827] diğer yandan yöntem boşluğunun dolmasını teminen bu kuralın yerine geçebilecek yeni bir birleşim benimseneme gereği duymuştur. Ancak yeniden eşit uzaklık gibi esnetilmesi pek mümkün olmayan kesin bir kuralın benimsenmesinin riskli olduğu da anlaşılmıştır. Sonuçta Divan Kuzay Denizi kararında, sözkonusu çekince ve ihtiyaçlara cevap verebilen "hakça ilkeler/ilgili koşullar" birleşiminin örf ve adet hukukunu yansıtan bağlayıcı bir kural

827 DUNDUA, s. 17.

olduğunu kabul etmiştir.[828] Divanın Kuzey Denizi davasında ortaya koyduğu bu içtihat sonraki tarihli yargılamalar açısından ciddi bir ilham kaynağı olmuştur. Bu sayede, uluslararası örf ve adet hukukuna göre yapılacak bir sınırlandırmanın esas olarak hakça ilkeler üzerine kurulduğu bir kez daha teyit edilmiştir.[829]

2. Hakça İlkeler/İlgili Koşullar Kuralının Tanımı ve Uygulaması

Kuzey Denizi davası kararında örf ve adet hukukunun emrettiği çözüm yolu olarak açıklanan "hakça ilkeler/ilgili koşullar" kuralı, büyük oranda, sonuç odaklı hakkaniyet (**result-oriented**) yaklaşımının uygulamaya yansıtılmasıdır. Çünkü anılan yaklaşımı benimseyen görüş, kullanılacak yöntemle hakça sonuca ulaşmayı değil, hakça sonucun uygulanacak yöntemi belirlemesi gerektiğini savunmuştur.[830] Aynı şekilde "hakça ilkeler/ilgili koşullar" kuralının uygulanmasının da bu çerçevede sınırlandırmaya yansıdığı görülmektedir. Daha somut biçimde ifade etmek gerekirse, bu kuralın uygulanmasının ilk aşamasında ilgili koşulların ve hakça ilkelerin eş zamanlı olarak tespit edilmesi sözkonusudur. Belirlenen ilgili koşullar ile hakça ilkeler ışığında yapılacak değerlendirmede sonrasında ise sınırlandırmada uygulanacak yöntem belirlenmekte ve uygulanmaktadır.[831] Böylece uygulanacak yöntemin hakça sonuç sağlaması kaçınılmaz olacaktır. Çünkü kullanılacak yöntem hakça ilkelerin belirlenmesinin ardında kabul edilmektedir.

Hakça ilkeler/ilgili koşullar" kuralının kullanılacak yönteme dair öngörülebilir unsurlar içermekten yoksun olduğu da bir gerçektir. Bu açıdan, hukukun kuralları çerçevesinde yapılacak olan bir sınırlandırmada sözkonusu

828 1969 tarihli Kuzey Denizi kıta sahanlığı davası, para. 85.
829 Separate Opinion of Judge Ajibola, s. 298 (1993 tarihli Jan Mayen davası)
830 LEGAULT and HANKEY, s. 203.
831 JUIYONG, para. 46.

kuralın uygulanmasının hukukun üstünlüğü ilkesiyle kısmi çatışma içerisinde bulunacağı söylenebilir. Pozitif hukukun öngörülebilir, tutarlı ve objektif kurallar içermesinin gereklilik olduğu dikkate alındığında, bu söylemin yerindeliği daha bir anlam kazanacaktır. Demek ki, "hakça ilkeler/ilgili koşullar" kurgusu özünde mükemmelliği amaçlayan bir kural olmasına rağmen; objektiflik, tutarlılık ve öngörülebilirlikten yoksundur. Bu niteliği sebebiyle bu kural doktrin tarafından da sıkça eleştirilmiştir. Hatta, Kuzey Denizi kararında örf ve adet hukukun bir gereği olarak nitelendirilen bu kuralın, yakın tarihli bazı içtihatlarda yeteriz kaldığı gerekçesiyle terk edildiği görülmüştür. Özellikle 1982 Sözleşmesinin yürürlüğe girmesinden sonra görülen davalarda yargı organlarının, esneklik niteliği ağır basan "hakça ilkeler/ilgili koşullar" kuralından ziyade öngörülebilir nitelik ile esneklik kapasitesini birlikte taşıyan ve sınanmış hakkaniyet (**corrective-equity**) yaklaşımıyla örtüşen "geçici eşit uzaklık/ilgili koşullar" kuralına doğru eğilim gösterdiği görülmektedir.[832]

3. Eşit Uzaklık/Özel Koşullar Kuralıyla Benzerliği

"Hakça ilkeler/özel koşullar" kuralı ile "eşit uzaklık/özel koşullar" kuralı birbirinden tamamen bağımsız değildir. Her iki kural da özünde hakça sonucu hedeflemektedir. Nitekim "eşit uzaklık/özel koşullar" kuralındaki özel koşullar istisnasının esas varlık sebebinin hakkaniyeti sağlamak olduğu yargı kararlarında sıkça ifade edilmiştir.[833] Bu bakımdan birkaç temel farklılık bulunmasına rağmen bu iki kural temelde aynı amaca yönelik iki farklı uygulama olarak düşünülebilir. Hatta öyle ki, aynı sınırlandırma uyuşmazlığında uygulanan bu iki kuralın çoğu durumda

832 AESAN, s. 58.
833 1977 tarihli Manş Denizi kıta sahanlığı davası, para. 70; 1993 tarihli Jan Mayen sınırlandırma davası, para. 56.

aynı sonucu vereceğini söylemek pek de yanlış olmayacaktır. Daha somut biçimde söylemek gerekirse, bu iki kural kıyıların karşılıklı olduğu sınırlandırmaların hemen hepsinde yaklaşık aynı sonucu verir.[834] Örneğin, Jan Mayen davasında, örf ve adet hukukuyla varlık kazanmış olan balıkçılık bölgesi ile sözleşmede açıkça düzenlenmiş olan kıta sahanlığı sınırlandırmasında ortaya çıkan sınır teoride farklı ama pratikte çakışan iki sınırlandırma hattı olmuştur. Keza Divan sözkonusu kararında "*karşılıklı kıyılar arasındaki kıta sahanlığı, balıkçılık bölgesi ya da tek bir hatla birden fazla bölgenin sınırlandırılmasında 'eşit uzaklık/özel koşullar' kuralı ile 'hakça ilkeler/ilgili koşullar' kuralının aynı sonucu doğurması şaşırtıcı olmamalıdır*" ifadesini kullanmıştır.[835]

Katar ile Bahreyn arasındaki sınırlandırma davası kararında ise Divan "*karasuları sınırlandırması için uygulanan eşit uzaklık/özel koşullar kuralı ile 1958 sonrası içtihatlarda ve devlet uygulamalarında kıta sahanlığı ile MEB için uygulanan hakça ilkeler/ilgili koşullar kuralı birbiriyle çok yakın ilişkilidir*" ifadesiyle bu iki kuralın yakınlığına işaret etmiştir.[836]

Benzer biçimde, Kamerun ile Nijerya arasındaki sınırlandırma davası kararında Divan "hakça ilkeler/ilgili koşullar" kuralının uygulama biçimini açıklarken "*bu yöntem karasuları sınırlandırmasında uygulanan eşit uzaklık/özel koşullar kuralıyla çok ciddi benzerliğe sahiptir. Bu yöntemin uygulamasında ilk aşamada eşit uzaklık hattının çizilmesi, ardından ise çizilen hattın ayarlanmasını ya*

834 1993 tarihli Jan Mayen sınırlandırma davası, para. 56.
835 1993 tarihli Jan Mayen sınırlandırma davası, para. 56.
836 2001 tarihli Katar/Bahreyn sınırlandırma davası, para. 231.

da kaydırılmasını gerektiren faktörlerin bulunup bulunmadığının araştırılması gerekir" ifadesine yer vermiştir.[837]

Manş Denizi uyuşmazlığına ilişkin olarak ise Mahkeme "*örf ve adet hukukunun sınırlandırmaya ilişkin kuralı (hakça ilkeler/ilgili koşullar) ile 1958 Kıta Sahanlığı Sözleşmesinin 6. maddesinde öngörülen sınırlandırma kuralı (eşit uzaklık/özel koşullar) pratik açıdan aynı sonucu verecektir*" ifadesini kullanmıştır.[838]

D. Geçici Eşit Uzaklık/İlgili Koşullar Kuralı

1. Geçici eşit Uzaklık/İlgili Koşullar Kuralının Gelişimi

Deniz yetki alanlarının sınırlandırması hukukunun gelişimi boyunca devlet uygulamaları ile uluslararası yargı kararlarının bir takım gelişmeler yaşayarak farklı yaklaşımlar ekseninde farklı kurallar benimsediği görülmüştür. Çünkü sınırlandırmaya ilişkin ortaya konan uluslararası yargı içtihatları da tıpkı hukuk kuralları gibi dinamik yapıya sahiptir ve sürekli olarak gelişmek ve güncellenmek durumundadır. Ancak bu gelişme ve değişimlerin mutlak surette hakça ilkeler merkezinde gerçekleşmesi gerektiği de tartışmaya açık olmayacak derecede kesindir.[839]

Cenevre Sözleşmelerinin kabul edildiği tarihlerde sınırlandırmanın somut ve objektif yöntemler çerçevesinde gerçekleştirilmesi gerektiği düşüncesi ağırlık kazanmıştı. Ancak Kuzey Denizi davasında zorunlu ve genel bir yöntemin doğurabileceği sakıncalara vurgu yapılarak, sınırlandırmanın somut kriterler yerine hakça ilkeler gibi esnek prensipler çerçevesinde tamamlanması gerektiğine işaret

837 2002 tarihli Kamerun ile Nijerya arasındaki sınırlandırma davası, para. 288.
838 1977 tarihli Manş Denizi kıta sahanlığı davası, para. 65.
839 Separate Opinion of Judge Ajibola, s. 298 (1993)

edilmiştir. Nitekim 1982 Sözleşmesinin kıta sahanlığı ve MEB sınırlandırmasına ilişkin hükümleri de sözkonusu kararın etkisinde kalarak, somut bir yönteme atıf yapmadan yalnızca hakça sonucu hedeflemektedir. Bu çözüm, hakkaniyeti sağlamak adına elverişli olmasına rağmen, öngörülebilirlik ve istikrarlılık açısından eksik kaldığı yönünde eleştirilmiştir. Bu sebeple bazı düşünürlerce, sınırlandırmaya bazı somut ve objektif kriterlerin dahil edilmesi gerektiği ileri sürülmüştür. Nihayet uluslararası yargı organlarınca, bir yandan öngörülebilir, tutarlı ve kesinlik içerip, diğer yandan da hakça sonucu sağlamaya elverişli "geçici eşit uzaklık/ilgili koşullar" şeklinde adlandırılabilecek yeni bir sınırlandırma kuralı kabul edilmiştir. Bu kural, "eşit uzaklık/özel koşullar" ve "hakça ilkeler/ilgili koşullar" kurallarından tamamen bağımsız bir yaklaşım olmayıp, sözkonusu iki kuralın dengelenmesiyle ortaya çıkmış bir uygulama olarak nitelendirilmektedir.[840]

Esasında "geçici eşit uzaklık/ilgili koşullar" kuralı örf ve adet hukukunun bir parçası olarak uygulanmaktadır. Çünkü sözkonusu kuralın uygulanması 1982 Sözleşmesinin 74 ve 83. maddelerinde kurgulanan sınırlandırma yöntemiyle örtüşmektedir. Anılan kural bir çok yargı kararında, 1982 Sözleşmesinin mezkur maddelerinde öngörülen sınırlandırma yönteminin uygulamaya yansıtılması olarak ifade edilmiştir. 1982 Sözleşmesinin, örf ve adet hukukun kodifikasyonu niteliğindeki bir metin olduğu dikkate alındığında, bu kuralda öngörülen çözüm yolunun örf ve adet hukukunun bir parçası olduğu kabul edilmelidir. Nitekim Jan Mayen davası kararında Divan "*görülmekte olan kıta sahanlığı sınırlandırması uyuşmazlığında 1958 Sözleşmesi hükümleri değil, önceki kararlarda uygulanan örf*

840 "Geçici eşit uzaklık/özel koşullar kuralı", sınırlandırma yöntemleri bölümünde değinilen "içtihatlarla kabul edilmiş sınırlandırma yöntemi" ile aynı sonucu sağlayan iki kavramdır. Bu iki kavram arasındaki temel farklılık, sınırlandırma kuralının sınırlandırma sürecin tamamını kapsaması, sınırlandırma yönteminin ise teknik anlamda hattın çizilmesi sürecinden ibaret olmasıdır. Konunun detayları için sözkonusu bölüme bakılması faydalı olacaktır.

ve adet hukukunda ortaya çıkmış kuralların uygulanması gerekmektedir. Örf ve adet hukukuna göre yapılacak sınırlandırmada ise öncelikle geçici bir eşit uzaklık hattının çizilmesi, ardından bu hattın ayarlanmasını ya da kaydırılmasını gerektiren ilgili koşulların bulunup bulunmadığına bakılması gerekecektir" ifadesiyle "geçici eşit uzaklık/ilgili koşullar" kuralının örf ve adet hukuku kuralı niteliğini teyit etmiştir.[841]

2. Geçici Eşit Uzaklık/İlgili Koşullar Kuralının Tanımı ile Uygulanmasına Dair Bazı Yargı Kararları

Yakın zamandaki birçok deniz alanı sınırlandırması uyuşmazlıkları bu kural çerçevesinde çözüme kavuşturulmuştur. Bu kuralın en yaygın uygulaması, sınırlandırmaya öncelikle somut, öngörülebilir ve pratik bir yöntem olan geçici eşit uzaklık hattıyla başlanılması, ardından bölgenin coğrafi yapısı ile ilgili koşulları ışığında geçici hattın ayarlanarak hakkaniyetin sağlanmaya çalışılması ve son aşamada da, ilk iki aşamada elde edilen sonucun hakkaniyet sınamasına tabi tutulması şeklinde olmaktadır.

Trinidad-Tobago ile Barbados arasındaki deniz sınırlandırması davası kararında Mahkeme, sınırlandırmanın iki ayrılmaz unsurunu hukukun üstünlüğü (**rule of law**) ve hakça sonucun (**equitable result**) elde edilmesi olarak ifade etmiştir. Hukukun üstünlüğünün öngörülebilirlik ve istikrarı gerektirdiğini, hakça sonuca ulaşma hedefinin ise esnek olmayı gerektirdiğini belirtmiştir.[842] Sayılan bu unsurları sağlayabilecek en kullanışlı kural olarak ise geçici eşit uzaklık/ilgili koşullar kuralına işaret etmiştir.[843]

841 1993 tarihli Jan Mayen sınırlandırma davası, para. 51.
842 2006 tarihli Trinidad-Tobago/Barbados sınırlandırma davası, para. 232.
843 2006 tarihli Trinidad-Tobago/Barbados sınırlandırma davası, para. 242.

Katar ile Bahreyn arasındaki sınırlandırma davası kararında Divan "*sınırlandırmada en çok kullanılan ve en makul olan yol, öncelikle bir eşit uzaklık hattı çizip, ardından bu hattın var olan özel koşullar ışığında ayarlanmasının gerekip gerekmediğine karar vermektir*" ifadesiyle "geçici eşit uzaklık/ilgili koşullar" kuralının uygulanma biçimini açıklığa kavuşturmuştur. [844]

Benzer şekilde, uluslararası yargı organları Guyana ile Surinam,[845] Romanya ile Ukrayna[846] ve Jan Mayen davalarında[847] sözkonusu kuralın uygulanma biçimine ilişkin bazı esaslı unsurları ortaya koymuştur.

E. Anlaşma/Eşit Uzaklık/Özel Koşullar Kuralı

Esasında bu kural, yukarıda ayrıntılı olarak açıklanan "eşit uzaklık/özel koşullar" kuralından bağımsız bir kural değildir. Bu kural, "eşit uzaklık/özel koşullar kuralının" özel bir uygulanma biçimidir.

Cenevre Sözleşmelerinin sınırlandırmaya ilişkin hükümleri ile 1982 Sözleşmesinin karasuları sınırlandırması hükmünde öngörülen bu kuralda,[848] "eşit uzaklık/özel koşullar" kuralının uygulamasından önce tarafların kendi aralarında buyruk kurala (**jus cogens**) aykırı olmayan bir anlaşma yapması hedef gösterilmektedir. Şayet taraflar arasında sınırlandırma anlaşması yapılmasında başarısızlık olursa bu defa ikinci aşama olan "eşit uzaklık/özel koşullar" uygulamasına geçilmesi öngörülmektedir.[849]

---

844 2001 tarihli Katar/Bahreyn sınırlandırma davası, para. 176.
845 2007 tarihli Guyana/Surinam sınırlandırma davası, 342.
846 2009 tarihli Romanya/Ukrayna sınırlandırma davası, para. 116, 120, 122.
847 1993 tarihli Jan Mayen sınırlandırma davası, para. 51.
848 1958 Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi'nin 12 ve 24. maddeleri; 1958 Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'nin 6. maddesi; 1982 Sözleşmesinin 15. maddesi.
849 AESAN, s. 11.

Bu kuralın uygulanması sürecinde taraflar arasında var olan anlaşma, tıpkı bir özel koşul gibi, eşit uzaklık kuralının istisnası olarak düşünülebilir. Çünkü sözkonusu Sözleşme hükümlerinde, özetle, "*özel koşullar başka yönde bir sınırlandırmayı gerektirmiyor ve taraflar arasında bir sınırlandırma anlaşması bulunmuyorsa sınır orta hattır*" ibaresi bulunmaktadır. Demek ki yazım tekniği açısından, taraflar arasında sınırlandırma anlaşmasının bulunması istisna olarak düzenlenmiştir. Elbette taraflar arası anlaşmanın istisnai bir hüküm şeklinde düzenlemiş olması anlaşmanın eşit uzaklık yöntemi karşısında daha önemsiz olduğu anlamına gelmemektedir. Aksine taraflar arasında sınırlandırmaya dair anlaşmanın bulunması, bağımsız bir uluslararası hukuk kaynağı olması bakımından, ancak mahkemeyi bu konuda bağlayıcı etkiye sahiptir.[850] Bu itibarla, taraflar arasındaki sınırlandırmaya dair anlaşmaların eşit uzaklık yönteminden öncelikli ve üstün olarak uygulanması gerekmektedir.[851]

Diğer taraftan, "anlaşma/eşit uzaklık/özel koşullar" kuralında öngörülen anlaşma koşulunun ne şekilde yerine getirileceği hususu açık değildir. Yargı içtihatlarına göre bu koşul, tarafların anlaşmaya varmak gerçek iradesiyle anlamlı görüşmeler yapması, makul süre içerisinde sonuca varılmazsa "eşit uzaklık/özel koşullar" kuralı çerçevesinde sınırlandırma yapması olarak ifade edilmiştir. Nitekim Maine körfezi davasında sözkonusu hususa ilişkin olarak Divan *"Kıyıları karşılıklı veya bitişik komşu devletler arasındaki deniz sınırı… **olumlu bir sonuca varmak iradesiyle sürdürülecek iyi niyetli görüşmeler sonrasında varılacak bir anlaşmayla** gerçekleştirilmelidir. Ancak, taraflar arasında böyle bir anlaşmaya varılamadığı durumlarda … sınırlandırma, bölgenin coğrafi yapısı ve ilgili koşulları ışığında,*

850 JUIYONG, para. 22.
851 1969 tarihli Kuzey Denizi kıta sahanlığı davası, para 85.

hakça sonucu sağlamaya elverişli hakça kriterlerin uygulanması ve uygulanabilir yöntemlerin kullanılmasıyla yapılmalıdır"[852] ifadelerini kullanarak sınırlandırma sürecindeki önceliğin taraflar arasında yapılacak anlaşma olduğuna vurgu yapmıştır.

Son olarak, "anlaşma/ hakça ilkeler/ilgili koşullar" ile "anlaşma/geçici eşit uzaklık/ilgili koşullar" kuralını da bu başlık altında anlatılanlar kapsamında değerlendirip, yukarıda değinilen "hakça ilkeler/ilgili koşullar" ile "geçici eşit uzaklık/ilgili koşullar" kurallarının özel biçimi olarak görmek gerekir.

852 1984 tarihli Maine Körfezi sınırlandırma davası, para. 112.

SONUÇ

Deniz yetki alanlarının sınırlandırılması hukuku gelişmekte olan bir deniz hukuku alt dalı olmanın yanında içerisinde birçok hukuki boşluk bulundurmaktadır. Esasında örf ve adet hukuku kurallarıyla ortaya çıkmış olan bu genç hukuk dalının içerisindeki boşluklar devlet uygulamaları, uluslararası sözleşmeler ve nihayet uluslararası yargı kararlarıyla doldurulmaktadır. Şüphesiz uluslararası sözleşmelerin deniz yetki alanlarının sınırlandırılması uyuşmazlıklarının çözüme kavuşturulması bağlamındaki önemi fazladır. Ancak uluslararası sözleşmelerin soyut ve genel niteliğinden dolayı her bir somut uyuşmazlığa uygun çözüm sunabilme kabiliyeti bulunmamaktadır. Nitekim her bir sınırlandırma uyuşmazlığının kendine has durumları ışığında çözümlenebilmesi, pratikte devlet uygulamaları veya uluslararası yargı kararlarıyla mümkün olmaktadır. Bu itibarla, somut olaya yönelik çözümler sunabilen esas kaynakların devlet uygulamaları ile uluslararası yargı kararları olduğu ifade edilebilir.

Her bir deniz yetki alanı sınırlandırılması uyuşmazlığının kendine has ve özel yönlerinin bulunması, her bir sınırlandırma uyuşmazlığında uygulanacak ilke ve kuralların içerik ve niteliğinde farklılığa neden olmaktadır. Bu bakımdan, diğer deniz hukuku alt dallarına göre deniz yetki alanlarının sınırlandırılması hukukunda daha fazla sorun bulunduğu söylenebilir. Diğer bir deyişle, deniz yetki alanlarının sınırlandırılması hukuku içerisinde bir çok gri alan barındırmaktadır. Sözkonusu gri alanların açıklığa kavuşturulmasında ise çoğu zaman uluslararası sözleşmeler yetersiz kalmaktadır. Bununla birlikte, son evrensel deniz hukuku sözleşmesi olan 1982 Sözleşmesinde kıta sahanlığı ve MEB sınırlandırmasına ilişkin hükümlerin

uyuşmazlık tarafları açısından somut ve objektif çözüm sunamaması, bu sorunu daha da kuvvetlendirmektedir. Bu noktada, bahsekonu sorunların çözümü için uluslararası yargı kararları karşımıza çıkmaktadır. Gerçekten deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin olarak ortaya çıkmış genel nitelikteki hukuk ilkeleri çok büyük oranda uluslararası mahkeme kararlarınca saptanmıştır. Yani deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasında kullanılan ve örf ve adet hukukuyla benimsenmiş ilke ve kuralların büyük bir kısmının Uluslararası Adalet Divanı ve bazı tahkim mahkemelerinin günümüze kadar sonuçlandırmış oldukları deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin yargı kararlarıyla açıklığa kavuşturulduğunu ifade etmek yanlış olamayacaktır. Deniz yetki alanlarının sınırlandırılması hukukunda uluslararası yargı organlarınca ortaya konulan kararların diğer bir önemi, sonraki tarihli uyuşmazlıklar açısından ışık tutucu nitelikte olmasıdır. Özellikle coğrafi benzerliklerin bulunduğu sınırlandırma ihtilafları açısından önceki yargı kararları önemli ve yol gösterici olabilmektedir.

Deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin yargı kararları incelendiğinde, sınırlandırmanın merkezinde hakça ilkelerin olduğunun vurgulandığı görülecektir. Çünkü her bir sınırlandırma sürecinin kendine has ve özel yönleri bulunmaktadır. Bu itibarla her bir sınırlandırma uyuşmazlığında makul sonuçlar verecek esnek sınırlandırma prensiplerine ihtiyaç vardır. Bununla birlikte, sınırlandırma sürecinin hukukun bir parçası olduğu dikkate alındığında, her bir sınırlandırma uyuşmazlığında kullanılacak tutarlı ve öngörülebilir pozitif hukuk kurallarının da bulunması gerekmektedir. Bu iki unsurun birisinin yokluğunda elde edilecek sonucun hakça olacağından bahsetmek güç olacaktır. Demek ki sınırlandırma sürecinin hakça bir sonuca ulaşması, bu iki unsurun dengeli şekilde

ağırlığa sahip olmasına bağlıdır. İşte bu iki unsuru birlikte sağlayan yegane sınırlandırma prensibi hakça ilkelerdir. Bu bağlamda hakça ilkeler, her bir somut uyuşmazlıkta hakça sonucu sağlamaya elverişli olan araçların tümü olarak ifade edilebilir. Öyleyse hakça ilkeler, her bir uyuşmazlık bağlamında somut ve standart bir yöntem şeklinde olmayıp, her bir uyuşmazlıkta farklı biçimlerde uygulanabilen üst bir prensiptir.

Günümüzde 425 potansiyel deniz sınırı bulunmaktadır. Bu sınırlardan 201 tanesi yapılan anlaşmalarla nihayete erdirilmiş olmasına karşın, kalan 224 sınır henüz belirlenmemiştir. Üzerinde uyuşmazlığın devam ettiği sınır sorunları arasında Ülkemizin kıyısının bulunduğu Ege Denizi ve Doğu Akdeniz sorunları da yer almaktadır. Çözüme kavuşturulmamış sözkonusu 224 deniz sınırının nihaileştirilmesi aşamasında uluslararası yargı içtihatları kritik önemi haizdir. Çünkü görülen her bir somut uyuşmazlıkta ortaya çıkan somut ilke ve kuralların ciddi bir kısmı uluslararası sözleşmeler ile hukukun genel prensiplerinin yorumlanması ve açıklanması niteliğinde olup, tüm devlet için bağlayıcıdır. Bu bakımdan çalışmamız kapsamında da ele aldığımız "sınırlandırma ilkeleri", "ilgili koşullar ve sınırlandırmadaki ağırlıkları", "uygun yöntemler", "sınırlandırma yaklaşımları", hak kazanım esasları" ve "sınırlandırma kuralları" gibi hususlara ilişkin uluslararası yargı kararları ayrıntılı biçimde analiz edilip, uluslararası sözleşmelerin ruhuna uygun çözümler üretilmelidir.

Diğer taraftan, deniz yetki alanlarının sınırlandırılması hukuku dinamik bir yapıya sahiptir. Bu itibarla, önceki yargı kararlarında kabul görmüş bazı ilke ve kurallar sonraki yargı içtihatlarıyla ortadan kalkabilmektedir. Nitekim kıta sahanlığı sınırlandırmasına dair Kuzey Denizi davasında verilen kararla, yine kıta sahanlığı

sınırlandırmasına ilişkin olan Libya ile Malta arasındaki sınırlandırma davasında verilen kararın hak kazanımı hususunda neredeyse birbirinin aksi yönde olması sözkonusu çekincemizi haklı kılmaktadır.

Her hal ve karda, yargı organlarınca ele alınan deniz yetki alanlarının sınırlandırması uyuşmazlıklarının, taraflar açıkça talep etmedikçe, hukukun içerisinde kalınarak çözüme kavuşturulması gerekmektedir. Bu itibarla, hak ve nısfet (**ex aequo et bono**) veya dağıtıcı adalet ilkesine yakınlaşacak tutumlardan kaçınılmalıdır. Öyleyse deniz yetki alanlarının sınırlandırmasına dair ifade edilebilecek en önemli husus, sınırlandırma uyuşmazlıklarının hukukun içerisinde yer alan hakça ilkeler çerçevesinde çözüme kavuşturulması gerektiğidir.

KAYNAKÇA

YARARLANILAN KİTAP VE TEZLER

ANTUNES, Nuno Sergio Marques, **Towards the Conseptualization of Maritime Delimitation. Legal and Technical Aspects of a Political Process**, Publications on Ocean Development, Martinus Nijhoff Publishers, 2003.

ANTUNES, Nuno Sergio Marques, **Some Thoughts on the Technical Input in Maritime Delimitation**, David A. Colson, Robert W. Smith (editör), International Maritime Boundaries, 5. Cilt, (s. 3377-3398), American Society of International Law, Martinus Nijhoff Publishers, 2005.

BAŞEREN, Sertaç Hami, **Ege Sorunları**, Türk Deniz Araştırmaları Vakfı, İstanbul, 2003.

BOZKURT, Enver, **Türkiye'nin Uluslararası Hukuk Mevzuatı**, Asil Yayın, Ankara, 2007.

CHARNCY, Jonathan and ALEXANDER, Lewis M., **International Maritime Boundaries**, 1 ve 2. Cilt, Dordrecht, American Society of International Law, Martinus Nijiioff Publishers, 1993.

CHARNEY, Jonathan I., **Progress in International Maritime Boundary Delimitation Law**, The American Journal of International Law, Vol. 88, No. 2 , 1994.

CHURCHILL, Robin Rolf and LOWE, Alan Vaughan, The Law of the Sea, Manchester, Manchester University Press ND, 1988.

COOK Peter J. and CARLETON Chris M, **Continental Shelf Limits: The Scientific And Legal Interface**, Oxford University Press, New York, 2000.

DOĞRU, Sami, **Uluslararası Hukukta Kıta Sahanlığı ve Ege Denizi Kıta Sahanlığı Uyuşmazlığı**, Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, 2003.

ELFERINK, Alex G. Oude**, The Law Of Maritime Boundary Delimitation: A Case Study Of The Russian Federation,** Netherlands, Martinus Nijhoff Publishers, 1994.

GÖKALP, İbrahim, **Milletlerarası Adalet Divanı'nın Deniz Alanlarının Sınırlandırılmasına Dair Kararlarında Dikkate Aldığı İlkeler**, İstanbul, Beta, 2008.

GÜNDÜZ, Aslan, **Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Teşkilatlar Hakkında Temel Belgeler**, İstanbul, Beta Basım Yayın, 1994.

GÜREL, Şükrü Sina, **Tarihsel Boyutları İçerisinde TÜRK-YUNAN İLİŞKİLERİ (1821-1993)**, Ankara, Ümit Yayıncılık, 1993.

HENKIN, Louis, **International Law: Politics And Values**, Martinus Nijhoff Publishers, Boston,1995.

JAGOTA, S. P., **Maritime boundary**, Publications on ocean development, Martinus Nijhoff Publishers, 1985.

KOLB, Robert, **Case Law on Equitable Maritime Delimitation: Digest and Commentaries**, Martinus Nijhoff Publishers, The Hague, 2003.

KURAN, Selami, **Uluslararası Deniz Hukuku**, 3. baskı, İstanbul, Turhan Kitabevi, 2009.

LEGAULT, Leonard and HANKEY, Blair, Method, **Oppositeness and Adjaceny, and Proportionality in Maritime Boundary Delimitation**, Jonathan I. Charney ve Robert W. Smith (editör), International maritime boundaries, 1. Cilt, (s. 203-241), American Society of International Law, Martinus Nijhoff Publishers, 1993.

PAZARCI, Hüseyin, **Uluslararası Hukuk Dersleri**, II. Kitap, Gözden Geçirilmiş 7. Baskı, Ankara, Turhan Kitabevi, 2003.

PAZARCI, Hüseyin, **Uluslararası Hukuk**, Ankara, Turhan Kitabevi, 2009

RAWLS, John, **A Theory of Justice**, Harvard University Press, 1999.

TANAKA, Yoshifumi, **Predictability and Flexibility in the Law of Maritime Delimitation,** Studies in International Law, Vol. 8, Portland, 2006.

TANAKA, Yoshifumi, **A Dual Approach to Ocean Governance: the Cases of Zonal and Integrated Management in International Law of the Sea,** Ashgate international law series, Ashgate Publishing, 2008.

UĞUR, Murat, **Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de Kıta Sahanlığı ve Münhasır Ekonomik Bölge Sınırlarının Belirlenmesi**, İstanbul Üniversitesi Deniz Bilimleri ve İşletmeciliği Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Haziran 2006.

UNITED NATIONS, Division for Ocean Affairs and the Law of the Sea, **Handbook On The Delimitation Of Maritime Boundaries**, New York, United Nations Publications, 2000.

YARARLANILAN MAKALELER

ACER, Yücel, "Ege Kıta Sahanlığı Sorunu ve Uluslararası Yargı Kararları", **Ege Kıta Sahanlığı ve Bildiriler Sempozyumu Kitabı**, (editör), Aslan Gündüz ve Hüseyin Öztürk, İstanbul, Tüdav yayınları, 2002, (s. 60-80).

ACER, Yücel, "Deniz Alanlarının Sınırlandırılmasında Adaların Rolü ve Devletlerarası Uygulama", **Uluslararası Hukuk ve Politika**, Cilt 4, No: 16, 2008, (s. 1-18).

ADEDE, A.O., "Toward the Formulation of the Rule of Delimitation of Sea Boundaries Between States with Adjacent or Opposite Coasts", **Virginia journal of international law**, Vol. 19, Number 2, 1979.

AESAN, Pal Jakob, "The Law of Maritime Delimitation and the Russian–Norwegian Maritime Boundary Dispute", Report 1/2010, **Fridtjof Nansen Institute**, (çevrimiçi), http://www.fni.no/doc&pdf/FNI-R0110.pdf (14 Ocak 2012)

ANDERSON, David H., "Maritime Delimitation in the Black Sea Case (Romania v. Ukraine)", **The Law and Practice of International Courts and Tribunals: a Practitioners' Journal**, Volume 8, No 3, (s. 305-327)

ANTUNES, Nuno Sergio Marques, "The Pending Maritime Delimitation in the Cameroon v Nigeria Case: A Piece in the Jigsaw Puzzle of the Gulf of Guinea", **The International Journal Of Marine And Coastal Law**, Vol. 15, No. 2, (2000), (s. 163-192)

BAŞEREN, Sertaç Hami, "Kıta Sahanlığı: Doğal Uzantı ve Mesafe ilkesi ilişkileri", **Dış Politika Dergisi**, C. VI, S. 1, 1995.

BAŞEREN, Sertaç Hami, "Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı", **Stratejik Araştırmalar**, 8 (14), Stratejik Araştırma ve Etüt Merkezi, Ocak 2010, s. (129-184).

BEAZLEY, P. B., "Technical Aspects Of Maritime Boundary Delimitation", **IBRU Maritime Briefing**, International Boundaries Research Unit, 1994.

BERRY, David S., "Introduction to Maritime Boundary Delimitation", (çevrimiçi), http://www.cavehill.uwi.edu/clic/ioi_module/docs/Dr_Berry_Introduction_to_Maritime_Boundary_Delimitation_2010.pdf, (4 Aralık 2011)

BIRNIE, Patricia, "Delimitation Of Maritime Boundaries: Emergent Legal Principals And Problems", Gerald Henry Blake (editör), **Maritime Boundaries and Ocean Resources**, Barnes & Noble Books, New Jersey, 1987, (s. 15-37).

CHURCHILL, Robin, "Dispute Settlement Under the UN Convention on the Law of the Sea: Survey for 2007", **The International Journal of Marine and Coastal Law**, Volume 23, 2008, (s. 601–642).

DONALDSON, John and WILLIAMS, Alison, "Understanding Maritime Jurisdictional Disputes: The East China Sea and Beyond", **Journal of International Affairs**, Vol. 59, 2005, (s. 135-156).

DEGAN, Vladimir-Djuro, "Consolidation of Legal Principles on Maritime Delimitation: Implications for the Dispute between Slovenia and Croatia in the North Adriatic", **Chinese Journal of International Law**, Vol. 6, No. 3, 2007, (s. 601–634).

DUNDUA, Nugzar, "Delimitation of Maritime Boundaries Between Adjacent States", United Nations, The Nippon Foundation Fellow, 2006-2007, (çevirimiçi)ttp://www.un.org/depts/los/nippon/unnff_programme_home/fellows_pages/fellows_papers/dundua_0607_georgia.pdf, (10 Ekim 2011)

DYKE, Jon M. Van, "An Analysis Of The Aegean Dispute Under International Law", **Ocean Development & International Law**, Sayı: 36, 2005, (s. 63-117).

JAMINE, Elisio Benedito, "Delimitation of the Mozambique Maritime Boundaries With Neighbouring States and the Management of Ocean Issues", NY, **The United Nations and Nippon Foundation Fellowship Programme**, 2006-2007, (çevirimiçi), http://www.un.org/depts/los/nippon/unnff_programme_home/fellows_pages/fellows_papers/jamine_0607_mozambique.pdf.

JUIYONG, SHI, "Maritime Delimitation in the Jurisprudence of the International Court of Justice", **Chinese Journal of International Law**, 2010, (s. 271–291).

KWIATKOWSKA, Barbara, "The 200 Mile Exclusive Economic Zone in the New Law of the Sea", **Publications on Ocean Development**, Martinus Nijhoff Publishers, London, 1989

KWIATKOWSKA, Barbara, "Equitable Maritime Boundary Delimitation, as Exemplified in the Work of the International Court of Justice During the Presidency of Sir Robert Yewdall Jennings and Beyond", **Ocean Development & International Law**, Volume 28, Issue 2, 1997, (s. 91-145).

KWIATKOWSKA, Barbara, "The International Court of Justice and Equitable Maritime Boundary Delimitation", **Environmental Policy & Law**, Vol. 28, Issue 6, 1999.

KWIATKOWSKA, Barbara, "The Eritrea-Yemen Arbitration: Landmark Progress in the Acquisition of Territorial Sovereignty and Equitable Maritime Boundary Delimitation", **Ocean Development & International Law**, Vol. 32, 2001, (s. 1–25).

KWIATKOWSKA, Barbara**, "**The Qatar v. Bahreyn Maritime Delimitation and Terrritorial Questions Case", **Ocean Development & International Law**, Vol. 33, 2002, (s. 227-262).

KWIATKOWSKA, Barbara, "The 2006 Barbados/Trinidad and Tobago Award: A Landmark in Compulsory Jurisdiction and Equitable Maritime Boundary Delimitation", **The International Journal of Marine and Coastal Law**, Vol. 22, No 1, 2007.

PAZARCI, Hüseyin, "Kıta Sahanlığı Kavramı ve Ege Kıta Sahanlığı Sorunu", Ankara, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları**, 1984.

RANGEL, Vicente Marotta, "Settlement of Disputes Relating to the Delimitation of the Outer Continental Shelf: The Role of International Courts and Arbitral Tribunals", **The International Journal Of Marine And Coastal Law**, Vol. 21, No. 3, Koninklijke Brill NV, 2006, (s. 347-362).

TANAKA, Yoshifumi, "Reflections on the Concept of Proportionality in the Law of Maritime Delimitation", **The International Journal of Marine and Coastal Law**, Vol. 16, No. 3, 2001, (s. 433-463).

YARARLANILAN RAPOR VE BİLDİRİLER

Caribbean Community Secretariat, Background Paper For Report, **Delimitation of Maritime Boundaries Within Caricom**, (çevrimiçi) http://www.caricom-fisheries.com/website_content/publications/ documents/ Delimitation_of_Maritime_Boundaries_ within_CARICOM.pdf (4 Ocak 2012)

United Nations, **Yearbook of the International Law Commission 1952**, New-York, 1958. Volume I.

United Nations, **Yearbook of the International Law Commission 1953**, New-York, 1959. Volume I.

Study prepared by the Secretariat, **Juridical Regime of Historic Waters Including Historic Bays**, Document: A/CN.4/143, Yearbook of the International Law Commission: 1962 , vol. II.

Office of Legal Affairs, **Maritime Space: Maritime Zones and Maritime Delimitation**, United Nations, Division for Ocean Affairs and the Law of the Sea, 8 Ocak 2010 tarihinde güncellenmiş metin, (çevrimiçi) http://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/status.htm (21 Ocak 2012)

Truman Proclamation, **Policy of the United States With Respect to the Natural Resources of the Subsoil and Sea Bed of the Continental Shelf**, Proclamation 2667 of September 28, 194510 Federal Registrar 12305, (çevrimiçi), http://www.oceancommission.gov/documents/gov_oceans/truman.pdf (21 Ocak 2012)

T.C. Sayıştay Başkanlığı, Çevre Denetimi Raporu, **Gemilerin Denizleri ve Limanları Kirletmesini Önleme ve Kirlilikle Mücadele**, Sayıştay Dergisi, sayı: 44-45, 2002/1, (s. 107-120).

YARARLANILAN YARGI KARARLARI

(23 Ekim 1909), Arbitral Award in the Question of the Delimitation of a Certain Part of the Maritime Boundary between Norway and Sweden.

(18 Aralık 1952), Fisheries Case, (United Kingdom v. Norway).

(20 Şubat 1969), North Sea Continental Shelf Case between Federal Republic of Germany and Denmark, Federal Republic of Germany and Netherlands.

(25 Temmuz 1974), Fisheries Jurisdiction Case (United Kingdom v. Iceland).

(10 Ağustos 1976), Agean Sea Continental Shelf Case (Greece v. Turkey),

(30 Haziran 1977), Case concerning the delimitation of the continental shelf between the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland, and the French Republic.

(24 Şubat 1982), Case concerning the continental shelf between Tunisia and Libyan Arab Jamahiriya.

(12 Ekim 1984), Case concerning delimitation of the maritime boundary in the Gulf of Maine area (Canada/United States of America).

(14 Şubat 1985), Case concerning the delimitation of the maritime boundary between Guinea and Guinea-Bissau Decision.

(3 Haziran 1985), Case concerning the continental shelf between Libyan Arab Jamahiriya and Malta.

(31 Temmuz 1989), Case concerning the arbitral award between Guinea-Bissau and Senegal.

(1 Haziran 1990), Court of arbitration delimitation of the maritime areas between Canada and France.

(14 Haziran 1993), Case concerning maritime delimitation in the area between Greenland and Jan Mayen.

(17 Aralık 1999), Award of the Arbitral Tribunal in the second stage of the proceedings between Eritrea and Yemen (Maritime Delimitation).

(16 Mart 2001), Case concerning maritime delimitation and territorial questions between Qatar and Bahrain.

(26 Mart 2002), Arbitration between Newfoundland and Labrador and Nova Scotia Concerning Portions Of The Limits Of Their Offshore Areas as Defined in the Canada-Nova Scotia Offshore Petroleum Resources Accord Implementation Act and the Canada-Newfoundland Atlantic Accord Implementation Act, Award of the Tribunal in the Second Phase, Ottawa.

(10 Ekim 2002), Case concerning the land and maritime boundary between Cameroon and Nigeria.

(11 Nisan 2006), Arbitration between Barbados and the Republic of Trinidad and Tobago, relating to the delimitation of the exclusive economic zone and the continental shelf between them.

(17 Eylül 2007), Award in the Arbitration between Guyana and Suriname.

(8 Ekim 2007), Case concerning territorial and maritime dispute between Nicaragua and Honduras in the Caribbean Sea (Nicaragua v. Honduras).

(3 Şubat 2009), Case concerning maritime delimitation in the Black Sea (Romania v. Ukraine).

(1 Aralık 2010), Dispute Concerning Delimitation Of The Maritime Boundary Between Bangladesh And Myanmar In The Bay Of Bengal.

Separate Opinion of Judge Schwebel, 1993 tarihli Jan Mayen sınırlandırma davası.

Separate Opinion of Judge Jiménez de Aréchaga, 1982 tarihli Tunus ile Libya arasındaki sınırlandırma davası.

Separate Opinion of Judge Oda, 1985 tarihli Libya ile Malta arasındaki sınırlandırma davası.

Separate Opinion of Judge Ajibola, 1993 tarihli Jan Mayen davası.

YARARLANILAN ULUSLARARASI SÖZLEŞMELER

(1945) 24 Ekim 1945'te yürürlüğe giren Birleşmiş Milletler Şartı.

(1945) 26 Mayıs 1945'te kabul edilen Uluslararası Adalet Divanı Statüsü.

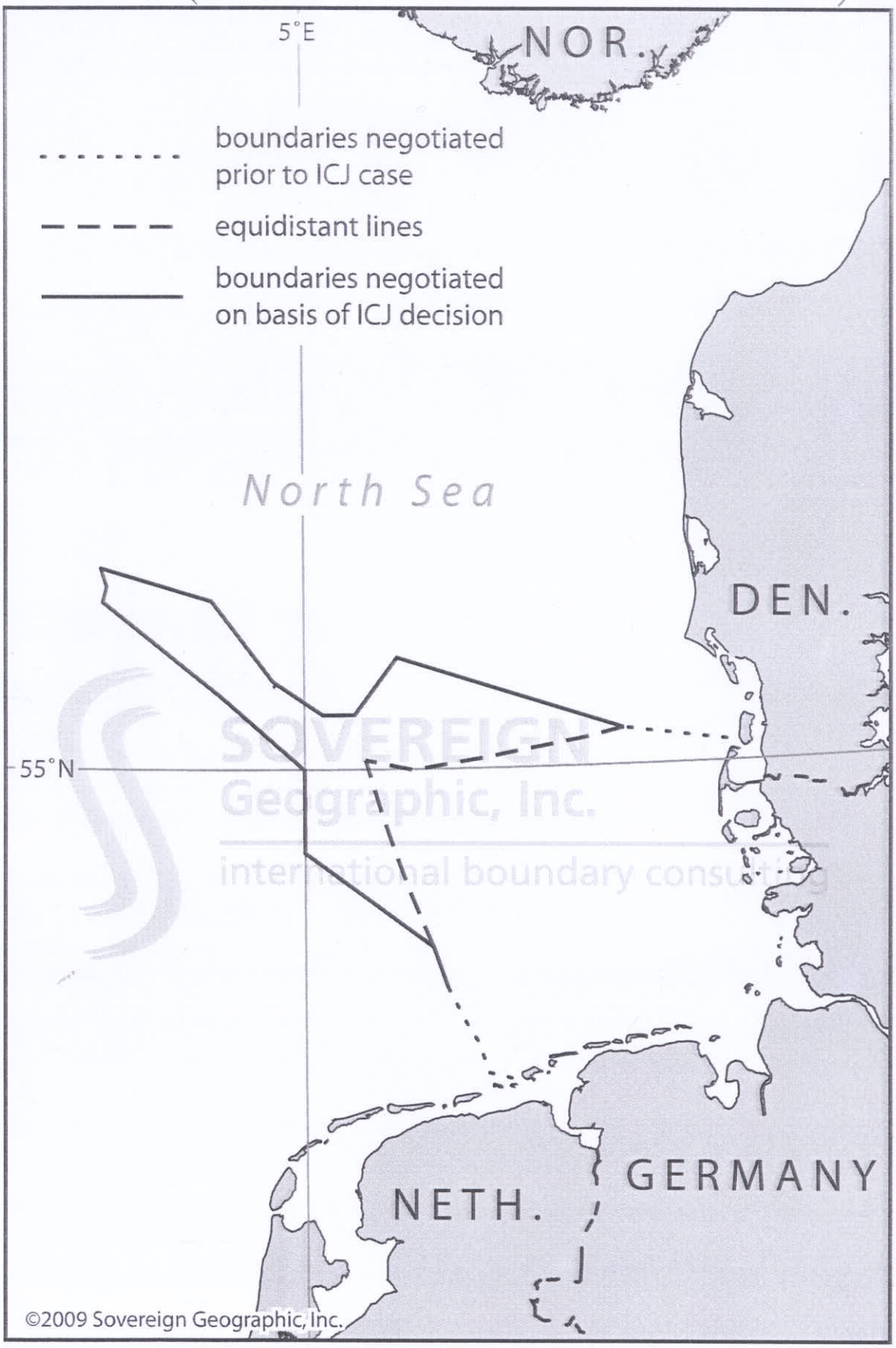
(1958) 29 Nisan 1958'de hazırlanan ve 10 Haziran 1964'te yürürlüğe giren Kıta Sahanlığı Sözleşmesi.

(1958) 29 Nisan 1958'de hazırlanan ve 10 Eylül 1964'te yürürlüğe giren Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi.

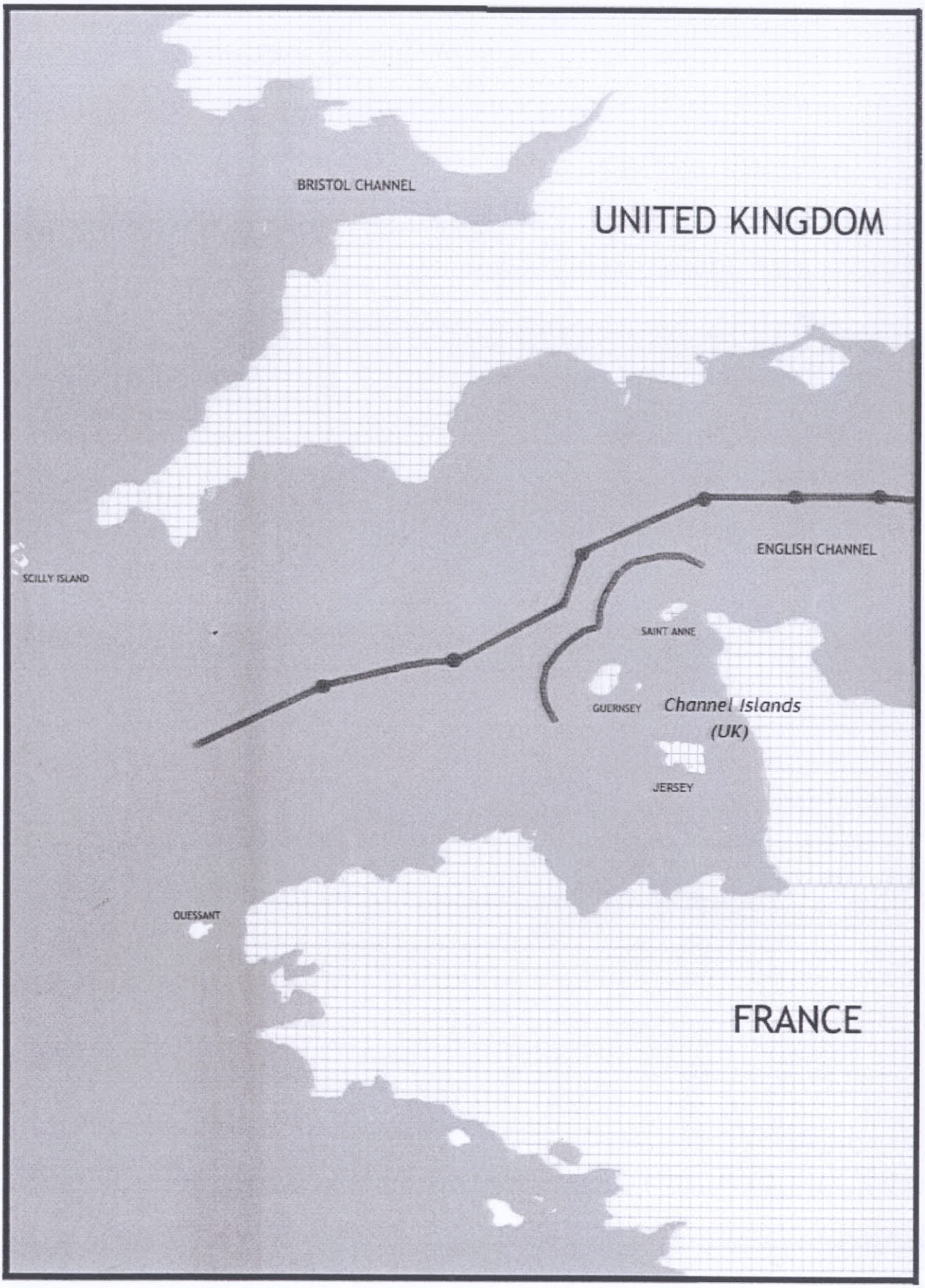
(1969) 23 Mayıs 1969'da imzalan ve 27 Ocak 1980'de yürürlüğe giren 1969 tarihli Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesi.

(1982) 10 Aralık 1982'de hazırlanan ve 16 Kasım 1994'te yürürlüğe giren Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi.

EK-1 (KUZEY DENİZİ KARARI)

EK-2 (MANŞ DENİZİ KARARI)

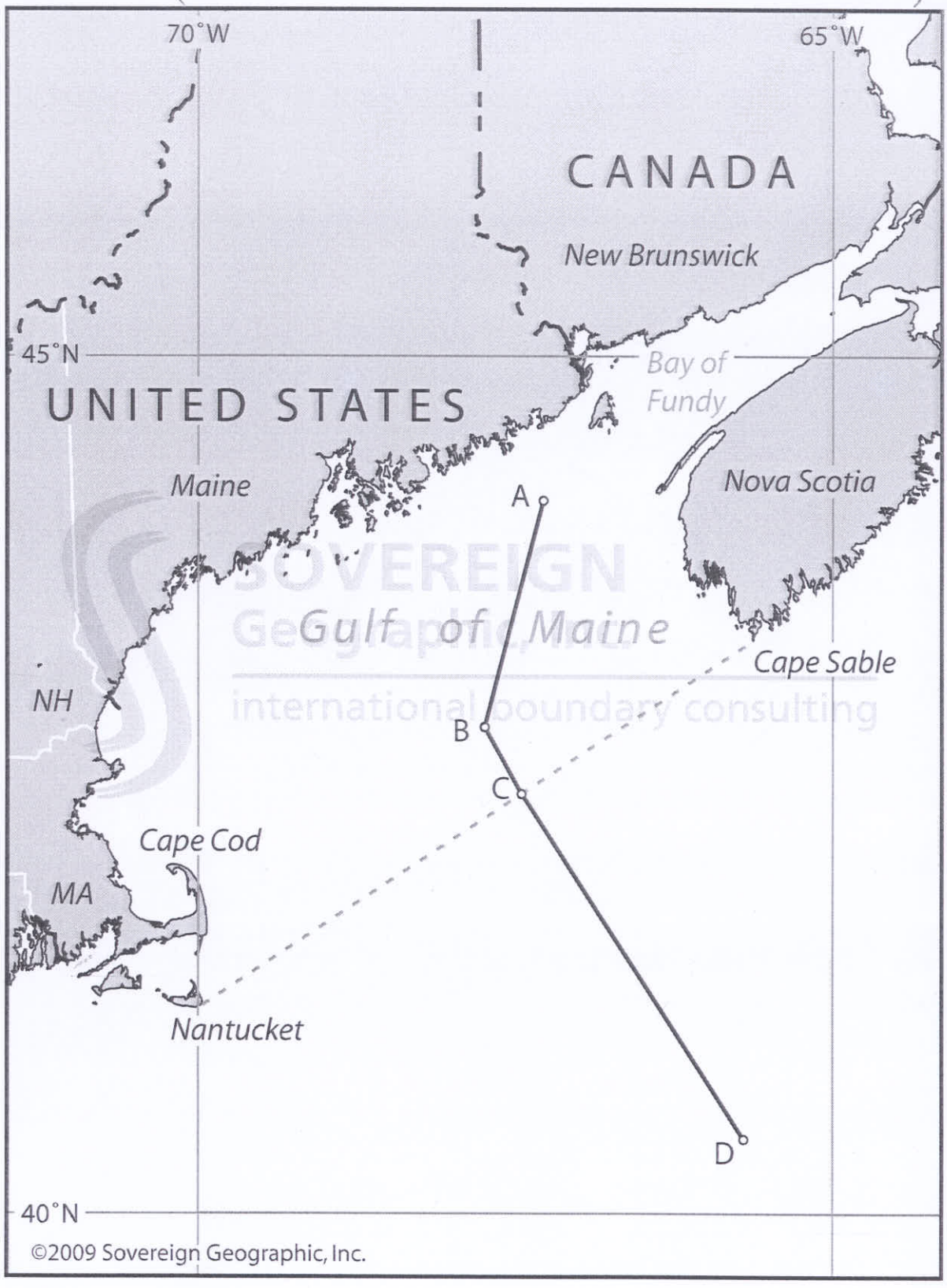

EK-3 (TUNUS – LİBYA KARARI)

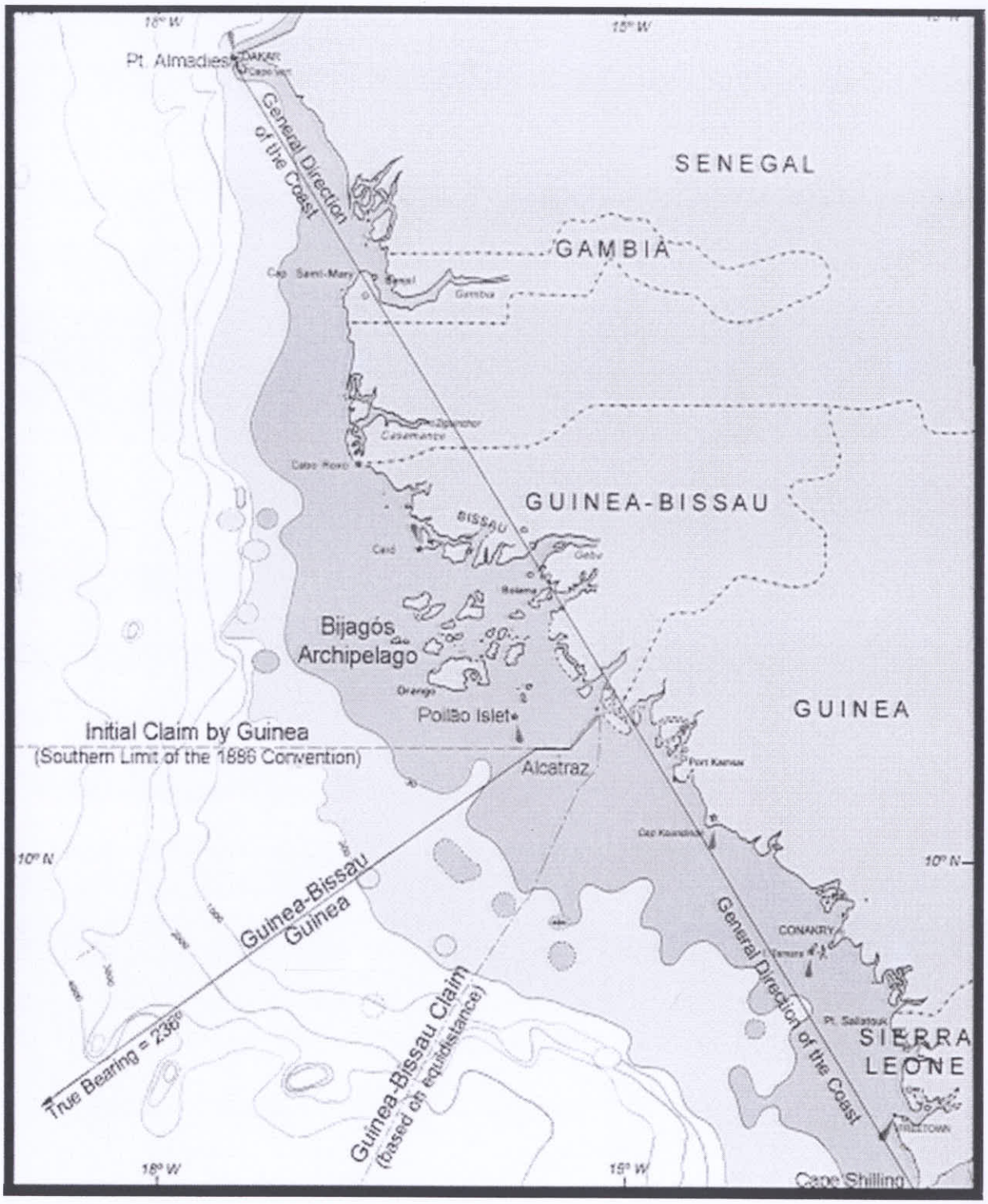
SOVEREIGN
Geographic, Inc.
international boundary consulting

EK-4 (MAİNE KÖRFEZİ KARARI)

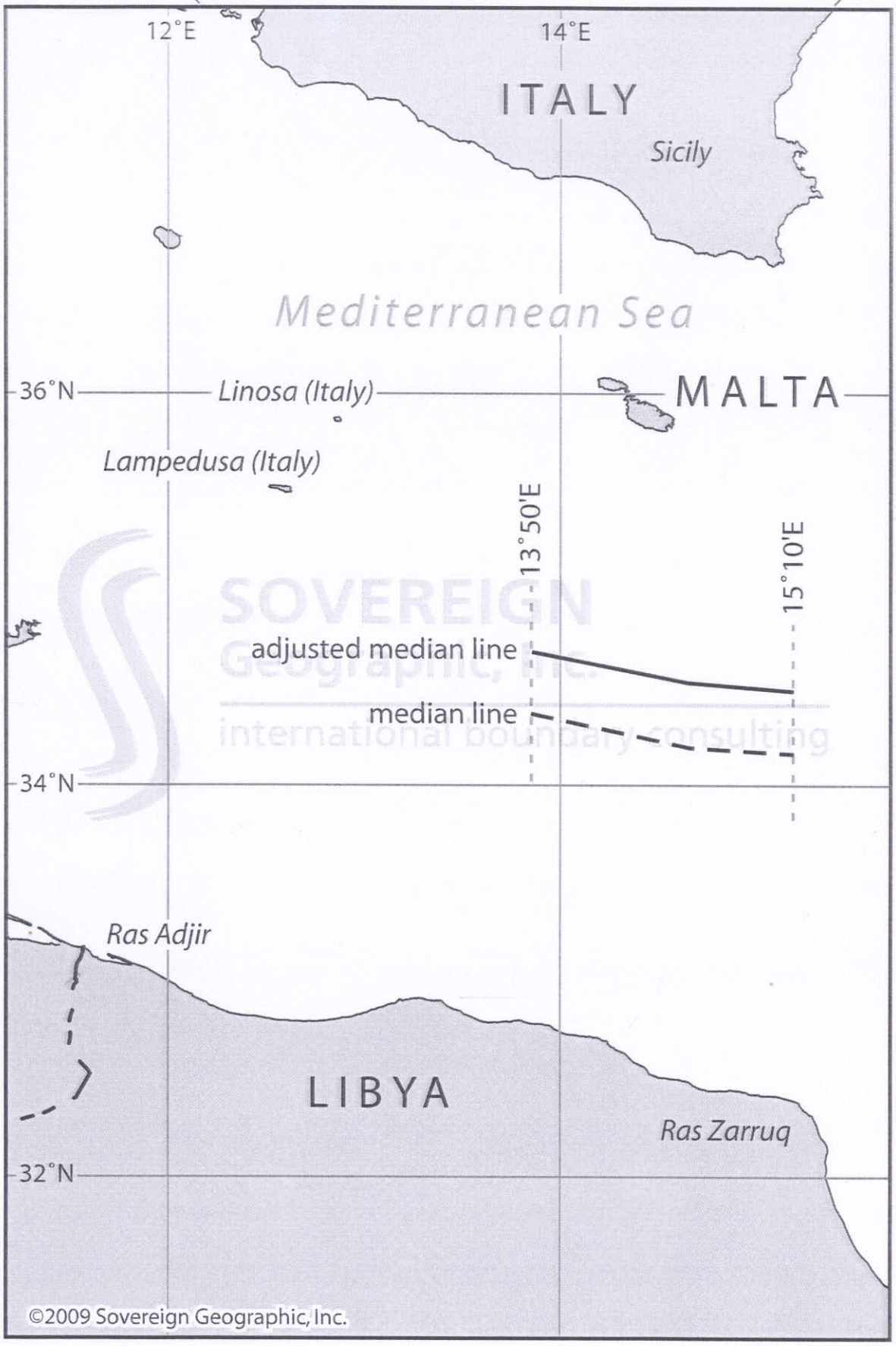
SOVEREIGN
Geographic
international boundary consulting

EK-5 (GİNE – GİNE BİSSAU KARARI)

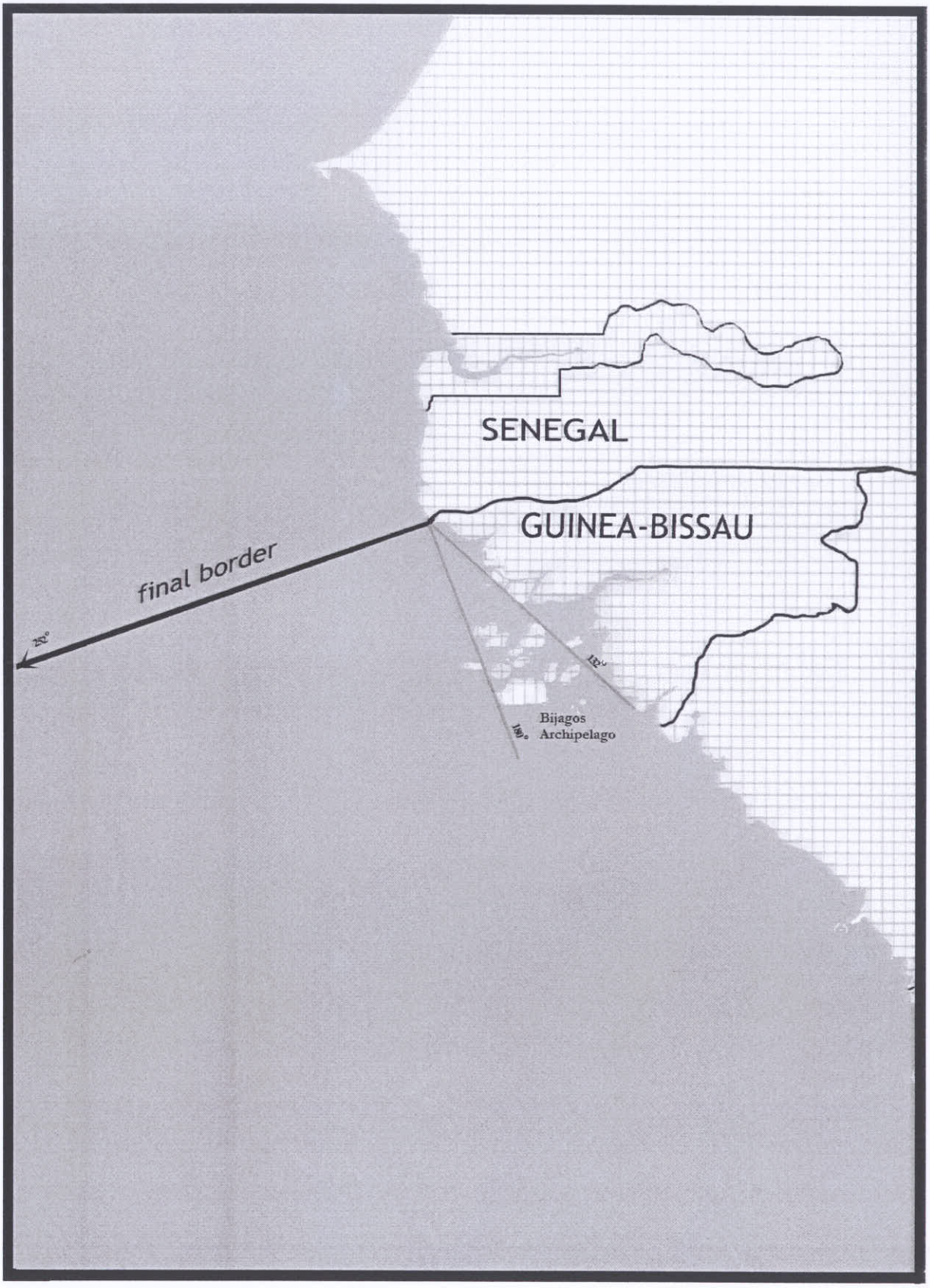

Antunes, Nuno Sergio Marques, **Towards the Conseptualization of Maritime Delimitation. Legal and Technical Aspects of a Political Process**, Publications on Ocean Development, Martinus Nijhoff Publishers, 2003.

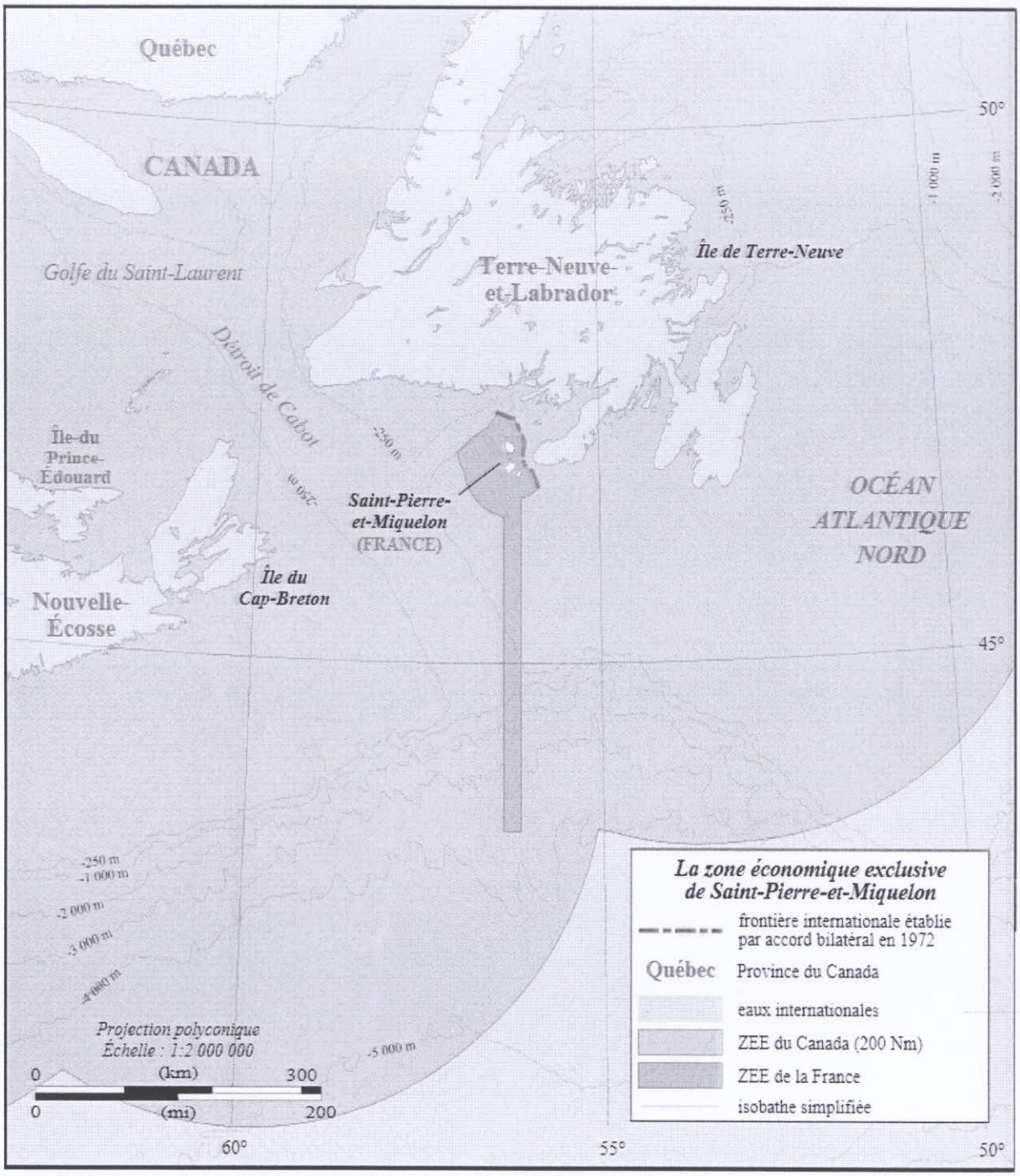
EK-6 (LİBYA – MALTA KARARI)

EK-7 (GİNE BİSSAU – SENEGAL KARARI)

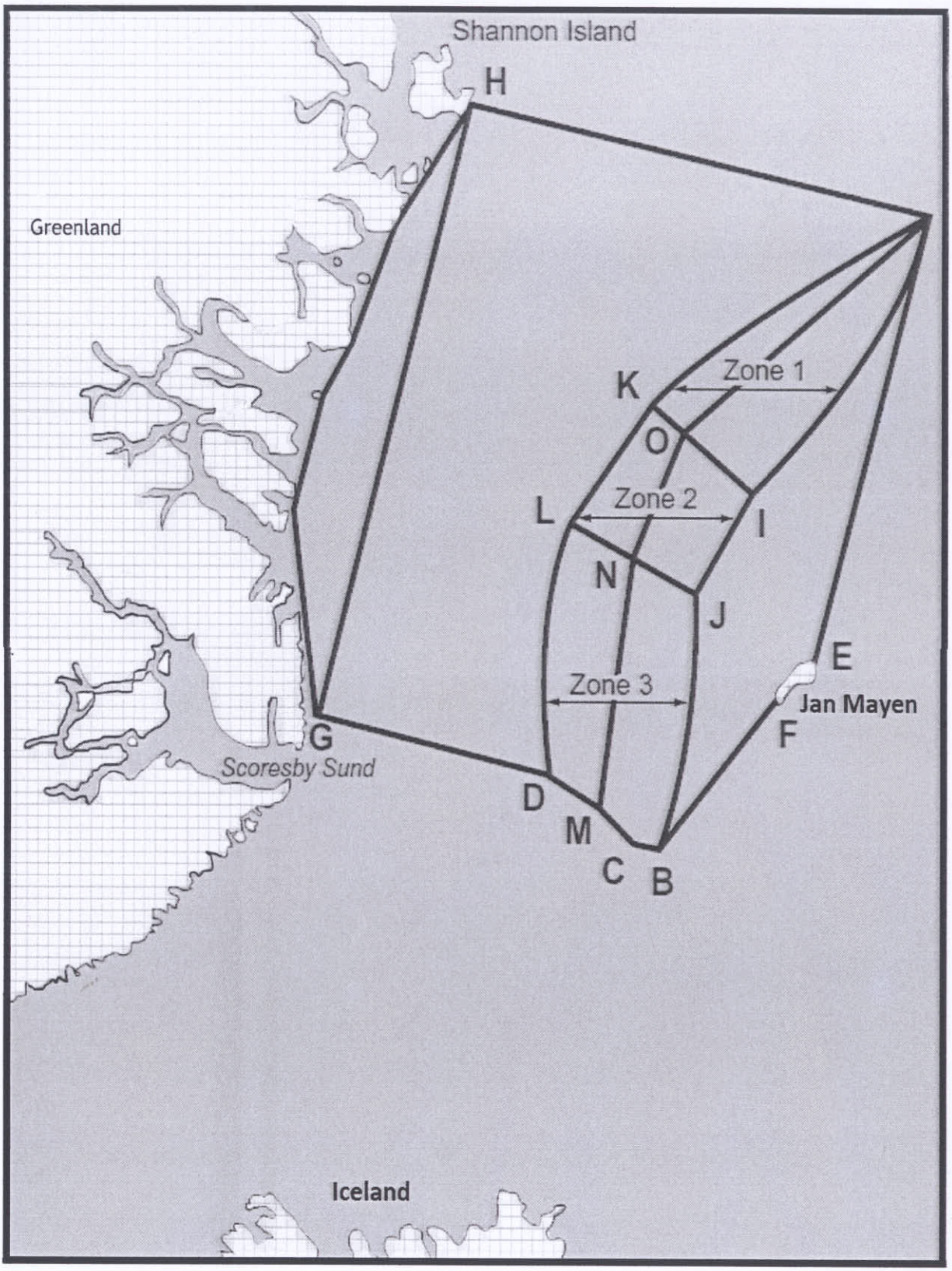

EK-8 (KANADA – FRANSA KARARI)

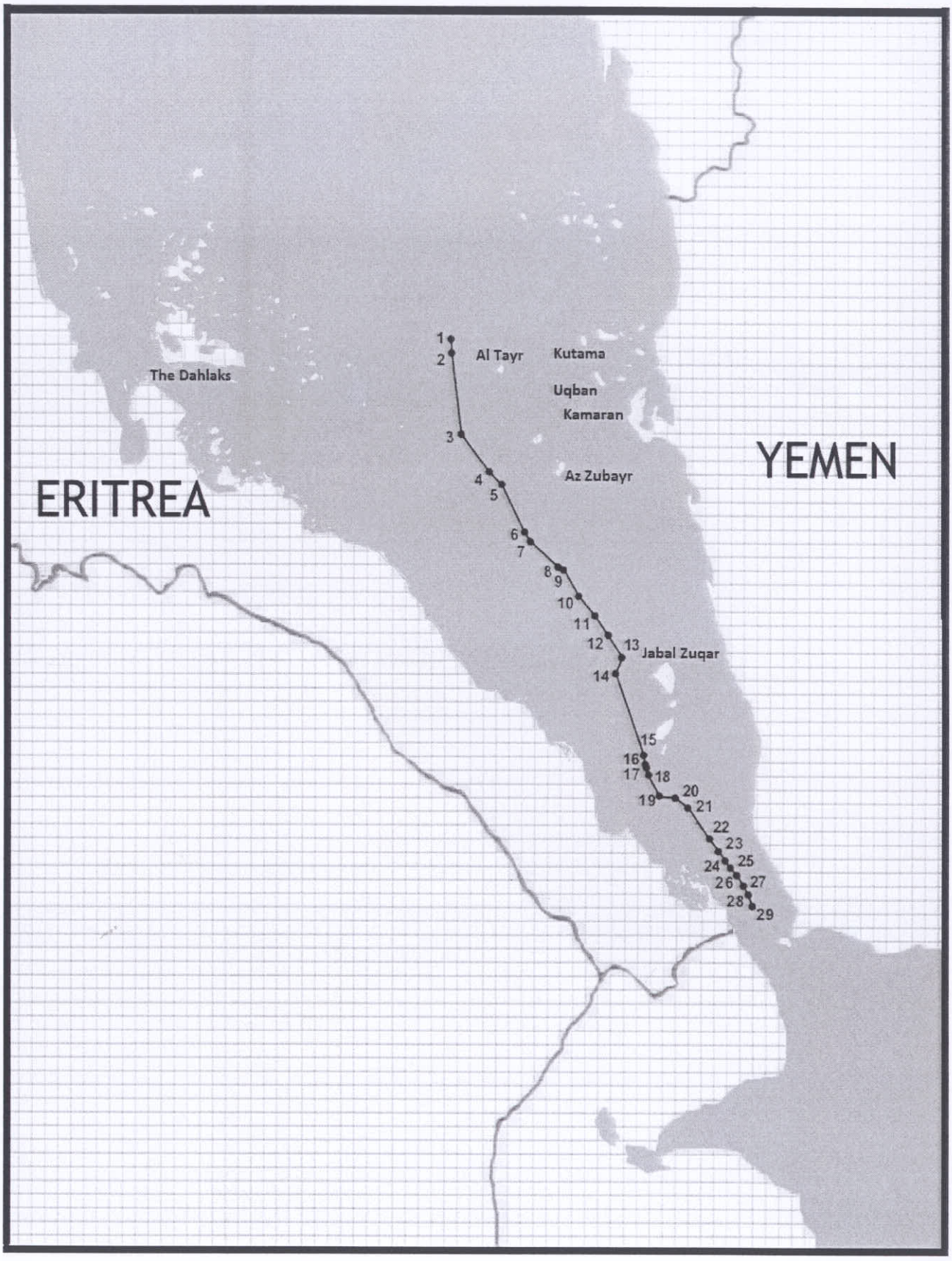
Christian Fleury, **Saint-Pierre et Miquelon, à proximité des bancs de Terre-Neuve et de la sphère anglaise;** Aktaran: http://en.wikipedia.org/wiki/File:Saint-Pierre_and_Miquelon_EEZ_map-fr.svg

EK-9 (JAN MAYEN KARARI)

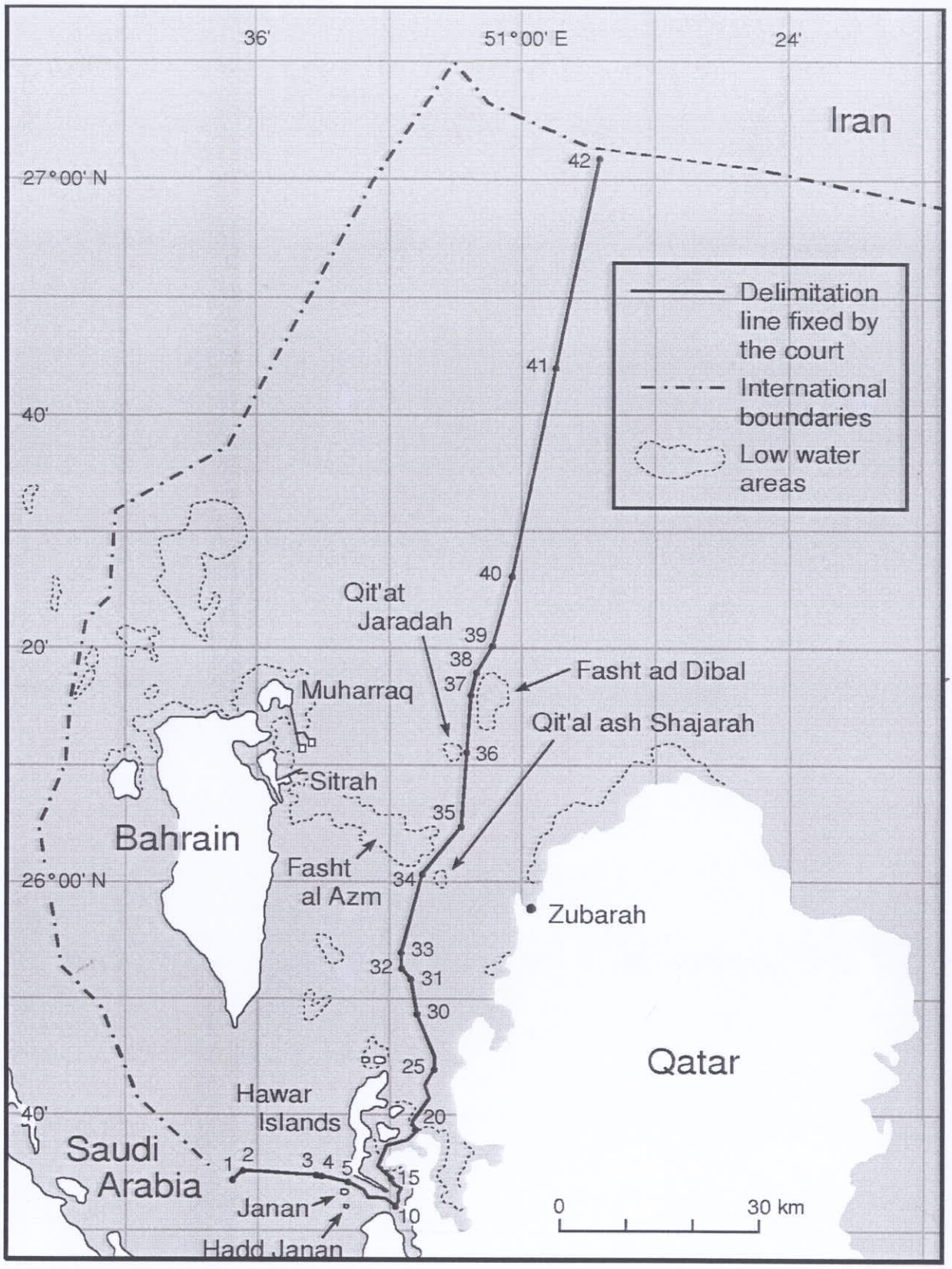
Kluwer Law International, 2001'den yararlanılmıştır

EK-10 (ERİTRE - YEMEN KARARI)

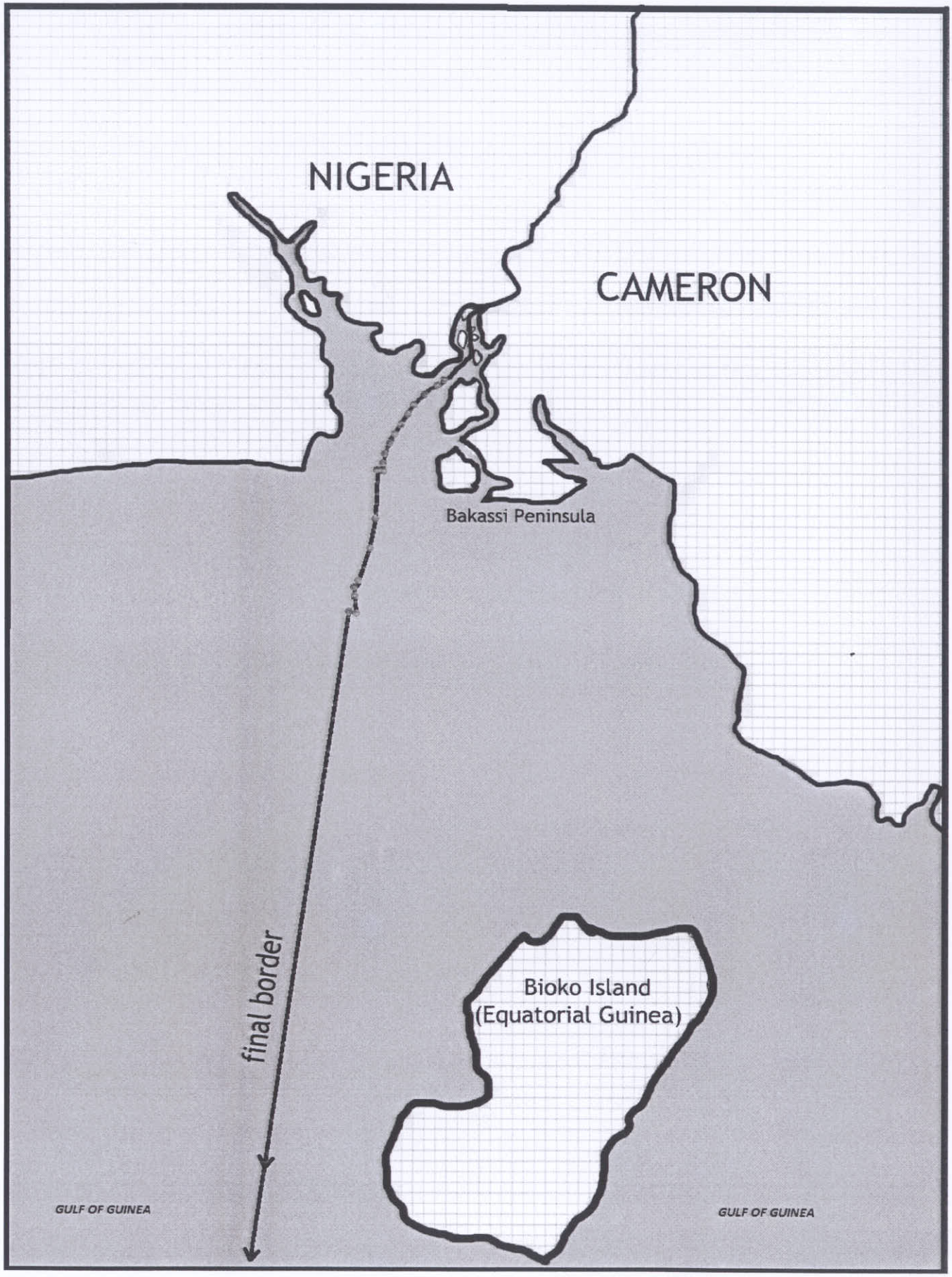
Kluwer Law International, 2001'den yararlanılmıştır

EK-11 (KATAR - BAHREYN KARARI)

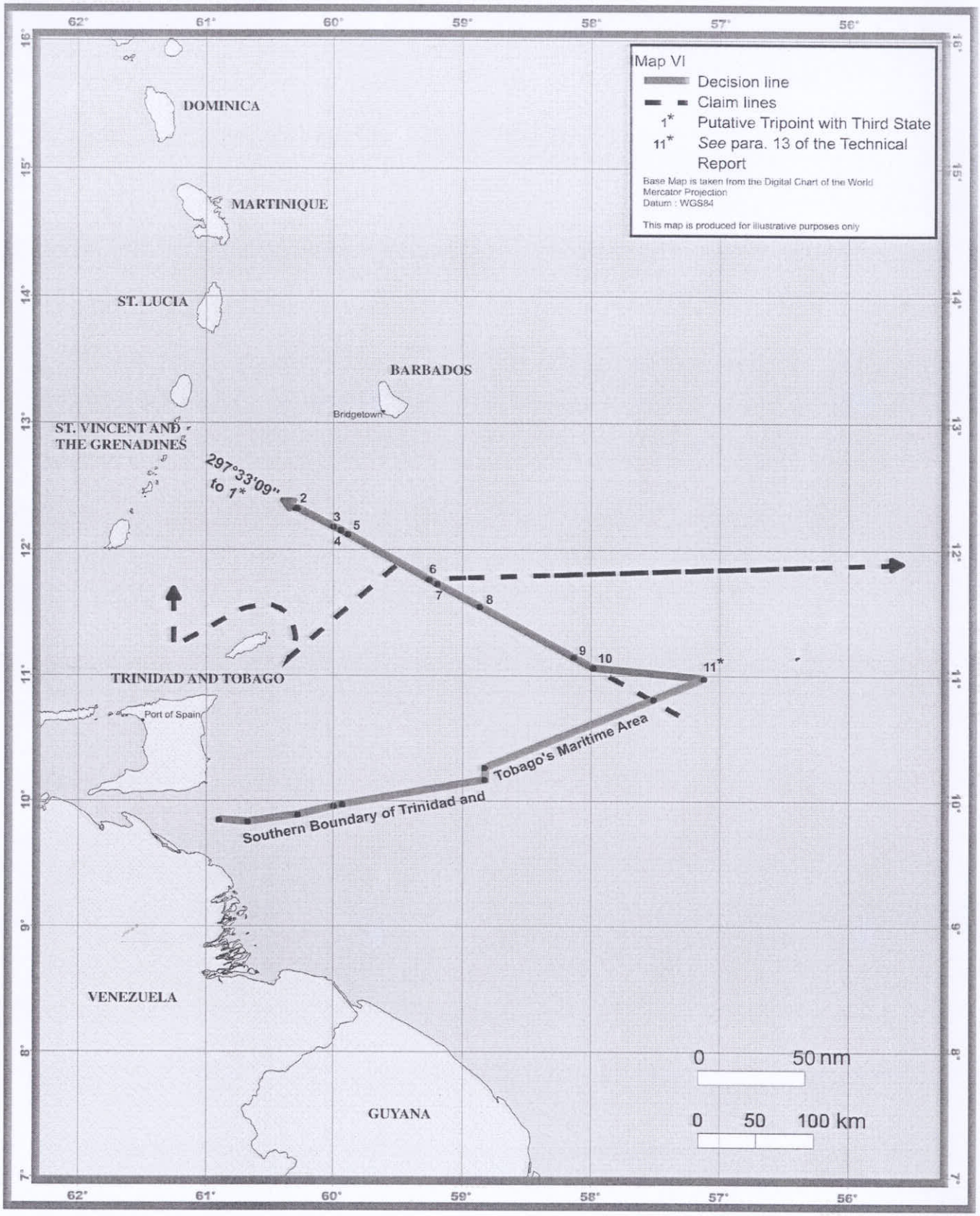

Kwiatkowska, Barbara, **The Qatar v. Bahreyn Maritime Delimitation and Terrritorial Questions Case**, Ocean Development & International Law, Vol. 33, 2002.

EK-12 (KAMERUN-NİJERYA KARARI)

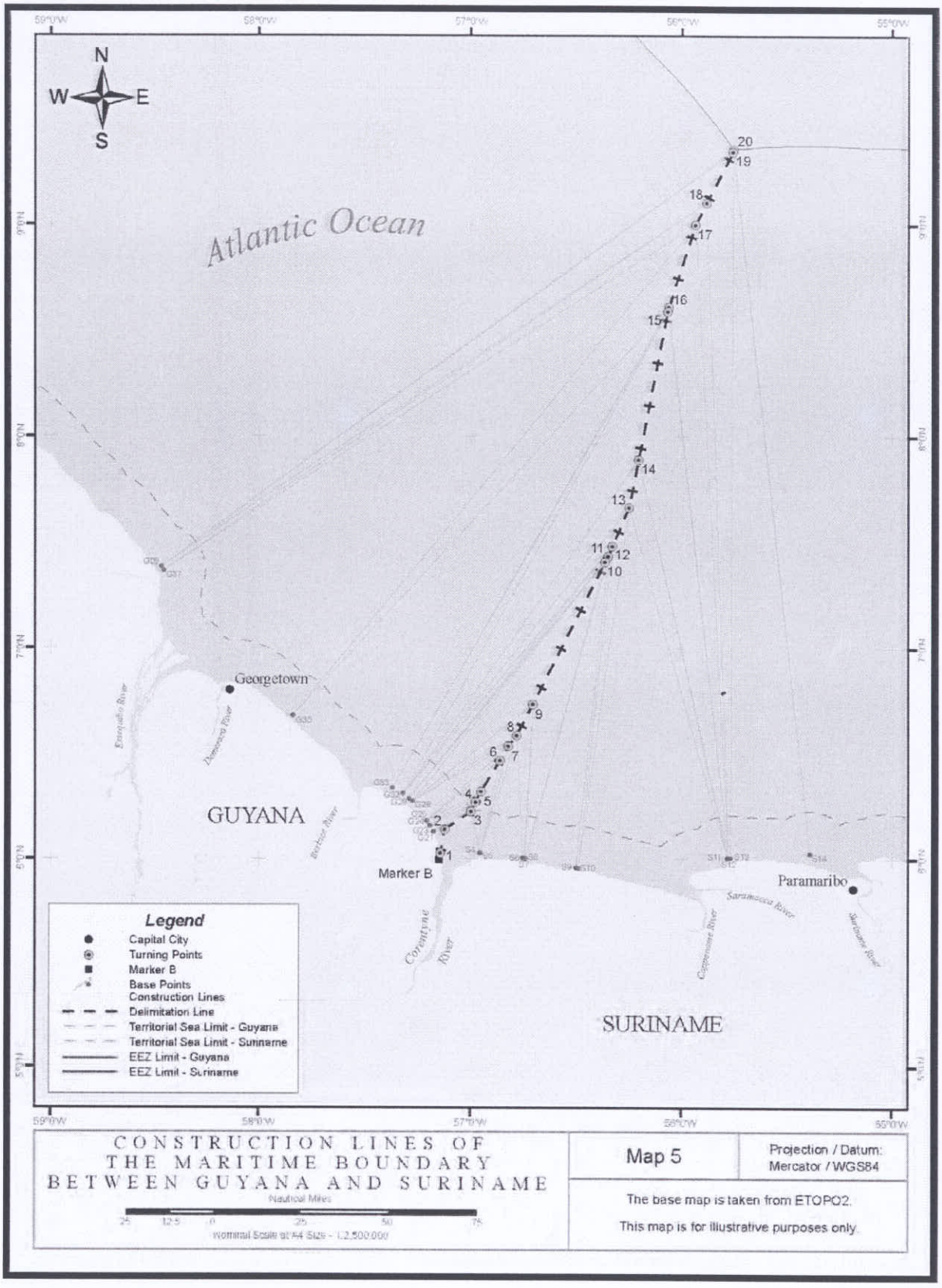

EK-13 (TRINIDAD/TOBAGO - BARBADOS KARARI)

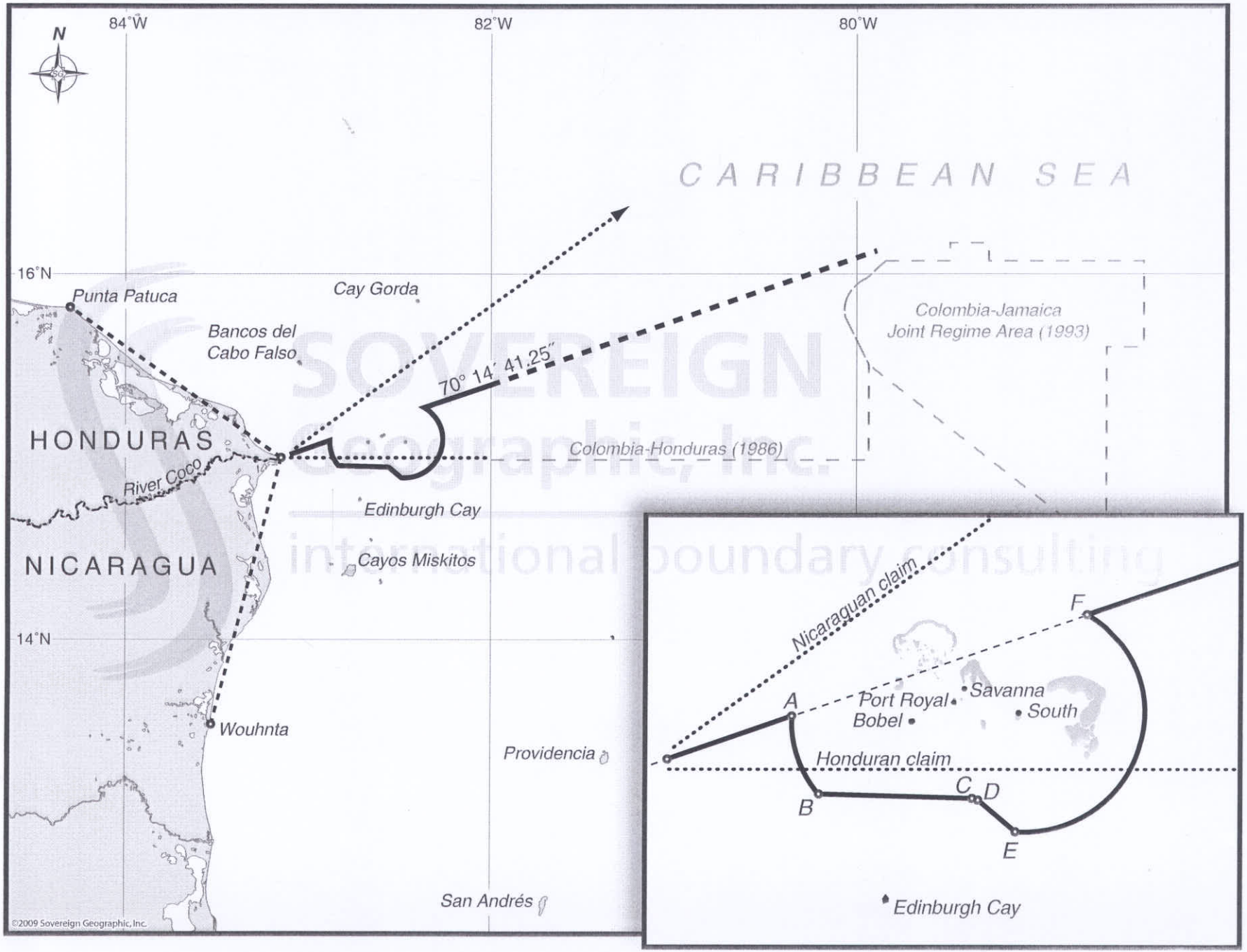

Kwiatkowska, Barbara, **The 2006 Barbados/Trinidad and Tobago Award: A Landmark in Compulsory Jurisdiction and Equitable Maritime Boundary Delimitation**, The International Journal of Marine and Coastal Law, Vol. 22, No 1, 2007. (www.pca-cpa.org)

EK-14 (GUYANA – SURİNAME KARARI)

Guyana ile Suriname arasındaki sınırlandırma davası kararında Tahkim Mahkemesi tarafından çizilmiş olan nihai sınır.

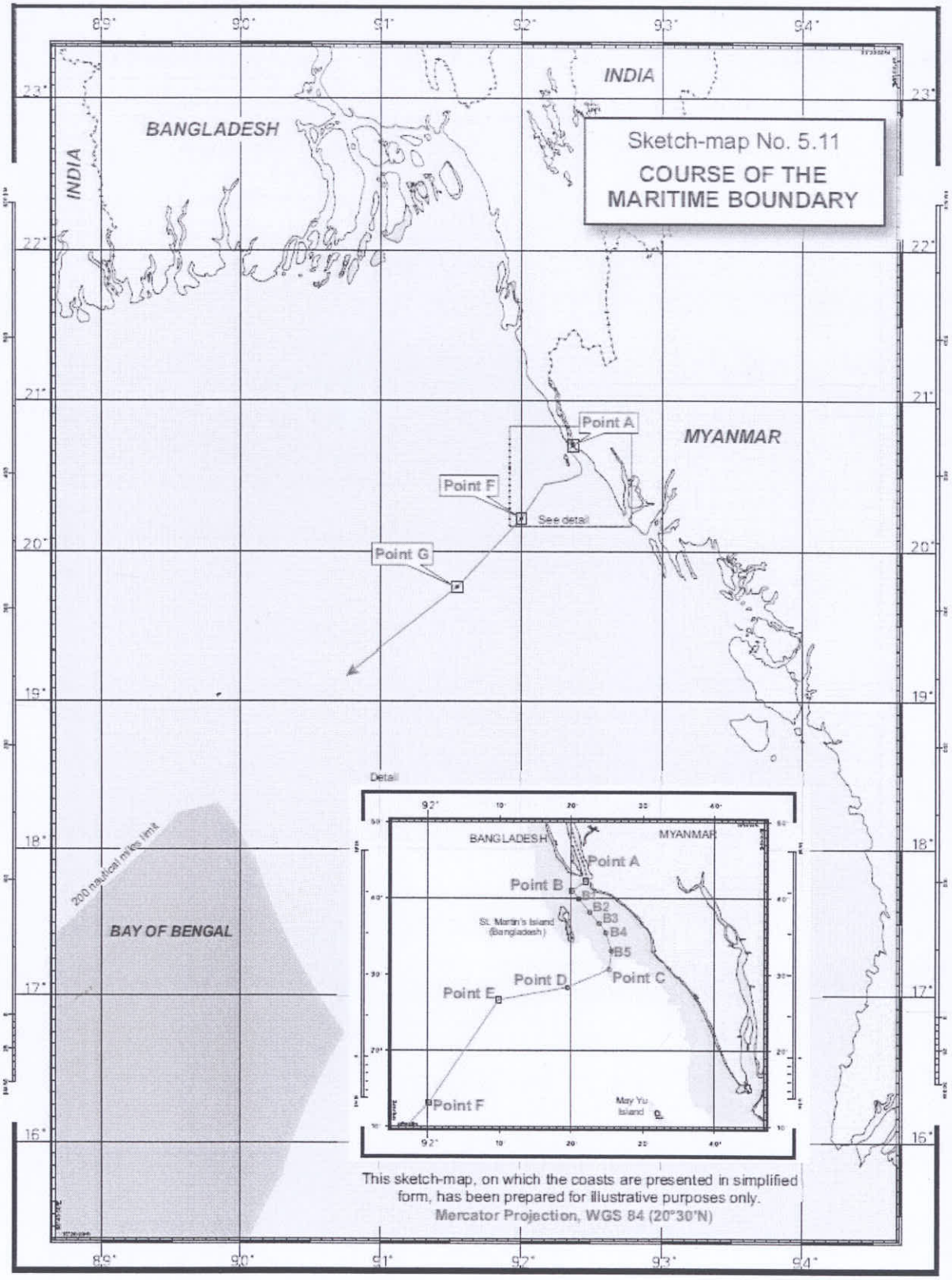
SOVEREIGN geographic, Inc.
international boundary consulting

EK-16 (ROMANYA – UKRAYNA KARARI)

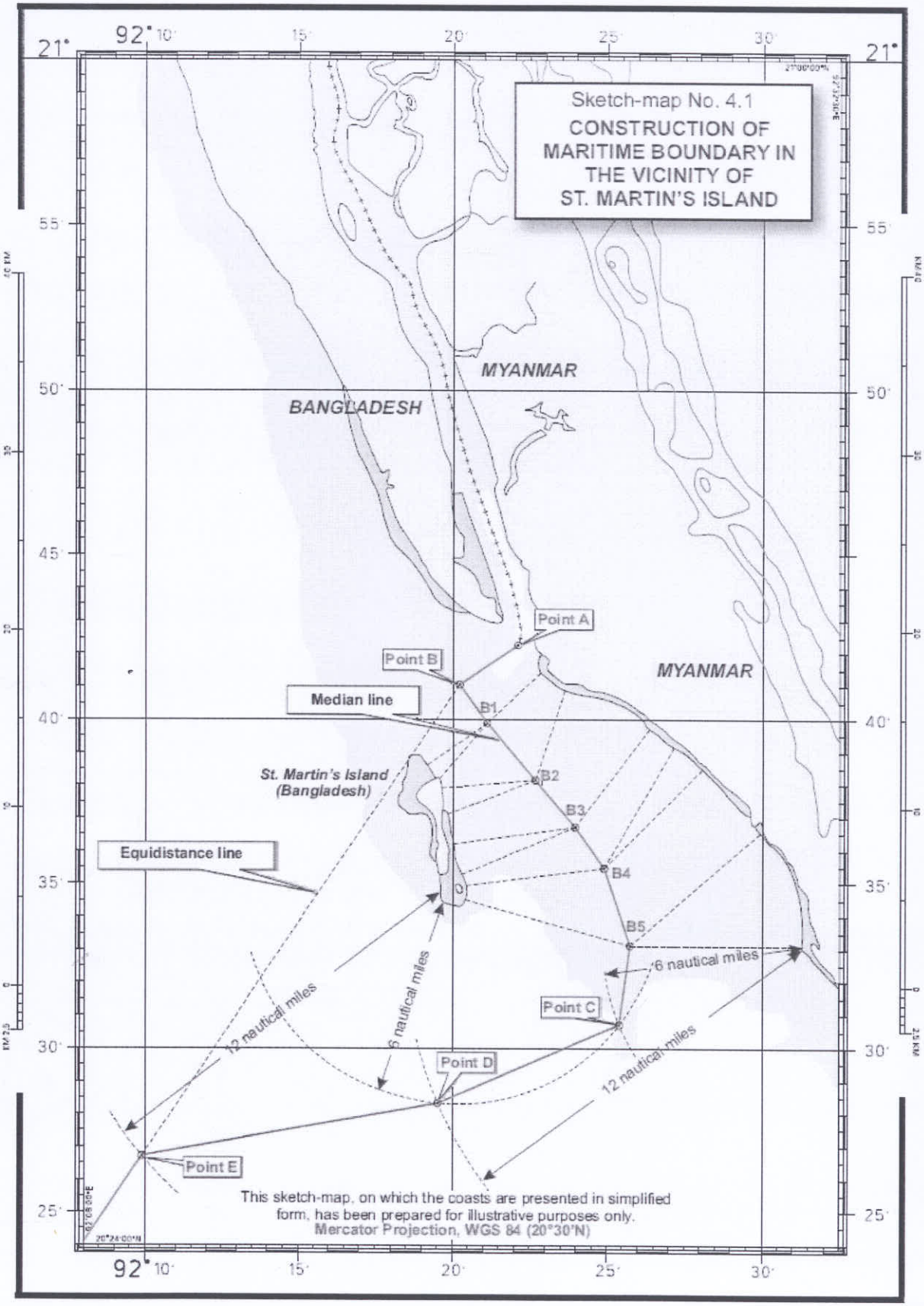

SOVEREIGN Geographic, Inc.
international boundary consultants

EK-17 BANGLADEŞ-MYANMAR KARARI(1)

EK-18 BANGLADEŞ-MYANMAR KARARI (2)

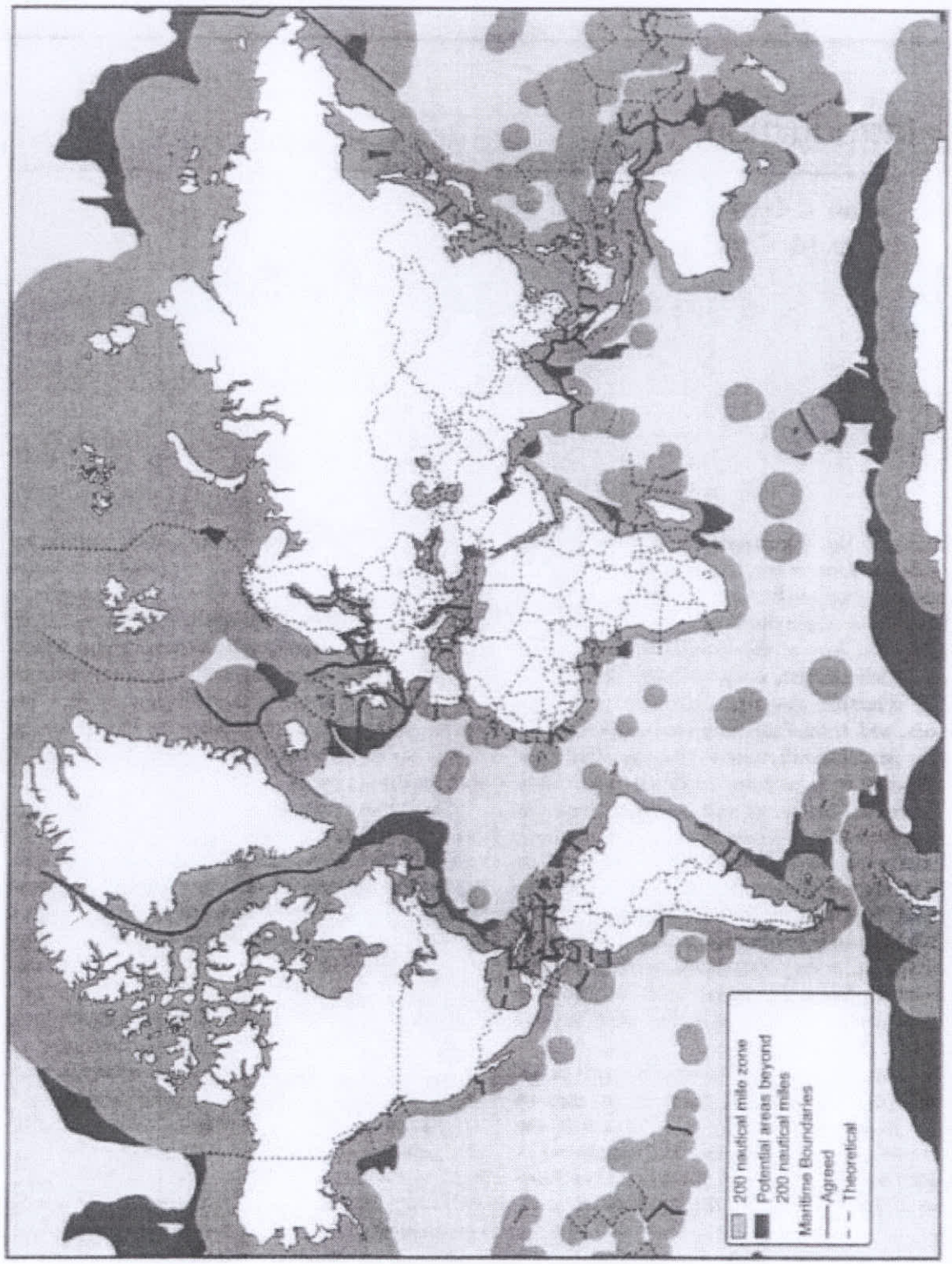

EK-19 (TÜM KIYI DEVLETLERİNİN 200 MİL MEB İLANI DURUMU)

International Boundaries Research Unit, Durham University. Aktaran: DONALDSON and WILLIAMS.

EK-20 (200 MİLİN ÖTESİNDEKİ KITA SAHANLIĞI ALANLARI)

International Boundaries Research Unit, Durham University. Aktaran: COOK and CARLETON, 2000.

ÖZET

Deniz hukuku büyük oranda uluslararası örf ve adet hukuku kurallarıyla oluşmuş bir hukuk dalıdır. Deniz hukukuna ilişkin ilke ve kurallar ise uluslararası sözleşmeler ile yargı kararlarıyla somutlaşmıştır. Bu itibarla, deniz yetki alanlarının sınırlandırılması hukukuna dair verilmiş yargı kararları, bu alana ilişkin yapılacak çalışma açısından kritik önem taşımaktadır.

Deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin ortaya konulan yargı içtihatlarında, sınırlandırmanın merkezinde hakça ilkeler olduğu ifade edilmiştir. Ancak sözkonusu kararlarda hakça ilkelerin açık bir tanımı verilmediğinden, hakça ilkelerin özelliklerini saymak suretiyle bu kavramı açıklamak daha uygun olacaktır. Hakça ilkelerin temel özellikleri ise; hukukun içerisinde yer alması, öngörülebilir ve esnek olması, görüldüğü davaya özgü olması, sınırlandırmada akılda tutulması gereken bir amaç olması ve hakça sonuç sağlaması olarak özetlenmiştir. Sınırlandırma sürecinin hakça ilkeler çerçevesinde gerçekleştirilmesi bazı standartları da beraberinde getirmektedir. Bu standartların başında ise "ilgili koşulların dikkate alınması" ve "uygun yöntemlerin kullanılması" gelmektedir.

Hakça ilkelerin normatif karakteri görülen her bir davada farklılık göstermektedir. Bu itibarla hakça ilkelerin, birden fazla ilkenin birleşimi suretiyle ortaya çıktığı ifade edilebilir. Sözkonusu ilkelerin başında ise "kara denize hakimdir" ve "coğrafyanın yeniden şekillendirilmenin mümkün olmaması" ilkeleri gelmektedir.

ABSTRACT

Law of the sea is a judicial branch which has been substantially emerged from customary law. As for the principles and rules of the law of the sea, they have become clear by judicial decisions and international treaties. Therefore, case law is of great importance in terms of a research regarding the law of maritime delimitation.

It has been underlined by judicial decisions that equitable principles lie at the heart of the maritime delimitation. Since equitable principles are not clearly defined by above-cited decisions, it may be more appropriate to try to specify this concept by its features. According to judicial decisions, the basic features of the concept may be cited as follows: lying within the law, being both predictable and flexible, requiring the considerations of a case on its own merits and establishing a guideline to be followed solely as an aim. The delimitation process based upon equitable principles may requires additional standards. These additional standards include “Regarding to relevant circumstances” and “using of practical methods”.

The normative character of equitable principles may be seen in various forms in different cases. Therefore, it is possible to say that equitable principles consist of several principles, two of which are “land dominates sea” and “there is to be no question of refashioning geography”